

(Registered according to Act XVI of 1867.)

(All rights reserved by the publisher.)

THE
PRĀCHĪNA-LEKHA-MĀLĀ

OR

A COLLECTION OF

Ancient Historical Records.

Vol. I.

EDITED BY

ANĀMAHOPĀDHYĀYA PĀNDIT DURGĀPRASĀD

AND

KĀS'INĀTH PĀNDURANG PARAB.

913°54-1
DJP

PRINTED AND PUBLISHED

BY

TUKARAM JAVAJI

! PROPRIETOR OF "JAVAJI DADAJI'S NIRMAYA-SAGARA" PRESS.

BOMBAY.

1892.

Price 1½ Rupee.

प्राचीनलेखमाला

(प्रथमो भागः ।)

जयपुरमहाराजाश्रितेन पण्डितम्रजलालसूनुना
महामहोपाध्यायपण्डितदुर्गाप्रसादेन,
परवोपाद्वेन पाण्डुरङ्गतनूभुवा
काशीनाथशर्मणा च
संशोधिता ।

सा च

मुम्बय्यां निर्णयसागरालयचालये तदधिपतिना मुद्राक्षरैरङ्कयित्वा
प्राकाश्यं नीता ।

१८९२

(अस्य ग्रन्थस्य पुनर्मुद्रणादिनिमित्तं सर्वेषां निर्णयसागरचालयाधि-
पतेरेवाधिकारः ।)

मूल्यं ?॥ रुप्यकः ।

प्राचीनलेखमालाया अनुक्रमणी

लेखाङ्काः ।

१. धारानगराधिपसुप्रसिद्धभोजमहीपतेः पितामहस्य वाक्पति- राजस्य दानपत्रम्	१
२. धारानगराधिपतेः सुप्रसिद्धस्य भोजनरेन्द्रस्य दानपत्रम्	४
३. धारानगराधिपतिसुप्रसिद्धभोजमहीपतेर्वश्यस्यार्जुनवर्मदेवस्य दानपत्रम्	६
४. राष्ट्रकूटोद्भवभरुकच्छाधिपतेः श्रीमदकालवर्षदेवसूनोः श्रीधु- वराजदेवस्य दानपत्रम्	९
५. राष्ट्रकूटोद्भवलाटदेशाधीश्वरकर्कराजमहीपतेर्दानपत्रम्	१७
६. राष्ट्रकूटवंशोद्भवस्य चतुर्थगोविन्दनृपतेर्दानपत्रम्	३३
७. चौलुक्यवंशोद्भवस्य लाटदेशाधिपतेस्त्रिलोचनपालस्य दानपत्रम्	२७
८. श्रीधरणीवराहाख्यमहीपतेर्दानपत्रम्	३२
९. राष्ट्रकूटवंशोद्भवस्य द्वितीयकर्कराजस्य दानपत्रम्	३५
१०. राणासमरसिंहस्य प्रशस्तिः	३९
११. राष्ट्रकूटवंशोद्भवस्य द्वितीयप्रभूतवर्षमहीपतेर्दानपत्रम्	४७
१२. मयनदेवमहीपतेर्दानपत्रम्	५३
१३. श्रीपृथ्वीकोङ्कणिमहाराजस्य दानपत्रम्	५५
१४. यादववंशोद्भवस्य वीरवल्लालदेवमहीपतेर्दानपत्रम्	५९
१५. गुप्तवंशोद्भवस्य श्रीमहामवगुप्तदेवस्य दानपत्रम्	६६
१६. चालुक्यवंशोद्भवस्य श्रीचुलकेशिनः शिलालेखः	६८
१७. वलभीप्रमोर्महाराजध्रुवसेनस्य दानपत्रम्	७२
१८. शिलाहारवंशोद्भवस्य श्रीछित्तराजदेवस्य दानपत्रम्	७४
१९. श्रीविष्णुगोपवर्मणो महीपतेर्दानपत्रम्	७७
२०. अविनीतमहीपतेर्दानपत्रम्	७८

२१. ग्वाल्हेरनगरोपकण्ठस्थितगिरिदुर्गे पञ्चनाभदेवालये समुत्कीर्णा प्रशस्तिः	....	....	....	....	....
२२. कान्यकुब्जाधीशविजयचन्द्रमहीपतिसूनुयुवराजजयचन्द्रस्य दानपत्रम्	....	....	....	....	९
२३. कान्यकुब्जेश्वरश्रीजयचन्द्रमहीपतेर्दानपत्रम्	....	....	....	....	१०
२४. महाराजश्रीमहेन्द्रपालस्य दानपत्रम्	....	....	....	....	१०१
२५. महाराजश्रीविनायकपालस्य दानपत्रम्	....	....	....	....	१०२
२६. मन्दसोरनगरस्थसूर्यमन्दिरप्रशस्तिः	....	....	....	....	१०७
२७. मन्दसोरनगरकूपस्थितप्रशस्तिः	....	....	....	....	११२
२८. यशोधर्ममहीपतेः प्रशस्तिः	....	....	....	....	११६
२९. श्रीनारायणपालदेवस्य दानपत्रम्	....	....	....	....	११८
३०. वलभीप्रभोः श्रीधरसेनमहीपतेर्दानपत्रम्	....	....	....	....	१२२
३१. बौद्धगयामन्दिरस्थशिलालेखः	....	....	....	....	१२५
३२. कोटाप्रान्तस्थविहारप्रशस्तिः	....	....	....	....	१२७
३३. भरतपुरदेशान्तर्वर्तिव्यानानगरस्थप्रशस्तिः	....	....	....	....	१२९
३४. सत्यवर्ममहीपतेर्दानपत्रम्	....	....	....	....	१३०
३५. चालुक्यवंशोद्भूतराजराजापरनामश्रीविष्णुवर्धनमहीपतेर्दान- पत्रम्	....	....	....	....	१३१
३६. कुलोत्तुङ्गचोडदेवमहीपाश्रितकाटदण्डाधिनाथस्य दानपत्रम्	....	....	....	....	१३८
३७. श्रीमद्रवाहुप्रशस्तिः	....	....	....	....	१४३
३८. श्रीमल्लिपेणप्रशस्तिः	....	....	....	....	१४४
३९. यादववंशोद्भूतकृष्ण(कहर)महीपालामात्यमल्लिसेहिदानपत्रम्	....	....	....	....	१५५
४०. नेपालमहीपालसिद्धिर्वासिहमल्लस्य प्रशस्तिः	....	....	....	....	१६१
४१. नेपालपालस्य श्रीजयदेवमहीपतेः प्रशस्तिः	....	....	....	....	१६६
४२. प्रतापमल्लनृपतिप्रासादप्रशस्तिः	....	....	....	....	१७१
४३. नेपालक्षितिपालवंशावलिः	....	....	....	....	१७३

४४. द्रविडदेशपालविजयभूपालदानपत्रम्	....	....	....	१७८
४५. कुमारपालकारितवडनगरप्राकारप्रशस्तिः	....	....	....	१८१
४६. कुरुक्षेत्रप्रान्तवर्तिपृथूदकक्षेत्रस्थविष्णुमन्दिरप्रशस्तिः	....	....	....	१८६
४७. सोमनाथक्षेत्रस्थस्य कस्यचन प्राप्तादस्य प्रशस्तिः	....	....	....	१८९
४८. मालवमहोपालप्रशस्तिः	....	....	....	१९७
४९. कम्बोजदेशस्थशिवालयप्रशस्तिः	....	....	....	१९९
५०. कम्बोजदेशस्थशिवालयप्रशस्तिः (द्वितीया)	....	....	....	२०२
५१. मल्लपुरस्थशिवालयप्रशस्तिः	....	....	....	२०४
५२. चालुक्यवीरचोडमहोपतेर्दानपत्रम्	....	....	....	२०५
५३. चालुक्यविष्णुवर्धनमहाराजदानपत्रम्	....	....	....	२१२
५४. श्रीवदरिकाश्रमयात्रान्तर्गतपण्डकेश्वरमन्दिरपलङ्कदानपत्रम्	....	....	....	२१६
५५. सुप्रसिद्धश्रीवीरबुकरायमुतहरिहरमहाराजस्य दानपत्रम्	....	....	....	२१८
५६. श्रीलक्ष्मीवर्गदेवानां शासनपत्रम्	....	....	....	२२२
५७. श्रीमदमोघवर्षदेवापराभिधानश्रीमद्वाक्पतिराजदेवानां शासन- पत्रम्	....	....	....	२२४
५८. श्रीशिवसिंहदेववृषतीनां शासनपत्रम्	....	....	....	२२५
५९. गादववंशभूषणरामभूपतिदानपत्रम्	....	....	....	२२७
६०. राज्ञः श्रीशिवसिंहदेवस्य दानपत्रम्	....	....	....	२३३
६१. षडभीप्रभोः प्रथमशिलादित्यस्य दानपत्रम्	....	....	....	२३५
६२. श्रीभुवराजदेवस्य शासनपत्रम्	....	....	....	२३७

परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीकृष्णराजदेवपादानुध्यातप-
रमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीवैरिसिंहदेवपादानुध्यातपरमभट्टा-
रकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीसीयकदेवपादानुध्यातपरमभट्टारकमहारा-
जाधिराजपरमेश्वरश्रीमदमोववर्षदेवापराभिवानश्रीमद्राक्षसपतिराजदेवप-
थ्वोवह्मश्रीवह्मनरेन्द्रदेवः कुशली श्रीनर्मदातटे गर्दभपानीयभोगे
गर्दभपानीयसंचन्विनि उत्तरस्यां दिशि पिप्परिकानाम्ना तडारे समुपगतान्स-
मस्तराजपुरुषान्वाह्मणोत्तरान्प्रतिवासिपट्टकिलजनेनपदादींश्च बोधयति—
अस्तु वः संविदितम्, यथा तडारोऽयमस्माभिः आघाटाः...पूर्वस्यां दिशि

१. 'त्रिवेकात्यक्तताज्येन राज्ञेय रत्नमाला' (१) राक्षसांमोघार्पणं विदुषां सदल-
कृतिः ॥' इति प्रश्नोत्तररत्नमालाकर्तायमेवामोघवर्षः कोक्षेक्ष्यो वेति सदेहः. '२. वाक्प-
तिराज इति मुञ्जस्यैव नामान्तरं माति. दशरूपान्वाह्मणे चतुर्थपरिच्छेदे 'प्रणयमुपितां
दृष्ट्वा देवी—' इत्यादिश्लोकः श्रीवाक्पतिराजदेवनाम्ना समुद्धृतः. तत्रैव च पुनरयमेव श्लोकः
श्रीमुञ्जनाम्ना समुद्धृतः. एवं पिङ्गलसूत्रे 'हलायुधेन—' अक्षयकुलीनः 'प्रलोन्सामन्त-
चक्रनुतचरणः । सकलसुकृतकपुणः श्रीमोन्मुञ्जभिरुजयेति ॥', 'जयति भुवनैरुबीरः
सीरायुधतुलितविपुलशक्तिमयः । अनवरतं वृत्तान्तराजनिर्जितचम्याधिपो मुञ्जः ॥', 'स
जयति वाक्पतिराजः, सकलाधिमनोरथंरुक्मपतुहः । प्रत्यर्थभूतपापिवलक्ष्मीदृढहरण-
दुर्ललितः ॥' एतासूदाहृतास्वार्थस्वार्थाद्वये मुञ्ज इति, ततोवायायां च वाक्पतिराज इति
नामास्ति. अथ चैतदानपत्रस्य संवत्सरे (१०३१), 'सुभाषितैरत्नसंदोहाख्यग्रन्थान्ते
जैनेनामितगतियतिना 'समारुहे' गूतत्रिदिवसति विरुम्भपे-सहस्रे वर्णाणां प्रमवति हि
पञ्चाशदधिके (११५०) । समाप्त पद्यम्यामवतिः धरेणि मुञ्जपतौ सिते पक्षे पापे
बुधहितमिदं शास्त्रमनघम् ॥' इत्युक्ते, मुञ्जमहोपातिराज्यसंभवे च स्वल्पमेवान्तरमास्ति,
तस्मादस्ति वाक्पतिराज इति मुञ्जस्य नामान्तरमिति माति. मुञ्जो भोजस्य पितृव्य आसी-
दिति भोजप्रसन्धोक्तिस्तु प्रमाणान्तराभावाच्चातिशयेया. वाक्पतिराजसमये उज्जयि-
न्येव राजधान्यासीदित्यस्मादानपत्रम्, 'अस्ति क्षिताकुञ्जयितीति नाम्ना पुरी विहाय-
स्यमरावतीव । वरन्ध्र-यस्यां पदमिन्द्रकल्पो महीपतिर्वाक्पतिराजदेवः ॥' इत्यस्मात्प-
रिमलरुविप्रणीतनवसाहस्राङ्गचरितकाव्ये (११७) श्लोकाच्च प्रतीयते. धारानगरी तु भो-
जदेवेनैव राजधानीव नीता. 'कविर्वाक्पतिराजश्रीभवभूत्यादिसंवितः । जितो ययौ यज्ञो-
वर्मा तदुपस्तुतिवन्दिताम् ॥' (४१४५) इति राजतरङ्गिण्या वर्णितो गौडवधाख्यप्रा-
कृतकाव्यकर्ता श्रीरुमलायुधशिष्यः कान्यकुब्जाधीशयशोवर्मनरेन्द्राश्रितो वाक्पतिराज-
कविः ख्रिस्तान्दसप्तमशतकोत्तरार्धसमुद्धृत इत्यस्माद्भिः. ३. 'यथा' इत्यारभ्य 'लक्षि-
ताभिः' एतावत्पर्यन्तमनन्वित इवायं लेखः.

अगारवाहला मर्यादा, तयोत्तरस्यां दिशि चिखिल्लिकासत्कगर्तायासमा-
यता मर्यादा, तथा पश्चिमदिशि गर्दभनदीमर्यादा, तथा दक्षिणस्यां
दिशि श्रीपेशाचदेवतीर्थमर्यादा, एवं चतुराधाटोपलक्षिताभिरेकात्रिंशसा-
हस्तिकसंवत्सरेऽस्मिन् भाद्रपदशुक्लचतुर्दश्यां पवित्रकपर्वाणि श्रीमदुज्जयि-
नीसमावासितैः शिवतडागाम्भसि स्नात्वा चराचरगुरुं भगवन्तं भवानीपति-
मभ्यर्च्य ससारस्यासारतां दृष्ट्वा

‘वाताभ्रविभ्रममिदं वसुधाधिपत्य-

मापातमात्रमधुरो विषयोपभोगः ।

प्राणास्तृणाग्रजलचिन्दुसमा नराणां

धर्मः सखा परमहो परलोक्याने ॥

अमत्संसारचक्राग्रवोराधारामिमां श्रियम् ।

प्राप्य ये न ददुस्तेषो पृश्नात्तोपः परं फलम् ॥’

इति जगत्तो विनश्वरं सकलमिदमाकलय्य उपरिलिखिततडारः स्वसीमवृ-
ण्काष्ठयुतिगोचरपर्यन्तः सवृक्षमालाकुलः सहिरण्यभागभोगः सोपरिकरः
सर्वादायसमेतः अहिच्छन्नविनिर्गताय धामदक्षिणप्रपन्नाय ज्ञानविज्ञानसंप-
न्नाय श्रीमद्वसन्ताचार्याय श्रीधनिकपण्डितसूनुवे मातापित्रोरात्मनश्च पुण्य-
यशोभिदृढये अदृष्टफलमङ्गीकृत्य आचन्द्रार्कीर्णवसितिसमकाल परया म-
त्स्या शासनेनोदकपूर्वं प्रतिपादित इति मत्वा तन्निवासिजनपदैर्यथादीयमा-
नभागभोगकरहिरण्यादिकं सर्वमाज्ञाश्रवणविधेयैर्भूत्वा सर्वदास्मै समुपनेत-
व्यम् । सामान्यं चैतत्पुण्यफलं बुद्धास्मद्वंशजैरन्यैरपि भाविभोक्तृभिरस्म-
त्प्रदत्तधर्मादायोऽयमनुमन्तव्यः पालनीयश्च । उक्तं च—

‘बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दत्तानि पुरा नेरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्मात्ययान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधु पुनराददीत ॥

अस्मत्कुलक्रममुदारमुदाहरद्भि-

रन्यैश्च दानमिदमभ्यनुमोदनीयम् ।

लक्ष्म्यास्तडित्सलिलबुद्बुदचञ्चलाया

दान फलं परयशःपरिपालनं च ॥

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयोभूयो याचते राममद्रः ।

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नराणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥

इति कमलदलाम्बुबिन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

सकलमिदमुदाहृतं च बुद्ध्या नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥

इति ॥ सं० १०३१ भाद्रपदसुदि १४ स्वयमाज्ञादायकश्चात्र श्री-
कण्ठपैकः । स्वहस्तोऽयं श्रीवाकपतिराजदेवस्य ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी ६ । ५१-५२)

(२)

धारानगराधिपतेः सुप्रसिद्धस्य भोजनरेन्द्रस्य
दानपत्रम् ।

जयति व्योमकेशोऽसौ यः सर्गाय विभर्ति ताम् ।

ऐन्दवीं शिरसा लेखां जगद्वीजाङ्कुराकृतिम् ॥

तन्वन्तु वः स्मरारातेः कल्याणमनिशं जटाः ।

कल्पान्तसमयोद्दामतडिद्वलयपिङ्गलाः ॥

परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीसीयकदेवपादानुध्यातपरमभ-
ट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीवाकपतिराजदेवपादानुध्यातपरमभट्टा-
रकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीसिन्धुराजदेवपादानुध्यातपरमभट्टारकम-

१ हस्ताक्षराणि वाक्यपतिराजदेवस्येति तात्पर्यम्. २ सिन्धुराजपर्यन्तमप्युज्ज-
यिन्येव राजधान्यासीत्. 'अस्ति क्षितावुज्जयिनीति नाम्ना' इत्यादि प्रथमलेखादिप्यणलि-
खितश्लोकानन्तरं नवसाहस्राङ्कचरिते चत्वारिंशच्छ्लोकेष्वुज्जयिनी वाणता. तदनन्तरम्
'राजास्ति तस्या स धुलाचलेन्द्रनिजुज्जयिन्तवशस्तरङ्ग. । भास्वान्महाणामिव भूप-
तीनामयाससीद्व्यो धुरि सिन्धुराजः ॥ (१ । ५८)', 'दोषन्दनानेकहमाप्य यस्य समुद्र-
सत्सान्द्रयशःप्रसूता । गतातिशुद्धिं ललीलतेय निषदमूला परमारलक्ष्मी ॥ (१ । ७७)'
इत्युज्जयिन्यामिव सिन्धुराजोऽपि वर्णितः. सिन्धुल, सिन्धुलक, इति नामद्वयेनापि
वर्णितसिन्धुराजनिर्देशः. नवसाहस्राङ्कचरितं च परिमलेन सिन्धुराजसमय एव निमित्तम्.

हाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीभोजदेवः कुशली नागहृदपश्चिमपथकान्तःपाति
वीराणके समुपगतान्समस्तराजपुरुषान्ब्राह्मणोत्तरान्प्रतिनिवासिर्षट्किल-
जनपदादींश्च समादिशति—अस्तु वः संविदितम्, यथा अतीताष्टसप्तत्य-
धिकसाहस्रिकसंवत्सरे माघासिततृतीयायां रवावुदगयनपर्वणि कल्पि-
तहलानां लेख्ये श्रीमद्धारायामवस्थितैरस्माभिः स्नात्वा चराचरगुरुं भग-
वन्तं भवानीर्पाति समम्यर्च्य संसारस्यासारतां दृष्ट्वा

‘वाताभ्रविभ्रममिदं वसुधाधिपत्य-

मापातमात्रमधुरो विषयोपभोगः’।

प्राणास्तृणाग्रजलबिन्दुसमा नराणां

धर्मः, संखा परमहो परलोक्याने ॥

भ्रमत्संसारचक्राग्रधाराधाराभिर्मां श्रियम् ।

प्राप्य ये न ददुस्तेषां पश्चात्तापः परं फलम् ॥’

इति जगतो विनश्वरं स्वरूपमाकलय्य उपरिलिखितग्रामः स्वसीमातृणा-
गोचरयूतिपर्यन्तः सहिरण्यभागभोगः सोपरिकरः सर्वादायसमेतः ब्राह्म-
णधनपतिभट्टाय भट्टगोविन्दमुताय बहुचाश्वलायनशाखाय त्रिप्रवराय
वेष्टवष्टप्रतिबद्धश्रीवादाविनिर्गतराधसुरसङ्गकर्णाटाय मातापित्रोरात्मनश्च
पुण्ययशोभिष्टब्दे अष्टष्टफूलैर्मङ्गीकृत्य आचन्द्रार्काणवसितिसमकालं
यावत्परया भक्त्या शासनेनोदकपूर्वं प्रतिपादित इति मत्वा यथादीयमा-
नमागभोगकरहिरण्यादिकमाज्ञाश्रवणविधेयैर्भूत्वा सर्वमस्मै समुपनेतव्यम् ।
सामान्यं चैतत्पुण्यफलं बुद्धास्मद्वंशजैरन्यैरपि भाविभोक्तृभिरस्मत्प्रदत्त-
धर्मादायोऽयमनुमन्तव्यः पालनीयश्च । उक्तं च—

‘बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानोह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्माल्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

अस्मत्कुलक्रममुदारमुदाहराद्भि-

रन्यैश्च दानमिदमभ्यनुमोदनीयम् ।

लक्ष्म्यास्तडित्सलिलबुद्बुदचञ्चलाया

दानं फलं परयशःपरिपालनं च ॥

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयोभूयो याचते रामभद्रः ।

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नराणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥

इति कमलदलाम्बुबिन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

सकलमिदमुदाहृतं च बुद्ध्वा नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥'

इति ॥ संवत् १०७८ चैत्रसुदि १४ स्वयमाज्ञामङ्गलं महाश्रीः । सहस्ती-

ऽयं श्रीभोजदेवस्य ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी ६ । ५३-५४)

(३)

धारानगराधिपतिसुप्रसिद्धभोजमहीपतेर्वैश्यस्या-

र्जुनवर्मदेवस्य दानपत्रम् ।

ॐ नमः पुरुषार्थचूडामणये धर्माय ।

प्रतिबिम्बनिभादूमेः कृत्वा साक्षात्परिग्रहम् ।

जगदाह्लादयन्दिश्याद्विजेन्द्रो मङ्गलानि वः ॥

जीयात्पर्शशुरामोऽसौ क्षत्रैः क्षुण्णं रणाहतैः ।

सव्यार्कबिम्बमेवोर्वीदातुर्यस्यैति तौम्रताम् ॥

येन मन्दोदरीबाष्पवारिभिः शमितो मृधे ।

प्राणेश्वरीवियोगाग्निः स रामः श्रेयसेऽस्तु वः ॥

भैमिनापि धृता मूर्ध्नि यत्पादाः स युधिष्ठिरः ।

वंशाद्येनेन्दुना जीयात्स्वतुल्य इव निर्मितः ॥

१. दानवीराणां परशुरामरामयुधिष्ठिराणां वर्णनं दानपत्रारम्भे समुचितमेव. प्रथमश्लोके च प्रतिग्रहीतुर्द्विजराजस्य वर्णनम्. २. ताम्रपत्रत्वम्. ३. शत्रुता, वृक्षादरेण च. ४. रत्नयत्करणाक्ष.

परमारकुलोत्तंसः कंसजिन्महिमा नृपः ।
 श्रीभोजदेव इत्यासीन्नासीराक्रान्तभूतलः ॥
 यद्यशश्चन्द्रिकोदयोते दिगुत्सङ्गतरङ्गिते ।
 द्विपत्रपयशःपुञ्जपुण्डरीकैर्निमीलितम् ॥
 ततोऽभूदुदयादिसो नित्योत्साहैककौतुकी ।
 असाधारणवीरश्रीरश्रीहेतुविरोधिनाम् ॥
 महाकलहकल्पान्ते यस्योद्दामभिराशुगैः ।
 कति नोन्मूलितास्तुङ्गा भूभृतः कैटकोत्वणाः ॥
 तस्माच्छिन्नाद्विपन्मर्मा नरवर्मा नराधिपः ।
 धर्मान्युद्धरणे धीमानभूत्सीमा महीभुजाम् ॥
 प्रतिप्रभातं विप्रेभ्यो दत्तैर्ग्रामपदैः स्वयम् ।
 अनेकपदतां निन्ये धर्मो येनैकपादपि ॥
 तस्याजनि यशोवर्मा पुत्रः क्षत्रियशेखरः ।
 तस्मादजयवर्माभूजयश्रीविश्रुतः सुतः ॥
 तत्सूनुर्वीरमूर्धन्यो धन्योत्पत्तिरजायत ।
 गुर्जरोच्छेदनिर्धन्वी विन्ध्यवर्मा महाभुजः ॥
 धारयोद्धृतया सार्धं दधाति स्म त्रिधारताम् ।
 सांयुगीनस्य यस्यासिन्वातुं लोकत्रयीमिव ॥
 तस्यार्मुष्पायणः पुत्रः सुत्रामश्रीरथाशिपत् ।
 भूप. सुभटवर्मेति धर्मे तिष्ठन्महीतलम् ॥
 यस्य ज्वलति दिग्जेतुः प्रतापस्तपनद्युतेः ।
 दावाग्निच्छद्मनाद्यापि गर्जन्गुर्जरपत्तने ॥

१. बाण, पानैध. २. राजान, पर्वताध. ३. सैन्यम्, नितम्बध. ४. धारया न
 गयो उद्धृतया उन्नति नीतया, ५. धाराद्वयं सङ्घस्य, तृतीया च धारानगरो. ६. स्या-
 तनशोद्धव.

देवभूयं गते तस्मिन्नन्दनोऽर्जुनभूपतिः ।
 दोष्णा धत्तेऽधुना धात्रीवलयं वलयं यथा ॥
 बाललीलाहवे यस्य जैयसिंहे पलायिते ।
 दिक्पालहासव्याजेन यशो दिक्षु विजृम्भितम् ॥
 काव्यगान्धर्वसर्वस्वनिधिना येन सांप्रतम् ।
 भारवतरणं देव्याश्रमे पुस्तकवीणयोः ॥
 येन त्रिविधवीरेण त्रिधा पृच्छवितं यशः ।
 धवलत्वं दधुस्त्रीणि जगन्ति कथमन्यथा ॥

स एष नरनायकः सर्वाभ्युदयो पगाराप्रतिजागरणके नर्मदोत्तरकूले
 हथिणावरग्रामे पूर्वराजदत्तावशिष्टायां भूमौ समस्तराजपुरुषान्ब्राह्मणो-
 च्छरान्प्रतिनिवासिपट्टकिलजनपदादींश्च बोधयति—अस्तु वः संविदितम्,
 यथा श्रीमदमरेश्वरतीर्थावस्थितैरस्माभिर्द्विसप्तत्यधिकद्वादशशतसंवत्सरे भा-
 द्रपदपौर्णमास्यां चन्द्रोपरागपर्वणि रेवाकपिलयोः संगमे स्नात्वा भगवन्तं
 भवानीपतिमोकारं लक्ष्मीपतिं चक्रस्वामिनं चाम्यर्च्य संसारस्यासारतां
 दृष्ट्वा तथा हि—

‘वाताभ्रविभ्रममिदं वसुधाधिपत्य-

मापातमात्रमधुरो विषयोपभोगः ।

प्राणास्तृणाग्रजलबिन्दुसमा नराणां

धर्मः सखा परमहो परलोकयाने ॥’

इति सर्वं विमृश्यादृष्टफलमङ्गीकृत्य मुक्तावस्थूस्थानविनिर्गताय वाजसनेय-
 शाखाध्यायिने काश्यपगोत्राय काश्यपावत्सारनैभुवेति त्रिप्रवराय आवस-

१. अनेनैवार्जुनभूपतिना रसिकराशिनीसमाख्या अमरशतकटीका प्रणीतास्ति.
 ‘क्षिप्तायुम सुमदवर्मनरेन्द्रसुनुरारमती जगति भोजकुलप्रदीपः । प्रज्ञानवान-
 मरुस्य कवेः प्रसारःश्रीराजशतं (?) विष्णुतेऽर्जुनवर्मदेवः ॥’ अयं श्लोक्तत्प्रारम्भे
 वर्तते. २. अथ गुजरातदेशाधिपतेः सिद्धराजजयसिंहादय एव कथिद्वाति. यतः
 सिद्धराजजयसिंहाख्यं ११२९ विभ्रमसंवत्सरपर्यन्तमासीत्. एतदानपत्रं त्वस्मा-
 त्तराजराजसत्ततिर्मानन्तरं लिखितम्. ३. ‘वीणापुस्तकधारिणीममयदा’ इत्यादि सर-
 स्वत्या वीणापुस्तकधारण प्रसिद्धमेव. ४. दयावीरेण, दानवीरेण, युद्धवीरेण च.

धिकदेहप्रपौत्राय पण्डितसोमदेवपौत्राय पण्डितजैत्रासिंहपुत्राय पुरोहितप-
ण्डितश्रीगोविन्दशर्मणे ब्राह्मणाय भूमिरियं चतुःकण्टकविशुद्धा सवृक्षमाला-
कुला सहिरण्यभागभोगा सोपरिकरघट्टादायलनणादायेत्यादिसर्वादायस-
मेता सनिधिनिक्षेपा मातापित्रोरात्मनश्च पुण्ययशोभिवृद्धये चन्द्रार्का-
र्णवक्षितिसमकालं यावत्परया भक्त्या शासनेनोदकपूर्वं प्रदत्ता । तन्मत्वा
तन्निवासिपट्टकिलजनपदैर्यथादीयमानभागभोगकरहिरण्यादिकमाज्ञाविधे-
यैर्भूत्वा सर्वममुष्मै दातव्यम् । सामान्यं चैतत्पुण्यफलं बुद्धास्मद्वंशजैरन्यैरपि
भाविभोक्तृभिरस्मत्प्रदत्तधर्मादायोऽयमनुमन्तव्यः पालनीयश्च । उक्तं च—

‘बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

स विष्ठायां रुमिर्भूत्वा पितृभिः सह मज्जति ॥

सर्वानेवं भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयोभूयो याचते रामभद्रः ।

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नराणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥

इति कमलदलाम्बुविन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

सकलमिदमुदाहृतं च बुद्धा नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥’

इति ॥ संवत् १२७२ भाद्रपदसुदि १५ बुधे । दू । श्रीमु ३ । रचित-

मिदं महासाधि० राजासलखणसंमतेन राजगुरुणा मदनेन । स्वहस्तोऽयं

महाराजश्रीअर्जुनवर्मदेवस्य । उत्कीर्णं ५० वाप्पदेवेन ॥

(अमेरिकन् ओरिएण्टल् सोसाय्टीज जर्नल् ७ भागे)

(४)

श्रीमदकालवर्षदेवसूनोः श्रीधुवराजदेवस्य दानपत्रम् ।

ॐ स्वास्ति ।

सं वोऽव्याद्वेधसा धाम यन्नाभिकमलं कृतम् ।

हरश्च यस्य कान्तेन्दुकलया कमलकृतम् ॥

१. वेधसा त्रक्षणा यन्नाभिकमल धाम कृतं स, अर्थाद्विष्णुः, वोऽव्यात् युष्मान्
रक्षतु. हर शिवश्च वोऽव्यात्. यस्य कान्तेन्दुकलया क शिरः अलकृतं भूषितम्.

आसीद्विपत्तिमिरमुद्यतमण्डलाग्रो
 ध्वास्ति नयन्नाभिमुखो रणशर्वरीपु ।
 भूपः शुचिर्विभुरिवास्तदिगन्तकीर्ति-
 गौविन्दराज इति राजमु राजसिंहः ॥
 दृष्ट्वा चमूमभिमुखीं सुभटाट्टहासा-
 मुन्नामितं सपदि येन रणेपु नित्यम् ।
 दष्टाधरेण दधता भ्रुकुटीं ललाटे
 , खड्गं कुलं च हृदयं च निजं च सत्त्वम् ॥
 खड्गं कराग्रान्मुखतश्च शोभा मानो मनस्तः सममेव यस्य ।
 महाहवे नाम निशम्य सद्यस्त्रयं रिपूणां विगलत्यकाण्डे ॥
 तस्यात्मजो जगति विश्रुतशुभ्रकीर्ति-
 रार्तासिंहारिहरिविक्रमनामधारी ।
 भूपरिविष्टपनृपानुकृतिः कृतज्ञः
 श्रीकक्कराज इति गोत्रमणिर्वभूव ॥
 तस्य प्रभिन्नकरटच्युतदानदन्ति-
 दन्तप्रहाररुचिरोल्लिखितांसपीठः ।
 क्षमापः क्षिती क्षपितशत्रुरभूत्तनूजः
 सद्राष्ट्रकूटकनकाद्रिरिवेन्द्रराजः ॥
 तस्योपाजितमहसस्तनयश्चतुरुदधिवलयमालिन्याः ।
 भोक्ता भुवः शतक्रतुसदृशः श्रीदन्तिदुर्गराजोऽभूत् ॥
 काञ्चीशकेरलनराधिपचोलपाण्ड्य-
 श्रीहर्षवज्रटविभेदविधानदक्षम् ।
 कर्णाटकं बलमचिन्त्यमजेयमन्यै-
 र्भृतैः कियद्विरपि यः सहसा जिगाय ॥
 आ सेतोर्विपुलोपलावलिलसङ्घोलोर्मिमालाजला-
 दा भालेयकलद्वितामलशिलाजालात्तुपाराचलात् ।

आ पूर्वापरवारिराशिपुलिनप्रान्तप्रसिद्धावधे-

येनेयं जगती स्वविक्रमबलेनैकातपत्रीकृता ॥

तस्मिन्निदं प्रयाते वृद्धभराज्ञेऽकृतप्रजाबाधः ।

श्रीककराजसूनुर्महीपतिः कृष्णराजोऽभूत् ॥

यस्य स्वभुजपराक्रमानिःशेषोत्सादितारिदिवचक्रम् ।

कृष्णस्येवाकृष्णं चरितं श्रीकृष्णराजस्य ॥

शुभतुङ्गतुङ्गतुरगप्रवृद्धरेणूर्ध्वरुद्धरविकिरणम् ।

ग्रीष्मेऽपि नभो निखिलं प्रावृट्कालायते स्पष्टम् ॥

राहप्पमात्मभुजजातबलावलेप-

मानौ विजित्य निशितासिलताप्रहारैः ।

पालिध्वजावलिशुभामचिरेण यो हि

राजाधिराजपरमेश्वरतां ततान ॥

पाता यश्चतुरम्बुराशिरशनालंकारभाजो भुव-

स्त्रय्याश्चापि कृतद्विजामरगुरुप्राज्याज्यपूजादरः ।

दाता मानभृदग्रणीर्गुणवतां योऽसौ श्रियो वृद्धभो

भोक्तुं स्वर्गफलानि भूरितपसा स्थानं जगामामरम् ॥

येन श्वेतातपत्रप्रहतरविकरव्राततापात्सलीलं

जग्मे नासीरधूलीधवलितशिरसा वृद्धभाख्यः सदाजौ ।

श्रीमद्गोविन्दराजो जितजगदहितस्त्रैणवैधव्यदक्ष-

स्तस्यासीत्सूनुरेकः क्षणरणदलितारातिमत्तेभकुम्भः ॥

तस्यानुजः श्रीधुवराजनामा महानुभावोऽप्रहतप्रतापः ।

प्रसाधिताशेषनरेन्द्रचक्रः क्रमेण बालार्कवपुर्वभूव ॥

१. वृद्धभराज इति दन्तिदुर्गस्य नामान्तरम्. २. शुभतुङ्ग इति कृष्णराजस्य नामान्तरम्. ३. राहप्पो नाम कश्चिन्महीपतिरासीत्. स च कुत्रत्य इत्यधुनापि न ज्ञायत इति स्वप्नीये दक्षिणेतिहासे भाण्डारकरोपाह्वपण्डितवरधौरामकृष्णदामीनः. ४. वृद्धम इति गोविन्दराजस्य नामान्तरम्.

जाते यत्र च राष्ट्रकूटतिलके सद्रूपचूडामणी
 गुर्वो तुष्टिरपाखिलस्य जगतः सुस्वामिनि प्रत्यहम् ।
 सत्यं सत्यमिति प्रशासति सति क्षमामासमुद्रान्तिका-
 मासीद्धर्मपरे गुणामृतनिधौ सत्यव्रताधिष्ठिते ॥
 रक्षता येन निःशेषं चतुरम्भोधिसंयुतम् ।
 राज्यं धर्मेण लोकानां कृता तुष्टिः परा इदि ॥
 तस्यात्मजो जगति सत्प्रथितोरुकीर्ति-
 गोविन्दराज इति गोत्रललामभूतः ।
 त्यागी पराक्रमधनः प्रकटप्रताप-
 संतापिताहितजनो जनवल्लभोऽभूत् ॥
 पृथ्वीवल्लभ इति च प्रथितं यस्यापरं जगति नाम ।
 यैश्चतुरुदधिसीमामेको वसुधां वशे चक्रे ॥
 एकोऽनेकनरेन्द्रचन्द्रसहितान्यस्तान्समस्तानपि
 प्रोत्खातासिलताप्रहारविधुरान्बद्धा महासंयुगे ।
 लक्ष्मीमप्यचलां चकार विलसत्सच्चामरग्राहिणीं
 संसीदद्रुविप्रसज्जनसुहृद्वन्धूपभोग्यां भुवि ॥
 तत्पुत्रोऽत्र गते नाकमाकम्पितरिपुत्रजे ।
 श्रीमहाराजशैर्वाख्यः ख्यातो राजाभवद्रुणैः ॥
 अर्थिषु यथार्थतां यः समभोष्टफलासिलव्यतोषेषु ।
 वृद्धिं निनाय परमार्थमोघवर्षाभिधानस्य ॥
 राजाभूत्तत्पितृव्यो रिपुमयविभवोद्धृत्यभावैकहेतु-
 लक्ष्मीवानिन्द्रराजो गुणिनृपनिकरान्तश्चमत्कारकारी ।
 रागादन्यान्वयुदस्य प्रकटितविषया य नृपान्सेवमाना
 राज्यश्रीरेव चक्रे सकलकविजनोद्गीततथ्यस्वभावम् ॥

१. ध्रुवराजस्य. २. छन्दोमद्गूढितोऽय पाठ. 'यश्चतुरम्भुधिसीमा' इत्युचित पाठ.
 ३. शर्वस्य वशो दक्षिणदेशे राज्यं कृतवान्. तद्वर्णनं दक्षिणेत्येते द्रष्टव्यम्. ४. अमोघवर्ष
 इति शर्वस्य नामान्तरम्. ५. अग्रे वर्ण्यमान इन्द्रराजवशो गुजरातदेशे राज्यं लब्धवान्.

निर्वीणावासिवाणासहितहितजना यस्य मानाः सुवृत्तं
 वृत्तं जित्वान्यराज्ञां चरितमुदयवान्सर्वतोदिकस केभ्यः ।
 एकाकी दृप्तवैरिस्खलनकृतिसहप्रातिराज्ये सशङ्को
 लाटोयं मण्डलं यस्तपन इव निजस्वामिदत्तं ररक्ष ॥

मूर्धुर्भूव खलु तस्य महानुभावः
 शास्त्रार्थबोधमुखलालितचित्तवृत्तिः ।
 यो गौणनामपरिवारमुवाह पूर्वं
 श्रीककराजसुभगव्यपदेशमुच्चैः ॥
 श्रीककराज इति रक्षितराज्यभारः
 सारं कुलस्य तनयो नयशालिशौर्यः ।
 तस्याभवद्विभवनन्दितबन्धुसार्थः
 पार्थः सदैव धनुषि प्रथमः शुचीनाम् ॥
 दानेन मानेन सदाज्ञया वा वीर्येण शौर्येण च कोऽपि भूपः ।
 एतेन तुल्योऽस्ति नवेति कीर्तिः सकौतुका भ्राम्यति यस्य लोके ॥
 स्वेच्छागृहीतविषयान्ददसंयभाजः
 प्रोदृत्तदृप्ततरशुलिककराष्ट्रकूटान् ।
 उत्खातखड्गनिजबाहुबलेन नित्वा
 योऽमोघैवर्ष इति राज्यपदे व्यधत्त ॥
 पुत्रीयतस्तस्य महानुभावः कृती कृतज्ञः कृतवीर्यवीर्यः ।
 वशीकृताशेषनरेन्द्रवृन्दो बभूव सूर्ध्वराजनामा ॥
 चन्द्रो जडो हिमगिरिः सहिमः प्रकृत्वा
 वातश्चलश्च तपनस्तपनस्वभावः ।
 क्षारः पयोधिरिति तैः सममस्य नास्ति
 येनोपमा निरूपमस्तत एव गीतः ॥

१ अस्पृष्टार्थोऽयं श्लोकः. २. यद्वराजस्य मूर्धुरपि यद्वराजनामेति सदिग्धम्.
 ३. अमोघार्थ इति यद्वराजस्य नामान्तरम्. ४. निरूपम इति धुरराजस्य नामान्तरम्.

रणशिरसि खड्गघातैर्वल्लभदण्डं पराङ्मुखीकृत्य ।
 शस्त्रशतशुद्धदेहः स्वर्गमगादेक एवासौ ॥
 तस्याशेषनराधिपहृतयशसः स्वर्गलोकगतकीर्तेः ।
 श्रीमानकालवर्षस्तनयः समभूत्कुलालम्बः ॥
 वल्लभदण्डाक्रान्तं विघटितदुष्टानुजीविवर्गेण ।
 पितृपर्यागतमचिरान्मण्डलमध्यासितं येन ॥
 प्रियवादी सत्यधनः श्रीमाननुजीविवत्सलो मानी ।
 प्रतिपक्षक्षोभकरः शुभतुङ्गः शुभकरः सुहृदाम् ॥
 तस्मिन्स्वर्गाभूते गुणवति गुणवान्गुणाधिकप्रीतिः ।
 समभूद्भुवराजसमो ध्रुवराजस्तुष्टिकुल्लोके ॥
 इतोऽभिमुखमापतत्प्रबलगूर्जराणां बल-

मितो विमुखवल्लभो विकृतिमागता बान्धवाः ।

इतोऽनुजविकुर्वितं शममगात्समस्तं भया-

दहो स्फुरणमदृतं निरुपमेन्द्र खड्गस्य ते ॥

गूर्जरबलमतिबलवत्समुद्यतं बृंहितं च कुल्येन ।

एकाकिनैव विहितं पराङ्मुखं लीलया येन ॥

यश्चाभिपिक्तमात्रः परं यशस्त्यागशौर्यतोऽवाप ।

शुभतुङ्गजोऽतितुङ्गः पदं यदामोति नो चित्रम् ॥

यश्च स्वभुजबलार्जितमपीह राज्यं विभज्य भृत्यानाम् ।

भयमपि विद्वेपिजने धनं ददावर्धिने कामम् ॥

धारावर्षसमुन्नतिं गुरुतरामालोक्य लक्ष्म्या युतो

धामव्याप्तदिगन्तरोऽपि मिहिरः सद्वंश्यवाहान्वितः ।

यातः सोऽपि शमं पराभवतमोव्याप्ताननः किं पुन-

येऽतीवामलतेजसा विरहिता हीनाश्च दीना भुवि ॥

१. शुभतुङ्ग इत्यकालवर्षस्य नामान्तरम्. २. निरुपम इति तृतीयध्रुवराजस्यपि नामान्तरम्. ३. धारावर्ष इत्यपि तृतीयध्रुवराजस्य नामान्तरम्.

यं प्राप्य विजितपूर्वजसकलगुणं पालितापि सगराद्यैः ।

प्रियनाथलाभतुष्टा वसुधापि सकामतामाप ॥

तेनेदमनिलविद्युच्चञ्चलमवलोक्य जीवितमसारम् ।

क्षितिदानपरमपुण्यः प्रवर्तितो धर्मदायोऽयम् ॥

सच समधिगताशेषमहाशब्दमहासामन्ताधिपतिधारावर्षश्रीध्रवराजदेवः
सर्वानेव यथासंबन्धमानान्नाष्ट्रपतिविषयपतिग्रामकूटायुक्तनियुक्तकाधिकारि-
कवासापकमहत्तरादीन्समनुदर्शयति—अस्तु वः संविदितम् । यथा मया
मातापित्रोरात्मनश्चैहिकामुष्मिकपुण्ययशोभिवृद्धये

विप्रोऽभूद्भद्रपल्लवां बहुधनजनतासंकुलायां धरायां

ख्यातः श्रीदोड्डिनामा जानितजनमुखोऽध्वर्युसब्रह्मचारी ।

यस्मिन्नर्थिजना ददत्यविरतं प्राप्यं कृतान्नादिक

निश्चिन्तोदरपूरणाः समभवन्दुर्भिक्षकालेष्वपि ॥

त्रेन्नां स लब्ध्वा ध्रुवराजदेवात्सत्रं ददौ सर्वजनोपकारि ।

दिने दिने यस्य गृहे नरेन्द्राः सहस्रशो भुञ्जते भूमुराश्च ॥

तस्य सुतः सत्रपतिर्नेनप्पनामा । तत्पुत्राय लाक्षायणसगोत्राय जो-
निभाअभिधानाय कर्मान्तपुरप्रतिबद्धपौडशोत्तरग्रामशतान्तःपाती पाराह-
णकं ग्रामः । यस्याद्याटनानि—पूर्वस्यां दिशि कुण्डीरवल्लिकानाम ग्रामः ।
दक्षिणतः त्रेन्नाहारान्तःपाती खौराच्छकं नाम ग्रामः । तथा दक्षिणत
एव जोणन्धानामग्रामः । पश्चिमतो मोत्तकाभिधानं ब्राह्मणस्थानम् ।
उत्तरतो मोड्वासकं नाम ग्रामः । एवमयं चतुराद्याटनोपलक्षितः सोद्भङ्ग-
सपरिकरः सवृक्षमालाकुलः ससीमापर्यन्तः सदण्डदशापराधः सोत्पद्यमा-
नवेष्टिकः सधान्यहिरण्यादेयोऽचाटभटप्रवेश्यः सर्वराजकीयानामहस्तप्रक्षेप-
णीयः भूमिच्छिद्रन्यायेन आचन्द्रार्कार्णवक्षितिसरित्पर्वतसमकालीनः पुत्र-
पौत्रान्वयक्रमोपभोग्यः पूर्वदत्तदेवदायब्रह्मदायरहितः अभ्यन्तरसिद्ध्या

१. अस्मिन्पथे सत्पराशाईलविप्रीडितच्छन्दोनिबद्धां पूर्वोत्तरार्धां. तेनेयमुपजाति
नैतादृशमुपजाति सत्कविभि प्रयुज्यते. 'राम नृश्मणपूर्वज' इत्यादि पौराणिकशेषेषु
कचिदुपलब्धम्.

शकनृपकालातीतसवत्सरशतेषु सप्तस्वेकोननवत्यधिकेष्वङ्कत ७८९ ज्ये-
ष्ठामावास्यायामादित्यग्रहणपर्वणि श्रीभृगुक्च्छे नर्मदाया मूलस्थानतीर्थे
स्नात्वा सत्रप्रवर्तनार्थं बलिचरुवैश्वदेवाग्निहोत्रादिक्रियोपसर्पणार्थं च उद-
कातिसर्गेण दत्त । अतोऽस्योचितया ब्रह्मदायस्थित्या भुञ्जतो भोजयत
कृपत कर्पापयत प्रतिदिशतो वा न केनचित्परिपन्थना कार्या । तथा-
गामिनृपतिभोगपतिभिरस्मद्वश्यैरन्यैर्वा सामान्यभूदानफलमवेत्य विद्युद्धो-
लान्यनित्यान्यैश्वर्याणि तृणाग्रलग्नजलविन्दुचञ्चल च जीवितमाकलय्य
स्वदायनिर्विशेषोऽयमस्मदायोऽनुमन्तव्य परिपालयितव्यश्च । यश्चाज्ञान-
तिमिरपटलावृतमतिराच्छिन्द्यादाच्छिद्यमान वानुमोदेत स पञ्चभिर्महापात-
कैरुपपातकैश्च संयुक्त स्यादित्युक्त भगवता वेदव्यासेन व्यासेन—

पाष्टं वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येष नरके वसेत् ॥

विन्ध्याटवीष्वतोयासु शुष्ककोटरवासिन ।

कृष्णाहयो हि जायन्ते भूमिदाय हरन्ति ये ॥

अग्रेरपत्य प्रथमं सुवर्णं भूर्वेष्णवी सूर्यसुताश्च गावः ।

लोकत्रयं तेन भवेद्धि दत्तं यः काश्चन गां च महीं च दद्यात् ॥

बहुभिर्वमुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थ्यशस्कराणि ।

निर्माल्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधु पुनराददीत ॥

स्वदत्ता परदत्ता वा यत्नाद्रक्ष नराणिप ।

महीं महिमता श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोऽनुपाप्नोति ॥

नायमत्यन्तसमासः कस्यचित्केनचित्महः ।

अस्ति स्वेन शरीरेण विमुतान्यैः प्रयत्नैः ॥

प्राणेन धार्यते कायः स च प्राणः समीरणात् ।

समीरश्चातिचपलः कृतमप्यायुरदुतम् ॥

सप्तलोकैकनाथस्य विष्णोरपि महात्मनः ।

नेयं नियतवासा श्रीः किमुतान्यस्य कस्यचित् ॥

सामान्योऽयं धर्मसेतुः सर्वेषामिह भूभुजाम् ।

यतोऽतः पालनीयोऽयं काले काले महात्मभिः ॥

कोटिश्च वाजपेयानां लक्षं विश्वजितां तथा ।

सहस्रमश्वमेधानां स्वहस्तश्चैव तत्समम् ॥

इति कमलदलाम्बुविन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

अतिविमलग्नोभिरात्मनैर्नैर्नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥

श्रीमच्छुभतुङ्गमुतो धारावर्षानुजो रणे येन ।

निर्जित्य वैरिवर्गं राज्यं विहितं स्थिरं आतुः ॥

भस्मीकृत्यारिसेनां ह्यगजबहुलामप्यसंतुष्टमावो

ब्रह्माण्डं व्याप्तुकामः पृथुचटुलशिखाभासुरः क्रोधवह्निः ।

दृष्टः पद्मासनाद्यैर्गगतलगतैर्यस्य गोवीणवृन्दैः

श्रीमद्गोविन्दराजो निरुपमाविहितः शासने दूतकोऽत्र ॥

लिखितं चेदं सांघिविग्रहिकश्रीकल्याणेनेति । स्वहस्तोऽयं मम

श्रीध्रुवराजदेवस्य श्रीमदकालवर्षदेवसूनोः ॥

(इण्डिअन् आण्टिकेरी १२।१८१)

(५)

राष्ट्रकूटवंशोद्भवलाटदेशार्थीश्वरकर्कराजमहीपतेर्दानपत्रम् ।

स वोऽव्याद्वेषसा धाम यन्नाभिकमल कृतम् ।

हरश्च यस्य कान्तेन्दुकलया कमलकृतम् ॥

स्वस्ति स्वकोयान्वयवंशकर्ता श्रीराष्ट्रकूटमलवंशजन्मा ।

प्रदानशूरः समरैकवीरो गोविन्दराजः क्षितिपो बभूव ॥

यस्याद्भमात्रजयिनः प्रियसाहसस्य

क्षमापालवेपफलमेव बभूव सैन्यम् ।

मुक्त्वा च शंकरमधीश्वरमीश्वराणां
नावन्दतान्यममरेष्वपि यो मनस्वी ॥

पुत्रीयतश्च खलु तस्य भवप्रसादा-
त्सनुर्वभूव गुणराशिरुदारकीर्तिः ।

यो शौणनामपरिवारमुवाह मुख्यं
श्रीकर्कराजसुभगव्यपदेशमुच्चैः ॥

सौराज्यजल्पे पतिते प्रसङ्गान्निदर्शन विश्वजनीनसंपत् ।
राज्य बलेः पूर्वमहो बभूव क्षिताविदानीं तु नृपस्य यस्य ॥
अत्यद्भुतं चेदममस्त लोकः कलिप्रसङ्गेन यदेकपादम् ।
जात वृष यः कृतवानिदानीं भूयश्चतुष्पादमविघ्नचारम् ॥
चित्रं न चेद यदसौ यथावच्चक्रे प्रजापालनमेतदेव ।
विष्णौ जगत्राणपरे मन स्थे तस्योचितं तन्मयमानसस्य ॥
धर्मात्मनस्तस्य नृपस्य जज्ञे सुतः सुवर्मा खलु कृष्णराजः ।
यो वश्यमुन्मूल्य विमार्गभाज राज्य स्वय गोत्राहिताय चक्रे ॥
ब्रह्मण्यता तस्य च कापि साभूद्विप्रा यया केवलजातयोऽपि ।
श्रेष्ठद्विजन्मोचितदानलुब्धाः कर्माण्येनूचानकृतानि चक्रुः ॥
इच्छातिरेकेण कृपीवलाना पयो यथा मुञ्चति जातु मेघे ।
भवेन्मनस्तद्विरतौ तथाभूद्यस्मिन्वन वर्षति सेवकानाम् ॥
यो युद्धकण्डूतिगृह्णातमुच्चैः शौर्योष्मसदीपितमापतन्तम् ।
महावराह हरिणीचकार प्राज्यप्रभावः खलु राजसिंहः ॥

ऐलापुराचलगताद्भुतसनिवेश

यद्दीक्ष्य विस्मितविमानचरामरेन्द्रा ।

एतत्स्वयम्भु शिवयाम न कृत्रिमे श्री-

दृष्टेदृशीति सतत बहु चर्चयन्ति ॥

१ आत्मन पुत्रमिच्छत . २ अनूचान साङ्गवेदविचक्षण ३ नृपविशयम् .
४ दक्षिणदेवरायादराज्यान्तर्गतशीलतावादनगरसमीपे 'ऐलोरा' नाम्नाधुना प्रसिद्धोऽयमे-
लापुराचल . तत्र चातिमुन्दराणि सुरमन्दराणि पर्वतमुत्कीर्य निर्मितान्यथापि विद्यन्ते

भूयस्तथाविधकृतौ व्यवसायहानि-

रेतन्मया कथमहो कृतमित्यकस्मात् ।

कर्तापि यस्य खलु विस्मयमाप शिल्पी

तन्नामकीर्तनमकार्यत येन राज्ञा ॥

गङ्गाप्रवाहहिमदीधितिकालकूटै-

रत्यदुताभरणकैः कृतमण्डनोऽपि ।

माणिक्यकाञ्चनपुरःसरसर्वभूत्या

तत्र स्थितः पुनरभूयत येन शंभुः ॥

नृपस्य तस्य ध्रुवराजनामा महानुभावस्तनयो बभूव ।

तृणीकृतान्यस्य पराक्रमेण प्रतापवह्निर्दिपतो ददाह ॥

लक्ष्मीप्रसाधनविधावुपयोगि कृत्यं

यश्चिन्तयन्स्वयमभूदनिशं कृतार्थः ।

किं वात्र चित्रमनपेक्ष्य सहायमीशः

सर्वः पुमान्निजवधूं स्ववशां विधातुम् ॥

यो गङ्गायमुने तरङ्गसुभगे गृह्णन्परेभ्यः समं

साक्षाच्चिद्भनिभेन चोत्तमपदं तत्प्राप्तवानैश्वरम् ।

देहासंमितवैभवैरिव गुणैर्यस्य भ्रमाद्भिर्दिशो

व्याप्तास्तस्य बभूव कीर्तिपुरुषो गोविन्दराजः सुतः ॥

प्रदेशवृत्तिव्यवसायभाजं पुरातनानामपि पार्थिवानाम् ।

यशांसि यो नाम जहार भूपो भग्नप्रचण्डाखिलवैरिवीरः ॥

उन्मूलितोत्तुङ्गनरेन्द्रवंशो महानरेन्द्रोक्ततुच्छभृत्यः ।

स्वेच्छाविधायी चरितानुकारं चकार यो नाम विधेः क्षितीशः ॥

हिंक्षीरशिञ्जितरणच्चरणानराती-

न्कुर्वन्क्षणेन विदधेऽदुतकर्म यश्च ।

चक्रे तथाहि न तथाशु बधं परेषां
पार्थोऽपि नाम भुवनत्रितयैकवीरः ॥

कल्पक्षयक्षणसमुद्धतवातहेला-
दोलायमानकुलशैलकुलानुकारम् ।

यन्मुक्तचण्डशरजालजवप्रणुन्ना
युद्धागता रिपुगजेन्द्रघटा चकार ॥

भ्राता तु तस्येन्द्रसमानवीर्यः श्रीमान्भुवि क्षमापतिरिन्द्रराजः ।
शास्ता बभूवादृतकीर्तिसूतिस्तदत्तलाटेश्वरमण्डलस्य ॥

अद्यापि यस्य मुरकिंनरसिद्धसाध्य-
विद्याधराधिपतयो गुणपक्षपातात् ।
गायन्ति कुन्दकुसुमश्रि यशो यथास्वं
धामस्थिताः सहचरीकुचदत्तहस्ताः ॥

येनैकेन च गुर्जेश्वरपतियोद्धुं समम्यागतः
शौर्यप्रोद्भटकंधरो मृग इव क्षिप्रं दिशो आहितः ।

भीतासंहतदक्षिणापथमहासामन्तचक्रं यतो
रक्षामाप विलुण्ध्यमानविभवं श्रीवल्लभेनादरात् ॥
तस्यात्मजः प्रथितविक्रमवैरिवर्ग-

लक्ष्मीहठाहरणसंततलब्धकीर्तिः ।

श्रीकर्कराज इति संश्रितपूरिताशः

शास्त्रार्थबोधपरिपालितसर्वलोकः ॥

राज्ये यस्य न तस्करस्य वसतिर्व्याधेः प्रमूर्तिर्मृता

दुर्भिक्षं न च विभ्रमस्य महिमा नैवोपसर्गोद्भवः ।

क्षीणो दोषगणः प्रतापविनतोऽशेषोऽरिवर्गस्तथा

नो विद्वत्परिपन्थिनी प्रभवति क्रूरा खलानां मतिः ॥

गौडेन्द्रवङ्गपतिर्निर्जयदुर्विदग्ध-

सद्र्जेश्वरादिगर्गलतां च यस्य ।

नीत्वा भुजं विहतमालवरक्षणार्थं

स्वामी तथान्यमपि राज्यफलानि भुङ्क्ते ॥

तेनेदं विद्युच्चञ्चलमालोक्य जीवितं क्षितिदानं च परमपुण्यं प्रवर्तितो-
ऽयं धर्मदायः । स च लाटेश्वरः समधिगताशेषमहाशब्दमहासामन्ताधि-
पतिसुवर्णवर्षश्रीकर्कराजदेवो यथासंबध्यमानकान्राष्ट्रपतिविषयपतिग्राम-
कूटाधिकारिकमहत्तरादीन्समनुबोधयति—अस्तु वः संविदितम्—यथा
मया सिद्धशमीसमावासितेन मातापित्रोरात्मनश्चैहिकामुष्मिकपुण्ययशो-
भिवृद्धये श्रीवलभीविनिर्गततच्चातुर्विद्यसामान्यवात्स्यायनसगोत्रमाभ्यंदि-
नसब्रह्मचारिब्राह्मणभानवे भट्टसोमादित्यपुत्राय आङ्गोदकचतुरशीत्यन्तर्ग-
तवडपद्रकाभिधानग्रामः, यस्याघाटनानि—पूर्वतो जम्बूवाविकाग्रामः, तथा
दक्षिणतो महासेनकाख्यं तडागम्, तथा पश्चिमतोऽङ्गोदकम्, तथोत्तरतो
वग्वाच्छग्रामः, एवमसौ चतुराघाटनोपलक्षितः सोद्रङ्गः सोपरिकरः सभूत-
वातप्रत्यायः सदण्डदशापराधः सोत्पद्यमानविष्टिकः सधान्यहिरण्यादेयः
सर्वराजकीयानामहस्तप्रक्षेपणीयः आ चन्द्रार्कार्णवसरित्पर्वतसमकलीनः पु-
त्रपौत्रान्वयभोग्यः पूर्वप्रदत्तदेवदायब्रह्मदायरहितो भूमिच्छिद्रन्यायेन
शकनृपकालातीतसंवत्सरशतेषु सप्तसु चतुस्त्रिंशदधिकेषु महावैशाख्यां त्ना-
त्वोदकातिसर्गेण बलिचरुवैश्वदेवाग्निहोत्रातिथिपञ्चमहायज्ञक्रतुक्रिया-
द्युत्सर्पणार्थं प्रतिपादितः । अतोऽस्योचिततया ब्रह्मदायस्थित्या भुङ्क्तो भो-
जयतः प्रतिदिशतो वा कृपतः कर्षयतश्च न केनचित्पारिपन्थना कार्या ।
तथागामिभिरस्मद्वंशैरन्यैर्वा सामान्यं भूमिदानमवगच्छद्भिर्विद्युल्लोलान्य-
नित्यान्यैश्वर्याणि तृणाग्रलज्जलबिन्दुचञ्चलं च जीवितमाकलय्य स्वदाय-
निर्विशेषोऽयमस्मद्दायोऽनुमन्तव्यः पालनीयश्च । यश्चाज्ञानतिमिरपटला-
वृतमतिराच्छिद्यादाच्छिद्यमानं चानुमोदेत स पञ्चभिर्महापातकैरुपपात-
कैश्च युक्तः स्यादिति । उक्तं च भगवता वेदव्यासेन व्यासेन—

पाँष्टि वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

विन्ध्याटवीष्वतोयासु शुष्ककोटरवामिनः ।

रुष्णाहयो हि जायन्ते भूमिदायापहारिणः ॥

अग्रेरपत्यं प्रथमं सुवर्णं भूर्वेष्णवी सूर्यसुताश्च गावः ।

लोकत्रयं तेन भवेच्च दत्तं यः काञ्चनं गां च महीं च दद्यात् ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्माल्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यत्नाद्रक्ष नराधिप ।

महीं महीभृतां श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥

इति कमलदलाम्बुचिन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

अतिविमलमनोभिरात्मनोनैर्नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥

उक्तं च भगवता रामभद्रेण—

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ।

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥

दूतकश्चात्र राजपुत्रश्रीदन्तिवर्मा । स्वहस्तोऽयं मम श्रीकक्कराजस्य श्रीमदिन्द्रराजसुतस्य । लिखितं चैतन्मया महासंधिविग्रहाधिकृतकुलपुत्रकटुर्गभटसूनुना नेमादित्येनेति । अयं च ग्रामोऽतीतनरपतिपरीक्षणाङ्को-
ष्टकश्रीचातुर्विधाय दत्तोऽभूत् । तेनापि कुराजजनितविलोपविच्छिन्नपरि-
भोगं विज्ञानवर्मान्यस्य वा विशिष्टस्य कस्यचिद्भवतु द्विजन्मन इति नि-
श्चित्य सुवर्णवर्षदीयमानं वटपुरवासिने भानुभट्टायानुमोदितः । शालाताप्यं
गृहीत्वा तालावारिकादिगण चोदिश्य ताम्बूलप्रदानपूर्वकं यथालोभसेवनं
चामाप्य आदिश्य प्राकृतिकमपि पुरमिति । तथा त्रियागेश्वरपरमाधीश-
पादमूलं जानातीति ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १२ । १५८-१६२)

(६)

राष्ट्रकूटवंशोद्भवस्य चतुर्थगोविन्दनृपतेर्दानपत्रम् ।

ॐ ॥

जयन्ति ब्रह्मणः सर्गनिष्पत्तिमुदितात्मनः ।

सरस्वतीकृतानन्दा मधुराः सामगीतयः ॥

ताराचक्राब्जपण्डावृतगगनसरःपद्मिनीराजहंसा-

त्रैलोक्यैकाधिपत्यस्थितमदनमहाराजशुभ्रातपत्रात् ।

लावण्यसीरसिन्धोर्द्युतिरजतगिरेर्दिग्बभूदन्तपत्रा-

द्वंशः सोमादयं यस्त्रिभुवनकमलावाससौधार्द्धपेतः ॥

तस्माच्छ्रियः कुलगृहं भवनं महिम्नः

क्रीडास्पदं स्थितिमहर्दिग्भीरतानाम् ।

आपन्नसत्त्वपरिपालनलब्धकीर्ति-

वंशो बभूव भुवि सिन्धुनिभो यदूनाम् ॥

परिणतपरमण्डलः कलावान्प्रविततबहलयशोऽशुपूरिताशः ।

शशधर इव दन्तिदुर्गराजो यदुकुलविमलवियत्यथोदियाय ॥

तस्याद्यं नृपतेः पितृव्यमुदयी श्रीवीरसिंहासनं

मेरोः शृङ्गमिवाधिरुह्य रविवच्छ्रीकृष्णराजस्ततः ।

ध्वस्तोद्विक्तचलुक्यवंशतिमिरः पृथ्वीभृतां मस्तके

न्यस्तात्तः सकलं जगत्प्रविततैस्तेजोभिराक्रान्तवान् ॥

तस्माद्गोविन्दराजोऽभूदिन्दुबिम्बशिलातले ।

यस्यारिष्टोपधूत्रोऽङ्कः प्रशस्तिरिव लक्ष्यते ॥

तस्याभवदुवनपालनवीरबुद्धि-

रुद्धूतशत्रुकुलसंततिरिद्धतेजाः ।

राजानुजो निरुपमापरनामधेयो

यन्मुद्रयाम्बुधिरपि प्रथितः समुद्रः ॥

तदनु जगत्तुङ्गोऽजनि परिहृतनिजसकलमण्डलाभोगः ।

गतयौवनवनिताजनकुचसदृशा यस्य वैरिन्वृषाः ॥

तस्माच्चामोघवर्षोऽभवदतुल्वलो येन कोपादपूर्वे-

श्चालुक्याभ्यूपखाद्यैर्जनितरतियम प्रीणितो विङ्गवल्गुचाम् ।

वैरिश्चाण्डोदरान्तर्बहिर्रुपरि तले यन्न लब्धावकाशं

तोयव्याजाद्विशुद्धं यश इव निहितं तज्जगत्तुङ्गसिन्धौ ॥

तस्मादकालवर्षो नृपतिरभूद्यत्पराक्रमत्रस्तैः ।

सद्य समण्डलाग्र खेटकमहितैः परित्यक्तम् ॥

महस्त्रार्जुनवशस्य भूषण कोकलात्मजा ।

तस्याभवन्महादेवी जगत्तुङ्गस्ततोऽजनि ॥

गम्भीराद्रत्ननिधेर्भूभृत्प्रतिपक्षरक्षणक्षमत ।

कोकलसुतरैर्णविग्रहजलधेर्लक्ष्मीः समुत्पन्ना ॥

सा जायाजायताजातशत्रोस्तस्य महीभुज ।

भीमसेनार्जुनोपात्तयशोभूषणशालिनः ॥

तत्र जगत्तुङ्गोदयधरणीधरतः प्रतापकलितात्मा ।

लक्ष्म्या नन्दन उदितोऽजनि विजयी राजमार्तण्ड ॥

स्थितिचलितसकलभूभृत्पक्षच्छेदाभिमुक्तभुजवज्र ।

अनिमिपदर्शनयोग्यो यः सत्यमिहेन्द्रराज इति ॥

१ चालुक्या एव अभ्यूपखाद्या 'पोली' इति ख्याता भक्ष्यविशेषास्तैर्जनिता रति प्रीतियस्य तादृशो यम इत्यर्थः. 'आपक्व पोलिरभ्यूप' इत्यमर वात्स्यायनीयकामसू-
त्रटीकाकारो यशाधरस्तु 'अभ्यूपखादिका, विटपस्थानामम्रौ श्लोषिताना फलाना खादन
यत्र' इति व्याख्यातवान्. इण्डियन् आण्टिक्वेरीमध्ये एतत्खण्डप्रकाशक फ्रीटपण्डितस्तु
'चालुक्य-अभ्यूपख-आधर' इति पदच्छेद विधाय भाषान्तरे 'Ch'ilukyus,
Abhyushakhas and others' इत्याद्युक्तवान्. २ मण्डलाग्र खट्वो मण्डल
देशश्च ३ खेटक चर्म, मान्यखेटनाम्ना प्रसिद्धा राष्ट्रकूटमहीपतीना राजधाना च
४ 'नदीना मेरुलुगुता नृपाणा रणनिग्रह । ववीना च सुरानन्दधेदिमण्डलमण्डनम् ॥
इति राजशेखरकविना वर्णितो रणनिग्रहोऽप्ययमेव स्यात्.

यस्तस्मिन्दशकण्ठदर्पदलने श्रीहैहयानां कुले
 कोकल्लः प्रतिपादितोऽस्य च गुणज्येष्ठोऽर्जुनोऽभूत्सुतः ।
 तत्पुत्रोऽम्भणदेव इत्यतिबलस्तस्माद्विजाम्बाभव-
 त्पद्मेवाम्बुनिधेरुमेव हिमवन्नामः क्षमाभूत्प्रभोः ॥
 श्रीन्द्रनरेन्द्रात्तस्यां सूनुरभूद्रूपतिर्द्विजाम्बायाम् ।
 गोविन्दराजनामा कामाधिकरूपसौन्दर्यः ॥
 सामर्थ्ये सति निन्दिता प्रविहिता नैवाग्रजे क्रूरता
 बन्धुस्त्रीगमनादिभिः कुचरितैरार्वाजितं नायशः ।
 शौचाशौचपराङ्मुखं न च भिया पैशाच्यमङ्गीकृतं
 त्यागेनासमसाहसैश्च भुवने यः साहसाङ्गोऽभवत् ॥
 वर्पन्सुवर्णवर्पः प्रभूतवर्षोऽपि कनकधाराभिः ।
 जगदखिलमेककाञ्चनमयमकरोदिति जनैरुक्तः ॥
 यदधिदिग्विजयावसरे सति प्रसभसंभ्रमभावनयेव भूः ।
 सपदि नृत्यति पालिमहाध्वजोच्छ्रितकरान्यकुनाथविवर्जिता ॥
 सहते नहि मण्डलाधिपं परमेषोऽभ्युदयी समुद्धतम् ।
 इति जातभिया धियाग्रतो रविचन्द्रावपि यस्य धावतः ॥
 अवनतपरमण्डलेश्वरं सह विजयांशुभिवेश्म शोभितम् ।
 समहिमकरतोरणं चिरं निजतेजस्तति यस्य राजते ॥
 सहते समवाहिनीमयं न परेषां सविशेषशालिनीम् ।
 यदनिन्दितराजमन्दिरं ननु गङ्गा यमुना च सेवते ॥
 यस्मिन्राजनि सौराज्यं निर्जितारि वितन्वाति ।
 विमानस्थितिरित्यासीन्न भोगेषु कदाचन ॥
 यस्योद्दामप्रतापानलबहलशिखाकज्जलं नीलमेवा
 विस्फूर्जत्खड्गधारास्फुरणविसरणान्येव विद्युद्विलासाः ।
 दुर्वारारोमकुम्भस्थलदलनगलन्मौक्तिकान्येव तारा-
 श्रन्द्रक्षीराव्विशेषा भूतभुवनयशोराशिनिप्यन्दिनानि ॥

यस्मिन्कण्टकशोधनोत्सुकमनस्यम्भोजनालैर्भिये-

वोन्मग्न न पय सु कोशवसतिर्लक्ष्मी कृतोपायनम् ।

केतक्या पवनोच्छसन्निजरज पुञ्जान्वकारोदरे

भूगर्भे पनसेन वेत्रलतया द्वार्यात्मशुद्ध्यै स्थितम् ॥

यश्च समुपहसितहरनयनदहनो विहितानित्यवदर्परूपसौन्दर्यदर्प
श्रीनित्यवदर्प प्रभुमन्त्रशक्त्युपबृंहितोत्साहशक्तिसमाक्षितशतमुखमुख
श्राणक्यचतुर्मुख प्रथितैकविक्रमाक्रान्तवसुधराहितकरणपरायण श्रीवि
क्रान्तनारायण स्वकरकलितहेतिहलदलितविपक्षवक्ष स्थलक्षेत्र श्रीनृप
तित्रिनेत्र समभवत् । स च परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीम
न्नित्यवर्षदेवपादानुध्यात परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीमत्सुव
र्णवर्षदेवपृथ्वीवल्लभश्रीमद्वल्लभनरेन्द्रदेव, कुशली सर्वानेव यथासंबध्य
मानकान्राष्ट्रपतिविषयपातिग्रामकूटमहत्तरायुक्तकोपयुक्तकाभिकारिकान्त
मादिशति—अस्तु वः सविदितम्—यथा भान्यखेटराजधानीस्थिरतराव
स्थानेन मातापित्रोरात्मनश्च पुण्ययशोभिवृद्धये पूर्वलुप्तानपि देवभोगाग्र
हारान्प्रतिपालयता प्रतिदिन च निरवधिनमस्यग्रामशासनानि शतश
प्रयच्छता [मया] शकनृपकालातीतसवत्सरशतेष्वष्टसु पञ्चपञ्चाशदविकेष्व
द्वतोऽपि सवत्सराणां ८५५ प्रवर्तमानविजयसवत्सरान्तर्गतश्रावणपौर्ण-
मास्या वारे गुरो पूर्वाभद्रपदानक्षत्रे प्रथमकरोदकातिसर्गेण पुण्ड्रवर्षन
गरविनिर्गतसौशिकगोत्रवाजिसाध्वसब्रह्मचारिदामोदरभट्टसुताय केशव-
दीक्षिताय रामपुरीसप्तशतान्तर्गतलोहग्राम सवृक्षमालाकुल सधान्य-
हिरण्यादेय सदण्डदोषदशापराध समूतोपात्तप्रत्यय अचाटभट्टप्रवेश
शतोत्तरीयो ब्रह्मदायन्यायेनाचन्द्रार्क नमस्यो दत्त । यस्य च आ
ग्रा पूर्वंत घोडेग्राम, दक्षिणत वञ्जुलीनामा ग्राम, पश्चिमत विञ्च
विहरग्र नामा ग्राम, उत्तरत सोन्नहीनामा ग्राम । एव चतुरावाटवि
गुह्य गेहग्राम केशवदीक्षितस्य कृपत वर्षयतो भुञ्जतो भोजयतो वा
न तेनचिद्व्याघातः कार्य । मन्दानिलान्दोलितजलतरङ्गतरङ्गमैश्वर्य श

रुद्रभ्रविभ्रमं जीवितं सामान्यं च भूमिदानफलमवगच्छद्भिरागामिनृपति-
भिरस्मद्वंशैरन्यैर्वायमस्मद्धर्मदायः समनुमन्तव्यः प्रतिपालनीयश्च । उक्तं
च रामभद्रेण—

‘सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।

सर्वानेवं भाषिनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ॥’

पट्टिर्वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत्तु वसुंधराम् ।

श्वविघ्नायां कृमिर्भूत्वा पितृभिः सह पच्यते ॥

प्रसृत्या संप्रदानेन दत्तस्याहरर्णेन च ।

जन्मप्रभृति यद्दत्तं तत्सर्वं निष्फलं भवेत् ॥

कल्पकोटिसहस्राणि कल्पकोटिशतानि च ।

निवसेद्ब्रह्मणो लोके भूमिदानं ददाति यः ॥

शिवमस्तु सर्वजगतः । ॐ नमः शिवाय ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १२ । २४९-२५२)

(७)

चौलुक्यवंशोद्भवस्य लाटदेशाधिपतेस्त्रिलोचनपालस्य
दानपत्रम् ।

ॐ नमो विनायकाय । स्वस्ति जयोऽभ्युदयश्च ।

बाणं वीणाशमाले कमलमहिमयो चीनपूरं त्रिशूल

खट्वाङ्गं दानहस्ताभयकरसहिताः पाणयो धारयन्तः ।

रक्षन्तु व्यञ्जयन्तः सकलरसमयं देवदेवस्य चित्तं

नो चेदेवं कथं वा त्रिभुवनमाखिलं पालितं दानवेभ्यः ॥

दधाति पद्मामथ चक्रकौस्तुभे गदामयो शङ्खमिहैव पङ्कजम् ।

हरिः स पातु त्रिदशाधिपो भुवं रसेषु सर्वेषु निपण्णमानसः ॥

१. अस्य लेखस्य प्रणेता पण्डितस्त्वपरिणतमवित् एव कश्चिदासीत्

कमण्डलुं दण्डमथ स्तुचं विभुर्विभाति मालां जपदत्तमानसः ।
सृजत्यजो लोकमपोहितुं रिपून् रसैश्च सर्वे रसितो विशेषतः ॥

कदाचिद्द्वैत्यखेदोत्थचिन्तामन्दरमन्यनात् ।

विरिञ्चेश्वलुकाम्बोधे राजरत्नं पुमानभूत् ॥

देव किं करवाणीति नत्वा प्राह तमेव सः ।

समादिष्टार्थसंसिद्धौ तुष्टः स्वष्टाववीच्च तम् ॥

कन्याकुब्जे महाराज राष्ट्रकूटस्य कन्यकाम् ।

लब्ध्वा सुखाय तस्यां त्वं चौलुक्यामुहि संततिम् ॥

इत्थमत्र भवेत्क्षत्रसंततिर्वितता किल ।

चौलुक्यात्प्रथिता नद्याः स्रोतांसीव महीधरात् ॥

तत्रान्वये दयितकीर्तिरकीर्तिनारी

संस्पर्शभीत इव वर्जितवान्परस्य ।

वारप्पराज इति विश्रुतनामधेयो

राजा बभूव भुवि नाशितलोकशोकः ॥

श्रीलाटदेशमधिगम्य कृतानि येन

सत्यानि नीतिवचनानि मुदे जनानाम् ।

तत्रानुरज्य जनमाशु निहत्य शत्रू-

न्कोशस्य छद्धिफलमाप निरन्तरं यः ॥

तस्माज्जातो विजयवसतिर्गोद्विराजः शितीशो

यस्मादन्ये मनुजपतयः शिशिता राजधर्मम् ।

यो गोत्रस्य प्रथमनिलयो पालको यः प्रजानां

यः शत्रूणाममितमहसां मूर्ध्नि पादं व्यधत् ॥

आत्मभूरुहृता येन विष्णुनेव महीयसा ।

बलिभिः सा समाक्रान्ता दानवैरिव वैरिभिः ॥

१. 'पुरदरेण प्रतिपाद्यमानमेव समाकर्ण्य वचो विरिञ्चिः । सध्याम्पुष्पं चुल्लके मुमोच ध्यानानुविद्धानि विलोचनानि ॥' इत्युपनम्य 'अथाविरासीत्सुभट्टल्लोकत्रा-
माप्रवीणश्रुल्लकाद्विधातुः' इत्यन्तं विजयाङ्कदेवचरितस्य प्रथमे सर्गे द्रष्टव्यम्. अस्फुटार्थाः
श्लोकाश्चात्र कतिचन सन्ति.

प्रद्युम्नवन्मदनरूपधरोऽच्युतस्य

श्रीकीर्तिराजनृपतिः स बभूव तस्मात् ।

यो लाटभूपपदवीमाधिगम्य चक्रे

धर्मेण कीर्तिधवलानि दिगन्तराणि ॥

संतानतन्तुषु प्रोताश्रौलुक्यमणयो नृपाः ।

तस्यां तु मणिमालायां नायकः कीर्तिभूषतिः ॥

गोः पिण्डे भौतिके भूरिपदार्यायतने गुरौ ।

सूते क्षीरं शिरा कापि माता स्त्रीषु तथैव तम् ॥

आजन्मदृष्ट्या(?)तिमनोहरस्य मुदा तथापूर्यत सर्वलोकः ।

यथामृतापूर्णघटीसमानं नारिच्यतापि स्तुतिविन्दुपातैः ॥

समेऽपि स्पृहणीयत्वे पकान्नस्येव योपिताम् ।

भोगस्तेन परस्त्रीणामुच्छिष्टस्येव वर्जितः ॥

लग्नं तथा क्षापतिपाणिपादे स्थितं यथा वक्षसि रत्नसा(हा)रैः ।

गौणं त्यजद्भिः श्रुतिकुण्डलाभ्यां कृत्वा पदं मुख्यमथास्थितं तैः ॥

आलम्बनीभूतमहीधरांस्तानुछद्म्य जुष्टं पतनं गुणौघैः ।

कुतोऽन्यथा ते सहजा बभूवुः कथं च ते तत्सहृद्विमाषुः ॥

स यौवनोन्मत्तगजेन्द्रपार्श्वार्द्धावन्मनो मारयदेवमेतत् ।

तस्मादृते हीन्द्रियखेटकेन विलङ्घिता वैषयिकी न सीमा ॥

कायेन गेहादिनिभेन जीवो व्योमेव जन्तोर्व्यवधीयते स्म ।

तस्मात्परस्मिन्नहमेव मत्वा लक्ष्मीं समां योऽर्थिजनैरमुङ्क्त ॥

बाहू बलौ कोपगुरोश्च वासो वक्षस्तथा नम्रमवेक्ष्य चापम् ।

दर्पोद्धतं मस्तकमेव येषां द्विपां छिनत्ति स्म रणे स वीरः ॥

प्रष्टं ददञ्चापमभिद्विपं यः प्रियं चकार द्विपति प्रयुक्ताः ।

दक्षानुगा मार्गणपुंगवास्ते जाताः कृतार्थास्तत एव तस्मात् ॥

तस्यासीदविचारकीर्तिदयिता निस्त्रिंशहस्तस्य या

सङ्ग्रामे सभयेव हन्त सहसागच्छत्परेषा गृहम् ।

सा वाच्यापगमाय तेन दधती दिव्यं प्रतापं पुरो-
 द्रान्ता सप्तसमुद्रमण्डलभुवं शुद्धेति गीता सुरैः ॥
 तस्माच्च वत्सराजो गुणरत्नमहानिधिर्जातः ।
 शूरो युद्धमहार्णवमथनाय मन्दरः ख्यातः ॥
 आवाल्यादियमत्र मूर्तिभवने मद्रैः समं श्रीः स्थिता
 व्रीडाप्यत्र वधूरिव स्वविषयं प्रच्छादयन्ती सती ।
 तामेवाधिकां नयत्यविरता भर्तुर्मनो जानती
 सा विष्णोरिव वत्सराजनृपतेः सापत्नवर्जं स्थिता ॥
 सहैकाम्बरदुःस्थत्वे काश्चित्कोणश्रिता दिशः ।
 इतीवाच्छादयन्त्यागी वत्सेशः कीर्तिकर्षटैः ॥
 हेमरत्नप्रभं छत्रं सोमनाथस्य भूषणम् ।
 दीनानाथकृते सत्रमवारितमकारि सः(च) ॥
 तस्याङ्गसंभवः श्रीमांस्त्रिलोचनपतिर्नृपः ।
 भोक्ता श्रीलाटदेशस्य पाण्डवः कलिभूभुजाम् ॥
 त्यागेऽपि मार्गणा यस्य गुणग्रहणगामिनः ।
 सत्ये धर्मो धवे वक्रः(?) शौर्ये गोपालविक्रमः ॥
 अहो रुद्धस्य तस्यासञ्शत्रवो विकला भुशम् ।
 भोक्तुस्तस्यैव ते चित्रं विहारमलशालिनः ॥
 शत्रोः संगरभूषणस्य समरे तस्यासिना पातिते,
 मूर्धन्याशु गलत्सु कण्ठवल्याद्रक्तस्य पूरेष्वलम् ।
 तत्तेजोमयवद्वितापितवपुस्तस्यासवर्णस्य त-
 म्रुनं भांजनमुल्लास सहसा खड्गोर्ध्वहस्तं चलम् ॥
 धर्मशीलेन तेनेदं चलं वीक्ष्य जगत्रयम् ।
 गोभूहिरण्यदानानि दत्तानीह द्विजन्मनाम् ॥
 शार्के नवशतैर्युक्ते द्विसप्तत्यधिके तथा ।
 विकृते वत्सरे पौषे मासे पक्षे च तामसे ॥

अमावास्यातिथौ सूर्यपर्वण्यङ्गारवारके ।
 गत्वा प्रत्यगुदन्वन्तं तीर्थे चागस्त्यसंज्ञके ॥
 गोत्रेण कुशिकायात्र भार्गवाय द्विजन्मने ।
 वैश्वामित्रदेवरातावौदलः प्रवरास्त्रयः ॥
 इमानुद्ग्रहते ग्रामं माधवाय त्रिलोचनः ।
 धिष्ठोश्वरपथकान्तद्विचत्वारिंशसंख्यके ॥
 एरथाणनवशतमदादुदकपूर्वकम् ।
 समस्तायं ससीमानमाघटैस्तरुभिर्युत[म्] ॥
 देवद्याह्मणयोर्दायान्वर्जयित्वा क्रमागतान्* ।
 पूर्वस्यां दिशि नागाम्बा ग्रामस्तन्तिका तथा ॥
 बटपट्टकमाग्नेय्यां याम्यां लिङ्गवटः सि(शि)वः ।
 इन्द्रोत्थानं तु नैर्ऋत्यां बहुणदश्वा परे स्थितः ॥
 वायव्यां टेम्बरूकं च सौम्यां तु तलपट्टकम् ।
 ईशान्यां कुरुणग्रामः सीमायां खेटकाष्टकम् ॥
 आवाटनानि चत्वारि आयैः सह ससीमकैः ।
 तस्माद्विजवरस्यास्य भुज्जर्तो न विकल्पना ॥
 कर्तव्या कैश्चन नरैः सार्धसाधुसमाख्यकैः ।
 अथैव यदि लोप्तास्य स तदा पापभाजन (नम्) ।
 पालने हि परो धर्मो हरणे पातकं महत् ॥

तथा चोक्तम्—

'सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।
 स्ववंशजो वा परवंशजो वा रामो बत प्रार्थयते महीशाः ॥
 कन्यामेकां गवामेकां भूमेरर्धार्धमङ्गुलम् ।
 हरन्नरकमामोति यावदाभूतसंष्टवम् ॥
 यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्धर्मार्धकामादियशस्कराणि ।
 निर्माल्यवान्ति प्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददाति ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥'

लिखितं मया महासांघिविग्रहिकश्रीशंकरेण । मन्त्रतश्रीमिति । श्रीत्रि-
लोचनपालस्य ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १२।२०१-२०३)

(८)

श्रीधरणीवराहाग्न्यमहीपतेर्दानपत्रम् ।

ॐम् ।

पुण्यं व्योमसरिज्जलेन वहता चन्द्राशुभिः शीतलं

सत्पुष्पं कनवारविन्दनिचयैर्निर्वाणसंपत्फलम् ।

व्यालालीविपकन्दलीमृगपतिप्रान्तं न सतापदं

श्रीवन्धेश्वरमूर्ध्नि^१.....सुखद वस्ताज्जटाकाननम् ॥

ध्यानात्पूर्वमुवाच सप्रतिरवं शंभुं प्रणम्यावनी

ध्यानाध्यासितलोचने त्वयि विभो पीडामहं नासुरीम् ।

शक्ता सोढुमिलार्थमुद्गततपू रक्षाक्षमः शक्तिमा-

न्तर्वाचापात्परमेश्वरेण विहितश्चापाभिधानो नृपः^२ ॥

अपि च । नौरन्ध्रो गतक्रेण्टकोऽक्षततनुः सच्छायमुक्तिः सदा

सत्पत्रोऽपि विपन्नतामनुगतः सेव्योऽस्त्यगम्यो द्विषाम् ।

शश्वत्सौख्यफलप्रदोऽपि सुतरा वृद्धेर्विधातात्मनो

भूमन्मूर्ध्नि कृतास्पदोऽपि नतिमात्रश्रोत्रापवन्शोऽपरः ॥

तस्मिन्पुण्यरुचेर्वभूव सदृशः श्रीविक्रमाको नृपः

संपन्नाखिलशक्तिपङ्कणयुतो राजा ततोऽप्यङ्कः ।

१ 'निचयो' इति 'इण्डियन् आण्टिक्वेरी' इत्येत पाठः २. 'इण्डियन् आण्टिक्वेरी'-
मध्ये नुटिचिह्नं नास्ति.

तस्माच्छ्रीपुंलकेसिभूभृदजनि क्षमापालचूडामणिः
 संजातः पृथिवीपतिर्ध्रुवभट्टो धर्मस्य मूर्तिस्ततः ॥
 तस्यानुजः सकलभूपनताङ्घ्रिपद्मः
 पद्मावपुष्यभिरतो धरणीवराहः ।
 जातोऽखिलप्रणयिकल्पतरुर्महात्मा
 लीलावतीमुखसरोरुहराजहंसः ॥

किं शौर्यं प्रभुता पैराभिहननं गम्भीरता सत्त्वता
 प्रोत्साहः किमुतोच्यतामसदृशो यस्य प्रतापो महान् ।
 औदार्यं कुलजावनीपतिमुतेष्वत्यादरः कोऽप्यसौ
 येनैवं मुहुरेति मोहममला कष्टं कवीनां मतिः ॥
 यस्त्यागशौर्यसौभाग्यगर्वितः कर्णपार्थकुसुमशरान् ।
 ह्रेपयतीवाधिकतरनिजचरितैर्लीलयैव नृपः ॥

अयं च प्राप्ताचलश्रीरपि सहजविवेकादेवमभावयत् । चत्वरनिहिता-
 निलाहृतदीपशिखासमानमायुरारोग्यादिकम् । यत्पश्य, तादृग्वलसभ-
 न्विता अप्यस्मदादिपूर्ववंशाजास्तथाविधविधिविलसितविशेषात्कीर्तियशोना-
 ममात्रावशेषीभूताः समभवन् । तद्वरं धर्मविषयमेव मनो विहितम् । दान-
 नशीलतपोभावनात्मके च धर्मे प्रायो राज्यावरितनृपाणां दानभावेन एव
 प्रवर्तिते । तद्वन्धुरादिदानं स्वर्गसोपानमाकलयामितगुणभाजानेन वैध-
 मानावस्थितेन समधिगताशेषमहाशब्दमहासामन्ताधिपतिश्रीधरणीवरा-
 ह्रेण स्वपितामहनामाङ्कितमङ्गणकदेशमन्यं च भूयांसं राजाधिराजपरमे-
 श्वरश्रीमद्वीपालदेवपादप्रसादतः समनुशासता सता यथा दानं प्रव-
 र्तितं तथामौ सर्वान्स्वसंवर्ध्यमानमाविभूषणन्यांश्च राष्ट्रपतिग्रामपतिभो-
 गिकमहत्तरकुटुम्बिकपाञ्चकुलिकदर्पेणपासिकमध्यगप्रभृतीन्समनुबोधयति—

१. अन्यलेखेषु 'पुल्लकेसि' इति तालव्यान्निमुपलभ्यते. २. 'पराभिहनन' इति 'इ-
 णिदन् आण्टिरेरी'भृतः पाठः. ३. गुजरातप्रान्ते 'वडवाण'नाम्ना ममिद्ध नगरमेव
 वर्णमानम्. ४. 'दण्डराशिक' इत्यन्यत्र तालव्यमध्यः समुपलभ्यते.

अस्तु वः संविदितम् । यथा—मया मातापित्रोरात्मनश्च पुण्ययशोभिवृद्धये
तथैवामुष्मिकफलावास्यर्थं श्रीमदामर्दकसंतानीयश्रीशिवदेवाचार्यसुतश्रीम-
हेश्वराचार्याय विद्याधनं कन्थिकास्थलीसंबध्यमानः विङ्कलाभिधानग्रामः
स्वसीमापर्यन्तः सदाणीभोगभागः सदण्डदशापराधः सदृक्षमालाकुलः स-
कलराजकीयानामहस्तप्रक्षेपणीयः अपरिपन्थनीयश्च प्राप्तोदगयनमहाप-
र्वणि परमभक्त्या मया उदकातिसर्गेण प्रतिपादितः । यस्य चाघाटनानि
पूर्वतः उत्तरककाभिधानग्रामः । दक्षिणतः खिक्खिरिआणकाभिधानग्रामः ।
अपरतः कुरलाभिधानग्रामः । उत्तरतः शणाइचाणकाभिधानग्रामः । एवं
चतुराघाटनोपलक्षितोऽयं विङ्कलाभिधानग्रामः सोत्पद्यमानवेष्टिकः अचा-
टभटप्रवेशः पूर्वदत्तदेवदायब्रह्मदायवर्जं भूमिच्छिद्रन्यायेनाचन्द्रार्काणव-
क्षितिसरित्पर्वतकालीनः श्रीमहेश्वराचार्यस्य पुत्रपौत्रान्वयन्यायेन भुञ्जतो
भोजयतो वा न केनचिद्व्यासेधनीयः । यत उक्तमेव भगवता वेदव्यासेन
व्यासेन—

‘बहुभिर्वसुधां भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

पाष्टं वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

यानीह दत्तानि पुरा नेरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्माल्य वान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥’ इति ।

शकसंवत् ८३६^१ पौषसुदि ४ उत्तरायणे । यथा चैतदेवं तथा ग्रामं
दाता स्वहस्तमारोपयति । स्वहस्तोऽयं श्रीधरणीवराहस्य । लिखितं चैत-
द्राजोदेशात्सांधिविग्रहिकमहिन्दकेन पार्थिलमुतेनेति ।

(इण्डियन् आण्टिकेरी १२ । १९३-१९४) .

१. अयं शकाब्दस्तत्र लेखे संदिग्ध एवास्ति. अस्माभिस्तु ‘आण्टिकेरी’ पुस्तके एत-
त्प्राक्काशस्य डॉक्टरबूलरस्य निर्णयानुसारं स्थापितः.

(९)

राष्ट्रकूटवंशोद्भवस्य द्वितीयकर्कराजस्य दानपत्रम् ।

ॐम् ।

श्रीसरस्वत्युमाभास्वद्वह्नीसंश्लेषभूपितम् ।

भूतये भवतां भूयादजकल्पतरुत्रयम् ॥

ब्रह्माद्यामरवन्द्यधूर्जटिजटानूटान्वीसंस्थितेः

सिक्ताद्देवनदीविशुद्धसलिलैर्यश्चन्द्रखण्डादभूत् ।

आश्रयोजितवृत्तजातमहिमा पालीध्वजोत्पल्लवो

वंशः कुन्दसितातपत्रबहलच्छायासु दृढि गतः ॥

तस्मादिन्दुरिवाम्बुधेः शशभृतः कान्तिप्रवाहस्ततो

निप्यन्दश्च यथामृतस्य समभूद्वन्द्यो यदोरन्वयः ।

रेमेऽत्यदुतसाहसः स भगवान्गोपीकटाक्षालिभिः

शार्ङ्गो यत्र निपीयमानविलसच्छावण्यपुष्पोद्गमः ॥

प्रतिबोधितबन्धुपद्मपण्डः कृतचालुक्यघनान्वकारनाशः ।

उदगादथ दन्तिदुर्गभानुर्यद्वंशोदयपर्वतात्प्रतापी ॥

तस्मिन्नपुत्रेऽनु च तत्पितृव्यः पतिर्भुवोऽभूदिह कृष्णराजः ।

अष्टादशेशालयदृश्यरूपं पुञ्जीकृतं येन यशो विशुद्धम् ॥

गोविन्दराजः सितिपश्च तस्मादभूदनेकाहवलब्धकीर्तिः ।

धर्मार्थयोरेन फलं मनोभूरा वृत्तितः कोशवतोपभुक्तः ॥

अतिशयगुणयुक्तत्वाद्यथार्थाभिधानो

निरुपम इति तस्यैवानुजोऽभूत्क्षितीशः ।

सकलजलधिवेलाप्रान्तविश्रान्तसैन्यः

परिणतभुवनत्वादुद्धृतैकातपत्रः ॥

तस्माज्जगत्तुङ्गनृपः सुतोऽभूत्तुङ्गत्वमागाज्जगतां गुणैर्यः ।

यस्यानिशं गन्धमदेभभीता मदं प्रयाणे दिगिमास्त्यजन्ति ॥

१. काव्यमालाया मुद्रिते पृष्ठे लेखे 'तस्यायं नृपते.' इत्यादि पद्यमे भोक्ते 'पितृव्य-मुद्रया' इत्यास्य स्थाने 'पितृव्य उन्मत्ति' इति पाठः समीचीनः.

तस्य श्रीमदमोघवर्पनृपतिश्चालुक्यकालानल^१

सूनूर्मपतिरूर्जिताहितवधूवैधव्यदीक्षागुरु ।

आसीदिन्द्रपुराधिक पुरमिद श्रीमान्यखेटाभिध

येनेद च सर कृत गुरुवरुप्रासादमन्त पुरम् ॥

तस्मादकालवर्पोऽभूत्सार्वभौम^२ क्षितीश्वर ।

यत्प्रतापपरित्रस्तो व्योम्नि चन्द्रायते रवि ॥

चेदीशो दंशकण्ठदर्पदलन श्रीहैहयाना कुले

कोक्कल समभूच्च तस्य तनया या सत्कुरुस्यानुजा ।

तस्या कृष्णनृपात्ततः श्रितमहादेवीपदायामभू-

चैस्तैर्य प्रथितो गुणैर्भुवि जगत्तुङ्गाभिधान^३ सुत^४ ॥

चेदीश्वरशकरगणदुहितरि लक्ष्म्या ततो जगत्तुङ्गात् ।

सूनुरभूदिन्द्रनृपो भावी राज्यश्रियो भर्ता ॥

जनकगृहीतै परमण्डलैरसतुष्टमानस स्वपितु ।

एकच्छत्रा पृथग्यै कर्तुं निरगाज्जगत्तुङ्ग ॥

चेद्या मातुलशकरगणात्मजायामभूज्जगत्तुङ्गात् ।

श्रीमानमोघवर्पो गोविन्दाम्बाभिधानायाम् ॥

आरुह्येन्द्रपदोपम स नृपति श्रीवीरसिंहासन

दत्त्वा ताम्रनमस्यशासनगतान्ग्रामाननन्तास्तथा ।

अर्थैरार्थमनोरथाधिकतरै कृत्वा कृतार्थं जग-

द्व्याप्ता येन शिवालयैर्निजयश पुञ्जोपमैर्मैदिनी ॥

ऐन्द्रेपदजिगीपयेव स्वर्गमधिरूढे च ज्येष्ठे भ्रातरि श्रीमत्कृष्णराजदेवे

युवराजदेन्दुदुहितरि कुण्डकदेव्याममोघवर्पनृपात् ।

जात स्रोष्टिगदेवो नृपतिरभूदुवनविख्यात ॥

१ 'दंशकण्ठदर्पदलनश्रीहैहयाना' इति समस्त पाठा युक्त २ चेदिदेशार्थाशङ्का-
नङ्गणस्य दुहितरि लक्ष्म्या गोविन्दाम्बाया ३ जगत्तुङ्गनृपात्मणेन्द्र, अमोघवर्पधेति
पुत्रद्वयमुदभूत् अमोघवर्पात्कृष्ण, स्रोष्टिग, निरुपमधेति त्रय पुनः पञ्च भाण्डारक-
रपण्डितास्तु दक्षिणतिहासे 'गोविन्दोऽम्बाभिधानायाम्' इति पाठ समुचित वदन्ति
३ 'इण्डियन् आण्टिक्वेरी'मध्ये श्रौटपण्डितेन एतद्वचमप्यभिधायामायायां प्रवेशितम्
तथैव दक्षिणेतिहासेऽपि

तस्यानुजान्निरुपमादुपलब्धजन्मा

वीरश्रियः पदमभूदुवि कक्कराजः ।

यो बाल एव सकलामपि राजनीति-

मात्मप्रबोधविभवातिशयाद्विवेद ॥

सौमालीति दिशां गुणीति विदुषां त्यागीति दीनार्थिनां

क्रोधीति द्विपतां शमीति च सतां रूपीति सद्योपिताम् ।

मित्राणां सुहृदित्यवन्ध्यविभवो विश्वंभरायाः पतिः

सर्वेषामपि सर्वदेति निवसत्येकोऽपि यश्चेतसि ॥

यस्यास्ते करवालवारिणि चिरं प्रक्षालयन्ती यथा

लक्ष्मीरात्मकलङ्कमाहितमलं निन्द्यैः कुम्पाश्रयैः ।

सत्यं श्रीगृहमेतदम्बुजमितो मे द्वेपिणी साम्यत-

स्तिष्ठाम्यत्र रूपेति यस्य च मुखे देवी सरस्वत्यपि ॥

सत्यं गुर्जरनिर्जितारिनिकरश्रोलादिलीलारतो

हृणाधीशरणेष्वकम्पितमतिः पाण्ड्यप्रचण्डो नृपः ।

बन्धोऽयं भवतामनिन्द्यचरितः स्पर्धन्त मा स्मामुना

कीर्तिर्यस्य नियामिकैवमनिशं पृथ्वीं परिभ्राम्यति ॥

त्यागेनैव परां प्रसिद्धिमगमत्कर्णः किलानश्वरं

सत्येनात्र युधिष्ठिरोऽपि नृपतिः प्रख्यातकीर्तिः कृतः ।

सौन्दर्येण मनोभयश्च विदितः पार्थो धनुः कौशलै-

र्यः सर्वानतिशेत् एव भुवने देवः समस्तैर्गुणैः ॥

यश्चानुपरतकनकधारानिपातोपजनितलोकहर्षः श्रीमदमोघवर्षः स्वकौ-
गलक्षितनिशितास्त्रविदारितारातिसार्धः श्रीनूतनपार्थः सकलबलवदरिति-
मिरभेदनप्रचण्डः श्रीमदहितमार्तण्डः स्वाविक्रमच्छालितबालिवन्धपरायणः
श्रीवीरनारायणः सकलादिराजचरितातिशयतुङ्गः श्रीमाधृपतुङ्गो निविष्ट-
भुवनाधिपत्यप्रकाशितैकातपत्रः श्रीराजत्रिनेत्रः समभवत्सदर्याभिधानतया

स च परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीमदकालवर्षदेवपादानुध्यातः
 परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममहेश्वरश्रीमदमोघवर्षदेवः प्रधि-
 वीवल्लभः श्रीमद्वल्लभनरेन्द्रदेवः कुशली सर्वानेव यथासंबध्यमानका-
 न्नाष्टपतिविषयपतिग्रामकूटमहचरायुक्तकोपयुक्तकाधिकारिकान्समादिश-
 ति—अस्तु वः संविदितम्, यथा श्रीमान्यखेटस्थिरावासिते श्रीमत्क-
 कलदेवराजे शकनृपकालातीतसंवत्सरशतेष्वष्टसु चतुर्नवत्यधिकेष्वङ्कतः
 संवत् ८९४ अङ्गिरःसंवत्सरान्तर्गताश्वयुजपौर्णमास्यायां(स्यां) बुधदिने
 सोमग्रहणमहापर्वणि मातापित्रोरात्मनश्च पुण्ययशोभिवृद्धये श्रीमद्रेजुच-
 वावीवास्तव्याय इहैव कार्याभ्यागताय भारद्वाजगोत्रबहुचशाखासब्रह्म-
 चारिणे त्रिप्रवराय श्रीमच्छंकरैयपुत्राय श्रीमत्सङ्गमैयसुताय श्रीमच्छन्न-
 पैयभट्टाय उप्पलिकाशतत्रयान्तर्गतबब्वुलतल्लद्वादशमध्ये पङ्गरिकानाम
 ग्रामः सवृक्षमालाकुलः सधान्यहिरण्यादेयः सदण्डदोषदशापराधः पूर्व-
 प्रसिद्धचतुःसीमापर्यन्तः शुल्कादिसमस्तोत्पत्तिसहितः आ चन्द्रार्क मया
 नमस्यो दत्तः । तस्य पूर्वतः रोहीतल्लग्रामः । दक्षिणतः शिलहरेग्रामः ।
 पश्चिमतः किणिहिग्रामः । उत्तरतः अन्तरवल्लीग्रामः । एवं चतुराघाट-
 विशुद्धममुं पङ्गरिकाग्रामं श्रीमच्छन्नपैयभट्टस्य कृपतः कर्षयतो भुञ्जतो
 भोजयतो वा न केनचिद्व्याघातः कार्यः । यश्च करोति स पञ्चभिरपि
 महापातकैरुपपातकैश्च संयुक्तः स्यात् । उक्तं च—

‘सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नराणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।
 सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ॥’
 ‘यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।
 निर्माल्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥’

‘बहुभिर्वमुधा भुक्ता पार्थिवैः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥’

‘विन्ध्याटवीष्वतोयामु शुष्ककोटरवासिनः ।

कृष्णाहयो हि जायन्ते भूमिदानापहारिणः ॥’

‘पाष्टं वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।
आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥’

‘सुवर्णमेकं गामेकां भूमेरप्येकमङ्गुलम् ।
हरन्नरकमाप्नोति यावदाभूतसंश्रवम् ॥’

‘मद्वंशजाः परमहीपतिवंशजा वा
पापादपेतमनसो भुवि भाविभूपाः ।

ये पालयन्ति मम धर्ममिदं समस्तं
तेषां मया विरचितोऽग्निलिरेप मूर्ध्नि ॥’

श्रीमदम्बार्यपौत्रेण योगमार्यसुतेन च । कायस्थकुमुदभागिना लि-
खितं पुन्नार्यनाम्ना ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १२।२६४-६७)

(१०)

राणासमरसिंहस्य प्रशस्तिः ।

ॐम् ।

ॐ नमः शिवाय ।

ध्यानानन्दपराः सुराः कति कति ब्रह्मादयोऽपि स्वसं-
वेद्यं यस्य महः स्वभावविशदं किञ्चिद्विदां कुर्वते ।

मायाभुक्तवपुः स्वसंगतमवाभावप्रदः प्रीतितो
लोकानामचलेश्वरः स दिशतु श्रेयः प्रभुः प्रत्यहम् ॥

सर्गार्थं स्वतनुं हुताशमनिशं पद्मासने जुह्वतः
प्राणैः प्राजनि नीललोहितवपुर्गो विश्वमूर्तेः पुरा ।

दुष्टानुघ्ननगाङ्गुरेण हठतस्तेजोमयं पञ्चमं
लिङ्गं धातृशिरः कराम्बुजतले विभ्रत्स वस्त्रायताम् ॥

१. प्रशस्तिरियमर्षुशचलो(आष्टपहाड)परि श्रीमदचलेश्वरमहादेवमन्दिरममीपस्थम-
न्यामिमठे तिलोपा समुत्कीर्णा यत्ने. वर्णितायाप्रोदयपुरमदीपतेः पूरुपुष्पाः.

अव्यक्ताक्षरनिर्भरध्वनिजपस्त्यक्तान्यकर्मश्रमः
 स्वं देहात्सितिमानमुज्झितुमना दानाम्बुसंवर्धितः ।
 यत्कुम्भाचलगस्तपांसि वितनोत्यद्यापि भृङ्गव्रजः
 प्रत्यूहापगमोन्नतिर्गजमुखो देवः स वोऽस्तु श्रिये ॥

किं च ।

क्षुभ्यद्वारिधिदीर्यमाणशित्तरिश्रेणि भ्रमदूतलं
 वृव्यद्वयोमदिगन्तसंहति पतद्ब्रह्माण्डभाण्डस्थिति ।
 कल्पान्तस्य विपर्ययेऽपि जगतामुद्वेगमुच्चैर्दिश-
 त्सिन्धोर्लेङ्घनमद्रुतं हनुमतः पायादपायात्स नः ॥
 शाखोपशाखाकुलितः सुपर्वा गुणोचितः पञ्चविभूषिताङ्गः ।
 कृतास्पदो मूर्धनि भूधराणां जयत्युदारो गुहिलस्य वंशः ॥
 यद्वंशो गुहिलस्य राजभगवन्नारायणः कीर्त्यते
 तत्सत्यं कथमन्यथा नृपतयस्तं संश्रयन्तेतराम् ।
 मुक्तेः कल्पितवेतसः करतलव्यासक्तदण्डोज्ज्वलाः
 प्राणत्राणधियः श्रियः समुदयैर्न्यस्तापहस्ताः सदा ॥
 मेदःक्लेशदभरेण दुर्जनजनस्याछावितः संगरे
 देशः क्लेशकथापकर्षणपटुर्यो वप्पकेनोच्चकैः ।
 लावण्योत्करनिर्जितामरपुरः श्रीर्मेदपाटाभिधा-
 माधत्ते स्म स एष शेषनर्गरश्रीगर्वसर्वकपः ॥
 आस्त नैगहृदं नाम सायामभिह पत्तनम् ।
 चक्रे तपांसि हारीतराशिर्यत्र तपोधनः ॥
 केऽपि कापि परप्रभावजनिनैः पुण्यैर्हविर्भविभुं .
 प्रीणन्ति ज्वलनं हिताय जगतां प्रारब्धयागक्रमाः ।
 अन्ये प्राणनिरोधवोवितमुखाः पश्यन्ति चात्मस्थितं
 विश्वं सद्भिजनस्थलीषु मुनयो यत्रास्ततत्त्वोदयाः ॥

१. यस्याधुना 'मेगद'नाम्ना प्रसिद्धः. 'भिन्दानाः सान्द्रमानग्रहपाटममद मेदपाटा-
 दानानाम्' इति कर्णमुन्दर्या (१।५०) पिहणप्रयोगः. २. अधुना 'नागदा'नाम्ना प्रसिद्धः.

अस्मिन्नेव वने तपस्विनि जने प्रायःस्खलद्वन्द्वने

वृत्तान्तं भुवनस्य योगनियतः प्रत्यक्षतः पश्यति ।

हारीतः शिवसङ्गमङ्गविगमात्प्राप्तः स्वसेवाकृते

वृष्पाय प्रथिताय सिद्धिनिलयो राज्याश्रयं दत्तवान् ॥

हारीतात्किल वप्पकोऽद्विवलयव्याजेन लेभे महः

क्षात्रं धातृनिभाद्वितीर्य मुनये ब्राह्मं स्वसेवाञ्जलात् ।

एतेऽद्यापि महीभुजः क्षितितले तद्वंशसंभूतयः

शोभन्ते सुतरामुपात्तवपुषः क्षात्रा हि धर्मा इव ॥

वप्पकस्य तनयो नयवेत्ता संवभूव नृपतिर्गुहिलैख्यः ।

यस्य नामकलितां किल जार्तिं भूभुजो दधति तत्कूलजाताः ॥

यैः पीयूषमयूखसुन्दरमतिर्विद्यासुधालंकाति-

निष्प्रत्यूहविनिर्जितस्मरगतिः प्राकाम्यरम्याकृतिः ।

गाम्भीर्योन्नतिसंभृतस्य जलधेर्विस्फोटिताहंकाति-

स्तस्माद्गोजनेश्वरः स समभूत्संसेवितश्रीपतिः ॥

शीलः सशीलकरवालकरालपाणि-

भेजे भुजेन तदनु प्रतिपक्षलक्ष्मीम् ।

उत्साहभावगमकं पुलकं दधानो

वीरः स्वयं रस इव स्फुटवद्देहः ॥

चोडस्त्रीरतिगुण्डनः कुलनृपश्रेणीशिरोमण्डनः

कर्णाटेश्वरदण्डनः प्रभुकलामैत्रीमनोनन्दनः ।

तत्सूनुर्नयमर्मनर्मसचिवः श्रीकालभोजः क्षमा-

पालः कालकरालकर्कशधनुर्दण्डप्रचण्डोऽजनि ॥

छायाभिर्वनिताः फलैः सुमनसः सत्पत्रपुञ्जैर्दिशः

शास्त्राभिर्द्विजवर्गमर्गलभुजः कुर्वन्मुदामास्पदम् ।

१. 'वापारावल' नाम्नास्य सर्वत्रेतिहासेषु प्रसिद्धिः. २. 'अद्वि' इति मुद्रितः पाठः.
३. 'गुहिलेय' नाम्ना तद्वंशोद्भवानां प्रसिद्धिः. ४. 'यत्' इति मुद्रितः पाठः.

तद्वंशप्रबलाङ्कुरोऽतिरुचिरः प्रादुर्बभूवावनी-
 पालो भर्तृभटस्त्रिविष्टपतरोर्गर्वाभिहर्ता ततः ॥
 मुष्टिप्रमेयमध्यः कपाटवक्षस्थलस्तदनु ।
 सिंहस्त्रासितभूधरमत्तेभो भूपातिर्जयति ॥
 तज्जन्मा स महायिकः स्वभुजयोः प्राप्तैकसाहायकः
 क्षोणीभारमुदारमुन्नतशिरा धत्ते स्म भोगीश्वरः ।
 यत्क्रोधानलविस्फुलिङ्गमहसि प्रत्यर्थनोऽनर्थिनः
 प्राक्षत्पक्षपरिग्रहाकुलधियः पेतुः पतङ्गा इव ॥
 खुम्माणस्य ततः प्रयाणवियाति क्षोणीरजोदुर्दिने
 निस्त्रिशाम्बुधरः सिपेचं सुभटान्धाराजलैरुज्ज्वलैः ।
 तन्नारीकुचकुङ्कुमानि जगलुश्चित्राणि नेत्राञ्जनै-
 रित्याश्चर्यमहो मनःसु सुधियामद्यापि विस्फूर्जति ॥
 अल्लटोऽजनि ततः क्षितिपालः संगरेऽनुरुतदुर्जयकालः ।
 यस्य वैरिष्टतनां करवालः क्रीडयैव जयति स्म करालः ॥
 उदयति स्म ततो नरवाहनः समिति संहतभूपतिवाहनः ।
 विनयसंचयसेवितशंकरः सकलवैरिजनस्य भयंकरः ॥
 विक्रमविधूतविश्वप्रतिभटनीतेस्तथा गुणस्फीतेः ।
 कीर्तिस्तारकजैत्री शक्तिकुमारस्य संजज्ञे ॥
 आसीत्ततो नरपतिः शुचिवर्मनामा
 युद्धप्रदेशरिपुदशितचण्डधामा ।
 उच्चैर्महीधरशिरःसु निवेशिताङ्गेः
 शंभोर्विशाम्ब इव विक्रमसंभृतश्रीः ॥
 स्वलोकं शुचिवर्मणि स्वसुकृतैः पौरंदरं विभ्रमं
 विभ्राणे कलकण्ठकिंनरवधूसंगीतदोर्विक्रमे ।

१. 'साहायिकः' इति मुद्रितः पाठः. २. 'परीग्रहा' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'पुमाण
 म्य' इति मुद्रितः पाठः. ४. 'शिपेच' इति मुद्रितः पाठः. ५. 'मनस्तु' इति मुद्रितः पाठः.
 ६. 'गिपुरदशित' इति मुद्रितः पाठः. ७. 'निवेशिताङ्गे' इति मुद्रितः पाठः.

माद्यन्मारविकारवैरितरुणीगण्डस्थलीपाण्डुरै-

र्ब्रह्माण्डं नरवर्मणा धवलितं शुभ्रैर्यशोभिस्ततः ॥

जाते मुरस्त्रीपरिरम्भसौख्यसमुत्सुके श्रीनरवर्मदेवे ।

ररक्ष भूमामथ कीर्तिवर्मा नरेश्वरः शक्रसमानधर्मा ॥

कामक्षामनिकामतापिनि तपे(?)ऽमुष्मिन्नृपे रागिणि

स्वःसिन्धोर्जलसंलुते रमयाति स्वर्लोकावभ्रुवः ।

दोर्दण्डद्वयभग्नवैरिवसतिः क्षोणीश्वरो वैरट-

श्रक्रे विक्रमतः स्वपीठविलुठन्मूर्ध्निश्चिरं द्वेषिणः ॥

तस्मिन्नृपरते राज्ञि मुदिताशेषविद्विषि ।

वैरिसिंहस्ततश्चक्रे निजं नामार्धवदुवि ॥

व्यूढोरस्कस्तनुर्मध्ये क्ष्वेडाकम्पितभूधरः ।

विजयोपपदः सिंहस्ततोजरिकरिणोऽवधीत् ॥

यन्मुक्तं हृदयाङ्गरागसहितं गौरत्वमेताद्विप-

न्नारीभिर्विरहात्ततोऽपि समभूर्त्क कर्णिकारक्रमः ।

धत्ते यत्कुमुभं तदीयमुचितं रक्तत्वमभ्यन्तरे

बाहो पिञ्जरतां च कारणगुणग्रामोपसंवर्गणम् ॥

ततः प्रतापानलदग्धवैरिक्षितीशधूमोत्थमपीरसेन ।

नृपोऽरिसिंहः सकलासु दिक्षु लिलेख वीरः स्वयशःप्रशस्तिम् ॥

लोचनेषु मुमनस्तरुणीनामञ्जनानि दिशता यदनेन ।

वारिकल्पितमहो बत नित्रं कज्जलं द्युतमरातिवधूनाम् ॥

नृपोत्तमाङ्गोपलकान्तिरूढप्रकाशिताष्टापदपादपीठः ।

अमूदमुष्मादय चोडनामा नरेश्वरः सूर्यममानधामा ॥

कुम्भिकुम्भविलुठत्करवालः संगरे विमुग्धनिर्मितकालः ।

तस्य सुनुत्य विक्रममिहो वैरिविक्रमकथां निरमादत् (?) ॥

१. क्ष्वेडा मिहनादः. २. 'मान्यन्ते' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'धूमोत्थमपीरसेन' इति मुद्रितः पाठः.

मुजवीर्यविलासेन समस्तोद्धृतकण्टकः ।

चक्रे भुवि ततः क्षेम क्षेमसिंहो नरेश्वरः ॥

रक्तं किञ्चिन्निपीय प्रमदपरिलसत्पादविन्यासमुग्धाः

कान्तेभ्यः प्रेतवध्वो ददति रसमरोद्गारमुद्राकपालैः ।

पायंपायं तदुच्चैर्मुदितसहचरीहस्तविन्यस्तपात्रं

प्रीतास्ते ते पिशाचाः समरभुवि यशो यस्य संव्याहरन्ति ॥

सामन्तसिंहनामा कामाधिकसर्वसुन्दरशरीरः ।

भूपालोऽजनि तस्मादपहृतसामन्तसर्वस्वः ॥

त्र्योमाणसंततिवियोगविलक्षलक्ष्मीं

सेनामदृष्टविरहां गुहिलान्वयस्य ।

राजन्वर्त्ता वमुमतीमकरोत्कुमार-

सिंहस्ततो रिपुगतामपहृत्य भूयः ॥

नामापि यस्य जिष्णोः परवलमयनेन सान्वयं जज्ञे ।

विक्रमविनीतशत्रुर्नृपतिरभून्मथनसिंहोऽथ ॥

कोशस्थितिः प्रतिभटक्षतजं न भुङ्क्ते

कोशं न वैरिरुधिराणि निपीयमानः ।

मङ्गामसीमनि पुनः परिरभ्य यस्य

पाणिं द्विसंश्रयमवाप फलं कृपाणः ॥

शेषनिःशेषमारेण पद्मसिंहेन भूमजा ।

भेदपाटमही पश्चात्पालिता लालितापि च ॥

व्यादीर्णवैरिमदसिन्धुरकुम्भकूट-

निष्ठैर्भूतमौक्तिकमणिस्फुटवर्णभाजः ।

युद्धप्रदेशफलिकासु समुल्लिखेत्

विद्वानयं स्वमुजवीर्यरसप्रबन्धान् ॥

१. 'योमाण' इति मुद्रितः पाठः. २. 'कृपाणः' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'निष्ठै' इति मुद्रितः पाठः.

नहूलमूलंकपचाहुलक्ष्मीस्तुरुष्कसैन्यार्णवकुम्भयोनिः ।

अस्मिन्सुराधीशसहासनस्ये ररक्ष भूमीमथ जैत्रसिंहः ॥

अद्यापि संधकचमूरुधिरावमत्त-

संघूर्णमानरमणीपरिरम्भणेन ।

आनन्दमन्दमनसः समरे पिशाचाः

श्रीजैत्रसिंहभुजविक्रममुद्रुणन्ति ॥

धवलयति स्म यशोभिः पुण्यैर्भूमण्डलं तदनु ।

विहिताहितशृङ्गशङ्खस्तेजःसिंहो निरातङ्कः ॥

उत्तं मौक्तिकबीजमुत्तमभुवि त्यागस्य दानाम्भुभिः

सिक्त्वा सहुरुसाधनेन नितरामादाय पुण्यं फलम् ।

राज्ञानेन कृपाणकोटिमदता स्वैरं विगाह्य श्रियः

पश्चात्केऽपि विवर्धिता दिशि दिशि स्फारा यशोराशयः ॥

आद्यक्रोडवपुः कृपाणविलसद्दंष्ट्राङ्कुरो यः क्षणा-

न्मग्नमुद्धरति स्म गूर्जरमहीमुच्चैस्तुरुष्कार्णवात् ।

तेजःसिंहसुतः स एषः समरः क्षोणीश्वरग्रामणी-

राधत्ते बलिकर्णयोर्धुरमिल्लगोले वदान्योऽधुना ॥

तालीभिः स्फुटतूर्यतालरचनासंजीवनीभिः कर-

द्वन्द्वोपात्तकवन्वमुग्यशिरसः संनर्तयन्तः प्रियाः ।

अद्याप्युन्मदराक्षसास्तव र्यशःखण्डप्रशस्तिं रणे

गायन्ति प्रतिपक्षशोणितमदास्तेजस्विसिंहात्मज ॥

अप्रमेयगुणगुम्फकोटिभिर्गाढवद्धृषविग्रहाकृतेः ।

कीर्त्यते न सकला तव स्तुतिर्ग्रन्थगौरवमयान्नरेश्वर ॥

अर्बुदो विनयते गिरिरुच्चैर्देवसेवितकुलाचलरत्नम् ।

यत्र षोडशविकारविपाकैरुज्जितोऽवृत्त तपांसि वसिष्ठः ॥

१. 'भूष' इति मुद्रितः पाठः. २. 'कृपाण' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'कृपाण' इति मुद्रितः पाठः. ४. भूमण्डले. ५. 'प्युमद' इति मुद्रितः पाठः. ६. 'यशःखण्ड प्रति-
ष्ठ' इति मुद्रितः पाठः.

क्लेशावेशविमुग्धदान्तजनयोः सद्भुक्तिमुक्तिप्रदे
 लक्ष्मीवंशमनि पुण्यजडुतनयासंसर्गपूतात्मनि ।
 प्राप प्रागचलेश्वरत्वमचले यस्मिन्भवानीपाति-
 विश्वव्याप्तिविभाव्यसर्वगतया देवश्रलोऽपि प्रभुः ॥
 सर्वसौन्दर्यसारस्य कोऽपि पुञ्ज इवाद्भुतः ।
 अयं यत्र मठस्तिष्ठत्यनादिस्तापसोचितः ॥
 यत्र कापि तपस्विनः सुचरिताः कुत्रापि मर्त्याः कचि-
 द्दीर्वाणाः परमात्मनिर्घृतिमिव प्राप्ताः क्षणेपु त्रिपु ।
 यस्याद्योद्भूतिमर्बुदेन सहितां गायन्ति पौराणिकाः
 संधत्ते स खलु क्षणत्रयमिपात्रैलोक्यलक्ष्मीमिह ॥
 जीर्णोद्धारमकारयन्मठमिमं भूमीश्वरग्रामणी-
 देवः श्रीसमरः स्वभाग्यविभवादिष्टो निजश्रेयसे ।
 किं चास्मिन्परमास्तिको नरपतिश्चक्रे वसुभ्यः कृपा-
 संश्लिष्टः शुभभोजनस्थितिमपि प्रीत्या मुनिभ्यस्ततः ॥
 अचलशदण्डमुच्चैः सौवर्ण समरभूपालः ।
 आयुर्वायुचलाचलमिह दृष्ट्वा कारयामास ॥
 आसीद्भावाग्निनामेह स्थानाधीशः पुरा मठे ।
 हेलोन्मूलितसंसारबीजैः पाशुपतैर्घृतैः ॥
 अन्योन्यवैरविरहेण विशुद्धदेहाः
 स्नेहानुबन्धिहृदयाः सदया जनेषु ।
 अस्मिस्तपस्यति मृगेन्द्रगजादयोऽपि
 सत्त्वाः समीक्षितविमोक्षविधायितत्त्वाः ॥
 शिष्यस्तस्यायमधुना नैष्ठिको भावशकरः ।
 शिवसौयुज्यलाभाय कुरुते दुष्करं तपः ॥

फलकुसुमसमृद्धिं सर्वकालं वहन्तः

परमनियमनिष्ठां यस्य भूमिरुहोऽमी ।

अपरमुनिजनेषु प्रायशः सूचयन्ति

स्वलितविषयवृत्तेरर्बुदाद्रिमसृताः ॥

राज्ञा समरसिंहेन भावशंकरशासनात् ।

मठः सौवर्णदण्डेन सहितः कारितोऽर्बुदे ॥

योऽकार्प्यदेकलिङ्गात्रिभुवनाविदितश्रीसमाधीशचक्र-

स्वामिप्रासादचन्द्रे प्रियपटुतनयो वेदशर्मा प्रशस्तीः ।

तेनैषापि व्यधायि स्फुटगुणविशदा नागरज्ञातिभाजा

विप्रेणाशेषविद्वज्जनहृदयहरा चित्रकूटस्थितेन ॥

यावदर्बुदमहीधरसङ्गं संविभर्ति भगवानचलेशः ।

तावदेव पठतामुपजीव्या सत्प्रशस्तिरियमस्तु कवीनाम् ॥

लिखिता शुभचन्द्रेण प्रशस्तिरियमुज्ज्वला ।

उत्कीर्णा कर्मसिंहेन सूत्रधारेण धीमता ॥

सं १३४२ वर्षे मार्गशुदि १ प्रशस्तिः कृता ।

(भावनगरप्राचीनसोधसमग्रस्य प्रथमे भागे पृष्ठे ३०-३७)

(११)

राष्ट्रकूटवंशोद्भवस्य द्वितीयप्रभूतवर्षमहीपतेर्दानपत्रम् ।

स्वस्ति विस्तृतविशदयशोवितानविशदीकृताशाचक्रवालकरवालमचला-
वन्तसुविरानितजयलक्ष्मासमीक्षितदक्षदक्षिणामूरिभुजार्गलः गलितसार-
शौर्यरसविसरविखलीकृताग्रारिवर्गः । वर्गत्रयवर्गैकनिपुणाचलाभारवो-
र्वा(?)विशेषनिर्मितोर्वामण्डलोत्सवोत्पादनपरम्पर(?)भूपालमौलिमालालीला-

१. 'अर्बुदादि' इति मुद्रितः पाठः. २. 'चिन्मोदगः' स्थितेनेत्यर्थः. प्रथमं निस्तोद-
गः एव राजधान्यासीत्, उदयपुरनिर्माणं तु पश्चात् (यिस्तान्द्रीयगोदने शनके) जातम्.
३. 'विशद' इति मुद्रितः पाठः. ४. 'आवतस' इति मुद्रितः पाठः. ५. 'मुज्जगलः'
इति मुद्रितः पाठः. ६. 'वर्गवर्ग' इति मुद्रितः पाठः.

द्विद्वन्द्वारविन्दो गोविन्दराजः तस्य सूनुः सुतरुणभावोदयदया-
दानदीनेतरगुणगणसमर्पितबन्धुजनः सकलकलागमजलधिकलशयोनिः म-
नुदर्शितमार्गानुगामी राष्ट्रकूटकुलामलगनमृगलाञ्छनः बुधजनमुखकम-
लाशुमाली मनोहरगुणगणालंकृतभारः ^(१) कैकराजनामधेयः तस्य पुत्रः
स्ववंशानेकनृपसघातपरम्पराभ्युदयकौरणः परमरूपिब्राह्मणभक्तितात्पर्य-
कुशलः समस्तगुणगणाधिध्वानो विख्यातसर्वलोकनिरुपमस्थिरभावनिर्जि-
तारिमण्डलः यस्येममासीत् ^(२) ॥

जित्वा भूपारिवर्गान्नयकुशलतया येन राज्यं कृतं यः

कष्टे मन्वादिमार्गस्तुतधवल्यशा न क्वचिद्यागपूर्व ।

सङ्ग्रामे यस्य शेपा स्वभुजकरबलप्रापिता या जयश्री-

र्यस्मिञ्जाते स्ववंशोभ्युदयधवलता यातदानकर्तेजः ^(३) ॥

असाविन्दराजनामधेयस्तस्य पुत्रः स्वकुलललामायमानो मानधनो
दीनानाथजनाहादनकरदाननिरतमनोवृत्तिः हिमकर इव सुखकरकरः कु-
लाचलसमुदाय इव सुधाधारगुणनिपुणः ^(४) शिमशैलकूटतटस्थापितयश-
स्तम्बो लिखितानेकविक्रमगुणः ।

अघसघातविनाशकसुरापगा यस्य सद्यशो विशदम् ।

गायन्तीव तरङ्गर्भभवरवैर्वहति जनमहिता ॥

असौ वैरमेघनामधेयस्तस्य पितृव्यः हृदयपद्मासनस्थपरेश्वरशिरः-
शिशिरकर[कैर]निकरनिराकृततमोवृत्तिः सविशेषस्य जैंग्रयसाम्रो-
द्धयेनेव ^(५) विरचितस्य चतुर्थलोकोदयसमानस्य कृतयुगशतैरिव निष्ठि-
तैरस्य यस्य यशसः पुञ्जमिव विराजमानः ।

१. 'सतर्पित' इत्युचित पाठः. २. 'कैकराजानामधेय' इति मुद्रित पाठः.
३. 'कारणम्' इत्यपेक्षितम्. ४. 'इन्दराजानामधेय' इति मुद्रित पाठः. ५. 'स्तम्ब'
इति मुद्रित पाठः. ६. 'गुणम्' इति मुद्रित पाठः. ७. 'विशदम्' इति मुद्रित पाठः.
८. 'प्रमतराव' इति मुद्रित पाठः. ९. 'कर' इति मुद्रित पाठे नास्ति. १०. 'जगन्म'
इति मुद्रित पाठः. ११. 'निष्ठितस्य' इति मुद्रित पाठः. १२. 'पुञ्ज इव' इत्यपेक्षितम्

प्रदग्धकालागरुधूपधूमैः प्रवर्धमानोपचयाः पयोदाः ।

यस्याजिरं स्वच्छसुगन्बतोयैः सिञ्चन्ति सिद्धोदितकूटभागाः ॥ (?)

न चेदृशं प्राप्यमिति प्रलोभाद्भवोद्भवो भावियुगावतारे ।

अवैमि यस्य स्थितये स्वयं तत्कल्पान्तरं नैव च भाव्यतीति ॥ (?)

तारागणेपूज्यतकूटकोटितटार्पितामूज्ज्वलदीपिकासु ।

मोमुह्यते रात्रिविभेदभावः निशात्ययः पौरैर्जनैर्निशांयाम् ॥ (?)

आधारभूताहमिदं व्यतीत्य मां वर्धते चायमतिप्रसङ्गः ।

यस्यावकाशार्थमितीव पृथ्वी पृथ्वीव भूतेति च मे वितर्कः ॥

विचित्रपताकासहस्रसंख्यादितमुपरि परिचरणभयाह्लोकैकचूडामणिना
मणिकुट्टिमसंक्रान्तप्रतिविम्बव्याजेन स्वयमवतीर्य परमेश्वरभक्तियुक्तेन
नैमस्क्रियमाणमिव विराजमानम्, प्रहतपुष्करमन्द्रनिनादाकर्णनोदितानु-
रागैः प्रावृडारम्भकालजनितोत्सवारम्भैर्मयूरैः प्रारब्धनृत्तवृत्तान्तम्, धूमवे-
लालिलागत(?) विलासिनीजनानां करतलकिसलयरसभावसद्भावप्रकटनकुश-
लशशिवदनाङ्गनानर्तनादृतपौरयुवतिजनचित्तान्तरम्, समस्तसिद्धान्तसाग-
रपारगमुनिशतसंकुलं देवकुलमासीत् कङ्केश्वरं नाम स्वनामधेयाङ्कितम् ।

असावकालवर्ष इति विख्यातस्तस्य सूरुरानतनृपमुकुटमणिगणकिर-
णजालरञ्जितपादयुगलनखमयूखप्रभाभासितसिंहासनोपान्तः कान्ताजन-
कटकखचितपद्मरागदीधितिविसरशुम्भत्कुमुम्भरसरञ्जितनिजधवलवर्ज्यमा-
नचारुचामरनिचयविख्यातः प्राज्यराज्याभिषेकान्तरैकैश्वर्यसुखसमानुभव-
स्थितिः निजतुरंगमैकविजयानीतराजलक्ष्मीसनाथो महीनाथो यः कल्पा-
द्विषः सैवेव (?) चिन्तामणिरिति दृढं यं वदन्त्यर्थिनः नित्यप्रीत्या प्राप्ता-
र्थसंपदसौ प्रभूतवर्ष इति विख्यातो मूपचक्रचूडामणिः तस्यानुजः धारा-

१. 'तटार्पितासु ज्वाल-' इति मुद्रितः पाठः. २. 'पौरजने' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'व्यतीत्यम् आवर्धते' इति मुद्रितः पाठः. ४. 'पृथ्वीम्' इति मुद्रितः पाठः. ५. 'नमस्क्रिय-
माणम् एव' इति मुद्रितः पाठः. ६. 'वृत्तवृत्तान्तम्' इति मुद्रितः पाठः. ७. 'कणेश्वर इति
राज्ञोऽकालवर्षस्य नामान्तरम्. ८. 'विज्यमान' इति मुद्रितः पाठः. ९. 'विचयविख्या-
तम्' इति मुद्रितः पाठः. १०. 'सप्तमेव' इत्यपेक्षितम्. ११. 'दृढं' इति मुद्रितः पाठः.

वर्षश्रीपृथ्वीवल्लभमहाराजाधिराजपरमेश्वरं । खण्डितारिमण्डलासिभा-
 सितदोर्दण्डः पुण्डरीक इव बलिरिपुमर्दनाक्रान्तसकलभुवनतलः । सुकृता-
 नेकराज्यभारभरोद्धहनसमर्थः हिमशैलविशालोरःस्थलेन राजलक्ष्मीविहर-
 णमणिकुट्टिमेन चतुराङ्गनालिङ्गनतुङ्गकुचसङ्गमुखोद्रेकोदितरोमाश्वयोजितेन
 स्वभुजासिधारादलितसमस्तगलितमुक्ताफलविसंरविराजितारिचलहस्तिर्ह-
 स्तास्फालनदन्तकोटिघटितधैनीकृतेन विराजमानः । त्रिपुरहरवृषभककुदा-
 कारोन्नतविकटांसतटनिकटदोध्यमानचारुचामरचयः फेनपिण्डपाण्डुरप्रभा-
 वोदितच्छविना वृत्तेनापि धैतुराकारेण सिर्तातपत्रेणाच्छादितसमस्तादिभिव-
 वरो रिपुजनहृदयविदारणदारुणेन सकलभूतलाधिपत्यलक्ष्मीलीलामुत्पाद-
 यता प्रहतपट्टदृक्कागम्भीरध्वानेन घनाघनगर्जनानुकारिणा अस्याचितो
 विनोदनिर्गमः (१) स्वकीया सौख्यलतां (१) परनृपचेतोवृत्तिषु दातुमिवो-
 च्छैरीविलोलप्रकटितराज्यचिह्नः (१) तुरङ्गमखरखुरोत्थितपांशुपटलमसृणित-
 जलदसंचयानेकमत्तद्विपकरटतटगलितदानधाराप्रतानप्रशमितमहीपरागः ।

यस्य श्री चपलोदया खुरतरङ्गालीसमास्फालना-

न्निभिन्नद्विपयानपात्रगतयो ये संचलच्चेतसः । (१)

तस्मिन्नेव समेत्य सारविभवं सत्यैज्य राज्य रणे

भग्नो मोहवशात्स्वयं खलु दिशामन्तं भजन्तेऽरयः ॥

इदं कियदूतलमत्र सम्यक्स्थातुं महत्संकटमित्युदग्रम् ।

स्वस्यावकाशं न करोति यस्य यशो दिशा भित्तिविभेदनानि ॥

अनवरतदानधारावर्षाग्नेन वृत्तजनतायाः धारावर्ष इति जगति वि-
 ख्यातः सर्वलोकवल्लभतया वल्लभ इति । तस्यात्मजो निजभुजवलस्रमानी-

१. 'पुण्डरीकाक्ष' इत्यपेक्षितम् २ 'स्थालिन' इति मुद्रित पाठः. ३ 'विहारण'
 इति मुद्रितः पाठः ४. 'हास्ता-' इति मुद्रित पाठः. ५ 'घणोक्ततेन' इति मुद्रितः
 पाठः ६. 'पाण्डुर' इति मुद्रित पाठः. ७. 'चतुरस्त्राकारेण' इत्युचितं भाति ८. 'आ-
 तपनेन' इति मुद्रित पाठः. ९. 'दारुणेन' इति मुद्रित पाठः. १०. 'पदद्वया' इति
 मुद्रित. पाठः ११. 'चंचलता' इति भाति १२ 'इवोच्ये' इति मुद्रितः पाठः. १३
 'सत्यैज्य' इति मुद्रित पाठः. १४. 'तस्यात्मजो' इति मुद्रित. पाठः.

तपरनृपलक्ष्मीकरधृतधवलतपत्रनालप्रतिकूलरिपुकुलचरणनिबद्धखलखला-
यमानधवलशृङ्गलारववधिरोरुतपर्यन्तजनो निरुपमगुणगणाकर्णनसमा-
हृदितमनसा साधुजनेन सदा संगीयमानशशिविशदयशोराशिराशावष्ट-
ब्धजनमनःपरिकल्पनत्रिगुणीरुतस्वकीयानुष्ठानो निष्ठितकर्तव्यः प्रभूत-
वर्षश्रीपृथ्वीवल्लभराजाधिराजपरमेश्वरस्य प्रवर्धमानश्रीराज्यविजयसं-
वत्सरेषु वेदसु । चारुचालुक्यान्यवयगनतलहैरिणलाञ्छनायमानश्रीव-
लवर्धनेन्द्रेण सूनुः स्वविक्रमोवजितसर्कलरिपुनृपशिरःशेखराचितचरणः
युगलो यशोवर्मनामधेयो राजा व्यराजत । तस्य पुत्रः सुपुत्रः कुलदी-
पक इति पुराणवचनमवितथमिह कुर्वन्नतितरां धीराजमानो मनोजात इव
मानिनोजनमनस्थलीयः (?) रणचतुरश्रतुरजनाश्रयः श्रीसमालिङ्गितवि-
शालवक्षस्थलो नितरामशोभत । असौ महात्मा

कमलोचितसङ्गुजान्तरश्रीविमलादित्य इति प्रतीतनामा ।

कमनीयवर्णविलासिनीनां भ्रमदक्षिर्भ्रमरालिवक्त्रपद्मः ॥

यः प्रचण्डतरकरवालदलितरिपुनृपकरिषट्कुम्भमुक्तमुक्ताफलविकीर्ण-
तरुचिरक्ताब्धिकान्तिरुचिरपरीतनिजकैलत्रकण्ठः शितिकण्ठ इव महितम-
हिमामोद्यमानरुचिरकीर्तिरशेषगङ्गमण्डलाधिराजश्रीचाकिराजस्य भा-
गिनेयः भुवि प्रकाशतयस्मिन् कुनुन्गिलनामदेशमयशःपराङ्मुखा मनुर्मा-
र्गेण पालयति सति श्रीयापनीयनन्दिनसंघपुनागवृक्षमूलगणे श्रीकित्याचा-
र्यान्ये बहुष्वाचार्येष्वतिक्रान्तेषु व्रतसमितिगुप्तिगुप्तमुनिवन्दवन्दितचरण-
कूविलाचार्याणामासीत् (?) तस्यान्तेवासी समुपनतजनपरिश्रमाहारः स्वदा-

१. 'करे धृत' इति मुद्रितः पाठः. २. 'मानसा' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'सन्नीय-
मान' इति मुद्रितः पाठः. ४. 'वहसु' इति भाति. ५. 'हारिण-' इति मुद्रितः पाठः.
६. 'सुनु' इति मुद्रितः पाठः. ७. 'आवजित' इति मुद्रितः पाठः. ८. 'कुलदीपक'
इति मुद्रितः पाठः. ९. 'अवितथ' इति मुद्रितः पाठः. १०. 'विलासिनीना' इति मुद्रितः
पाठः. ११. 'भ्रमराली' इति मुद्रितः पाठः. १२. 'करवाला' इति मुद्रितः पाठः.
१३. 'नृपरकरि-' इति मुद्रितः पाठः. १४. 'कलत्रिपुण्ड्रः' इति मुद्रितः पाठः.
१५. 'प्रकाशते यस्मिन्' इति भाति. १६. 'पराङ्मुखे' इत्यपेक्षितम्. १७. 'मार्गेण
पालयति' इति मुद्रितः पाठः. १८. 'आचार्याणाम्' इति मुद्रितः पाठः.

नसंतर्पितसमस्तविद्वज्जनो जनितमहोदयः विजयकीर्तिनाममुनिप्रभुरभूत् ।

अर्ककीर्तिरिति ख्यातिमातृन्वन्मुनिसत्तमः ।

तस्य शिष्यत्वमायातो नायातो वशमेनैसाम् ॥

तस्मै मुनिवराय तस्य विमलादित्यस्य शणेश्वर(?)पीडापनोदाय
मयूरखण्डिमधिवैसति विजयस्कन्धावारे चाकिराजेन विज्ञापितो बलभेन्द्रः
इडिगूर्विषयमध्यवर्तिनं जालमङ्गलं नामधेयग्रामं शंकटपसंवत्सरेषु शरशि-
खिमुनिषु (७३९) व्यतीतेषु ज्येष्ठमासशुक्लपक्षदशम्यां पुष्यनक्षत्रे चन्द्र-
वारे मान्यपुरवरापरादिग्विभागालंकारभूतशिलाग्रामार्जनैर्नन्द्रभवनाय दत्त-
वान् तस्य पूर्वदक्षिणापरोत्तरदिग्विभागेषु स्वास्तिमङ्गल-वेळिन्द-गुडनूर-
त्तरिपाल इति प्रसिद्धां ग्रामाः एवं चतुर्णां ग्रामाणां मध्ये व्यवस्थितस्य
जालमङ्गलस्यायं चतुरायधिक्रमः पुनस्तस्य सीमाविभागः ईशानतः मुकु-
डलदक्षिणादिग्विभागमवलोक्य एलतग-कोडल-मूडग-केल-बन्दु इर्पेय-को-
पदे-पछद्-ओलगण उलि-अलरिये कोदेयालि-बेलने सयूरुने-बन्दु पोल
पुणसे एव कीले अन्ते पोयिए विदिरुर्मेरे मुकूडल् ततः पश्चिमतः पु-
लिपदिय तेङ्गण पेर्ओल्वेरे पेर्बिलिके एलगल-करण्डलो मुकूडल्
अन्ते सयूरुने पोगि नायूमणिगेरेय ताय्गण्डि मुकूडल् ततः उत्तरतः बल-
गेरेय पडुव गजगोड पळम्बे पुणुसेये आनेदलो गेरेए पुल्लडिये एलगळे
पुलिगारद गेरे मुकूडल् ततः पूर्वतः निडु विळिड्के दविन पुल्लडिये
कक्षगार गळे पोल एछे पुणुसये बट्टपुणुसये वेळने बन्दु ईशानद मुकूड-
लोत् कूडि निन्दत् । राचमछगामुण्डनुं शीरुनुं गङ्गगामुण्डनुं मारेयनुं
बेलगेरेय ओडेयोः मोदवागे-एल्लपदिम्बरं कुनुन्गिल-अयसार्वरं साक्षियागे
कोट्टत् । नमः ।

१. 'अमाद्' इति मुद्रितः पाठः. २. 'एनसा' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'तस्मे' इति
मुद्रितः पाठः. ४. 'विमलादित्यास्य' इति मुद्रितः पाठः. ५. 'वसती' इति मुद्रितः पाठः.
६. 'वार्तेन' इति मुद्रितः पाठः. ७. 'जिनेन्द्र' इति भाति. ८. 'ग्रामानां' इति मुद्रितः
पाठः. ९. 'चतुरायधिक्रमः' इति भाति.

अद्भिर्देत्तं त्रिभिर्भुक्तं पद्भिश्च परिपालितम् ।
 एतानि न निवर्तन्ते पूर्वराजकृतानि च ॥
 स्वं दातुं मुमहच्छन्यं दुःखमन्यस्य पालनम् ।
 दानं वा पालनं वेति दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥
 स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।
 पाँष्टि वर्षसहस्राणि विष्टाया जायते क्रिमिः ॥
 देवस्त्वं [हि] विषं घोरं कालकूटममप्रभम् ।
 विषमेकाकिनं हन्ति देवस्त्वं पुत्रपौत्रकम् ॥

(इण्डियन् आर्किटेक्चर १२।१३-१६)

(१२)

मथनदेवमहीपतेर्दानपत्रम् ।

ॐ स्वस्ति । परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीक्षितिपालदेव-
 पादानुच्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीविजयपालदेवानाम-
 भिप्रवर्धमानकल्याणविजयराज्ये संवत्सरशतेषु दशसु षोडशोत्तरकेषु
 माघमाससितपक्षत्रयोदश्यां शनियुक्तायामेवं १०१६ माघसुदि १३ श-
 नावद्य श्रीराज्यपुरावस्थितो महाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीमथनदेवो महा-

१. 'मुमहच्छन्य' इति मुद्रितः पाठः. २. 'वेति' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'हरेति'
 इति मुद्रितः पाठः. ४. एतल्लेखशिला अलवरनगरे पण्डितभीमवानन्दोदयानन्दराम-
 चन्द्रशर्मणां सन्ने वर्तते. तत्रैव मुद्रितं स्वहस्तलिखितं च तत्प्रतिरूपकमुपयुक्तेन टिप्प-
 णेनालंकृत्यास्मभ्यं प्रहितमिति भूयसीं तदुपट्टति प्रणतिपुरःसरं स्वीकुर्म. ५. विजय-
 पालनामा तत्समये सुप्रसिद्धो महीपतिरासीत्, यत्सततिरधुना 'करोली'नगरे राज्यं
 करोति. विजयपालसमये तु तद्राजधानी 'पयाना'नगरमभूत्, यदधुना भरतपुरराज्या-
 न्तर्गतं वर्तते. ६. अलवरनगरादक्षिणदिश्यष्टादशशतान्तरे पतितस्यल्यामधुना 'रा-
 जोर'नाम्ना प्रसिद्धो ग्राम एव राज्यपुरमासीत्. अद्यापि तत्र चतुर्दिक्षु शिप्रभिन्नगोपुर-
 प्रायारापणदेवाल्यादीनि प्राचीननगरचिह्नानि दृश्यन्ते. लभ्यन्ते चेतस्ततः प्रकीर्णा
 भूयस्यः खण्डिता बौद्धप्रतिमाः. विलीन्यन्ते च प्राचीनत्वानुमापका पर्ववधतुप्फोणाः
 कृपाः. तत्र च कयाशेषतां गतेषु परशतेषु देवालयेष्वधुना नीलकण्ठमहादेवस्याशा-
 वरीदेव्याश्च स्तुतिप्रायं मन्दिरमवशिष्यते. श्रावणमासे च नीलकण्ठदर्शनार्थं सर्वेनो जनाः
 समायाजन्ति. ७. मथनदेवस्तु विजयपालस्य कथनं सामन्त आसीदित्यनुमीयते.

राजाधिराजश्रीसावटमूर्तुर्गुर्जरप्रतीहारान्वयः कुशलो स्वभोगावाप्तवंशपो-
 तकभोगसंबद्धव्याघ्रवाटकग्रामे समुपगतान्सर्वानेव राजपुरुषान्नियोगस्था-
 न्क्रमागमिकान्नियुक्तकानियुक्तकांस्तन्निवासिमहत्तरमहत्तमवणिकप्रवणिप्र-
 मुखजनपदांश्च यथाहं मानयति बोधयति समादिशति च । अस्तु वः सं-
 विदितम्—तृणाग्रलग्नजलचिन्दुसंस्थानास्थिराणि शरीरसंपञ्जीवितानीतीमां
 संसारासारतां, कीर्तिमूर्तेश्च कल्पस्थायितां ज्ञात्वा मया पित्रोरात्मनश्च
 पुण्ययशोभिच्छब्दे ऐहिकामुष्मिकफलनिमित्तं संसारार्णवतरणार्थं स्वर्गमा-
 र्गग्लोद्घाटनहेतोः स्वमातृश्रीलच्छुकानाम्ना श्रीलच्छुकेश्वरमहादेवाय प्र-
 त्यहं ३ स्तनपनसमालभनपुष्पधूपनैवेद्यदीपतैलमुधासिन्दूरलागनखण्डस्फुटि-
 तसमारचनप्रेक्षणकपवित्रकारोहणकर्मकरवाटिकापालादिव्ययार्थमुपरि सू-
 चितव्याघ्रवाटकग्रामः स्वसीमातृणयूतिगोक(च)रपर्यन्तः सोद्रङ्गः सदृक्षमा-
 लाकुलः सकलाभोगम(सकलभोगसं)युतादायाम्यामपि समस्तसस्यानां भाग-
 खलभिक्षाप्रस्थकस्कन्वक्रमार्गणकदण्डदशापराघदाननिधिनिधानापुत्रिकाध-
 ननष्टिभरयोचितानुचितनिबद्धानिबद्धसमस्तप्रत्यादेयसहितस्तथैतत्प्रत्यासन्न-
 श्रीगुर्जरवाहितसमस्तक्षेत्रसमेतश्चाकिंचित्प्रग्राह्योऽद्य पुण्येऽहनि ज्ञात्वा
 देवस्य प्रतिष्ठाकाले उदकपूर्वं परिकल्प्य शासनेन दत्तः । मत्त्वैवमद्य
 दिनादारम्य श्रीमदामर्दकविनिर्गतश्रीसोपुरीयसंतत्यां श्रीछात्रैशिवे श्री-
 गोपालीदेवीतडागपालीमठसंबद्धश्रीराज्यपुरे श्रीनित्यप्रमुदितदेवमठे श्री-
 श्रीकण्ठाचार्यशिष्यश्रीरूपशिवाचार्यस्तच्छिष्यश्रीमदोंकारशिवाचार्यस्या-
 स्त्वलितव्रह्मचर्यावाप्तमहामहिम्नः परमयशोराशेः शिष्यप्रतिशिष्यक्र-
 मेण देवोपयोगार्थं तन्निमग्नवच्छेदेनाचन्द्रार्कं यावत्कुर्वतः कारयतो वास्म-
 द्दंशजैरन्यतरैर्वा भाविभिर्भूपालैः कालकालेष्वपि परिपन्थना न कार्या ।
 प्रत्युतास्मत्कृतप्रार्थनया सदा तन्निसानाथ्यं बोद्धव्यम् । यतः समानैवेयं
 पुण्यफलावाप्तिरनुमन्तव्या । उक्तं च भगवता परमर्षिणा वेदव्यासेन
 व्यासेन—

‘बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

आदित्यो वरुणो वायुर्वेष्मा विष्णुर्हुताशनः ।
 भगवाञ्छूलपाणिश्च अभिनन्दति भूमिदम् ॥
 पाटिर्वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।
 आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरकं वसेत् ॥

यैर्वान्छितं शिशिरदीधितिशुभ्रकीर्ते-

यैश्चामरप्रणयिनीपरिरम्भणस्य ।

ते साधवो नहि हरन्ति परेण दत्तां

दानाद्ददन्ति परिपालनमेव साधु ॥

शासनं कृतवान्देवो लिखितं तस्य मूनुना ।

व्यक्तं मूरप्रसादेन उत्कीर्णं हरिणा ततः ॥ इति ॥

तथामुष्मै देवाय पार्श्वदेवकुलिकाचतुष्टया ४ राजधान्यां प्रतिष्ठितावि-
 नायकसहिताय हृष्टदाने गोर्नां प्रतिहृष्टव्यावहरिकाविं २ घटककूपकं प्रति
 घृतस्य तैलस्य च पालिके द्वे २ वीथीं प्रति मासि २ विं २ तथा बहिः
 प्रविष्टचोष्टिकां प्रति पर्णानां ९० एतद्देवस्य कृतमिति ॥ श्रीमयनः ॥ ९

(१३)

श्रीपृथ्वीकोट्ठणिमहाराजस्य दानपत्रम् ।

स्वास्ति जितं भगवता गतयनगगनाभेन पद्मनाभेन । श्रीमज्जाहवेयकुं-
 लामलव्योमावभासनमास्करः स्वस्त्यैकमहारस्तण्डितमहाशिलास्तम्भलब्ध-
 बलपराक्रमो दारुणारिगणविदारणोपलब्धव्रणविभूषणविभूषितः काण्वायन-
 सगोत्रः श्रीमत्कोट्ठणिवर्मधर्ममहाधिराजः, तस्य पुत्रः पितुरन्वागतगुणयुक्तो
 विद्याविनयाविहितैरुत्तः सम्यक्प्रजापालनमात्राधिगतराज्यप्रयोजनो विद्व-
 त्काविकाञ्चननिरुपोपलभूतो नीतिशास्त्रस्य वक्तृप्रयोक्तृकुशलो दत्तकसूत्र-

१. 'कुलामलायोमा' इति मुद्रितः पाठः. २. 'पराक्रमोदारणा' इति मुद्रितः पाठः.
 ३. 'पुत्र' इति मुद्रितः पाठः. ४. 'विहीन' इति मुद्रितः पाठः.

वृत्तेः प्रणेता श्रीमान्माधवमहाविराजः, तत्पुत्रः पितृपैतामहगुणयुक्तोऽने-
कचातुर्दन्तयुद्धावाप्तचतुर्दधिसलिलस्वादितयशाः श्रीमद्धरिवर्ममहाधि-
राजः, तस्य पुत्रो द्विजगुरुदेवतापूजनपरो नारायणचरणानुध्यातः श्रीमा-
न्विष्णुगोपमहाविराजः, तत्पुत्ररुयम्बकचरणाम्भोरुहरजःपवित्रीकृतोत्त-
माङ्गः स्वभुजन्नलपराक्रमकयक्रीतेराज्यः कलियुगवलपङ्कर्वसन्नधर्मवृषो-
द्धरणनित्यसैन्यः श्रीमान्माधवमहाविराजः, तत्पुत्रः श्रीमत्कदम्बकुलगग-
नगमस्तिमालिनः कृष्णवर्ममहाविराजस्य प्रियभागिनेयो विद्याविनेया-
तिशयपरिपूरितान्तरात्मा निरवग्रहप्रैधनशौर्यो विद्वत्सु प्रथमगण्यः श्रीमा-
न्कोकगणिमहाविराजः अविनीतनामा, तत्पुत्रो विनृम्भमाणशक्तित्रयः
अन्दरिह-अलक्षुप्-पौरुळरे-पेल्लनग-राज्यानेकसमरमुखमखहुतशूरपुरुषशू-
पहारविषसविहस्तीकृतकृतान्ताग्रिमुखः किरातार्जुनीयपञ्चदशसर्गादिको-
कारो दुर्विनीतनामधेयः, तस्य पुत्रो दुर्दान्तविमर्दविमृदितविश्वंभरादि-
पञ्चालिमालामकरन्दपुष्पपिञ्जरीक्रियमाणचरणयुगलनलिनो मुष्करनाम-
धेयः, तस्य पुत्रश्चतुर्दशविद्यास्थानाधिगतविमलमतिः विशेषतो नवको-
शस्य नीतिशास्त्रस्य वक्तृप्रयोक्तृकुशलो रिपुतिमिरनिकरनिराकरणोदय-
भास्करः श्रीविक्रमप्रथितनामधेयः, तस्य पुत्रोऽनेकसमरसंपादितविजृम्भित-
द्विरदरदनकुलिशावातत्रणसंरुद्धस्वास्थ्यद्विजय(?)लक्षणलक्षीकृतविशाल-
वक्षःस्थलः समधिगतसकलशास्त्राविवित्तः समाराधितत्रिवर्गो निरवद्य-
चरितः प्रतिदिनमभिवर्धमानप्रभावो भूविक्रमनामधेयः । अपि च ।

नानाहेतिप्रहारप्रतिहतसुभटारामवाटोत्थितासु-

धारास्वादामृताशक्षुभितपरिसरद्रुमसंरुद्धमीमे ।

सामन्तान्पल्लवेन्द्रान्नरपतिमजयद्यो विलन्दाभिधाने

राजा श्रीवृद्धभाख्यः समरशतजयावाप्तलक्ष्मीविलासः ॥

तस्यानुजो नतनरेन्द्रकिरीटकोटि-

रत्नार्कदीधितिविराजितपादपद्मः ।

लक्ष्म्याः स्वयंवृतपतिर्नवकामनामा

शिष्टप्रियोऽरिगणदारणलब्धकीर्तिः ॥

तस्य कोगणिमहाराजस्य सीमेश्वरापरनामधेयस्य पौत्रः समवनत-
समस्तसामन्तमुकुटतटघटितबहुलरत्नाविलसदमरधनुःखण्डमण्डितचरणनख-
मण्डलो नारायणे निहितभक्तिः शूरपुरुषतुरगनरवारणघटासंघट्टदारुण-
समरशिरसि निहितात्मकोपो भीमकोपः प्रकटरतिसमयसमनुवर्तनचतुर-
युवतिजनलोकधूर्ता लोकधूर्तः सुदुर्धरानेकयुद्धमूर्धन्यलब्धविजयसंपदहि-
तगजवटाकेसरी राजकेसरी । अपि च ।

यो गङ्गान्वयनिर्मलाम्बरतलव्याभासनप्रोष्ठस-

न्मार्तण्डोऽरिभयंकरः शुभकरः सन्मार्गरक्षाकरः ।

सौराज्यं समुपेत्य राज्यसविता राजन्यतारोत्तमो

राजा श्रीपुरुषेश्वरो विजयते राजन्यचूडामणिः ॥

कामं रामः स चापे दशरथतनयो विक्रमे जामदग्न्यः

प्राज्ये वीर्ये बलारिर्वहुमहासि रविः स्वप्रभुत्वे धनेशः ।

भूयो विख्यातशक्तिः स्फुटतरमखिलप्राणभाजां विधाता

धात्रा सृष्टः प्रजानां पतिरिति कवयो यं प्रशंसन्ति नित्यम् ॥

तेन प्रतिदिनप्रवृत्तमहादानजनितपुण्याहयोपमुखरितमन्दिरोदरेण श्री-
पुरुषप्रथमनामधेयेन पृथ्वीकोङ्गणिमहाराजेन अष्टानवत्सुत्तरपट्टछतेषु (६९८)
शकवर्षेष्वावर्तितेष्वात्मनः प्रवर्धमानविजयवीर्यसंवत्सरे पञ्चाशत्तमे प्रवर्ध-
माने मान्यपुरमधिवसति विजयस्कन्दावारे श्रीमूलमूलशरणाभिनन्दितन-
न्दिसंधान्वय-एरोगेत्तुरनाम्नि गणे मूलिकल्गच्छे स्वच्छतरगुणाकिर(?)
प्रततिप्रदादितसकललोकश्चन्द्र इवापरश्चन्द्रनन्दिनामगुरुरासीत् । तस्य
शिष्यः समस्तविबुधलोकपरिरक्षणक्षमात्मशक्तिः परमेश्वरलालनीयम-
हिमा कुमारवद्वितीयः कुमारनन्दिनामा मुनिपतिरभवत् । तस्यान्तेवासी
समधिगतसकलतत्त्वार्थसमर्पितबुधसार्थसंपत्संपादितकीर्तिः कीर्तिनन्धाचा-
र्यो नाम महामुनिः समजानि । तस्य प्रियशिष्यः शिष्यजनकमलाकर-

प्रबोधजनकः मिथ्याज्ञानसंततसनुतससन्मानात्तक(?)सद्धर्मव्योमावभास-
नभास्करो विमलचन्द्राचार्यः समुदपादि । तस्य महर्षेर्धर्मोपदेशनया
श्रीमद्वाणकलकलः (?) सर्वतपोमहानदीप्रवाहः बाहादण्डमण्डलाखण्डि-
तारिमण्डलद्रुमपण्डो दुण्डुप्रथमनामधेयो निर्गुण्डयुवराजो जज्ञे । तस्य
प्रियात्मज आत्मजनितनयविशेषनिःशेषीकृततरिपुलोकः लोकहितः मधु-
रमनोहरचरितः चरितार्थत्रिकरणप्रवृत्तिः परमगूळप्रथम[नाम]धेयः श्री-
पृथ्वीनिर्गुण्डराजोऽजायत । पल्लवाधिराजप्रियात्मजायां सगरकुलतिल-
कान्मरुवर्मणो जाता कुण्डव्वीनामधेया भर्तृभावनाविर्बभूव भार्या । तया
सततप्रवर्तितधर्मकार्यया निर्मिताय श्रीपुरोत्तरदिशमलंकुर्वते लोकतिलक-
धाम्ने जिनभवनाय खण्डस्फुटितनवसंस्कारदेवपूजादानधर्मप्रवर्तनार्थं तस्यैव
पृथ्वीनिर्गुण्डराजस्य विज्ञापनया महाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीजसहितदे-
वेन निर्गुण्डविषयान्तःपातिपोन्नल्लिनामा ग्रामः सर्वपरिहारोपेतो दत्तः ।
तस्य सीमान्तराणि—पूर्वस्यां दिशि नोलिबेळदा बेल्लगल्मोराडि । पूर्वद-
क्षिणस्यां दिशि पण्यङ्गेरि । दक्षिणस्यां दिशि बेल्लगल्लिगेरेया दिळगे-
रेया पल्लदाकूदल् । दक्षिणपश्चिमायां दिशि जैदराकेय्या बेल्लगल्मोरडु ।
पश्चिमायां दिशि हेङ्गेवी ताळतुवायराकेरि । पश्चिमोत्तरस्यां दिशि पु-
ण्णसेयागोदगालाकलकुप्पे । उत्तरस्यां दिशि सामगेरेया पल्लदा पे-
रुमुरिके । उत्तरपूर्वस्यां दिशि कलम्बेद्विगट्टु । ईशान्यामन्यानि क्षेत्रान्तराणि
दत्तानि दुण्डुसमुद्रदावयलुल्किरुदारामेगेपदिरकण्डुगम्मण्णमपालेया इरन-
त्तुराजार्पाळुदिकेण्डुगं श्रीवरदादुण्डुगामण्डराताण्डडाडुवयाण्डुताण्डुश्रीवर-
दावयलुल्कम्मरगट्टिनल्लिईर्कण्डुगं कळनि पेर्गेरेया केलगे आरुगण्डुगं एरे-
पूळिगेरेया कोयिल्गोदाएदा इरपत्तुगण्डुगं वेदे अडुवश्रीवरदा बडगणा-
पट्टवणाकोनुळन् देवं गेरीमदमं ऐदिदं मूवत्ताडिण्डुमनेयमनेताणम् । अस्य
दान[स्य] साक्षिणोऽष्टादशप्रकृतयः । अस्य दानस्य साक्षिणः पण्णवति-
महस्सविषयप्रकृतयः । योऽस्यापहर्ता लोभान्मोहात्प्रमादेन वा स पन्न-

भिर्महाङ्गिः पातकैः संयुक्तो भवति । यो रक्षति स पुण्यभाग्भवति । अपि
चात्र मनुगीताः श्लोकाः—

‘स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।
पट्टिर्वर्षसहस्राणि विष्टायां जायते क्रिमिः ॥
स्वं दातुं सुमहच्छक्यं दुःखमन्यस्य पालनम् ।
दानं वा पालनं वेति दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥
बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
देवस्त्वं तु विषं घोरं न विषं विषमुच्यते ।
विषमेकाकिनं हन्ति देवस्त्वं पुत्रपौत्रकम् ॥’

सर्वकलाधारमूतचित्रकलाभिज्ञेन विश्वकर्माचार्येणेदं शासनं लिखितम् ।
चतुष्कण्डुकम्रीहिबीजमात्रं द्विकण्डुककङ्कुक्षेत्रं तदपि ब्रह्मदेयमिव रक्ष-
णीयम् ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी २।१५६-१५९)

(१४)

यादववंशोद्भवस्य वीरयल्लालदेवमहीपतेर्दानपत्रम् ।

स्वस्ति ॥

त्रैलोक्यं पाल्यते येन मद्यं मन्वृत्तिना ।
स देवो यदुशार्दूलः श्रीपतिः श्रेयसेऽस्तु वः ॥
देवः समस्तसामन्तमस्तरुन्यस्तशासनः ।

आचन्द्रार्कं नृपः पायादुवमम्भोधिमेखलाम् ॥
आमोक्षितौ क्षत्रियपुंगवानां शिरोमणिः श्रीयदुनामभेगः ।
यदन्ववाये स हरिर्हरित्रोभारापतारार्थमनोऽपि जातः ॥
तदन्ववाये बहयो बभूवुर्मनोऽवा विश्रुतकीर्तिमानजः ।
अद्यापि लोके चरितानुतानि येषां पुराणेषु पठन्ति मन्तः ॥

कालक्रमेणाथ बभूव कश्चिन्महीपतिस्तत्र सलाभिधानः ।

कुलस्य कृत्वा व्यपदेशमन्यं विस्मारितो येन यदुस्तदाद्यः ॥

केनापि व्रतिपतिना स्वदेवकार्ये शार्दूलं असितुमुपागतं निहन्तुम् ।

आदिष्टः शशकपुरे स होय्सलेति प्रापत्तं किल विनिहत्य होय्सलाख्याम् ॥

ततः प्रभृति तद्वंशे प्रवृत्तं होय्सलाख्यया ।

शार्दूलश्च ध्वजस्यासीदङ्कः शत्रुभयंकरः ॥

अपरेषु च तद्राज्यं भुक्तवत्स्वथ राजसु ।

विनयादिस इत्यासीत्क्रमशः पृथिवीपतिः ॥

इरेयङ्गाभिधानोऽभून्नृपतिस्तस्य चात्मजः ।

गुणैरनन्यसामान्यैः प्रख्यातः पृथिवीतले ॥

अथ तस्यापि वल्लाल-विष्णुवर्धननामकौ ।

अभूतामात्मजन्मानाबुदयादित्यपश्चिमौ ॥

तेजस्विनौ भूतहितप्रवृत्तौ लोकपूजितौ ।

यावभासयतां विश्वं सूर्याचन्द्रमसाविव ॥

रणशिरसि येन बलिना गजपतिमाक्रम्य निजतुरङ्गेण ।

विनिपात्य जगद्देवं सप्ताङ्गं तस्य चापहतम् ॥

तत्राग्रजे निजं राज्यमुपभुक्तवति क्रमात् ।

अनुजोऽपि चिरं राज्यं बुभुजे विष्णुवर्धनः ॥

यो देशमग्रहारीकृत्य समस्तं निजं स्वराज्यार्थम् ।

आचक्रामोच्चङ्गोप्रभृतीनन्यान्दिपद्देशान् ॥

आरभ्य निजनिवासाद्वैल्वोल्पर्यन्तमखिलमहिविषयम् ।

आक्रम्य येन धौतं तुरगवपु कृष्णवेणायाम् ॥

यः स्मार्यते नियुक्तैः प्रत्युपचारं नृपेष्वसाध्यतया ।

परमर्दिदेवनृपतेर्होय्सलमवधारयेति मुहुः ॥

येनाग्रहाराः क्रतवो महादानानि षोडश ।

अन्यान्यापि च पुण्यानि पौनःपुन्येन चक्रिरे ॥

नरसिंह इति ख्यातो जातस्तस्यात्मजो नृपः ।

यस्य वर्णयितुं नैव शक्यन्ते मादृशैर्गुणाः ॥

तस्य श्रीरिव दैत्यारेः शंकरस्येव पार्वती ।

आसीदेचलदेवीति महादेवी कुलोद्भवा ॥

तेनापि तस्यामतुलप्रभावो वज्रेश्वराराधनलब्धराज्यः ।

जातः सुतो दोर्बलचक्रवर्ती श्रीवीरवल्लाल इति प्रसिद्धः ॥

माध्यस्थ्येनोन्नत्या काञ्चनविभवेन विबुधसेव्यतया ।

यो जङ्गम इव मेरुर्महीभृतामग्रणीर्जगति ॥

सीमातिक्रमभीरोरतिगम्भीरस्य विपुलसत्त्वस्य ।

रत्नाकरस्य यस्य च न कोऽपि लक्ष्मीवतो भेदः ॥

चरितं भरतादीनामपि भुवने तावदेव बोध्यमिह ।

लोकोत्तरा न यावद्दृश्यन्ते यस्य साधुगुणाः ॥

विष्णौ निसर्गसिद्धां भक्तिं यस्याद्य पश्यतां पुंसाम् ।

ब्रह्मादादिकथा अपि न विस्मयाय प्रकल्पन्ते ॥

तन्न तपस्तप्तेष्टं तन्न हुतं तन्न दानमस्तीह ।

असंख्यं येन विहितं देशे काले च पात्रे च ॥

स्त्रीष्वर्भकेषु शूद्रेष्वन्येष्वपि येषुकेषुचिजगति ।

सोऽस्ति न जनो विधत्ते यः पापं यत्र शासितरि ॥

पट्टर्ककाव्यनाटकवात्स्यायनभरतराजनीतिषु च ।

अन्येषु तेषु तेषु च शास्त्रेष्वखिलेषु यः कुशलः ॥

सर्वेषु दर्शनेषु च भुवि तार्किकचक्रवर्तिनो यस्य ।

नैवास्ति प्रतिवादी वादिमदद्विरदकेसरिणः ॥

सर्वायुधानीवपुरःसरेण समस्तविद्वज्जनवल्लभेन ।

शस्त्राणि शास्त्राणि च येन लोके सनाथतामद्य चिराद्भूतानि ॥

यन्नामधेयमपि विश्वविलासिनीनां

लोके वशीकरणकर्मणि सिद्धमन्त्रः ।

तस्य प्रगल्भवनिताकुसुमायुधस्य

सौभाग्यवर्णनरिधौ कतमः समर्थः ॥

विध्वग्वाजिरुरप्रहारदलितक्षोणीतलप्रोच्चल-

द्धूलोध्वान्तनिमीलिताखिलदिशि द्वन्द्वप्रदोपागमे ।

दूतीवातिपदीयसी मुहुरिह स्वःसुन्दरीभिः समं

वीराणामभिसारणं वितनुते यत्तद्भयपट्टिर्द्विषाम् ॥

शश्वद्यत्समरावतारपिशुनेष्वाहन्यमानेष्वित-

स्तूर्येषु स्वपतिप्रणाशचकिताः क्षुब्धन्त्यरातिस्त्रियः ।

अप्येताः सुभटस्त्रयंवरकृते मन्दारमालामितो

हस्ताभ्यां परिगृह्य नाकवनिताः सजीभवन्त्यम्बरे ॥

यस्मिन्होय्सलभूमिपालधरणीसाम्राज्यसिंहासना-

दारूढे सति मत्तवारणपतेर्युद्धाय पूर्वासनम् ।

सद्यः स्वस्वकुलक्रमागतमहीसाम्राज्यसिंहासना-

त्प्रत्यर्धिसितिपालकैरपि रणे वल्मीकमारुह्यते ॥

यस्मिन्दिग्गिजयार्थमुद्यतवति प्रस्थानमेरीरवे

गम्भीरे स्फुटमुच्चरत्यवनिभृत्स्वन्येषु वार्तेव का ।

दूरादङ्गकलिङ्गवङ्गमगधाश्रोलास्तथा मालवाः

पाण्ड्याः केरलगुर्जरप्रभृतयोऽप्युज्जान्ति सद्यो धृतिम् ॥

न्यक्कोरेण पितुः श्रियं कलचुरिक्षत्रान्वयात्कर्पता

येनैकेन पि(हि) तूत्रेण करिणा पट्टिर्जिता दन्तिनाम् ।

तं च ब्रह्मचमूर्पतिं गजघटावष्टब्धसैन्यं हठा-

द्योनाश्वैरपि केवलैर्भुजभृता निर्जित्य राज्यं हृतम् ॥

उच्छिद्य जैत्रसिंहं दक्षिणमिव तस्य भिद्यमस्य भुजम् ।

वीरेण येन लब्धं कुन्तलदेशाधिपत्यमपि ॥

स च समस्तभुवनाश्रयश्रीष्टवीवल्लभमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरमभट्टा-
रकद्वारावतीपुरवराधीश्वरयादवकुलाम्बरद्युमणिसम्यक्त्वचूडामणिमलपरा-
लगण्डकदनप्रचण्ड(?) असहायशूर-एकाङ्गवीर-शनिवारसिद्धि-गिरिदुर्गम-
छ-चलदङ्गराम-इत्यादिसमस्तप्रशस्तनामावलीविराजमानः श्रीमत्प्रतापचक्र-
वर्तिश्रीवीरवल्लालदेवो लोकिगुण्डनिवेशितविजयस्कन्धावारः

अस्ति स्वयंभूः क्रतुकाभिवाने ग्रामे त्रिकूटेश्वरनामधेयः ।

शिवः समस्तसिद्धिपालमौलिमणिप्रभारञ्जितरम्यपीठः ॥

तस्य स्थानाचार्यः कालमुखाचार्यसंततिप्रभवः ।

सिद्धान्तिचन्द्रभूषणपण्डितदेवाभिवोऽस्ति मुनिः ॥

तं त्रिकूटेश्वरं देवं लिङ्गैः सैः स्थावरैस्त्रिभिः ।

जङ्गमेन समं येन चतुःकूटेश्वरं विदुः ॥

सततशरीरार्थस्थितगौरीभृशसंगमाद्वधूवप्य(?) ।

शिव इव विराजमानो यो भाति ब्रह्मचर्यस्तु(?) ॥

यश्च

कुलशैलेषु चलत्स्वपि मर्यादामतिपतत्सु सिन्धुषु च ।

सत्यं न सत्यवाक्यद्वितीयनैमापदि त्यजति ॥

अन्यत्र काव्यनाटकवात्स्यायनभरतराजनीत्यादौ ।

नैव कया सिद्धान्तेष्वखिलेष्वपि यस्य नास्ति समः ॥

येन च

आटश्येत कदाचिद्विश्रामो गतिषु [जल]तरङ्गाणाम् ।

न त्वेष कृपाभाजा मदीयमानेऽश्रतां सन्ने ॥

अन्नेनैव न केवलमपि तु मुरर्णोपवाम्बुवस्त्राद्यैः ।

अन्तो नास्ति जनानां निरन्तरं हृष्यमाणानाम् ॥

१. 'विराजमानः' इति मुद्रितः पाठः. २. 'तमन्येन' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'वि-
रज्यमानो' इति मुद्रितः पाठः. ४. 'नामापदि' इति मुद्रितः पाठः. ५. 'तप्यमाना-
नाम्' इति मुद्रितः पाठः.

येन चात्र स्थाने

उद्धृत्य जीर्णमखिलं निर्माय च नूतनं पुरं रम्यम् ।

देवान्तिकमानीता वेश्यावीथी स्थिता परतः ॥

अमृतोपमपानीयपूर्णा पुष्करिणी कृता ।

वनं च नन्दनसमं नानपुष्पलतावृतम् ॥

किं जल्पनेन बहुना ग्रामप्राकारवलयवाहमिह ।

यद्यत्समस्ति तत्तत्समस्तमपि तस्य निर्माणम् ॥

तस्य भगवतश्चराचरगुरोः श्रीस्वयंभूत्रिमूर्तेश्वरदेवस्याङ्गरङ्गभोगखण्ड-
स्फुटितजीर्णोद्धारार्थं विद्यादानार्थं तपोधनब्राह्मणादिभोजनार्थं बेल्वोलत्रि-
शतान्तर्गतहोम्बाललुनामधेयग्रामं पूर्वप्रसिद्धसीमासमन्वितं निधिनिक्षेपज-
लपाषाणारामादिसहितं त्रिभोग्याभ्यन्तरमष्टभोगतेजःस्वाम्ययुक्तं गुल्कद-
ण्डादिसकलद्रव्योपार्जनोपेतं शकनृपकालातीतसंवत्सरशतेषु चतुर्दशाधिके-
ष्वेकादशसु अङ्कतोऽपि १११४ वर्तमानपरिभाषितसंवत्सरान्तर्गतमार्गशीर्ष-
पौर्णमास्यां शनैश्चरवारे सोमग्रहणे तस्य कालमुखाचार्यसोमेश्वरदेवप्रशि-
ष्यस्य विद्याचरणदेवशिष्यस्य सत्यवाक्यापरनामधेयस्य श्रीमदाचार्यसि-
द्धान्तचन्द्रभूषणपण्डितदेवस्य पादप्रक्षालनं कृत्वा राजा राजकीयैरप्यन-
ङ्गुलिप्रेक्षणीयं सर्वनमस्यं कृत्वा धारापूर्वकं भक्त्या दत्तवान् । अस्य च
धर्मस्य संरक्षणे फलमिदमुदाहरन्ति स्म तपोमहिमसाक्षात्कृतधर्मस्थितयो
मन्वादयो महर्षयः—

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

गण्यन्ते पांसवो मूर्ध्निगण्यन्ते वृष्टिर्विन्दवः ।

न गण्यते विधात्रापि धर्मसंरक्षणे फलम् ॥

अपहरतः समर्थस्याप्युदासीनस्य तैरेव च परीतं(?) फलमुदाहृतम् ।

१. 'नूतनपुर' इति मुद्रितः पाठः. २. 'नन्दनसाम्य' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'ज-
ल्पेन' इति मुद्रितः पाठः. ४. 'समस्त' इति मुद्रितः पाठः. ५. 'शनैश्चर' इति मु-
द्रितः पाठः. ६. 'राज्ञा' इति मुद्रितः पाठः.

'स्वदत्तां परदत्तां वा गो हरेत् गमुंशराम् ।
 पाष्टि कर्षितरस्त्राणि पिडायां जायते क्रिमिः ॥
 परदत्तां तु गो भूमिमुग्रहिंसेत्कदाचन ।
 स वैद्यो गारुणीः पार्श्वीः क्षिप्यते पूयशोणिते ॥
 कुलानि तारयेत्कर्ता सत्त मत्त च सत्त च ।
 अथोऽथः पातयेद्धर्ता सत्त मत्त च सत्त च ॥
 अपि गङ्गादितीर्थेषु हन्तुर्गान्धरा द्विनम् ।
 निष्कृतिः स्यान्न देवस्त्रयस्त्रहरणे नृगाम् ॥
 निन्ध्याटयीन्मत्तोयाम् शुष्ककोटरशापिनः ।
 रुष्णमर्षा हि जायन्ते देवद्रव्यापहारकाः ॥
 कर्मणा मनसा याचा यः समर्थोऽप्युपेक्षते ।
 स स्यात्तदैव चण्डालः सर्ववर्मचहिष्कृतः ॥'.

अत एवाह रामचन्द्रः—

'सामान्योऽयं धर्मस्तेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवतिः ।
 सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामचन्द्रः ॥
 महंशनाः परमहरीपतिवंशना वा
 पापादपेतमनसो भुवि भाविभूषाः ।
 ये पालयन्ति मम धर्ममिमं समग्रं
 तेषां मया विरचितोऽङ्गद्विरेष मूर्ध्नि ॥'
 बछालदेवनृपतेरादेशादग्निशर्मणा रचिता ।
 शासनपद्धतिरेषा सारस्वतसार्वभौमेन ॥

.(शण्डयन् आण्टिकेरी २। २९६-३०३)

(१५)

गुप्तवंशोद्भवस्य श्रीमहाभवगुप्तदेवस्य दानपत्रम् ।

स्वस्ति श्रीमहाराजसमाधासिनः श्रीमतो विजयकटकात् परमभट्टारक-
महाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीशिवगुप्तदेवपादानुध्यातपरममाहेश्वरपरमभट्टा-
रकमहाराजाधिराजपरमेश्वरसोमकुलतिलकत्रिकलिङ्गाधिपतिमहाराजाधिरा-
जश्रीमहाभवगुप्तदेवः कुशली कोशलदेशे योधाविपयी(ये) दा-
रण्डाग्रामे तथा खलाण्डलग्रामे ब्राह्मणान्संपूज्य तद्विपयीयान् यथाका-
लाध्यासिनः समाहूत(य) सन्निवीतनियुक्तकाधिकारिकदण्डप्रा(पा)शि-
कनाटभट्टपिशुनविधिकाररोधजनराणकरानवच्छभादीन् सर्वान् समाज्ञाप-
यति—विदितमस्तु भवतां यथास्माभिरयं ग्रामः सन्निधिः सोपनिधिः श-
तशोऽपराधः सर्वबाधाविवर्जितः सर्वोपरिकर्तृत्वदानसहितश्चतुःसीमाद्यायत्तः
सामत्रकः सगर्तोपरजलस्थलसहितः प्रतिनिपिद्धनाटभट्ट(ट)प्रवेशष्ट-
द्वारीविनिर्गताय कोशले उर्वरावास्तव्याय भारद्वाजगोत्राय बार्हस्पत्या-
ङ्गिरसप्रवराय वाजसनेयशाखाध्यायिने भट्टश्रीमहत्तमसाधारणाय भट्ट-
श्रीशोभनसुताय सलिलधारापुरःसरमाचन्द्रतारकार्कज्योतिःसमकालोपभो-
गार्थं मातापित्रोरात्मनश्च पुण्ययशोभिवृद्धये ताम्रशासनेनाकरीकृत्य प्र-
तिपादितमित्यवगत्य संवरितभोगभागकरहिरण्यादिप्रत्ययमुपनयद्विर्भवद्विः
सुखेन प्रतिवस्तव्यमिति । भाविभिश्च भूपतिभिर्दत्तिरियमस्मदीया धर्मगौ-
रवादस्मदनुरोधात्स्वदत्तिरिवात्र पालनीया ।

तथा चोक्तं धर्मशास्त्रे—

‘बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

मा भुदफलशङ्का वः परदत्तेति पार्थिवाः ।

स्वदत्तात्फलमानन्त्यं परदत्तानुपालने ॥

पष्टिवर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदति भूमिदः ।

क्षितिपात्रान्नहर्तारद्वितयं(?) नरकं व्रजेत् ॥

अग्रेरपत्यं प्रथमं सुवर्णं भूरौपधीः सूर्यसुताश्च गावः ।

यः काञ्चनं गां च महीं प्रदद्यादत्तास्त्रयस्तेन भवन्ति लोके ॥

आस्फोटयन्ति पितरः प्रवल्गन्ति पितामहाः ।

भूमिदाता कुले जातः स नस्त्राता भविष्यति ॥

भूमिं यः प्रतिगृह्णाति यश्च भूमिं प्रयच्छति ।

उभौ तौ पुण्यकर्माणौ नियतं स्वर्गगामिनौ ॥

तडागानां सहस्राणि बाजपेयशतानि च ।

गवां कोटिप्रदानेन भूमिहर्ता न शुष्यति ॥

हरेत हारयेद्यस्तु मन्दबुद्धिस्तु मोहतः ।

सवंशो(संवद्धो) वारुणैः पाशैस्तिर्यग्योनिं स गच्छति ॥

सुवर्णमेकं गोमेकां भूमिमप्यर्वमङ्गुलाम् ।

हरन्नरकमाप्नोति यावदाभूतसंख्यम् ॥

त्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

स विघ्नायां रुमिर्भूत्वा पितृभिः सह पच्यते ॥

आदित्यो वरुणो विष्णुर्ब्रह्मा सोमो हुताशनः ।

शूलपाणिश्च भगवानभिनन्दति भूमिदम् ॥

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नराणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।

सर्वानेवं भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ॥

इति कमलदलाम्बुबिन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

सकलमिदमुदाहृतं च बुद्ध्या नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥

सकलभूपालमौलिमालाविलग्नमाणिक्यमगूखपादाभिरञ्जिताङ्कितं लब्ध-
वर्णः प्रचण्डदोर्दण्डमण्डलाग्रखण्डितारातिमत्तमातङ्गविमुक्तमुक्ताफलप्रसा-
धिताशेषवलं महीमण्डलम्—

यः साधारणनाम्नि मञ्जितिलके विन्यस्य सर्वागमं

चौर्योदञ्चति(शौर्योदन्वति) तीव्रतेजसि धुरं राष्ट्रस्य विप्रोत्तमे ।

नानाख्यानकवीश्वरामृतरसास्वादादमर्त्यस्फुर-

त्संतोपात्सुखमन्वभूदविरतं पृथ्वीशचूडामणिः ॥

ज्ञाताशेषार्थशास्त्रस्मृतिविमलधिया वेदवेदाङ्गविद्या-

शिक्षाकल्पेतिहासप्रकटमुरसनाकप्राप्तभूयिष्ठधाम्ना ।

नाम्ना साधारणेन द्विजवरविधिना मन्त्रिणा यस्य राज्ये

निष्ठागम्भीरमूर्तिस्त्रिजगति विदितो धर्मकंदर्पदेवः ॥

परममाहेश्वरपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरसोमकुलतिलकत्रि-
लिङ्गाधिपतिश्रीमहामवगुप्तदेवपादपद्मप्रवर्धमानविजयराज्ये एकात्रिंशत्तमे
संवत्सरे मार्गसुदितिथौ त्रयोदश्यां यत्राङ्केनापि ३४ (३१) मार्गसुदि ३
(१३) लिखितमिदं त्रिफलीताम्रशासनं महासांधिविग्रही राणरुश्रीम-
छदत्तप्रतिवद्धकायस्यश्रीमाहूकेन इयद्वर्णाङ्कितं स्वेनेति ।

प्रणीतं कोशलेन्द्रेण प्रतिबोध्य महत्तम[म्] ।

श्रीदत्तपुण्डरीकाक्षः शासनं ताम्रनिर्णिगि(र्मि)तम् ॥

तन्निर्मितं माघवेन वा सृष्टं तेनेति ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी ५ । ५५-५७)

(१६)

चालुक्यवंशोद्भूतस्य श्रीपुलकेशिनः शिलालेखः ।

जयति भगवाक्षिनेन्द्रो.....ज.....रक्षणजन्मनो यस्य ।

ज्ञानसमुद्रान्तर्गतमाखिलं जगदन्तरीपमिव ॥

तदनु चिरमपरिचेयश्चलुक्यकुलविपुलजलनिधिर्जयति ।

पृथिवीमौलिललामो यः प्रभवः पुरुपरत्नानाम् ॥

शूरे विदुषि च विभजन्दानं मानं च युगपदेकत्र ।

अविहितयाथातथ्यो जयति च सत्याश्रयः सुचिरम् ॥

पृथिवीवल्लभशब्दो येषामन्वर्थतां चिरं जातः ।

तद्वंशो(श्ये)षु जिगीषुषु तेषु बहुष्वप्यतीतेषु ॥

नानाहेतिशताभिधातपतितग्रान्ताश्वपत्तिद्विपे

नृत्यद्वीमकबन्धखङ्गकिरणज्वालासहस्रे रणे ।

लक्ष्मीर्भावितचापलादिव कृता शौर्येण येनात्मसा-

द्राजासीज्जयसिंहवल्लभ इति ख्यातश्चलुकयान्वयः ॥

तदात्मजोऽभूद्रणरागनामा दिव्यानुभावो जगदेकनाथः ।

अमानुपत्वं किल यस्य लोकः सुप्तस्य जानाति वपुःप्रकर्षात् ॥

तस्याभवत्तनूजः पुलकेशी यः श्रितेन्दुकान्तिरपि ।

श्रीवच्छभोऽप्ययासीद्वातापिपुरीवधूवरताम् ॥

यन्निवर्गपदवीमलं सितौ नानुगन्तुमधुनापि राजकम् ।

भूश्च येन हयमेधयाजिना प्रापितावमृथमजना बभौ ॥

नलमौर्यिकदम्बकालरात्रिस्तनयस्तस्य बभूव कीर्तिवर्मा ।

परदारविवृत्तचित्तवृत्तेरपि धीर्यस्य रिपुश्रियानुरुष्टा ॥

रणपराक्रमलब्धगयश्रिया सपादि येन विरुग्णमशेषतः ।

नृपतिगन्धगजेन महौजसा ष्युकैदम्बकदम्बकदम्बकम् ॥

तस्मिन्सुरेश्वराविभूतिगताभिलाषे

राजाभवत्तदनुजः किल मङ्गलीशः ।

यः पूर्वपश्चिमसमुद्रतटोषिताश्वः

सेनारजःपटविनिर्मितदिग्वितानः ॥

स्फुरन्मयूखैरसिदीपिकाशतैर्व्युदस्य मातङ्गतमिस्त्रसंचयम् ।

अवाप्तवान्यो रणरङ्गमन्दिरे कलच्चुरिश्रीललनापरिग्रहम् ॥

पुनरपि च जिघृक्षोः सैन्यमाक्रान्तसालं

रुचिरबहुपताकं रेवतीद्वीपमाशु ।

सपदि महदुदन्वत्तोयसंक्रान्तबिम्बं

वरुणवलमिवाभूदागतं यस्य वाचा ॥

तस्याग्रजस्य तनये नहुपानुभावे

लक्ष्म्या किलाभिलषिते पुलकेशिनान्नि ।

सामूयमात्मनि भवन्तमतः पितृव्यं

ज्ञात्वापरुद्धचरितव्यवसायबुद्धौ ॥

स यदुपचितमन्त्रोत्साहशक्तिप्रयोग-

क्षपितबलविशेषो मङ्गलीशः समन्तात् ।

स्वतनयगतराज्यारम्भयत्नेन सार्धं

निजमतनु च राज्यं जीवितं चोज्झति स्म ॥

तावत्तच्छत्रमङ्गे जगदखिलमरात्यन्वकारोपरुद्धं

यस्यासह्यप्रतापद्युतिततिभिरिवाक्रान्तमासीत्प्रभातम् ।

नृत्याद्विद्युत्पताकैः प्रजविनि मरुति क्षुण्णपर्यन्तभागै-

र्गजैर्द्विर्वारिवाहैरलिकुलमलिनं व्योम या(जा)तं कदा वा ॥

लब्ध्वा कालं भुवमुपगते जेतुमाप्यायिकाख्ये

गोविन्दे च द्विरदनिकरैरुत्तराम्भोविरथ्याः ।

यस्यानीकैर्युधि भयरसज्ञत्वमेकः प्रयात-

स्तत्रावाप्तं फलमुपकृतस्यापरेणापि सद्यः ॥

वरदातुङ्गतरङ्गरङ्गविलसद्दंसानदीमेखलां

वनवासीमवमृद्गतः सुरपुरप्रस्पर्धिर्नो संपदा ।

महता यस्य बलार्णवेन परितः संछादितोर्वीतलं

स्थलदुर्गं जलदुर्गतामिव गतं तत्तत्क्षणे पश्यताम् ॥

गङ्गाम्बु पीत्वा व्यसनानि सप्त हित्वा पुरोपार्जितसंपदोऽपि ।

यस्यानुभावोपनताः सदासन्नासन्नसेवामृतपानशौण्डाः ॥

कोङ्कणेषु यदादिष्टचण्डदण्डाम्बुवीचिभिः ।

उदस्तास्तरसा मौर्यपल्ललाम्बुममृद्भयः ॥

अपरजन्तुर्वेर्लक्ष्मीं यस्मिन्पुरी पुरभित्प्रमे

मदगजयटाकारैर्नावा दत्तैर्यमृद्भति ।

जलदपटलानीकाकीर्णं नवोत्पलमेचकं

जलनिधिरिव व्योम व्योम्रः समोऽभवदम्बुधिः ॥

प्रतापोपनता यस्य लाटमालवगूर्जराः ।

दण्डोपनतमामन्तचर्या वर्या इवाभयन् ॥

अपरिमितविभूतिस्फीतसामन्तसेना-

मुकुटमणिमयूगाक्रान्तपादारावेन्द्रः ।

शुधि पतितगजेन्द्रानी रुचीभत्सभूतो

भयविगलितहर्षो येन चाकारि हर्षः ॥

भुवमुरुभिरनीकैः शासतो यस्य रेवा

विविधपुलिनशोभायन्व्यविन्ध्योपकण्ठा ।

अधिकतरमरानत्त्वेन तेजोमहिम्ना

शिखरिभिरिवज्या वर्ष्मणां स्पर्धयेव ॥

विधिरुपचिताभिः शक्तिभिः शक्ररूप-

स्तिष्ठभिरपि गुणौघैः स्वैश्च माहाकुल्याद्यैः ।

अनमदधिपतित्वं यो महाराष्ट्रकाणां

नवनवतिसहस्रग्रामभाजां त्रयाणाम् ॥

गृहिणां स्वगुणैस्त्रिवर्गतुङ्गा विहितान्यासितिपालमानमङ्गाः ।

अभवन्पजातभीतिलिङ्गा यदनीकेन सक्रोसलाः कलिङ्गाः ॥

पिष्टं पिष्टपुरं येन जातं दुर्गमदुर्गमम् ।

चित्रं यस्य कलेर्वृत्तं जातं दुर्गमदुर्गमम् ॥

संनद्धवारणवटास्थगितान्तरालं

नानायुयक्षतनरक्षतजाङ्गरागम् ।

आमीजलं यदवमर्दितमभ्रगर्भा-

र्केणालमम्बरमिवोर्जितसांध्यरागम् ॥

उद्धूतामलचामरध्वजशतच्छन्नान्धकारैर्वलैः

शौयोत्साहरसोद्धतारिमथनैर्मौलादिभिः पङ्क्तिभिः ।

आक्रान्तात्मबलोन्नतिं बलरजःसंछन्नकावीपुरः

प्राकारान्तरितप्रतापमकरोद्यः पृष्ठवानां पतिम् ॥

कावेरी द्रुतशफरीविलोलनेत्रा चोलानां सपदि जयोद्यतस्य यस्य ।

प्रश्रव्योतन्मदगजसेतुरुद्धनीरा संस्पर्शं परिहरति स्म रत्नराशेः ॥

चोलेकरलपाण्ड्यानां योऽभूत्तत्र महर्द्धये ।

पल्लवानिकनीहारतुहिनेतरदीधितिः ॥

उत्साहप्रभुमन्त्रशक्तिसहिते यस्मिन्समन्ताद्दिशो

जित्वा भूमिपतीन्विमृज्य महितानाराध्य देवाद्विजान् ।

वातापीं नगरीं प्रविश्य नगरीमेकामिवोर्वीमिमं

चक्षन्नीरधिनीरनीलपारिखां सत्याश्रये शासति ॥

त्रिंशत्सु त्रिसहस्रेषु भारतादाहवादितः ।

सहाब्दशतयुक्तेषु श(ग)तेष्वब्देषु पञ्चसु (३७३५) ॥

पञ्चाशत्सु कलौ काले षट्सु पञ्चशतासु च (५५६) ।

समासु समतीतासु शकानामपि भूभुजां ॥

तस्याम्बुधित्रयनिवारितशासनस्य

सत्याश्रयस्य परमाप्तवता प्रसादम् ।

शैलं जिनेन्द्रभवनं भवनं महिम्नां

निर्मापितं मतिमता रविकीर्तिनेदम् ॥

प्रशस्तेर्वसतेश्चास्या जिनस्य त्रिजगद्गुरोः ।

कर्ता कारयिता चापि रविकीर्तिः कृती स्वयम् ।

येनायोजि नवेऽश्मस्थिरमर्थविधौ विवेकिना जिनवेश्म ।

स विजयतां रविकीर्तिः कविताश्रितकालिदासभारविकीर्तिः ॥

(इण्डिअन् आण्टिकेरी ५ । ६७-७१)

(१७)

वलभीप्रभोर्महाराजध्रुवसेनस्य दानपत्रम् ।

स्वास्ति वलभीतः प्रसभप्रणतामित्राणां मैत्रकाणामतुल्यसंपन्नमण्ड-
लाभोगसंसक्तसंप्रहारशतलब्धप्रतापः प्रतापोपनतदानमानार्जवोपार्जितानु-
रागानुरक्तमौलभृतमित्रश्रेणीबलावाप्तराज्यश्रीः परममाहेश्वरः श्रीसेना-
पतिभट्टार्कः तस्य सुतस्तत्पादरजोरुणनतपवित्रीकृतशिराः शिरोवनतश-

१. सत्याश्रय इति पुलकेशिमहीपतेर्नामान्तरम्.

बुबूडामणिप्रभाविच्छुरितपादनखपङ्क्तिदीधितिः दीनानाथजनोपजीव्यमान-
 विभवः परममाहेश्वरः सेनापतिधरसेनस्तस्यानुजस्तत्पादाभिप्रशस्ताविम-
 लमौलिमणिर्मन्वादिप्रणीतविधिविधानधर्मा धर्मराज इव विहितविनयव्य-
 वस्थापद्धतिरखिलभुवनमण्डलाभोगस्वामिना परमस्वामिना स्वयमुपहितरा-
 जाभिपेकमहाविश्राणनावपूतराज्यश्रीः परममाहेश्वरो महाराजद्रोण-
 सिंहः सिंह इव तस्यानुजः स्वभुजत्रलघटानीकानामनेकाविजयी शरणै-
 पिणां शरणगवबोद्धा शास्त्रार्थतत्त्वानां कल्पतरुरिव सुहृत्प्रणयिनां य-
 थाभिलषितफलोपभोगदः परमभागवतः परमभट्टारकपादानुध्यातो म-
 हाराजध्रुवसेनः कुशली सर्वानेव स्वानायुक्तकविनियुक्तकद्रङ्गिकमह-
 त्तरचाटभटध्रुवस्थानाधिकरणदण्डपाशिकादीनन्यांश्च यथासंबध्यमानका-
 ननुदर्शयति । अस्तु वः संविदितम्—यथा मया हस्तकवप्रहारण्यं
 कुक्कुटग्रामे योतिलप्रत्ययसीतापादावर्तशतं वृषश्च हस्तकवप्रवास्तव्य-
 ब्राह्मणसचितिशर्मणे द्रोणायनसगोत्रायाथर्वणसब्रह्मचारिणे मातापित्रोः
 पुण्याप्यायनायात्मनश्चैहिकामुष्मिकयथाभिलषितफलावाप्तिनिमित्तमा च-
 न्द्रार्काण्यवक्षितिसरित्पर्वतसमकालीनं पुत्रपौत्रान्वयभोग्यं ब्रह्मदेयमनुज्ञा-
 तम् । अतोऽस्त्योचितया ब्रह्मदेयस्थित्या मुञ्जतः प्रदिशतः कर्षापयतः
 कृपतो वा न कैश्चित्स्वल्पाप्याबाधा कार्यास्मद्वंशजैरागामिनृपतिभिश्च ।
 अनित्यान्यैश्वर्याण्यस्थिरं मानुष्यं चावेक्ष्य सामान्यं च भूमिदानफलम-
 वगच्छद्भिरियमस्मदनुमतिरनुमन्तव्या । यश्चाच्छिन्द्यादाच्छिद्यमानं वानु-
 मोदेत्स पञ्चभिर्महापातकैः सोपपातकैः संयुक्तः स्यात् । अपि चात्र
 व्यासगीतः श्लोको भवति—

‘पाष्टि वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥’

स्वहस्तो मम महाराजध्रुवसेनस्य । दूतकः प्रतीहारमम्मकः । लि-
 खितं किक्ककेन । १स. २०७ कार्तिकमुदि ७ ।

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी ५।२०५, २०६)

(१८)

शिलाहारवंशोद्भवस्य श्रीछित्तराजदेवस्य दानपत्रम् ।

ॐ जयश्राम्युदयश्च ।

लभते सर्वकार्येषु पूजया गणनायकः । (?)

विघ्नं निघ्नन्स वः पायादपायाद्रणनायकः ॥

स वः पातु शिवो नित्यं यन्मौलौ भाति जाद्ववी ।

सुमेरुशिखरोद्गच्छदच्छचन्द्रकलोपमा ॥

जीमूतकेतुतनयो नियतं दयालु-

र्जीमूतवाहन इति त्रिजगत्प्रसिद्धः ।

देहं निजं तृणमिवाकलयन्परार्थे

यो रक्षति स्म गरुडात्किल शङ्खचूडम् ॥

तस्यान्वये नरपतिः समभूत्कपर्दी

शीलारवंशतिलको रिपुदर्पमर्दी ।

तस्मादभूच्च तनयः पुलसक्तिनामा

मार्तण्डमण्डलसमानसमिद्धधामा ॥

जातवानथ लघुः स कपर्दी सूनुरस्य सकलैरारिवंगः ।

यद्गयेन सलिलाञ्जलिरुच्चैर्दीयते स्म निजराज्यसुखाय ॥

तस्मादभूच्च तनयो भुवनैकवीरः

श्रीवत्पुवन्त इति संगररङ्गवीरः ।

श्रीशञ्ज इत्यभवदस्य सुतः सुकीर्ति-

र्भ्राताथ मोग्मिन्पतिः समभूत्सुमूर्तिः ॥

तस्माद्विस्मयकारिहारिचरितप्रख्यातकीर्तिः सुतः

श्रीमान्वज्जडदेवभूषतिरभूच्चक्रचूडामणिः ।

दोर्दण्डैकबलस्य यस्य सहसा सङ्ग्रामरङ्गाङ्गणे

राज्यश्रीः स्वयमेव वक्षसि रतिं चक्रे मुरारेरिव ॥

जयन्त इव वृत्रारेः पुरारेरिव पण्मुत्तः ।

ततः श्रीमानभूत्पुत्रः सच्चरित्रोऽपराजितः ॥

कर्णस्वयमेन यः साक्षात्सत्येन च युधिष्ठिरः ।

प्रतापाद्दीप्तमार्तण्डः कालदण्डश्च(कालोदण्डाच्च) यो द्विषाम् ॥

तस्मादभूद्वज्रददेवनामा ततोऽग्रजः श्रीकेशिदेवश्च (!) ।

तद्भानृजो वज्रददेवसूनुः श्रीछित्तराजो नृपतिर्वभूव ।

शीलारवंशः शिशुनापि येन नीतः परामुत्ततिमुत्ततेन ॥

अतः स्वकीयपुण्योदयात्समाधिगताशेषपञ्चमहाशब्दमहासामन्ताधिप-
तितगरपुरपरमेश्वरशिलाहारनरेन्द्रजीमूतवाहनान्वयप्रभूतमुवर्णगरुडध्वज-
सहजविद्याधरत्यागनगज्ज्ञम्पिमाण्डलिकशिखामणिशरणागतवज्रपञ्जरप्र-
भृतिसमस्तराजावलीसमलंकृतमहामण्डलेश्वरश्रीमच्छित्तराजदेवे निजभु-
जोपार्जितानेकमण्डलसमेतां पुरीप्रमुखचतुर्दशग्रामशतीसमन्वितां समग्र-
कोङ्कणभुवं समनुशासति तच्चैतद्राज्यचिन्ताभारमुद्धहत्सु सर्वाधिकारि-
श्रीनागणैयसांविग्रहिकश्रीसीहपैयकर्णाटसांधिविग्रहिकश्रीकर्पाटश्रीकर-
णादिपञ्चप्रधानेषु सत्सु अस्मिन्काले प्रवर्तमाने स च महामण्डलेश्वरश्री-
मच्छित्तराजदेवः सर्वानेव स्वसंबध्यमानकानन्यानापि समागाभिराजपुत्र-
मन्त्रिपुरोहितामात्यप्रधानाप्रधाननैयोगिकांस्तथा राष्ट्रपतिविषयपतिनगर-
पतिग्रामपतिनियुक्तानियुक्तराजपुरुषजनपदांस्तथा हंपमननगरपौरत्रिवर्ग-
प्रभृतींश्च प्रणतिपूजासत्कारसमादेशैः मंदिशति । अस्तु वः संविदितम्—
यथा 'चला विभूतिः क्षणभङ्गं(ङ्गि) यौवनं कृतान्तदन्तान्तरवर्ति जी-
वितर्प' । संसारः(रे) सहजजरामरणमाधारणं शरीरकम् । पवनचालि-
तकमलिनीदलगतजललवतरलतरैव चायुषी(तरलतरमेव चायुः) इति मत्वा
द्रवयन्ति दानफलम् । तथा चोक्तं भगवता व्यासेन—

‘अग्नेरपत्यं प्रथमं सुवर्णं भूर्वेष्णवी सूर्यमुताश्च गावः ।

लोकत्रयं तेन भवेद्धि दत्तं यः काञ्चनं गां च महीं च दद्यात् ॥’

१. ‘तथाप्यब्रह्मा परलोकाधने वृणामहो विस्मयकारि चेष्टितम्’ इत्युत्तरार्थे सु-
भाषिनावलो.

इति धर्माधर्मविचारचारुचिरंतनमुनिवचनान्यवधार्य मातापित्रोरात्म-
 नश्च श्रेयार्थिना मया शकनृपकालातीतसंवत्सरशतेषु नवसु अष्टच-
 त्वारिंशदधिकेषु क्षयसंवत्सरान्तर्गतकार्तिकशुद्धपञ्चदश्याम् यत्राङ्कतोऽपि
 संवत् ९४८ कार्तिकशुद्ध १५ रवौ संजाते आदित्यग्रहणपर्वणि सुतीर्थे
 स्नात्वा गगनैकचक्रचूडामणये कमलिनीकामुकाय भगवते सवित्रे नाना-
 विधकुसुमश्लाघ्यमर्घ्यं दत्त्वा सकलसुरासुरगुरुत्रैलोक्यस्वामिनं भगवन्त-
 मुमापतिमभ्यर्च्य यजनयाजनाध्ययनाध्यापनादिपट्कर्मनिरताय क्रतुक्रि-
 याकाण्डशौण्डाय पाराशरगोत्राय च्छन्दोगशाखिने महाब्राह्मणाय आ-
 मदेवैयाय विप्रनोडमैयसुताय यजनयाजनाध्ययनाध्यापनादिपट्कर्मकर-
 णाय आगताभ्यागतनित्यनैमित्तिकसंव्यवहारार्थं बलिं चरुकवैश्वदेवाग्नि-
 होत्रक्रतुक्रियाद्युपसर्पणार्थं त्वपरिग्रहपोषणार्थं च श्रीस्थानकाम्यन्तरपट्-
 पक्षी(ष्टि)विषयान्तःपाति नोऽरग्रामान्तर्वर्ति चोडणिभट्टक्षेत्रम् यस्य
 चाघाटनानि—पूर्वतः गौवणिमर्यादा, दक्षिणतः गोरपवलीमर्यादा, पश्चिमतो
 राजपथः, पूर्वोत्तरतो गौवणिमर्यादा, एवं चतुराघाटनोपलक्षितं ससीमा-
 पर्यन्तं समस्तोत्पत्तिसंयुक्तं अचाटभटप्रवेश्यं अनादेश्यमनासेध्यं उदका-
 तिसर्गेण नमस्यावृत्त्या परमया भक्त्या प्रतिपादितम् । तदस्य सान्वयव-
 न्वोरपि भुज्जतो भोजयतो वा कृपतः कर्षयतो वा न केनापि परिप-
 न्यना करणीया । यत उक्तमेव महामुनिभिः—

‘बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥’

‘दत्त्वा भूमि भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भृत्यो भृत्यो याचते रामभद्रः ।

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥’

इति महर्षिवचनान्यवधार्य सर्वैरपि समागामिभिर्भूपालैः पालनधर्म-
 फललोभ एव कलनीयः । न पुनस्तल्लोपनपापकलङ्काग्रेसरेण केनापि भ-
 वितव्यम् । यस्त्वेवमभ्यर्थितोऽपि लोभादज्ञानतिमिरपटलावृतमतिराच्छि-
 न्द्यादाच्छिद्यमानमनुमोदेत वा स पञ्चभिरपि पातकैरुपपातकैश्च लिप्तो

रौरवमहारौरवान्धतामिस्रादिनरकांश्चिरमनुभविष्यति । तथा चोक्तं व्यासेन—

‘स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

स विष्टायां कृमिर्भूत्वा कृमिभिः सह पच्यते ॥’

यथा चैतदेवं शासनदाता लेखकहस्तेन स्वमतमारोपयति । यथा—मत्तं मम महामण्डलेश्वरश्रीछित्तराजदेवस्य महामण्डलेश्वरश्रीमद्वज्रदेव-
राजमूनोर्यदत्र शासने लिखितम् । लिखितं चैतन्मया श्रीमद्राजानुज्ञया
भाण्डागारसेन जोगपैयेन भाण्डागारसेनमहाकविश्रीनागलै(पै)यभ्रातृमु-
तेन । यदत्रोनाक्षरमाधिकाक्षरं वा तत्सर्वं प्रमाणमिति । श्रीर्भवतु ।

(इण्डियन् आर्चिटेक्चरी ५।२७७-२७९)

(१९)

श्रीविष्णुगोपवर्मणो महीपतेर्दानपत्रम् ।

जितं भगवता ॥ श्रीविजयपलकदस्थानात् परमब्रह्मण्यस्य स्वबाहु-
बलार्जितोर्जितक्षात्रतपोनिधेः विहितसर्वमर्यादस्य स्थितिस्थितस्यामितात्म-
नो महाराजस्य श्रीस्कन्दवर्मणः प्रपौत्रस्यार्चितशक्तिसिद्धिसंपन्नस्य प्र-
तापोपनतराजमण्डलस्य महाराजस्य वसुधातलैकवीरस्य श्रीवीरवर्मणः
पौत्रस्य देवद्विजगुरुलब्धोपचायिनो विवृद्धविनयस्यानेकगोहिरण्यभूम्यादि-
प्रदानैः प्रवृद्धवर्मसंचयस्य प्रजापालनदक्षस्य लोकपालानां पञ्चमस्य लो-
कपालस्य सत्यात्मनो महात्मनो महाराजस्य श्रीस्कन्दवर्मणः पुत्रस्य
भगवद्वक्तिसद्भावसंभावितसर्वकल्याणस्य प्रजासंरञ्जनपरिपालनोद्योगसतत-
सन्नवतर्दीक्षितस्य अनेकसमरसाहसावमर्दलब्धविजययशःप्रकाशस्य क-
लियुगदोषावसन्नधर्मोद्धरणानित्यसंनद्धस्य राजर्षिगुणसर्वसंदोहविजिगीपो-
र्धर्मविजिगीपोर्भगवत्पादानुध्यातस्य वप्पमष्टारकमहाराजपादभक्तस्य पर-
ममागवतस्य भारद्वाजसंगोत्रस्य स्वविक्रमाक्रान्तान्यनृपश्रीनिलयानां
यथावदाहताश्वमेधानां पल्लवानां धर्मयुवमहाराजस्य श्रीविष्णुगोपवर्मणो
वचनेन मुण्डराष्ट्रे उरुवपछिये आमेयका वक्तव्याः—एतस्मिन्प्राप्तमसीमे

द्विशतं सि(सी)मनिवर्तनानि । एतेषां निवर्तनानामवधयः—अपरादिशि क-
ण्डुकूरग्रामस्य सीमावधिः । दक्षिणदिशि सुप्रयोगनदी अवधिः । पूर्वदि-
शि अवधिः पूर्वदक्षिणोत्तरं महापथपार्श्वे शिला । एतस्या उत्तरं गत्वा
चिञ्चावृक्षः । तत उत्तरं गत्वा कुरुपूरग्रामस्य केण्डुकूरग्रामस्य च पथि
शिला । तत उत्तरं गत्वा शिलोपलयम् । तत उत्तरं गत्वा कुरुपूरग्रामे
ब्राह्मणानां हलक्षेत्रस्यावधौ शिला । उत्तरदिश्यवधिः शिलोपलयवृत्तो
महाचिञ्चावृक्षः । ततः अपरादिशं गत्वा कोण्डुमुखुडुग्रामस्य सीमान्तम-
वधिः । एवं चतुर्णां सीमावधीनां मध्यसीमस्य तद्विशतं निवर्तनानि के-
ण्डुकूरे विष्णुवर्मसेनापतिकृतविष्णुहारदेवकुलाय देवभोगं कृत्वा अष्टाद-
शजातिभिः परिहारैरुपेतं अस्मदायुर्वलवर्धनीयमस्माभिः संप्रदत्तम् । तद-
वगम्य तस्मिन्निपये सर्वायुक्तकाः सर्वनियुक्ता राजवल्लभाः संचरन्तकाश्च
तत्सीमं सर्वपरिहारैः परिहरन्तु परिहारयन्तु च । यश्चेदमस्मच्छासनम-
तिक्रामेत्स पापः शरीरदण्डमर्हति । अपि चापि श्लोकाः—

‘भूमिदानात्परं दानं न भूतं न भविष्यति ।

तस्यैव हरणपापान्(हरणात्पापं) न भूतं न भविष्यति ॥’

‘स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।

गवां शतसहस्रस्य हन्तुः पिबति दुष्कृतम् ॥’

सिंहवर्ममहाराजस्य विजयसंवत्सरे एकादशे पौष्य(प)मासे कृष्णपक्षे
दशम्यां मया दत्ता ताम्रपट्टिका ॥

(इण्डियन् आर्कियोलॉजी ५।५१-५२)

(२०)

अविनीतमहीपतेर्दानपत्रम् ।

जितं भगवता गतधनगगनाभेन पद्मनाभेन श्रीमज्जान्हवेयकुलामल-
व्योमावभासनमास्करस्य स्वखड्गैकप्रहारखण्डितमहाशिलास्तम्भलब्धवल-
स्वस्तिः (?) पराक्रमयशः(शसः) दारुणारिगणविदारणरणोपलब्धव्रण-
विभूषणविभूषितस्य काण्वायनसगोत्रस्य श्रीमत्कोगणिवर्मवर्ममहाधि-

राजस्य पुत्रस्य पितुरन्वागतगुणयुक्तस्य विद्याविनयविनोतस्य सम्य[क्]प्र-
 जापालनमात्राधिगतराज्यप्रयोजनस्य नानाशास्त्रार्त(र्थ)सद्भावाधिगमप्रणी-
 तमतिविशेषस्य विद्वत्काञ्चननिकपोपलभूतस्य विशेषतोऽप्यनवशेषस्य (?)
 नीतिशास्त्रस्य वक्तृप्रयोक्तृकुशलस्य सुविभक्तभक्तभृत्यजनस्य दत्तक-
 भूत्रवृत्तेः प्रणेतुः श्रीमन्माधवमहाधिराजस्य पुत्रस्य पितृपितामहगुण-
 युक्तस्य अनेकचतुर्दन्तयुद्धावाप्तचतुरुदधिसलिलास्वादितयशसः समद-
 द्विरदतुरगारोहणातिशयोत्पन्नतेजसो धनुराभियोगसंपादितसंपाद्विशेषस्य
 श्रीमद्धरिवर्ममहाधिराजस्य पुत्रस्य गुरुगोब्राह्मणपूजकस्य नारायण-
 चरणानुध्यातस्य श्रीमद्विष्णुगोपमहाधिराजस्य पुत्रस्य त्र्यम्बकचरणा-
 म्भोरुहरजःपवित्रीकृतोत्तमाङ्गस्य व्यायामोद्धृतपीनकठिनभुजद्वयस्य स्व-
 भुजचलपराक्रमक्रयक्रीतराज्यस्य क्षुत्शा(क्षा)मोष्टपिशिताशनप्रीतिकरनि-
 शितधारासेः[ः] (?) चिरप्रनष्टदेवभोगब्रह्मादेयविसर्गअयणकारिणः[ः] (?)
 कलियुगबलपङ्कावसन्नधर्मवृषोद्धरणनित्यसंनद्धस्य श्रीमन्माधवमहाधिरा-
 जस्य पुत्रस्य अविच्छिन्नाश्वमेधावभृता(धा)भिषिक्तश्रीमत्कादम्बकुलग-
 गनगभस्तिमालिनः श्रीकृष्णवर्ममहाधिराजस्य प्रिययागिनेयस्य ज-
 ननि(नी)देवताङ्कपर्यङ्क एवाधिगतराज्याभिषेकस्य विजृम्भमाणशक्तित्र-
 यस्य परस्परानवमद्भि(मर्दे)नोपभुज्यमानत्रिवर्गसारस्य असंभ्रमावनमित-
 तमस्तसामन्तमण्डलस्य निरन्तरप्रेमबहुमानानुरक्तप्रकृतिवर्गस्य विद्या-
 विनयातिशयपरिभू[पि]तान्तरात्मनः[ः] कार्तयुगीयराजचरितावलम्बिनः[ः]
 अनेकसमरविजयोपार्जितविपुलयशः[सः] क्षीरोदैकार्णवीकृतभुवनत्रयस्य
 निरवग्रहप्रदानशौर्यस्य अविपक्षपराक्रमाक्रान्तप्रतिराजमस्तकार्पिताप्रति-
 हतशासनस्य अनेकमुखाभिवर्धमानविभवोदयपराजितद्राविणपतेः प्रतीता-
 नेकगुणनिधानभूतस्य विद्वत्सु प्रथमगण्यस्य प्रणायिजनहृदयानन्दनस्य
 मर्यादालङ्घनालं(नु)कृतरत्नाकरवृत्तस्य यथार्हदण्डितयानुकृतवैवस्वतस्य
 प्रतापातिशयानुग(कृत)त विवस्वतो वैवस्वतस्य वा मनोर्वर्णाश्रमा-
 भिरक्षिणे(जो) दक्षिणदिशामभिगोप्तं पर्याप्सु(प्त)वतः (?) प्रातिजनी-
 नस्य सुप्रजसः श्रीमत्कोगणिमहाधिराजस्य अविनीतिनामपुत्रेण पुत्रा-

छराजस्कन्दवर्मप्रियपुत्रिकाजन्मना स्वगुरुणानुगामिना प्रियत्रा परमुत्तम-
 मावर्जितयापिलप्या(क्ष्म्या ?) स्वयमभिप्रतिया(त्या) लिङ्गितवसस्त(क्षः-
 स्थ)लेन विजृम्भमाणशक्तित्रयोपनमितसमस्तसामन्तमण्डलेन अन्दरि-
 य-आलन्तूर-पौरुलरे अपेर्नगराद्यनेकसमरमखमुखाहुतप्रपातशूरपुरुष-
 शूषहारविषसविहस्तीकृतान्ताग्रिमुखेन श्रीमत्कोगणिवृद्धराजेन दुर्धि-
 नीतनामधेयेन समस्तपान्नाडपुन्नाडाधिपतिना वैवस्वतेनेव मनुना वर्णा-
 श्रमाभिलक्षणां दक्षिणां दिशमभिगोष्ठुं परिया(र्या)प्तवता प्रातिजनितेन
 सुप्रजप्ता आत्मनः प्रवर्धमानविजयैश्वर्ये पञ्चत्रिंशद्विजयसंवत्सरे (शकाब्दे
 ४३९) प्रवर्तमाने श्रीमद्बाल्मीकिनाग्नि जगत्सूर्यवंशखरमहादेवाख्यका-
 स्य(श्य)पसगोत्रवाजसैन्यवादेयश्रीमद्देवशर्मणां केललेनाम्ना वेम्पुरी-
 श्वस्तीन(१)मुदकपूर्वं दत्त[म्] ईशान्यदिशा आपक्षेत्रं चतारिखण्डि
 कृष्णता(त)टाकं आपक्षेत्रं ऊर्ध्वत्रिखण्डि अध आपक्षेत्रं पट्खण्डि
 पेन्तनाडिपूर्वदिशां क्षेत्रं पञ्चदशखण्डि दक्षिणदिश(शि) महावृक्ष अग्नि
 अश्वत्तं(त्थं) ईशानायदिशा जमुवृक्षं पुनः पुन ईशानायदिशा नकुले त-
 टाकवरुणदिशां क्षेत्रं द्वादशखण्डि वायव्यदिशा महातटाक आपक्षेत्रं
 सप्तखण्डि एतेन महादेवादिव्यदत्तम् । अपि चात्र मनुगीतो(ताः)
 श्लोको(काः)—

‘स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

पाटि वर्षसहस्राणि घेरे तमसि वर्तते ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य [तस्य] तदा फलम् ॥

स्वं दातुं सुमहच्छक्यं दुःखमन्यत्र पालनम् ।

दानं वा पालनं वेति दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥

अग्निर्दत्तं त्रिभिर्भुक्तं पट्टिश्च प्रतिपालनम्(लितम्) ।

एतानि न निवर्तन्ते पूर्वाजकृतानि च ॥’

(२१)

ग्वाल्हेरनगरोपकण्ठस्थितगिरिदुर्गं पद्मनाथदेवालये
समुत्कीर्णा प्रशस्तिः ।

ॐ नमः पद्मनाथाय ॥

हर्षोत्फुल्लविलोचनैर्दिशि दिशि प्रोक्षीयमानं जनै-
र्मैदिन्यां विततं ततो हरिहरब्रह्मास्पदानि क्रमात् ।

श्वेतीकृत्य यदात्मना परिणतं श्रीपद्मभूभृद्यशः
पायादेप जगन्ति निर्मलवपुः श्वेतानिरुद्धश्चिरम् ॥ १ ॥

मौलिन्यस्तमहानीलशकलः पातु वो हरिः ।

दर्शयन्निव केशस्थनवजीमूतकर्णिकाम् ॥ २ ॥

मुक्ताशैलच्छलेन क्षितितिलकयशोराशिना निर्मितोऽयं
देवः पायादुपायाः पतिरतिधवलस्वच्छकान्तिर्जगन्ति ।

मन्वानः सर्वथैव त्रिभुवनविदितं श्यामतापह्वं यः

शङ्के स्वं वर्णचिह्नं मुकुटतटमिलनीलकान्त्या विभर्ति ॥ ३ ॥

इदं मौलिन्यस्तं न भवति महानीलशकलं

न मुक्ताशैलेन स्फुरति घटितश्रैप भगवान् ।

१. प्रशस्तिरियं सुप्रसिद्धविद्वद्वराजेन्द्रलालमित्रेण 'इण्डो-आर्यन्स्' (Indo-Aryans) नाम्न स्वग्रन्थे द्वितीयभागे (३७०-३७७ पृष्ठेषु) १८८१ मिते ख्रिस्ताब्दे मुद्रिता. तत्र चानुदितानि शुद्धानि च विरलान्येव पद्यानि दृश्यन्ते. यद्वाच्यं च पद्यानि निःशेषमेव गलितानि सन्ति. पुनर्भट्कीलहार्नेन १८८६ मिते ख्रिस्ताब्दे 'इण्डियन्-आण्टिकेरी'मध्ये (१५ । ३३-४७) मुद्रिता. तन्मुद्रण समीचीनमेव. अथ चास्मिन्नेव वर्षे ग्वाल्हेरमहाराजाश्रितपौराणिकभट्टश्रीपुरुषोत्तमशास्त्रिभिरैकमेतत्प्रशस्तिप्रतिरूपकमस्मभ्यं प्रदत्तम्. तदपि केनचिद्वैधेयपुरीणेन लिखितमित्यशुद्धिप्रचुरमेव. किं तु तत्राक्षराणि पद्यानि वा न गलितानि सन्ति. अस्माभिरत्र भट्टकीलहार्नेमुद्रिता कानाक्षा, ग्वाल्हेरनगरागता च प्रशस्तिः ग-नाक्षा व्यवहृतास्ति. राजेन्द्रलालमित्रमुद्रितायास्तु नोपयोगः कृतः. २. पद्मपालमहीपतिस्थापितत्वात्पद्मनाथ इति नाम.

उपाकर्णोत्तंसीकरणसुभगं नीलनलिनं

वहत्यद्याप्यस्याश्रिरविरहपाण्डूकृततनुः ॥ ४ ॥

आसीद्वीर्यलघूकृतेन्द्रतनयो निःशेषभूमीभृतां

वन्द्यः कच्छपघातवंशतिलकः क्षोणीपतिर्लक्ष्मणः ।

यः कोदण्डधरः प्रजाहितकरश्चक्रे स्वचित्तानुगां

गामेकः पृथुवत्पृथूनपि हठादुत्पाद्य पृथ्वीभृतः ॥ ५ ॥

तस्माद्वज्रधरोपमः क्षितिपतिः श्रीवज्रदामाभव-

दुर्वारोर्जितबाहुदण्डविजिते गोपाद्रिदुर्गे रुंधा ।

निर्व्याजं परिभूय गौघिनगराधीशप्रतापोदयं

यद्वीरव्रतमूचकः समभवत्प्रोद्धोपणाडिण्डिमः ॥ ६ ॥

न तुलितः किल केनचिदप्यहं जगति भूमिभृतेति कुतूहलात् ।

तुलयति स्म तुलापुरुषैः स्वयं स्वमिह यः सुविशुद्धहिरण्मयैः ॥ ७ ॥

ततो रिपुध्वान्तसहस्रधामा नृपोऽभवन्मङ्गलराजनामा ।

यै ईश्वरैकप्रणतिप्रभावान्महीश्वराणां प्रणतः सहस्रैः ॥ ८ ॥

श्रीकीर्तिराजो नृपतिस्ततोऽभूद्यस्य प्रयाणेपु चमूसमुत्थैः ।

धूलीवितानैः सममेव चित्रं मित्रस्य वैवर्ण्यमभूद्विषश्च ॥ ९ ॥

किं द्रूमोऽस्य कथाद्रुतं नरपतेरेतेन शौर्याविधना

दण्डो मालवभूमिपस्य समरे संख्यामितीतो जितः ।

यस्मिन्मङ्गमुपागते दिशि दिशि त्रासात्कराग्रच्युतै-

र्त्रामीणाः स्वगृहाणि कुन्तनिकरैः संछादयांचक्रिरे ॥ १० ॥

अद्रुतः सिंहपानीयनगरे येन कारितः ।

कीर्तिस्तम्भ इवाभाति प्रासादः पार्वतीपतेः ॥ ११ ॥

१. गोपाद्रिरिति ग्वाल्देरसमीपवातेन पर्यतस्य नाम. २. 'युवा' ग. ३. 'वैरिनगरा'

४. 'पूरक' समचरव' क. ५. 'यज्ञेश्वरैक' ग. ६. 'अतीतो जित' ग. ७. 'रत्नमु-
पते' ग.

तस्मादजायत महामतिमूलदेवः

पृथ्वीपतिर्भुवनपाल इति प्रसिद्धः ।

आनन्दयज्ञगदनिन्दितचक्रवर्ति-

चिह्नैरलंकृततनुर्मनुतुल्यकीर्तिः ॥ १२ ॥

यस्य ध्वस्तारिभूपालां सर्वा पालयतः प्रभोः ।

भुवं त्रैलोक्यमल्लस्य निःसपत्नमभूजगत् ॥ १३ ॥

राज्ञी देवव्रता तस्य हरेर्लक्ष्मीरिवामवत् ।

तस्यां श्रीदेवपालोऽभूत्तनयस्तस्य भूपतेः ॥ १४ ॥

त्यागेन कर्णमजयत्पार्य कोदण्डविद्यया ।

धर्मराजं च सत्येन स युवा विनयाश्रयः ॥ १५ ॥

सूनुस्तस्य विशुद्धबुद्धिविभवः पुण्यैः प्रजानाममू-

न्माधातेव स चक्रवर्तितिलकः श्रीपद्मपालः प्रभुः ।

मत्स्वाम्येऽपि करप्रवृत्तिरपरस्येतीव यश्चिन्तय-

न्दिग्यात्रामु मुहुः खरांशुमरुणत्सान्द्रैश्चमूरेणुभिः ॥ १६ ॥

कृत्वान्याः स्ववशे दिशः क्रमवशादाशां गतैर्दक्षिणा-

मुत्सिप्ताचलसंनिमानविरतं यत्सैन्यवाजिज्रैः ।

उद्धूतान्पततः पयोधिमभितः संप्रेक्ष्य रेणूत्करा-

न्भूयोऽप्युद्धूतसेतुबन्धनधिया त्रस्यन्ति नक्तंचराः ॥ १७ ॥

यस्येन्दुद्युतिसुन्दरेण यशसा नीते सुराणां गणे

वैवर्ण्यं भ्रमशीलखण्डनभयादप्राप्नुवन्तः प्रियान् ।

१. महामत्या मूलदेवतुल्य'. कलाङ्कुरापरनामा निखिलकलावेत्ता विक्रमादित्यसभ्यो मूलदेव. कथासतिस्तागरादिषु प्रसिद्ध एव. भट्टहीलहार्नस्तु 'मूलदेव इति महीपतेर्नाम, भुवनपालर्षलोक्यमल्लस्येति नामद्वयमपि तस्यैव' इति वदति. वस्तुतस्तु 'महामतिमूलदेव.' इति भुवनपालस्य विशेषणरूपमेवेति ज्ञेयम्. तथा च समयमात्रकाया क्षेमेन्द्रप्रयोग — 'श्रीगुप्तो नाम धूर्त सकलकालिकलावल्लपनामूलदेव' (६।२९). एव त्रैलोक्यमल्ल इत्यपि भुवनपालस्य विशेषणमेव. २. 'ध्वस्तान्यभूपालां' क. ३. 'पत्नी' ग. ४. 'शुचिशील' ग.

उपाकर्णोत्तंसीकरणसुमगं नीलनलिनं

वहत्यद्याप्यस्याश्रिरविरहपाण्डूकृततनुः ॥ ४ ॥

आसीद्वीर्यलघूकृतेन्द्रतनयो निःशेषभूमीभृतां

वन्द्यः कच्छपघातवंशतिलकः क्षोणीपतिर्लक्ष्मणः ।

यः कोदण्डधरः प्रजाहितकरश्चक्रे स्वचित्तानुगां

गामेकः पृथुवत्पृथूनपि हठादुत्पाद्य पृथ्वीभृतः ॥ ५ ॥

तस्माद्वज्रधरोपमः क्षितिपतिः श्रीवज्रदामाभव-

दुर्वारोर्जितबाहुदण्डविजिते गोपाद्रिदुर्गे युधा ।

निर्व्याजं परिभूय गाधिनगराधीशप्रतापोदयं

यद्दीरव्रतसूचकः समभवत्प्रोद्गोषणाडिण्डिमः ॥ ६ ॥

न तुलितः किल केनचिदप्यहं जगति भूमिभृतेति कुतूहलात् ।

तुलयति स्म तुलापुरुषैः स्वयं स्वमिह यः सुविशुद्धहिरण्मयैः ॥ ७ ॥

ततो रिपुध्वान्तसहस्रधामा नृपोऽभवन्मङ्गलराजनामा ।

ये ईश्वरैकप्रणतिप्रभावान्महीश्वराणां प्रणतः सहस्रैः ॥ ८ ॥

श्रीकीर्तिराजो नृपतिस्ततोऽभूद्यस्य प्रयाणेषु चमूसमुत्थैः ।

धूलीवितानैः सममेव चित्रं मित्रस्य वैवर्ण्यमभूद्विषश्च ॥ ९ ॥

किं द्रूमोऽस्य कथादुतं नरपतेरेतेन शौर्याब्धिना

दण्डो मालवभूमिपस्य समरे संख्यामतीतो जितः ।

यस्मिन्भङ्गमुपागते दिशि दिशि त्रासात्कराग्रच्युतै-

र्त्रामीणाः स्वगृहाणि कुन्तनिकरैः संछादयांचक्रिरे ॥ १० ॥

अद्रुतः सिंहपानीयनगरे येन कारितः ।

कोर्तिस्तम्भ इवाभाति प्रासादः पार्वतीपतेः ॥ ११ ॥

१. गोपाद्रिरिति ग्वाल्हेरसमीपवर्तिन. पर्यतस्य नाम. २. 'युधा' ग. ३. 'वर्तिनगरा'
ग. ४. 'पूरकः समचरत्' क. ५. 'वर्द्धयिष' ग. ६. 'अतीतीजिन' ग. ७. 'रहमु-
पागते' ग.

तस्मादजायत महामतिमूलदेवः

पृथ्वीपतिर्भुवनपाल इति प्रसिद्धः ।

आनन्दयक्षगदनिन्दितचक्रवर्ति-

चिह्नैरलंकृततनुर्मनुजुल्यकीर्तिः ॥ १२ ॥

यस्य ध्वस्तारिभूपालां सर्वा पालयतः प्रभोः ।

भुवं त्रैलोक्यमल्लस्य निःसपत्नमभूजगत् ॥ १३ ॥

राज्ञी देवव्रता तस्य हरेर्लक्ष्मीरिवामवत् ।

तस्यां श्रीदेवपालोऽभूत्तनयस्तस्य भूपतेः ॥ १४ ॥

त्यागेन कर्णमजयत्पार्थ कोदण्डविद्यया ।

धर्मराजं च सत्येन स युवा विनयाश्रयः ॥ १५ ॥

सुनुस्तस्य विशुद्धबुद्धिविभवः पुण्यैः प्रजानामभू-

न्मांघातेव स चक्रवर्तितिलकः श्रीपद्मपालः प्रभुः ।

मत्स्नान्येऽपि करप्रवृत्तिरपरस्येतीव यश्चिन्तय-

न्दिग्यात्रासु मुहुः खरांशुमरुणत्सान्द्रैश्चमूरेणुभिः ॥ १६ ॥

कृत्वान्याः स्ववशे दिशः क्रमवशादाशां गतैर्दक्षिणा-

मुत्क्षिप्ताचलसंनिभानविरतं यत्सैन्यवाजिघ्नैः ।

उद्धूतान्पततः पयोधिमभितः संप्रेक्ष्य रेणूत्करा-

न्भूयोऽप्युद्धूतसेतुबन्धनधिया त्रस्यन्ति नक्तंचराः ॥ १७ ॥

यस्येन्दुद्युतिमुन्दरेण यशसा नीते सुराणां गणे

वैवर्ण्यं भ्रमशीलखण्डनभयादभामुवन्तः प्रियात् ।

१. महामत्या मूलदेवतुल्यः. कलाङ्कुरापनामा निखिलकलावेत्ता विक्रमादित्तमभ्यो
मूलदेवः कथासरित्सागरादिषु प्रसिद्ध एव. भट्टश्रीलहान्तु 'मूलदेव इति महीपतेर्नाम,
भुवनपालश्चैत्रलोक्यमल्लश्चेति नामद्वयमपि तस्यैव' इति वदति. वस्तुतस्तु 'महामतिमूलदेवः'
इति भुवनपालस्य विशेषणरूपमेवेति ज्ञेयम्. तथा च समग्रमाश्रयां क्षेत्रेन्द्राक्षः—
'श्रीगुप्तो नाम घूर्तः सकलकलिकलाकल्पनामूलदेव.' (६।२९). एवं क्षेत्रेन्द्राक्ष
इत्यपि भुवनपालस्य विशेषणमेव. २. 'ध्वस्तान्दयक्षगदं' क. ३. 'चिह्नैः' ग.
४. 'शुचिशील' ग.

नूनं शक्रपुरःसरामरवधूसंचाः श्रिये सांप्रतं
 गौर्यं च स्पृहयन्ति ये प्रथमतः पंत्युर्वपुःसंश्रिते ॥ १८ ॥
 कैट्टेष्टाः क्व समस्तवाञ्छितफलभ्राजिष्णवः पादपा
 गावः कामदृघाश्च कैः क्व मणयः कैश्चिन्तितार्थप्रदाः ।
 पूर्णाः कस्य मनोरथा इह न के पत्यामुना पूरिता
 वीरोऽधोऽनयदस्य(?) तद्रुणवतः कल्पद्रुमादीनपि ॥ १९ ॥
 स्तुत्वा न पद्मनृपतिं परिरक्षिता भूः
 प्राप्तोऽन्यथापि यदसौ वत नैग्रमावः ।
 दौःस्थ्यान्निरम्बरतनुर्विपिनेष्वशोच-
 दस्य प्रतिक्ष्णमिति प्रतिपन्थिसार्थः ॥ २० ॥
 भ्रमः कुलालचक्रेषु लोभः पुण्यार्जनेष्वभूत् ।
 काठिन्यं कुचकुम्भेषु यस्मिञ्शासति मेदिनीम् ॥ २१ ॥
 असंमतोद्दृग्गुणस्य षोडशसाधुर्न निस्त्रिंशर्परिग्रहोऽपि ।
 इत्यालम्बे न धनुर्न चासि तथापि यो वैरिगणं जिगाय ॥ २२ ॥
 सद्यः स्तुतास्तपतर्व्यतिकीर्णभूपु
 वैरिद्विषाधिपशिरोमणिभिः समन्तात् ।
 लोकानुरागयशसामिव बीजवापं
 विस्तारयां यदसिरास रणाजिरेषु ॥ २३ ॥
 वने यदरिनारीणां हैमनोरजनिश्रयः (?) ।
 मृङ्गाणां तन्मुखेनातो हैमनोरजनिश्रयः ॥ २४ ॥
 स विमृश्य नदीपूरगत्वरे संपदायुषी ।
 पूर्वधर्मे मतिं चक्रे जिवृक्षुर्नयोः कलम् ॥ २५ ॥

१. 'दृष्टा' क. २. 'कैः' क. ३. 'वीरोद्यानतदस्य' क. ४. 'कल्पद्रुमादीन्यपि'
 क. ५. 'स्तुत्वा' क. ६. 'परिरक्षितार' ग. ७. नम्रा धन्दिनोऽपि. 'नैग्रमाव' ग.
 ८. 'यस्मात्' क. ९. 'तस्मिन्' क. १०. उद्दृग्गुणस्य गुणवतः पुरुषस्य धनुषश्च
 षोडश असंमता. ११. 'परिहृतपि' क. १२. 'व्यतिकीर्णरपो' क. १३. 'वैरिद्विषा-
 धिप' क. १४. यस्य खड्गे लोकानुरागयशसामिव बीजवापं विस्तारयामास. १५. 'त-
 न्मुखेध्वेव' ग. १६. अनयोः संपदायुषोः

प्रजाभर्त्रा तेन क्षितितिलकभूतेन सदनं

हरेर्धर्मज्ञेन त्रिदशसदृशा कारितमदः ।

वदाम्यस्योच्चैस्त्वं कथमिव गिरा यस्य शिखरं

समारूढः सिंहो मृगमिव मृगाङ्गस्थमाशितुम् ॥ २६ ॥

प्रासादस्यास्य शश्वद्विधुधरशिखरिस्पर्धिनो हैममण्डं

दण्डाग्रात्पावनीयं शशधरधवला वैजयन्ती पतन्ती ।

निर्वीर्यं भाति भूतिच्छुरितनिजतनोर्देवदेवस्य शंभोः

स्वर्गाद्रङ्गेव पिङ्गस्फुटविकटजटानूटमध्यं विशन्ती ॥ २७ ॥

तदेतद्ब्रह्माण्डं स इह भविता पञ्चजभवः

पुनर्यं वोढास्मो(रो) वयमिह विमानेन वियति ।

सुवर्णाण्डं हंसास्तदिदमुररीकृत्य सकल

ध्रुवं संसेवन्ते हरिसदनधूमि स्थितममी ॥ २८ ॥

तुङ्गिन्ना कनकाचलः शुभविधावन्तःस्थितश्रीपति-

विभ्राणो द्विजसत्तमानुदधिजावासो नृसिंहान्वितः ।

निर्मातास्य वृतः समस्तविबुधैर्लब्धप्रतिष्ठैरयं

प्रासादश्च धरातले सममहो कल्पं हरेः कल्पताम् ॥ २९ ॥

देवेर्धसिद्धे द्विजपुंगवेपु प्रेतिष्ठितेष्वष्टसु पद्मपालः ।

युवैव दैवप्रतिकूलभावात्संक्रन्दनार्धासनभाग्बभूव ॥ ३० ॥

तस्य भ्राता नृपतिरभवत्सूर्यपालस्य सुतु

श्रीगोपादौ मुक्तनिलयः श्रीमहीपालदेवः ।

यं प्राप्यैव प्रथितयशसं तावभूता सनाथौ

शौर्यत्यागौ हरिरविसुताभावदु स्थौ चिरेण ॥ ३१ ॥

१. 'भवन' क. २. 'प्रासादस्योत्पतन्ती' विष्णु ग. ३. कैलासकुल्यस्य ४. 'मृगाग्रा-
द' ग. ५. 'निर्भ्रान्त' ग. ६. 'उर्ध्व' स्थित क. ७. 'समभवचान्त स्थितश्रीपति' ग.
८. 'देवेन्द्रसिद्धिज' ग. ९. 'प्रेतिष्ठितेष्विषु' स. ग. १०. 'सन्दनार्धासन' क.
११. अर्जुनकर्णत्रियोगदु क्षिती शौर्यत्यागौ.

सृष्टि कुर्वन्नमात्मानां, विप्राणां स नृपः स्थितिम् ।
 प्रलयं विद्विषामासीद्ब्रह्मोपेन्द्रहरात्मकः ॥ ३२ ॥
 यत्र धामनिधौ राज्ञि पालयत्यवनीतलम् ।
 न भात्वान्भास्करादन्यो न राजान्यो विधोरभूत् ॥ ३३ ॥
 कृताभिपेक सद्गुत्तरुपविष्ट नृपासने ।
 यमुदारपदैरेवं तुष्टु सुतमोग्धाः ॥ ३४ ॥
 त्वामुद्वहन्ति शिरसा खलु राजहंसाः
 सृष्टास्त्वया पुनरिमाः समयावसन्नाः ।
 नाथ प्रजा सुमनसा प्रथमोऽसि कोऽसि
 त्वं सिद्धवीररस तामरसोद्भवस्य ॥ ३५ ॥
 लक्ष्मीपतिस्त्वमसि पङ्कजचक्रचिह्नं
 पाणिद्वय वहसि भूप भुव विभर्षि ।
 श्यामं वपुः प्रथयसि स्थितिहेतुरेक-
 स्त्व कोऽसि नीतिविजितोद्भव माधवस्य ॥ ३६ ॥
 त्वं पालयस्यनिशमर्थिजनस्य कामं
 रामः श्रिया त्वमसि नाथ गुणैरनन्तः ।
 संकर्षणः समिति विद्विषदायुपस्त्वं
 त्वं कोऽसि सञ्चरितहाल हलायुधस्य ॥ ३७ ॥
 ख्याता रतिस्तव निजप्रमदासु नित्य
 रूप तवातिशयविस्मयकारि देव ।

१. 'रिशा वै' ग. २ विद्विषा प्रलय कुर्वन्नासीत् ३. 'गायनाः' क. ४ इत
 प्रभृति पङ्क्तिपद्याना भट्टक्रीलहर्णेन इहिशमापान्तरं न विहितम् ५ 'नीतिवि-
 जितोद्भव' क. 'नीत्या विजित उद्भवो येन श्रीकृष्णामात्यो नीतिविचोद्भव आसीदिति
 शिशुपालवधादी व्यक्तमेव ६ कामपाल इति बलदेवस्य नामान्तरमपि ७ अनन्त
 शेषोऽपि बलदेव शेषावतार इति प्रसिद्धि ८. सञ्चरितहाल द्वितीय सातग-
 हनमहीपतिरेवेति तारपरम्, बलदेवपक्षे तु सम्यक् चरिता हला सुता येन. ९ रति
 कामदेवस्य भार्योपि

त्वं भीमचिह्नं पुरुषोत्तमसंभवोऽसि ।

कस्त्वं क्षितीशवर शम्बरामूदनस्य ॥ ३८ ॥

भूमृत्सुतापतिरसि द्विपतां पुराणां

भेत्ता त्वमीश रूपापोपरतोऽसि नित्यम् ।

भूतिं दधास्यमलर्चन्द्रविभूषिताङ्गः

कस्त्वं सद्भुजदिवोकर शंकरस्य ॥ ३९ ॥

त्वं तेजसा शिखिर्नमिद्धमधः करोषि

शोक्तं दधासि नरदेव विपत्तिहन्त्रीम् ।

त्वं तारकं रिपुबलस्य बलान्निहंसि

कस्त्वं नवीनबल नीलगलध्वजस्य ॥ ४० ॥

त्वं वर्जभृत्वमसि पक्षभिदप्यशेष-

भूमीभृतां विवृधेवन्द्य गुरुप्रियोऽसि ।

श्रीमत्सुवर्णगिरिदुर्गचरोऽसि कोऽसि

त्वं भीमसाहस सहेस्तविलोचनस्य ॥ ४१ ॥

ख्यातं तवेश बहुपुण्यजनाधिपत्यं

कान्तोलकाबलिभिराप्ततमैश्च गुप्ता । (?)

त्वामामनन्ति परमेश्वरबद्धसख्यं

त्वं कोऽसि सद्गुणनिधान धैर्याधिपस्य ॥ ४२ ॥

१. मत्स्याकारं चिह्नं महीपतीनां करचरणे भवति यस्य मत्स्यरेखेति प्रसिद्धिः; पक्षे मत्सरध्वज. २. पुरुषोत्तमो विष्णुः, सत्पुरुषश्च. ३. मन्मथस्य. ४. पार्वती नृपतिकन्याश्च. ५. शत्रुभूतानां त्रिपुरासुराणां वैरिणगराणां च. ६. वृषो महोक्षो धर्मश्च. ७. भस्म सप-
तिश्च. ८. चन्द्र कुनक्रमपि. ९. 'विमाकर' क. १०. मयूरमणिं च. ११. आयुधविशेष
मामर्ष्यं च. १२. 'त्रिपत्तिहन्त्रीम्' क. १३. तारकं दैत्यविशेष रिपुबलस्य तारकं शरण्य
च. प्रधानादिपुमिति यावत्. १४. 'नवीनबल' क. १५. मयूरध्वजस्य कार्तिकेयस्य.
१६. वज्रो ह्योरकमणिर्दम्भोलिश्च. १७. पक्षाः सहाया. पतत्राणि च. १८. राक्षस पर्वताना
च. १९. विवृधा देवाः पण्डिताश्च. २०. गुरुवपदेष्टा वाक्पतिश्च. २१. शोभनवर्णो गिरि-
दुर्गः; पक्षे सुवर्णगिरिः वनकाचलो मेघः स एव दुर्गः. 'श्रीभृत्सुवर्णगिरिदुर्गचरोऽसि' क.
२२. इन्द्रस्य. २३. पुण्यवृक्षा जना राक्षसाश्च. २४. अलका कुपेरपुरी; पक्षे अलकाव-
लिमिधूर्णकुन्तलैः. २५. कुपेरपक्षे परमेश्वरः शिवः. २६. कुपेरस्य.

तेजोनिधिस्त्वमसि भूमिभृतः समग्राः
 क्रान्ताः कैरैः प्रसभमुग्रतरैस्तवेश ।
 प्राप्तोदयः सततमर्थिजनस्य कोऽसि
 त्वं कल्पमूरुह सरोरुहबान्धवस्य ॥ ४३ ॥
 आनन्ददोऽसि जनतानयनोत्पलाना-
 माप्यायिताग्निलुजनः करमार्दवेन ।
 त्वं शश्वदीश्वरशिरस्तैलदत्तपाद-
 स्तैकोऽसि मर्त्यभुवनेश निशाकरस्य ॥ ४४ ॥
 त्वामंशमीश निगदन्ति मधुद्विपोऽमी
 श्यामाभिरामतनुरस्यमलप्रबोधः ।
 पुण्यं च भारतमिदं विहितं त्वयैव
 त्वं कोऽसि सत्यधन सत्यवतीसुतस्य ॥ ४५ ॥
 नीतात्मकीर्तिसुरसिन्धुरियं समुद्र-
 ग्रान्तं त्वयोन्नतिमसौ गमितः स्ववंशः ।
 पूर्वं पवित्रतनवो विहिताश्च कोऽसि
 त्वं सत्सु लब्धपरभाग भगीरथस्य ॥ ४६ ॥
 एतच्चया कृतमर्ताडकमाशु विश्वं
 व्याप्ता मही हरिभिरीश मनोज्ञैस्ते ।
 पुण्यावतारकरणक्षैतदुदंशास्य-
 स्त्वं कोऽसि दत्तरिपुलाघव रौद्रवस्य ॥ ४७ ॥
 धर्मप्रसुस्त्वमसि सत्यधनस्त्वमेक-
 स्त्वं वामुदेवचरणार्चनदत्तचित्तः ।

१. पर्वता राजानश्च. २. किरणं राजवलिभिश्च. ३. हे आधिजनस्य कल्पमूरुह. ४. सूर्यस्य. ५. शिवो राजानश्च. ६. किरणा अद्विश्च. ७. 'त्व कोऽसि' क. ८. महामारु; तामिधो प्रन्यः, भारतवर्ष च. ९. वेदव्यासस्य. १०. प्राप्तगुणोत्कर्ष. ११. ताडयतीति ताडकः शत्रुः; पक्षे ताडका रामायणप्रसिद्धा काचन राक्षसी. १२. अश्वैर्वा नरेभ्य. १३. क्षतं दुर्दशाया आस्य मुक्षं, प्रारम्भो येन; पक्षे-क्षतो दुयो दर्शस्यो रावणो येन. १४. रामचन्द्रस्य. १५. युधिष्ठिरो धर्मात्मजः, सत्यसंधश्च प्रसिद्ध एव.

त्वं कोऽसि विप्रजनसेवितशेषवृत्तिः

सङ्ग्रामनिष्ठुर युधिष्ठिरपार्थिवस्य ॥ ४८ ॥

त्वं भूरिकुञ्जरबलो भुवनैकमल्ल-

विद्याविभूषिततनुर्नृप पावनोऽसि ।

प्रच्छन्नसूपकृतिसंभृतबन्धुवाञ्छः

कस्त्वं कवीन्द्रकृतमोद वैकोदरस्य ॥ ४९ ॥

एकस्त्वमीश भूवि धन्वभृतां वरिष्ठः

सत्त्वामिकारिगणदर्पहरस्त्वमार्जौ । (?)

गन्धर्वराजपुत्रताविजयात्तकीर्ति-

स्त्वं कोऽसि सुन्दर पुरंदरनन्दनस्य ॥ ५० ॥

दुर्योधनारिवलदर्पहतस्तवेश

यत्नः परैर्जुनयशःप्रमरं निरोद्धुम् ।

१. विप्रजनसेविताद्यच्छेपं तेन वृत्तिर्यस्य. २. दशसहस्रनागबलो भीमसेन इति भा-
रते प्रसिद्धम्; राजपक्षे भूरिकुञ्जरयुक्तं बलं सैन्यं यस्य. ३. गणविद्याविभूषिततनुर्मामः;
राजपक्षे भुवनैकमल्लेति सप्तोद्यमम्. ४. प्रच्छन्ना या सूपकृतिः सूपकर्म तथा संभृता
बन्धुवाञ्छा येन. भीमः सूपकारो भूत्वा विराट्सदने स्थित इति भारते विराटपर्वणि
प्रसिद्धम्; अन्यत्र प्रच्छन्ना या शोभना उपकृतिरुपनारस्तया. महान्तस्तु प्रच्छन्नमे-
वोपनुर्वन्ति न तु स्वोपकारं प्रोद्घोषयन्ति. ५. भीमस्य. ६. 'धर्मभृतां' क. अर्जुनस्य
धनुर्धत्त्वं प्रसिद्धं न तु धर्मभृत्वम्. ७. 'संशतकारिगणदर्पहरस्त्वमार्जौ' इति पाठो भा-
वार्तनो येष्वयस्तेषां गणस्य दर्पहर इति राजपक्षे; अर्जुनपक्षे तु संशतका नाम केचन
क्षत्रिया आसन्, तैः सहाजुनस्य युद्धं मदाभारते द्रोणपर्वण्यतीव प्रसिद्धमस्तीति ज्ञेयम्.
८. गन्धर्वराजा अश्वप्रेष्टास्तेषां पृत्तना अश्वसैन्यम्. मट्फीलहार्नस्तु 'Nothing
definite of any historical importance is said of Mahipála,
unless there is in V. 50 an allusion to some war in which
a Prince of the Gandharvas was defeated by him' इति वदति;
अर्जुनपक्षे गन्धर्वराजस्य विजयस्य पृत्तना. इयं कथा भारते वनपर्वणि द्रष्टव्या. ९. अ-
र्जुनस्य. १०. दुर्योधना दु.सेन योद्धुः शक्या येष्वयस्तेषां बलं तद्वर्षशरिणः; अन्यत्र
दुर्योधनस्थारगः पाण्डवाः. ११. परेषां शापराणांमर्जुनस्य शुभस्य यशसः प्रसरम्;
अन्यत्र परः शत्रुर्दुर्योधनो मध्यमपाण्डवस्तस्य यशःप्रसरम्.

त्वं कोऽसि सूर्यजनितप्रमदार्थिसार्ध-

दौर्गत्यकर्तन विकर्तनसंभवस्य ॥ ५१ ॥

रत्नालयस्त्वमसि धाम गभीरताया-

स्त्वं पासि पार्थसम भूमिभृतः प्रविष्टान् ।

अन्तःस्थितस्तव हरिः सततं नरेश

कस्त्वं वितीर्णरिपुजागर सागरस्य ॥ ५२ ॥

शौथिकभूः क्रमसमागतसत्त्ववृत्ति-

स्त्वं रौजकुञ्जरशिरःप्रवितीर्णपादः ।

दृप्तारिभास्करतिरस्कृतिर्हिंसिकभूः

कस्त्वं महीपतिमृगाङ्क मृगाधिपस्य ॥ ५३ ॥

दानं ददासि विकटोन्नतवंशशोभ-

स्त्वं दन्तपालिकरवालहतारिदर्पः । (१)

क्षोर्णिभृतो जयसि तुङ्गतया नरेन्द्र

त्वं कोऽसि वैखिलवारण वारणस्य ॥ ५४ ॥

सदा श्रियस्त्वमसि मित्रं कृतप्रमोद-

स्त्वं रौजहंससमलंकृतपादमूलः ।

स्वामिन्नघः कृतजडोऽसि गुणैरभिरामः

कस्त्वं स्मिताख्यगुप्तपङ्कज पङ्कजस्य ॥ ५५ ॥

सर्पत्रभूषिततनुः सुविशुद्धकोश-

स्त्वं चन्द्रकान्तिसमलंकृतकान्तमूर्तिः । *

ख्यातं तवैव कविवल्लभ सौमनस्यं

त्वं ब्रूहि कः समरभैरव कैरवस्य ॥ ५६ ॥

१. कर्ण. सूर्यसुतः, राजा न मूर्यपालसुत. २. कर्णस्य. ३. हे अर्जुनतुल्य. ४. राजकुञ्जरा श्रेष्ठगजाः, वृषधेष्टाश्च. ५. सिद्धिनाभूः, सिद्धो राहुश्च. ६. केसरिणः, ७. मदजलमपि. ८. परितान्महीपतीश्च ९. गजस्य. १०. मित्र. सूर्योऽपि. ११. राजहंसाः पक्षिविशेषाः, वृषधेष्टाश्च. १२. जल सलिलम्, जडश्च मूर्खः. १३. गुणास्तन्त्राः, शौर्योदायादयश्च. १४. परावहनमपि. १५. कांक्ष. कांक्षनापि. १६. पुष्पत्वम्, पाण्डित्यं च.

त्वं पश्यतां हरसि देव मनांसि शश्व-
 न्मङ्गल्यभूस्त्वमसि निर्मलताभिरामः ।
 कोऽसि प्रसीद वद सदुणरत्नयोनि-
 स्त्वं कच्छपारिकुलभूषण भूषणस्य ॥ ५७ ॥
 धात्रा परोपकरणाय विस्मृष्टकाय
 सच्छायजन्मसमलंकृततुङ्गगोत्रैः ।
 ब्रूहि त्रिसंध्यमवनोश्चरवन्दनीय-
 स्त्वं कोऽसि सूर्यनृपनन्दन चन्दनस्य ॥ ५८ ॥
 नाघःकृतद्विजपतिर्न भैदान्वितोऽसि
 न त्वं विशुद्धहृदय प्रथितोऽग्रमायः ।
 त्वं जातु न क्षतद्वैपो न जडे कृतस्थ-
 स्तेनास्तु नाथ हरिणोपमितिः कथं ते ॥ ५९ ॥
 नित्यं संनिहितक्षयः म तमसा प्रायोऽभिभूयेत स
 त्वत्रासादुवनैकनाथ हरिणस्तस्योदरे प्राविशत् ।
 मूर्तिस्तस्य कलङ्किता सज्जतां धत्ते स दोषाकर
 शंश्चत्ते विदितस्तथापि नृपते राजा त्वमित्यनुतम् ॥ ६० ॥
 एकेनोत्तरगोत्रहे विमुखतां पार्थेन नीताः परे
 व्यासेन स्तुतिरर्जुनस्य विहितेत्यज्ञायि पूर्वं किल ।
 तत्सम्यक्प्रतिभाति संग्रति पुनः श्रीमन्महापाल न-
 स्त्वामालोक्य सहस्रशो रिपुबलं निघ्नन्तमेकं रणे ॥ ६१ ॥
 किं ब्रूमोऽविद्वलत्वमीश भवतस्त्वं नीतिपात्रं परं
 वृत्तान्त जगतीपते चतसृणामात्मप्रियाणां शृणु ।

१. कटकण्डलादेः. २. निमित्तशरीर. ३. गोत्र. पर्वतोऽपि. ४. गङ्गः, ब्राह्म-
 णप्रेष्ठ. ५. गदा आयुधविशेषः, गदश्च रोगः. 'भैदान्वितो' क. ६. विशुद्धिमा-
 योनि पुराणप्रसिद्धम्. ७. शृणो धर्म, कविदत्तुरथ. ८. जले, मूले च. ९. विष्णुना.
 १०. 'शब्दस्ते' क. ११. राजा चन्द्र क्षयाविशेषमुक्तः, भवास्तद्रहितोऽपि राजे-
 लाभ्यर्थम्. १२. 'ब्रूमोऽधिकतत्त्वमीश' क.

कीर्तिर्भ्राम्यति दिक्षु गीर्णयतां कण्ठे लुठत्यादृता

मर्यादारहिता मही द्विजमुद्धेहे रता श्रीरपि ॥ ६२ ॥

किं चित्रं भुवनैकमल्ल यदियं मन्दाकिनी पद्मभू-

लोकादुद्धरता भगीरथनृपेणानायि निम्नां महीम् ।

आश्चर्यं पुनरेतदीश यदितो निम्नान्महीमण्डला-

दूर्ध्वं कीर्तितरङ्गिणी कमलमूलोकं त्वया प्रापिता ॥ ६३ ॥

चित्रं नात्र सैलक्षणस्त्वभकरोः सर्वात्मना विद्विषो

देव प्रत्ययलोपमाशु विशिसैः संमूर्छितस्याहवे ।

क्रोधाद्वैरवमूर्तिरुद्धसदसिक्करप्रहारादुतै-

रस्य त्वं यदनोनशः प्रकृतिमध्येतन्न नाश्चर्यकृत् ॥ ६४ ॥

अत्यम्बुधि भवद्वैर्यमत्यादित्यं भवन्महः ।

अतिसिंहं भवच्छौर्यमतः केनोपमीयसे ॥ ६५ ॥

केयूरं तव भूपाल भुजदण्डे विराजते ।

किरीटमिव बाह्वन्तर्निवासि विजयश्रियः ॥ ६६ ॥

यदर्चायां नित्यं त्रिभुवनगुरोस्तोत्रमकृथा-

स्तदेष प्रीतस्त्वां भुवमकृत कल्पस्थितिमिह ।

यदुत्सङ्गे तुङ्गे तैव लुठति चन्द्रांशुविमला

प्रलम्बव्याजेन क्षितितिलक तारावलिरियम् ॥ ६७ ॥

वैतालिकैरित्यमभितुतेन संपूजितामर्त्यगुरुद्विजेन ।

विमुक्तकारागृहसंयतेन नितीर्णभूताभयदक्षिणेन ॥ ६८ ॥

तेनाभिपिक्तमात्रेण प्रतिजज्ञे द्वयं स्वयम् ।

पद्मनायस्य संसिद्धिः कन्यायाः सद्भार्षणम् ॥ ६९ ॥

१ 'यथा तार्वादिदं गुरेन्द्रमयान्मन्दार्कनीपायता पेनाप्युत्तमतेजसा नृपतिना क्षमामण्डलं मण्डितम् । मातृविश्वतर निगारयत्परापरायदुग्धोदधे भूमेर्पद्मता विर-
चिनगरो योऽर्तप्रवै प्राच्यते ॥' इति प्राचीनपद्यच्छातामनुवृत्तोर्दं पद्यम्. २. सप्तमस-
र्गिन्मते पद्योऽयं 'सृष्टिरक्षण' इति प्रयोगोऽस्ति. 'स लक्ष्मणः' क. ३. प्रहृतिप्रत्यय-
व्याख्यानमभिधायक. ४. 'यदर्चा मन्त्र' क. ५. भुवो नक्षत्रविशेषोऽपि. ६. 'भन-
रराचन्द्रांशु' क.

तच्च द्वयं कृतमनेन विवेकमाजा

राजात्मजा मदनपालवराय दत्ता ।

श्रीपद्मनाथसुरमन्दिरमेतदुच्चै-

नीतं समाप्तिमविनाशि यशःशरीरम् ॥ ७० ॥

सैमर्षिता ब्रह्मपुरी च तेन शेषान्विधायावनिदेवमुख्यान् ।

प्रवर्तितं सत्रमतन्द्रितेन मृष्टान्नपानैरतिधार्मिकेण ॥ ७१ ॥

श्रीपद्मनाथस्य स लोकनाथश्चक्रिद्वयं (?) भूपतिचक्रवर्ती ।

नैवेद्यपाकाय विपकबुद्धिः प्रादार्त्तप्रदीपाय च गोत्रदीपः ॥ ७२ ॥

ब्रह्मोत्तरं मण्डपिकासमुत्थं द्वेधा विधाय स्वयमोश्वरेण ।

श्रीपद्मनाथाय वितीर्णमर्धमर्धं च वैकुण्ठसुरेश्वराय ॥ ७३ ॥

विलासिनीवादकगायनादेर्यथार्हतः पादकुलस्य वृत्तिम् ।

स पद्मनाथस्य पुरः समग्रामकल्पयत्प्रेक्षणकायं मूपः ॥ ७४ ॥

पापाणपह्नीं प्रविभज्य सम्यग्देवाय सार्धानि पदानि पञ्च ।

संपादयामास तथा द्विजेभ्यः सार्धां चतुर्विंशतिमुत्तमेभ्यः ॥ ७५ ॥

ददौ कैरत्वं श्वरवारखेटं महीपतिस्तत्रभव समस्तम् ।

आकाशपातालसमुद्रतं च देवद्विजेभ्यो लवणाकरं च ॥ ७६ ॥

तस्यादृष्टसहायतामुपगतो योगेश्वराङ्गोद्भवः

ख्यातः सूरिसलक्षणः क्षितिपतेः सर्वत्र विश्वासभूः ।

आधारो विनयस्य शीलभवन भूमिः श्रुतस्याकरः

स्वाध्यायस्य कृतज्ञतैक्वसतिः सौजन्यकोशालयः ॥ ७७ ॥

तत्प्रत्ययेन निदधे निगिलानि धर्म-

कार्याणि धर्मनिरतः स नरेन्द्रचन्द्रः ।

विप्रः स निःस्पृहतया गुणगौरवेण

चित्तं विवेश समवृत्तितया च गङ्गाः ॥ ७८ ॥

महीपालेन ये विप्रास्तस्मिन्प्राप्ते मतिष्ठिताः ।
 तेषां नामानि लिख्यन्ते विस्तरः शासनोदितः ॥ ७९ ॥
 देवलब्धिः सुवीराद्यस्तथा श्रीधरदीक्षितः ।
 मूरिः कीर्तिरथः सार्धपदिनोऽस्य द्विजास्त्रयः ॥ ८० ॥
 गङ्गाधरो गौतमश्चामलकोऽथ गदाधरः ।
 देवनागो वसिष्ठश्च देवशर्मा यशस्करः ॥ ८१ ॥
 कृष्णी वराहस्वामी च गृहवासः प्रभाकरः ।
 इच्छाधरो मधुश्रीव तिलेकः पुरुषोत्तमः ॥ ८२ ॥
 रामेश्वरो द्विजवरस्तथा दामोदरो द्विजः ।
 अष्टादशैते विप्राश्च पदिनः शैडूलो द्विजः ॥ ८३ ॥
 पादोनपदिको रत्नतिहूणेकौ सुरार्चकौ ।
 द्वावर्धपदिनावेप विप्राणां सग्रहः कृतः ॥ ८४ ॥
 ददौ देवपदानां च मध्यादर्धपदं नृपः ।
 विधाय शाश्वत लोहभटकायस्थसूरये ॥ ८५ ॥
 देवाय दत्तः सौवर्णो राज्ञा रत्नैः समाचितः ।
 मुकुटः सुमहानौलो मणिर्यत्र विराजते ॥ ८६ ॥
 हरिन्मणिमयं भूपतिलरुस्तिलकं ददौ ।
 रत्नैर्विचित्रं निष्के च निष्कलङ्कः स भूपतिः ॥ ८७ ॥
 प्रादात्केयूरयुगलं रत्नैर्वहुभिराचितम् ।
 कङ्कणानां चतुष्कं च महार्हमणिभूषितम् ॥ ८८ ॥
 इति रत्नमयं तावदेकमाभरणं विभोः ।
 द्वितीयमनिरुद्धस्य सौवर्णं केवलं यथा ॥ ८९ ॥
 कङ्कणानां चतुष्कं च भालपट्टद्वयं तथा ।
 कृत्तिदार(?) स्वर्णमुष्टि विभर्त्स्नहमच्युतः ॥ ९० ॥

१. 'धै' क. २. 'च मलकोऽय गदाधर' क. ३. 'गृहवास' क. ४. 'पट्टमो' क.
 ५. 'तिहूणेकौ' क. ६. 'सुमहान्मये' क. ७. 'ताल' क.

रूप्यमैत्रालिका(?) दत्ता कैचोलैः पञ्चभिर्युता ।

नैवेद्यधारणार्थं च कांस्यस्थालचतुष्टयम् ॥ ९१ ॥

सुवर्णाण्डत्रयं देवपरिवारविभूषणम् ।

धृतं चोपरि हेमाब्जमातपत्रोत्थं विभोः ॥ ९२ ॥

निवेश्य ताम्रपत्रं च तन्मयेनैव गेडुना ।

स्नाप्यते प्रतिमा नित्यमनिरुद्धस्य रागती ॥ ९३ ॥

प्रतिमा वामनस्यैका द्वितीया लघुशुच्युती ।

रानावर्तमयी चान्या द्वे पूर्वे रीतिनिर्मिते ॥ ९४ ॥

ताः प्रयत्नेन तिस्रोऽपि पूज्यन्ते गर्भवेशमनि ।

तत्र ताम्रमयं दत्तं दीपार्थं मैत्रिकाद्वयम् ॥ ९५ ॥

स्नानार्थं ताम्रकुण्डे द्वे दत्ते द्वे ताम्रपात्रिके ।

ताम्रार्थपात्रद्वितयं तथा दत्तं महीमुखा ॥ ९६ ॥

समूपादहनाः सप्त घण्टाश्चारात्रिकान्विताः ।

दत्ताः शङ्खाश्च सप्तैव ताम्रपात्रोचतुष्टयम् ॥ ९७ ॥

सर्कांस्यपाजनं प्रादानृपतिः काहलाद्वयम् ।

त्रामरं दण्डयुग्मं च रीतिरुक्तिकसंभवम् ॥ ९८ ॥

बृहच्चरुद्वयं ताम्रमयं ताम्रालुकार्वयम् ।

ताम्रभाण्ड्यस्तथा पञ्च दत्ताश्चाटुश्च तन्मयः ॥ ९९ ॥

.....

एष देवोपकरणद्रव्याणां संग्रहः कृतः ॥ १०० ॥

शिलाकुट्टस्पपत्यादिर्यन्त्रिशाकटिकादिषु ।

वापीकूपतडागादिसैनानाम्बनेषु च ॥ १०१ ॥

दशमांशं तथा विशत्यंशं सर्वत्र मण्डले ।

ददौ राजानिरुद्धाय तेन सत्त्वं प्रवर्तते ॥ १०२ ॥

१. 'मैत्रालिका' क. २. कचोलः यात्रविशेषः. कचोला, कटोला, इति हिन्दी-भाषा. ३. 'पट्टे' क. ४. गडुमैलवात्रविशेषः. गडुना, लोटा, इति यस्य प्रसिद्धिः. 'किं त्वं लोचनगडुकैः स्रपशसे यक्षोजलिद्वयम्' इति प्राचीनकाविरयोगः. ५. मैत्रिका दीपाधारपात्रम् 'मैत्रिकाद्वयम्' क. ६. 'कांस्यवाटका' क. ७. चक्रः 'चक्रा' इति प्रसिद्धो बृहद्राष्टविशेषः 'भेरिद्वय' ग. ८. 'द्वयम्' क. ९. 'भाण्डाः' ग. १०. चाटुरिति दर्बीवाचक देशभाषापदम्. ११. 'खानसकैरिटादिषु' ग. १२. 'चखानाम्बनेषु' ग.

अयं देवालयः पद्मनृपतेः स्फटिकामलः ।

भूयाद्दुर्पार्जितः पुण्यैर्विष्णुलोक इवाक्षयः ॥ १०३ ॥

भारद्वाजेन मीमांसान्यायसंस्कृतबुद्धिना ।

कवीन्द्ररामपौत्रेण गोविन्दकविसूनुना ॥ १०४ ॥

कविना मणिकण्ठेन सुभाषितसरस्वता ।

प्रशस्तिर्द्विजमुख्येन रचितेयमनिन्दिता ॥ १०५ ॥

प्रतापन्दङ्गेश्वरवाग्द्वितीयां(!)विभ्रतमुदृतां मणिकण्ठसूरेः ।

अशेषभाषासुकविलिलेख वर्णान्यशोदेव दिग्गम्भरार्कः ॥ १०६ ॥

एकादशस्वतीतेषु संतत्सरशतेषु च ।

एकोनपञ्चाशति च गतेष्वब्देषु विक्रमात् ॥ १०७ ॥

पञ्चाशे चाश्विने मासे कृष्णपक्षे नृपाक्षया ।

रचिता मणिकण्ठेन प्रशस्तिरियमुज्ज्वला ॥ १०८ ॥

अद्वतोऽपि ११९० आश्विनबहुलपक्षम्याम् ।

ॐ ॥ तैस्तैस्तस्य महीपतेः प्रतिरणं प्रौढप्रतापानले

नाश्रय्य यदनेकशो रिपुनमूनकैः पतङ्गाधितम् ।

यस्येन्द्रप्रतिमस्य बुद्धिसचिवः सर्वज्ञकल्पोऽभव-

न्नोत्था निर्जितमौर्यवंशतिलकाचार्यः स गौरः सुधीः ॥ १०९ ॥

किं चित्रं यन्महीपालो मुनक्ति स्माग्विलां महीम् ।

यस्य गीर्वाणमन्त्रीव मन्त्री गौरोऽभवत्सुधीः ॥ ११० ॥

प्रशस्तिरियमुत्कीर्णा सद्वर्णा पद्मशिल्पिना ।

देवस्वामिसुतेन श्रीपद्मनाथसुरालये ॥ १११ ॥

तथैव सिंहराजेन मोहलेन च शिल्पिना ।

प्राप्नुवन्नु समुत्कीर्णान्यसराणि यथार्थताम् ॥ ११२ ॥

१. 'दुर्पार्जितै' ग. २. सूक्तसमुद्रेण ३. धीसचिवपदस्य रूपान्तरम्. मन्त्री-
वर्धः. 'बुद्धिमहित.' क. ४. नीत्या निर्जितो मौर्यवंशतिलकस्य (चन्द्रगुप्तस्य) आचार्यो
(याणस्य) येन स. याणस्यपदव्यधिकृतोतिवेत्तेति भावः. 'शौर्यवंश' इति मद्रहो-
लार्कः पठति स्म, व्याख्याति स्म च तथैव. ६ 'सिंहराजेन' क. ७. 'महलेन' ग.

(२२)

कान्यकुब्जाधीशविजयचन्द्रमहीपतिसूनुयुवराज-
जयचन्द्रस्य दानपत्रम् ।

ॐ स्वस्ति ॥

अकुण्डोत्कण्ठैककुण्डकण्ठपीठलुठत्कारः ।

मंरम्भः सुरतारम्भे स श्रियः श्रेयसेऽम्नु वः ॥ १ ॥

आर्मादर्शतद्युतिवंशजातदमापात्मान्यासु दिवं गतासु ।

साक्षाद्विवन्द्यानि भूरिधाभा नाशा यशोविग्रह इत्युदारः ॥ २ ॥

तत्पुतोऽभून्महीचन्द्रध्वन्द्रधामनिभं निजम् ।

येनापागमरूपारपारे व्यापारिनं यशः ॥ ३ ॥

तस्याभूत्तनयो नयैकरमिरुः क्रान्तद्विपन्मण्डलो

विध्वस्तोद्धतवीरयोधतिमिरः श्रीचन्द्रदेवो नृपः ।

येनोदारतरप्रतापशमिताशेषप्रजोपद्रवं

श्रीमद्राशिपुराधिराज्यमममं दोर्विक्रमेणान्जितम् ॥ ४ ॥

तीर्थानि काशिकुशिकोत्तरकोशलैन्द्र-

स्थानीयकानि परिपालयताधिगम्य ।

हेमान्तुल्यमनिशं ददता द्विजेभ्यो

येनाङ्किता वसुमती शतशन्तुलाभिः ॥ ५ ॥

तस्यात्मजो मदनपाल इति सितीन्द्र-

चूडामणिर्विजयते निजगोत्रचन्द्रः ।

यस्याभिषेककलशोहसितैः पयोभिः

प्रक्षालितं कलिरजःपटलं धरिज्याः ॥ ६ ॥

तस्मादजायत निजायतबाहुबलि-

बन्धावरुद्धनवराज्यगजो नरेन्द्रः ।

सान्द्रामृतद्रवमुचां प्रभवो गैवां यो

गोविन्दचन्द्र इति चन्द्र इवाम्बुराशेः ॥ ७ ॥

न कथमप्यलभन्त रणक्षमांस्तिसृषु दिक्षु गजाननश्च वज्रिणः ।

ककुभि बभ्रमुरभ्रमुवह्लभप्रतिभटा इव यस्य घटागजाः ॥ ८ ॥

अजनि विजयचन्द्रो नाम तस्मान्नरेन्द्रः

सुरपतिरिव भूभृत्पशविच्छेददक्षः ।

भुवनदलनहेलाहर्म्यहम्मीरनारी-

नयनजलदधाराधौतभूलोकतापः ॥ ९ ॥

यस्मिंश्चलत्युदधिनेमिमहीजयाय

माद्यत्करीन्द्रगुरुभारनिपीडितेव ।

याति प्रजापतिपदं शरणार्थिनी भू-

स्त्वङ्गचतुरङ्गनिवहोत्थरजश्छलेन ॥ १० ॥

सोऽयं समस्तराजचक्रसंसेवितचरणः स च परमभट्टारकमहाराजाधिरा-
जपरमेश्वरपरममाहेश्वरनिजभुजोपाजितकन्यकुब्जाधिपत्यश्रीचन्द्रदेवपादानु-
ध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वरश्रीमदनपालदेवपादा-
नुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वराश्वपतिगजपतिनरप-
तिराजत्रयाधिपतिविविधविद्याविचारवाचस्पतिश्रीगोविन्दचन्द्रदेवपादानुध्या-
तपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वराश्वपतिगजपतिनरपतिरा-
ज्यत्रयाधिपतिविविधविद्याविचारवाचस्पतिश्रीमद्विजयचन्द्रदेवो विजयी देव-
हलीपत्तलायां नागलीग्रामनिवासिनो निखिलजनपदानुपगतानपि च रा-
जराज्ञीयुवराजमन्त्रिपुरोहितप्रतीहारसेनापतिभाण्डागारिकाक्षपटलिकमिपङ्क-
मित्तिकान्तःपुरिकदूतकरितुरगपत्तनाकरस्थानगोकुलाधिकारिपुरुषानाज्ञाप-
यति बोधयत्यादिशति च यथा विदितमस्तु भवतां यथोपरिलिखितग्रामः
सजलस्थलः सलोहलवणाकरः सगर्तोपरः साम्रमधूकवनः समत्स्याकरस्तृ-
णयूतिगोचरसहितः स्वसीमासहितश्चतुराघाटविशुद्धः पञ्चविंशत्यधिकद्वाद-

शतमं तस्यैऽङ्गैऽपि १२२५ भारीर्षाणामास्यां यमिष्ठवष्टे यमुनायां आत्मा
 भित्तन्मन्त्रदेवमुनिमनुजभूतपितृगणां स्पर्षिता तिमिरपटलपाटनपटुमहस-
 ष्णरोचिपगुपन्ध्यायां पभिषतिशकलशेखरं समभ्यर्च्य त्रिभुवनत्रातुर्भगवतो
 मुदेवस्य पूजां विधाय मातापित्रोरात्मनश्च पुण्यशोविमृदयेऽमत्सं-
 त्या समस्तरान[प्र]क्रियोपेतया रगज्याभिषिक्तमरागजपुत्रश्रीजयचन्द्रदेवेन
 गोकर्णकुशलतापूतारतलोदकपूर्वभा चन्द्रार्क गारुडादयपगोत्राभ्यां का-
 ल्यपापवत्मारनैधुरात्रिप्रसराभ्यां ठेपुरतिहुलपौत्राभ्यां ठठुरआछेपुत्राभ्यां
 राउतश्रीदादेशर्मभ्यां ब्राह्मणाभ्यां शुद्धप्रसादं प्रदत्तो मत्ता यथादीयमान-
 भागभोगकरप्रराणि करगोकरजातकरतुरुष्कदण्डक्षमारगदिआणजप्रभृतिमम-
 न्ननियतानियतादायानाज्ञाविधेयीभूय दास्यथ ।

भान्ति चात्र धर्मानुशासिनः पौराणिकश्लोकाः—

‘भूमि यः प्रतिगृह्णाति यश्च भूमिं प्रयच्छति ।

उभौ तौ पुण्यकर्माणौ नियतं स्वर्गगामिनौ ॥

शङ्खं भद्रासनं छत्रं वराश्वा वरवारणाः ।

भूमिदानस्य चिदानि फलमेतत्पुरंदर ॥

पाष्टि वर्षसहस्राणि स्वर्गे वसति भूमिद ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

स विष्ठायां कृमिर्भूत्वा पितृभि सह मज्जति ॥

गामेकां स्वर्णमेकं च भूमेरप्येकमहुलम् ॥

हरज्जरकमाप्नोति यावदाहृतसहस्रम् ॥

वाताभ्रविभ्रममिदं वसुधाधिपत्य-

मापातमात्रमधुरा विषयोपभोगाः ।

प्राणास्तृणाग्रजलविन्दुसमा नराणां

धर्मः सखा परमहो परलोकयाने ॥

सर्वनितान्भाविनः पारिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ।
 सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥
 लिखितं ताम्रकमिदं श्रीजयपालेन ।

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १५।७८८.)

(२३)

कान्यकुब्जेश्वरश्रीजयचन्द्रमहीपतेर्दानपत्रम् ।

ॐ स्वस्ति ॥

अकुण्ठोत्कण्ठवैकुण्ठकण्ठपीठलुठत्करः ।

मरम्भः सुरतारम्भे स श्रियः श्रेयसेऽस्तु वः ॥ १ ॥

आसीदशीतद्युतिवंशजातश्मापालमालासु दिवं गतासु ।

साक्षाद्विवस्वानिव भूरिधाम्ना नाम्ना यशोविग्रह इत्युदारः ॥ २ ॥

तत्पुत्रोऽभून्महीचन्द्रश्चन्द्रधामनिभं निजम् ।

येनापारमकूपारपारे व्यापारितं यशः ॥ ३ ॥

तस्याभूत्तनयो नयैकरसिकः क्रान्तद्विपन्मण्डलो

विश्वस्तोद्धतवीरयोधतिमिरः श्रीचन्द्रदेवो नृपः ।

येनोदारतरप्रभावशमिताशेषप्रजोपद्रवं

श्रीमद्राधिपुराधिराज्यमममं दोर्विक्रमेणान्जितम् ॥ ४ ॥

तीर्थानि काशिकुशिकोत्तरकोशलेन्द्र-

स्थानीयकानि परिपालयताधिगम्य ।

हेमात्मतुल्यमनिशं ददता द्विजेभ्यो

येनाङ्किता वसुमती शतशस्तुलाभिः ॥ ५ ॥

तस्यात्मनो मदनपाल इति सितीन्द्र-

चूडामणिर्विजयते निजगोत्रचन्द्रः ।

यस्याभिषेककलशोल्लसितैः पयोभिः

प्रक्षालितं कलिरजःपटलं धरिव्याः ॥ ६ ॥

यस्यासीद्विजयप्रयाणसमये तुङ्गाचलोच्चैश्चल-

न्माद्यत्कुम्भिपदक्रमासमभरभ्रश्यन्महीमण्डले ।

चूडारत्नविभिन्नतालुगलितस्त्यानासृग्नुद्रासितः

शेषः धैपमथादिव(!) क्षणमसौ क्रोडे निलीनाननः ॥ ७ ॥

तस्मादजायत निजायतबाहुवलि-

बन्धावरुद्धनवराज्यगजो नरेन्द्रः ।

सान्द्रासृतद्रवमुचां प्रभवो गवां यो

गोविन्दचन्द्र इति चन्द्र इवाम्बुराशेः ॥ ८ ॥

न कथमप्यलभन्त रणक्षमांस्तिसृषु दिक्षु गजानथ यज्जिनः ।

कुक्षुभि बभ्रमुरभ्रमुवल्लभप्रतिभटा इव यस्य घटागजाः ॥ ९ ॥

अननि विजयचन्द्रो नाम तस्मान्नरेद्रः

सुरपतिरिव भूभृत्पक्षविच्छेददक्षः ।

भुवनदलनहेलाहर्म्यहम्भीरनारी-

नयनजलधाराधौतभूलोकतापः ॥ १० ॥

लोकत्रयाक्रमणकेलिविशृङ्खलानि

प्रख्यातकीर्तिकविवर्णितवैभवानि ।

यस्य त्रिविक्रमपदक्रमभाञ्जि भान्ति

प्रोद्द्योतयन्ति बलिराजभयं यशांसि ॥

यस्मिंश्चलत्युदधिनेमिमहीजयार्थं

माद्यत्करीन्द्रगुंरुभारनिपीडितेव ।

याति प्रजापतिपदं शरणार्थिनी भू-

स्त्वङ्गसुरङ्गनिवहोत्थरजश्छलेन ॥

तस्मादद्भुतविक्रमादथ जयचन्द्राभिधान. पति-

र्भूपानामवतीर्ण एष भुवनोद्धाराय नारायणः ।

द्वैत्रीभावमपास्य विग्रहरुचि धिक्कृत्य शान्ताशयाः

सेवन्ते यमुदग्रबन्धनभयध्वंसार्थिनः पार्थिवाः ॥ १३ ॥

गच्छेन्मूर्ध्निमनुच्छा न यदि कवलयेत्कूर्मपृष्ठाभिवात-

प्रत्यावृत्त श्रमार्तो नमदखिलफणश्चासवात्यासहस्रम् ।

उद्योगे यस्य धावद्धरणिधरधुनीनिर्जरस्फारधार-

अश्यदानद्विपालीबहलभरगलद्वेयमुद्र फणीन्द्र ॥ १४ ॥

सोऽयं समस्तराजचक्रससेवितचरण स च परमभट्टारकमहाराजाधिराज
जपरमेश्वरपरममाहेश्वरनिजभुजोपार्जितकन्यकुब्जाधिपत्यश्रीचन्द्रदेवपादानु
ध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वरश्रीमदनपालदेवपा
दानुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वराश्वपतिगजपति
नरपतिराजत्रयाधिपतिविविधविद्याविचारवाचस्पतिश्रीगोविन्दचन्द्रदेवपा-
दानुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वराश्वपतिगजपति
नरपतिराजत्रयाधिपतिविविधविद्याविचारवाचस्पतिश्रीविजयचन्द्रदेवपादानु
ध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वराश्वपतिगजपतिनरप
तिराजत्रयाधिपतिविविधविद्याविचारवाचस्पतिश्रीमज्जयचन्द्रदेवो विजयी
असुरेसपत्तलाया केमोलीग्रामनिवासिनो निखिलजनपदानुपगतानपि च राजरा-
ज्ञीयुवराजमन्त्रिपुरोहितप्रतीहारसेनापतिभाण्डागारिकाक्षपटलिकभिषङ्गेमि
त्तिकान्त पुरिकदूतवरितुरगपत्तनाकरस्थानगोकुलाधिकारिपुरुषानाज्ञापयति
बोधयत्यादिशति च । विदितमस्तु भवता यथोपरिलिखितग्राम सजलस्थल
सलोहलवणाकर समत्स्याकर सगर्तोपर सगिरिगहननिधान समधूका-
भ्रवनवाटिकावितपतृणयूतिगोचरपर्यन्त सोर्ध्वाधश्चतुरावाटविशुद्ध स्वसी
मापर्यन्तस्त्रिचत्वारिंशदधिकद्वादशशतसवत्सरे आपादे मासि शुक्लपक्षे स
प्तम्या तिथौ रविदिने अङ्कतोऽपि सवत् १२४३ आपादसुदि ७ रवौ
अद्येह श्रीमद्वाराणस्या गङ्गाया स्नात्वा विधिबन्मन्त्रदेवमुनिमनुजभूतपितृ
गणास्तर्पयित्वा तिमिरपटलपाटनपट्टमहसमुष्णरोचिषमुपस्थायौषधिपतिशक
लशेखर समभ्यर्च्य त्रिभुवनत्रातुर्भगवतो वासुदेवस्य पूजा विधाय प्रचुरपा
यसेन हविषा हविर्भुज हुत्वा मातापित्रोरात्मनश्च पुण्ययशोभितृद्वयेऽस्मा
भिर्गोवर्णशुश्रूषतापूतकरतलोदकपूर्वक भारद्वाजगोत्राय भारद्वाजाङ्गिरसबा-

हेम्यत्येति त्रिप्रवराय राजतश्रीआदलेपौत्राय राजतश्रीदूतापुत्राय डोडराउ-
तश्रीअणंगाय चन्द्रार्क यावच्छासनीकृत्य प्रदत्तो मत्वा यथादीयमानभाग-
भोगकरप्रवणिकरप्रभृतिनियतानियतसमस्तदायानाज्ञाविधेयीभूय दास्यथेति ।

भवन्ति चात्र श्लोकाः—

भूमिं यः प्रतिगृह्णाति यश्च भूमिं प्रयच्छति ।
उभौ तौ पुण्यकर्माणौ नियतं स्वर्गगामिनौ ॥
शङ्खं भद्रासनं छत्रं वराश्वा वरवारणाः ।
भूमिदानस्य निहानि फलमेतत्पुरंदर ॥
पाँटि वर्षसहस्राणि स्वर्गे वसति भूमिदः ।
आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥
बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।
स विष्ठायां कृमिर्भूत्वा पितृभिः सह मज्जति ॥
तडागानां सहस्रेण वाजपेयशतेन च ।
गवां कोटिप्रदानेन भूमिहर्ता न शुद्ध्यति ॥
वारिहीनेष्वरण्येषु शुष्ककोटरवासिनः ।
कृष्णसर्पाश्च जायन्ते देवब्रह्मस्वहारिणः ॥
न विषं विषमित्याहुर्ब्रह्मस्वं विषमुच्यते ।
विषमेकाकिनं हन्ति ब्रह्मस्वं पुत्रपौत्रकम् ॥

चाताभ्रविभ्रममिदं वसुधाधिपत्य-

मापातमात्रमधुरा विषयोपभोगा ।

प्राणास्तृणाग्रजलविन्दुसमा नराणा

धर्मः सखा परमहो परलोकयाने ॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्मात्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

(इण्डियन् आर्चिटेरी १५/११-१२)

(२४)

महाराजश्रीमहेन्द्रपालस्य दानपत्रम् ।

(पत्रोपरि राजमुद्रा)

परमवैष्णवो महाराजश्रीदेवशक्तिदेवस्तस्य पु-
 त्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीभूयिकादेव्यामुत्पन्नः प-
 रममाहेश्वरो महाराजश्रीवत्सराजदेवस्तस्य पुत्र-
 स्तत्पादानुध्यातः श्रीसुन्दरीदेव्यामुत्पन्नः परम-
 भगवतीभक्तो महाराजश्रीनागभट्टदेवस्तस्य पु-
 त्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमदीसटादेव्यामुत्पन्नः पर-
 मादित्यभक्तो महाराजश्रीरामभट्टदेवस्तस्य पुत्र-
 स्तत्पादानुध्यातः श्रीमदप्पादेव्यामुत्पन्नः परम-
 भगवतीभक्तो महाराजश्रीभोजदेवस्तस्य पुत्रस्त-
 त्पादानुध्यातः श्रीचन्द्रभट्टारिकादेव्यामुत्पन्नः
 परमभगवतीभक्तो महाराजश्रीमहेन्द्रपालदेवः ॥

(दानपत्रम्)

स्वास्ति श्रीमहोदयसमावासितानेकगोहस्त्यश्वरथपत्तिसंपन्नस्कन्धावारात्पर-
 मवैष्णवो महाराजश्रीदेवशक्तिदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीभूयिका-
 देव्यामुत्पन्नः परममाहेश्वरो महाराजश्रीवत्सराजदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानु-
 ध्यातः श्रीसुन्दरीदेव्यामुत्पन्नः परमभगवतीभक्तो महाराजश्रीनागभट्टदेव-
 स्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमदीसटादेव्यामुत्पन्नः परमादित्यभक्तो महा-
 राजश्रीरामभट्टदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमदप्पादेव्यामुत्पन्नः पर-
 मभगवतीभक्तो महाराजश्रीभोजदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीचन्द्र-
 भट्टारिकादेव्यामुत्पन्नः परमभगवतीभक्तो महाराजश्रीमहेन्द्रपालदेवः श्रा-
 वस्तीभक्तौ श्रावस्तीमण्डलान्तःपातिवालयिकाविषयसंबद्धपानीयकग्रामसमुप-

१. महोदयमिति कान्यकुब्ज(फर्नाज)नगरस्य नामान्तरम्. २. श्रावस्तीति 'सा-
 देतमाहेत'नाम्ना प्रसिद्धो ग्रामो 'गोंदा'ग्रान्ते वर्तते.

गतान्सर्वानेव यथास्थाननियुक्तान्प्रतिवासिनश्च समाज्ञापयति । उपरिलि-
खितग्रामः सर्वायसमेत आचन्द्रार्कक्षितिकालं पूर्वदत्तदेवब्रह्मदेयवर्जितो मया
पित्रोः पुण्याभिवृद्धये सावर्णसगोत्रकौथुमच्छन्दोगसब्रह्मचारिभट्टपद्मसाराय
सवितुः कुम्भसंक्रान्तौ स्नात्वा प्रतिग्रहेण प्रतिपादित इति विदित्वा भ-
वद्भिः समनुमन्तव्यम् । प्रतिवासिभिरप्याज्ञाश्रवणविधेयैर्भूत्वा सर्वाया
अस्य समुपनेया इति ।

श्रीमद्भाकप्रयुक्तस्य शासनस्य स्थिरायतेः ।

संवत्सराणां १०० ९० ९ माघसुदि १० निबद्धम् ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १५(१०५-१३)

(२५)

महाराजश्रीविनायकपालस्य दानपत्रम् ।

(पत्रोपरि राजमुद्रा)

परमवैष्णवो महाराजश्रीदेवशक्तिदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पा-
दानुध्यातः श्रीभूयिकादेव्यामुत्पन्नः परममाहेश्वरो
महाराजश्रीवत्सराजदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः
श्रीसुन्दरीदेव्यामुत्पन्नः परमभगवतीभक्तो महाराज-
श्रीनागभट्टदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमदी-
सटादेव्यामुत्पन्नः परमादित्यभक्तो महाराजश्रीरामभ-
ट्टदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमदप्पादेव्यामुत्प-
न्नः परमभगवतीभक्तो महाराजश्रीभोजदेवस्तस्य पुत्र-
स्तत्पादानुध्यातः श्रीचन्द्रभट्टारिकादेव्यामुत्पन्नः पर-
मभगवतीभक्तो महाराजश्रीमहेन्द्रपालदेवस्तस्य पुत्र-
स्तत्पादानुध्यातः श्रीदेहनागादेव्यामुत्पन्नः परमवै-

१. अत्र सारत्तराद्वाणां सञ्चलने १५५ इय सव्या समुत्पद्यते. अय मुप्रसिद्धस्य
फान्यरुञ्जमदीपनेर्हर्षवर्धनस्य संस्मरः. हर्षवर्धनय ६०६ ख्रिस्ताब्द आसीदित्येनेपु
र्वेपु पूर्वसत्पायां योजितेषु ५६१ वित ख्रिस्ताब्दो दानपत्रलेखनमाल इति क्लोटप-
गिदतो वक्ति.

ष्णवो महाराजश्रीभोजदेवस्तस्य भ्राता श्रीमहेन्द्रपालदेवपुत्रस्तयोः पादानुध्यातः श्रीमहीदेवीदेव्यामुत्पन्नः परमादित्यभक्तो महाराजश्रीविनायकपालदेवः ॥

(शनपत्रम्)

ॐ स्वस्ति महोदयसमावासितानेकगोहस्त्यश्वरथपत्तिसंपन्नस्कन्धावारा-
त्परमवैष्णवो महाराजश्रीदेवशक्तिदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीभू-
यिकादेव्यामुत्पन्नः परममाहेश्वरो महाराजश्रीवत्सराजदेवस्तस्य पुत्रस्त-
त्पादानुध्यातः श्रीसुन्दरीदेव्यामुत्पन्नः परमभगवतीभक्तो महाराजश्रीनाग-
भट्टदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमदीसटादेव्यामुत्पन्नः परमादित्य-
भक्तो महाराजश्रीरामभट्टदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमदप्पादेव्या-
मुत्पन्नः परमभगवतीभक्तो महाराजश्रीभोजदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः
श्रीचन्द्रभट्टारिकादेव्यामुत्पन्नः परमभगवतीभक्तो महाराजश्रीमहेन्द्रपाल-
देवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीदेहनागादेव्यामुत्पन्नः परमवैष्णवो महा-
राजश्रीभोजदेवस्तस्य भ्राता श्रीमहेन्द्रपालदेवपुत्रस्तयोः पादानुध्यातः
श्रीमहीदेवीदेव्यामुत्पन्नः परमादित्यभक्तो महाराजश्रीविनायकपालदेवः
प्रतिष्ठानभुक्तौ वाराणसीविषयसंबद्धकाशीपारपथकप्रतिबद्धटिकरिकोग्राम-
समुपगतान्सर्वानिव यथास्थाननियुक्तान्प्रतिवासिनश्च समाज्ञापयति । उप-
रिलिखतग्रामः सर्वायसमेत आ चन्द्रार्कसितिकालं पूर्वदत्तदेवब्रह्मदेयवर्जितो
मया पित्रोः पुण्याभिवृद्धये दर्भिभसगोत्रार्थवसन्नह्यचारिमदृमुह्यकाय पष्ठ्यां
गङ्गायां स्नात्वा प्रतिग्रहेण प्रतिपादित इति विदित्वा भवद्भिः समनुम-
न्तव्यः । प्रतिवासिभिरप्याज्ञाश्रवणविधेयैर्भूत्वा सर्वाया अस्य समुपनेया इति ।

श्रीहर्षेण प्रयुक्तस्य शासनस्य स्थिरायतेः ।

संवत्सराणां १०० <० < फाल्गुनवदि ९ निबद्धम् ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १५१३८-४१)

१. एतत्प्रतिष्ठानं नाम नगरं चन्द्रवश्यमहीपतीनां राजधानी प्रयागसमीपे क्वचिदा-
सीत्. 'एतद्भगवत्या भागीरथ्या यमुनासङ्गपावनेषु सलिलेषु पुण्येष्वलोकयत इवा-
त्मानं प्रतिष्ठानस्य' इति विक्रमोर्वश्यां द्वितीयेऽङ्के उर्वश्युक्तिः. दक्षिणदेशे पठननाम्ना
प्रसिद्धं प्रतिष्ठानं त्वन्यत्.

(२६)

मन्दसोरनगरस्यसूर्यमन्दिरप्रशस्तिः ।

सिद्धम् ॥

यो वृत्त्यर्थमुपास्यते सुरगणैः सिद्धेश्च सिद्ध्यर्थिभि-
 र्ध्यानैकाग्र(ग्र्य)परैर्विधेयविषयैर्मोक्षार्थिभिर्योगिभिः ।
 भभया तीव्रतपोधनैश्च मुनिभिः शापप्रसादक्षमै-
 र्हेतुर्यो जगतः क्षयाम्युदययोः पायात्स वो भास्करः ॥
 तत्त्वं ज्ञानविदोऽपि यस्य न विदुर्ब्रह्मर्षयोऽभ्युद्यताः
 कृत्स्नं यश्च गभस्तिभिः प्रविस्तृतैः पुष्पाति लोकत्रयम् ।
 गन्धर्वामरसिद्धकिंनरनरैः संस्तूयतेऽभ्युत्थितो
 भक्तेभ्यश्च ददाति योऽभिलषितं तस्मै सवित्रे नमः ॥
 यः प्रत्यहं प्रतिविभात्युदयाचलेन्द्र-
 विस्तीर्णतुङ्गशिखरस्वल्लितांशुजालः ।
 क्षीबाङ्गनाजनकपोलतलाभिरामः
 पायात्स वः सुकिरणाभरणो विवस्वान् ॥
 कुसुमभरानततरुवरदेवकुलसभाविहाररमणीयात् ।
 लाटविषयान्नगावृतशैलज्जगति प्रथितशिल्पाः ॥
 ते(तद्)देशपार्थिवगुणापहृताः प्रकाश-
 मध्वादिजान्यविरलान्यसुखान्यपास्य ।
 जातादरा दैशपुरं प्रथमं मनोभि-
 रन्वागताः ससुतबन्धुजनाः समेत्य ॥
 मत्तेभगण्डतटविच्युतदानविन्दु-
 सिक्तोपलाचलसहस्रविभूषणायाः ।

१. 'दैशपुर' इति नाम्नोऽपभ्रंशो 'दसोर' इति तस्य च प्रमेण 'मन्दसोर' इति जात इत्याधुनिकाः

पुष्पावतंसतरुम(ख)ण्डवतंसकाया

भूमेः परं तिलकभूतमिदं क्रमेण ॥

तटोत्थवृक्षच्युतनैकपुष्पविचित्रतीरान्तजलानि भान्ति ।

प्रफुल्लपद्माभरणानि यत्र सरांसि कारण्डवसंकुलानि ॥

विलोलवीचीचलितारविन्दपतद्रजःपिञ्जरितैश्च हंसैः ।

स्वकेसरोदारभरावभुग्नैः क्वचित्सरांस्यम्बुरुहैश्च भान्ति ॥

स्वपुष्पभारावनतैर्नगेन्द्रैर्मदप्रगल्भालिकुलस्वनैश्च ।

अजस्रगाभिश्च पुराङ्गनाभिर्वनानि यस्मिन्समलंकृतानि ॥

चलत्पताकान्यबलासनाथान्यत्यर्थशुक्लान्यधिकोन्नतानि ।

तडिल्लताचित्रसिताभ्रकूटतुल्योपमानानि गृहाणि यत्र ॥

कैलासतुङ्गशिखरप्रतिमानि चान्या-

न्याभान्ति दीर्घवलभीनि सवेदिकानि ।

गान्धर्वशब्दमुखराणि निविष्टचित्र-

कर्माणि लोलकदलीवनशोभितानि ॥

प्रासादमालाभिरलंकृतानि धरा विदार्यैव समुत्थितानि ।

विमानमालासदृशानि यत्र गृहाणि पूर्णेन्दुकरामलानि ॥

यद्भ्रात्यंभिरभ्यसंरिह्येन चपलोर्मिणा समुपगूढम् ।

रहसि कुचशालिनीभ्यां प्रीतिरतिभ्यां सराङ्गमिव ॥

सत्पक्षमादमशमन्नतशौचधैर्य-

स्वाध्यायवृत्तविनयस्थितिवुद्धचुपेत्तैः ।

विद्यातपोनिधिभिरस्सयितैश्च विप्रै-

र्यङ्गाजते ग्रहगणैः खमिव प्रदीप्तैः ॥

अथ समेत्य निरन्तरसंगतैरहरहः प्रविजृम्भितसौहृदाः ।

नृपतिभिः सुतवत्प्रतिमानिताः प्रमुदिता न्यवसन्त सुखं पुरे ॥

१. 'सिवानी' 'मुमली' इति च नदीद्वय मन्दसोरनगरसमीपस्थम्. २. ते पूर्वोक्ता
लाटमिषादागता. पट्टशिल्पिनः.

श्रवणसुभगं धानुर्वैद्यं दृढं परिनिष्ठिताः

सुचरितशतासङ्गाः केचिद्विचित्रकथाविदः ।

विनयनिभृताः सम्यग्धर्मप्रसङ्गपरायणाः

प्रियमपरुषं पथ्यं चान्ये क्षमा बहु भाषितुम् ॥

केचित्सकर्मण्यधिकास्तथान्यैर्विज्ञायते ज्योतिषमात्मवद्भिः ।

अद्यापि चान्ये समरप्रगल्भाः कुर्वन्त्यरीणामहितं प्रसह्य ॥

प्राज्ञा मनोज्ञवधवः(पुषः) प्रथितोरुवंशा

वंशानुरूपचरिताभरणास्तथान्ये ।

मत्स्यव्रताः प्रणयिनामुपकारदक्षा

विस्त्रम्भपूर्वमपरे दृढसौहृदाश्च ॥

विजितविषयसङ्गैर्धर्मशीलैस्तथान्यै-

र्मदुभिरधिकसत्त्वैर्लोकयात्राम(प)रैश्च ।

स्वकुलतिलकभूतैर्मुक्तरागैरुदारै-

रधिकमभिविभाति श्रेणिरेवंप्रकारैः ॥

तारुण्यकान्त्युपचितोऽपि सुवर्णहार-

ताम्बूलपुष्पविधिना समलंकृतोऽपि ।

नारीजनः प्रियमुपैति न तावदुभयां (?)

यावन्न पट्टमयवस्त्रयुगानि धत्ते ॥

स्पर्शवता वर्णान्तरविभागचित्रेण नेत्रसुभगेन ।

यैः सकलमिदं क्षितितिलमलंकृतं पट्टवस्त्रेण ॥

विद्याधरीरुचिरपल्लवकर्णपूर-

वातेरितास्थिरतरं प्रविचिन्त्य लोकम् ।

मानुष्यमर्थनिचयांश्च तथा विशालां-

स्तेषां शुभा मतिरभूदचला ततस्तु ॥

चतुःसमुद्रान्तविलोलमेखलां सुमेरुकैलासवृहत्पयोधराम् ।
वनान्तवान्तस्फुटपुष्पहासिनीं कुमारगुप्ते शृथिवां प्रशासति ॥
समानधीः शुक्रवृहस्पतिभ्यां ललामभृतो भुवि पार्थिवानाम् ।
रणेषु यः पार्थममानकर्मा बभूव गोप्ता नृपविश्ववर्मा ॥

दीनानुकम्पनपरः कृपणार्तवर्ग-

संवा(?)प्रदोऽधिकदयालुरनाथनाथः ।

कल्पद्रुमः प्रणयिनामभयप्रदश्च

भीतस्य यो जनपदस्य च बन्धुरासीत् ॥

तस्यात्मजः स्थैर्यनयोपपन्नो बन्धुप्रियो बन्धुरिव प्रजानाम् ।
बन्ध्वार्तिहर्ता नृपबन्धुवर्मा द्विदृष्टपक्षक्षपणैकदक्षः ॥

कान्तो युवा रणपटुर्विनयान्वितश्च

रौजापि सन्नपसृतो न मदैः सम्याद्यैः ।

शृङ्गारमूर्तिरभिभात्यनलंकृतोऽपि

रूपेण यः कुसुमचाप इव द्वितीयः ॥

वैधव्यतीव्रव्यसनक्षतानां स्मृत्वा यमद्याप्यरिसुन्दरीणाम् ।

भयाद्भवत्यायतलोचनानां घनस्तनायासकरः प्रकम्पः ॥

तस्मिन्नेव क्षितिपतिवृषे बन्धुवर्मण्युदारे

सम्यक्स्फीतं दशपुरमिदं पालयत्युन्नतांसे ।

शिल्पावासेर्धनसमुदयैः पट्टवायैरुदारं

श्रेणीभूतैर्भवनमतुलं कारितं दीप्तरश्मेः ॥

विस्तीर्णतुङ्गशिखरं शिखरिप्रकाश-

मभ्युद्गतेन्द्रमलरश्मिकलापगौरम् ।

यद्भाति पश्चिमपुरस्य निविष्टकान्त-

चूडामणिप्रतिसमं नयनाभिरामम् ॥

रामासनाथरचने दरभास्करांशु-

बह्निप्रतापसुभगे जललीनमीने ।

चन्द्रांशुहर्म्यतलचन्दनतालवृन्त-

हारोपभोगरहिते हिमद्रग्धपद्मे ॥

रोध्रप्रियंगुतरुकुन्दलताविकोश-

पुष्पासवप्रमुदितालिक(कु)लाभिरामे ।

काले तुषारकणककेशशीतवात-

वेगप्रनृत्तलवलीनगणै(नै)कशाखे ॥

सरवशगतरुणजनवल्लभाङ्गनाविपुलकान्तपीनोरु- ।

स्तननवनघनालिङ्गननिर्भस्मिततुहिनहिमपाते ॥

मालवानां गणस्थित्या याते शैतचतुष्टये ।

त्रिनवत्यधिकेऽब्दानां(४९३)ऋतौ सेव्यधनस्व(स्त)ने ॥

सहस्रमासशुक्लस्य प्रशस्तेऽदि त्रयोदशे ।

मङ्गलाचारविधिना प्रासादोऽयं निवेशितः ॥

बहुना समेतीतेन कालेनान्यैश्च पार्थिवैः ।

व्यशीर्यितैकदेशोऽस्य भवनस्य ततोऽधुना ॥

स्वयशोवृद्धये सर्वमत्युदारमुदारया ।

संस्कारितमिदं भूयः श्रेण्या भानुमतो गृहम् ॥

अत्युन्नतमवदातं नभः स्पृशन्निव मनोहरैः शिखरैः ।

शशिभान्वोरभ्युदयेष्वमलमयूखायतनभूतम् ॥

वत्सरशतेषु पञ्चसु विंशत्यधिकेषु नवसु चाब्देषु(१२९)।

यातेष्वभिरभ्यतपस्यमासशुक्लद्वितीयायाम् ॥

स्पष्टैरशोकतरुकेतकसिन्दुवार-

लोलातिमुक्तकलतामदयन्तिकानाम् ।

पुष्पोद्गमैरभिनवैरधिगम्य नून-

मैक्यं विजृम्भितशरे हरधूतदेहे ॥

मधुपानमुदितमयुकरकुलोपगीतनगणै(नै)कपृथुशामे ।

काले नानकुसुमोद्गमदन्तुरकान्तप्रचुररोध्रे ॥

शशिनेव नभो विमलं कौस्तुभमणिनेव शाङ्गिणो वक्षः ।

भवनवरेण तथेदं पुरमखिलमलंकृतमुदारम् ॥

अमलिनशशिलेखादन्तुरं पिङ्गलानां

परिवहति समूहं यावदीशो जटानाम् ।

विकट(च)कमलमालामंससक्तां च शाङ्गीं

भवनमिदमुदारं शाश्वतं तावदस्तु ॥

श्रेण्यादेशेन भक्त्या च कारितं भयनं रवेः ।

पूर्वा(?) चेयं प्रयत्नेन रचिता वत्सभट्टिना ॥

स्वस्ति कर्तृलेखकवाचकधोतुम्यः । सिद्धिरस्तु ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १५।१९४-२०१)

(२७)

मन्दसोरनगरकूपस्थितप्रशासिनः ।

सिद्धम् ॥

स जयति जगतां पतिः पिनाकी सितरवगीतिषु यस्य दन्तकान्तिः ।

द्युतिरिव तडितां निशि स्फुरन्ती तिरयति च स्फुटयत्यदश्च विश्वम् ॥

स्वयंभूर्भूतानां स्थितिलयसमुत्पत्तिविधिषु

प्रयुक्तो येनाज्ञां वहति भुवनानां विधृतये ।

पितृत्वं चानीतो जगति गरिमाण गमयता

स शंभूर्भूयांसि प्रतिदिशतु भद्राणि भवताम् ॥

फणमणिगुरुभाराक्रान्तिदूरावनम्रं

स्थगयति रुचमिन्दोर्मण्डलं यस्य मूर्ध्नाम् ।

स शिरसि विनिबध्नन् रन्ध्रिणीमस्थिमालां

सृजतु भवसृजो व' क्लेशभङ्गं भुजंगः ॥

पृथ्वा सहस्रैः सगरात्मजानां खातः खतुल्यां रुचमादधानः ।
अस्योदपन्ना(पाना)धिपतेश्विराय यशांसि पायात्पयसां विधाता ॥

अथ जयति जनेन्द्रः श्रीयशोधर्मनामा
प्रमदवनमिवान्तः शत्रुसैन्यं विगाह्य ।

व्रणकिसलयभङ्गैर्योऽङ्गभूपां विधत्ते
तरुणतरुलतावद्धीरकीर्तीर्विनाम्य ॥

आजौ जिती(तां) विजयते जगतीं पुनश्च
श्रीविष्णुवर्धननराधिपतिः स एव ।

प्रख्यात औलिकरलाञ्छन आत्मवंशो
येनोदितोदितपदं गमितो गरीयः ॥

प्राचो नृपान्सुबृहतश्च बह्वनुदीचः
साम्ना युधा च वशगान्प्रविधाय येन ।

नामापरं जगति कान्तमदो दुरापं
राजाधिराजपरमेश्वर इत्युदूढम् ॥

न्निग्धश्यामाम्बुदामैः स्थगितदिनकृतो यज्वनामाज्यधूमै-
रम्भो मेध्यै(ध्यं) मघोनावधिषु विदधता गाढसंपन्नमस्यैः ।

संहर्षाद्वाणिनीनां कररभसहृतोद्यानचूताङ्कुराग्रा
राजन्वन्तो रमन्ते भुजविजितभुवा भूरयो येन देशाः ॥

यस्योत्केतुभिरुन्मदद्विपकरव्याविद्धलोध्रद्रुमै-
रुद्धतेन वनाध्यनि ध्वनिनदद्विन्ध्याद्रिरन्ध्रैर्वलैः ॥

वैलेयच्छविभूम(स)रेण रजसा मन्दांशु संलक्ष्यते
पर्यावृत्तशिखण्डिचन्द्रक इव ध्यामं रवेर्मण्डलम् ॥

नस्य प्रभोर्वशकृतां नृपाणां पादाश्रयाद्विश्रुतपुण्यकीर्तिः ।
भृत्यः स्वनेभृत्यनिनारिपट्ट आसीद्व(द्ध ?)मीयान्किल पट्टिदत्तः ॥

हिमवत इव गाङ्गस्तुङ्गनम्रः प्रवाहः

शशभृत इव रेवावारिराशिः प्रथीयान् ।

परमभिगमनीयः शुद्धिमानन्ववायो

यत उदित गरिष्णस्तायते नैर्ममानाम् ॥

तस्यानुकूलः कुलजात्कलत्रात्सुतः प्रसूतो यशसां प्रसूतिः ।

हरेरिवांशं वशिनं वरार्हं वराहदासं यमुदाहरन्ति ॥

सुकृतिविपयितुङ्गं रूढमूलं धरायां

स्थितिमपगतभङ्गां स्थेयसीमादधानम् ।

गुरुशिखरमिवाद्रेस्तत्कुलं स्वात्मभूत्या

रविरिव रविकीर्तिः सुप्रकाशं व्यधत् ॥

विभ्रता शुभ्रमभ्रंशि स्मार्तं वर्त्मोचितं सताम् ।

न विसंवादिता येन कलावपि कुलीनता ॥

धुतधीदीधितिध्वान्तान्हविर्भुज इवाध्वरान् ।

भानुगुप्ता ततः साध्वी तनयांस्त्रीनजीजनत् ॥

भगवद्दोष इत्यासीत्प्रथमः कार्यवर्त्मसु ।

आलम्बनं बान्धवानामन्धकानामिवोद्धवः ॥

बहुनयविधिवेधा गङ्गरेऽप्यर्थमार्गे

विदुर इव विदूरं प्रेक्षया प्रेक्षमाणः ।

वचनरचनबन्धे संस्कृतप्राकृते यः

कविभिरुदितरागं गीयते गीरभिज्ञः ॥

प्रणिधिदृगनुगन्त्रा यस्य बौद्धेन चाक्षणा

न निशि तनु दवीयो नास्त्यदृष्टं धरिष्याम् ।

पदमुदयि दधानोऽनन्तरं तस्य चाभू-

त्स भयमभयदत्तो नाम चिन्वन्प्रजानाम् ॥

विन्ध्यस्यावन्ध्यकर्मा शिखरतटपतत्पाण्डुरेवाम्बुराशे-

गौलाङ्गलैः सहेल प्लुतिनमिततरोः पारियात्रस्य चाद्रेः ।

आसिन्धोरन्तरालं निजशुचिसचिवाध्यासितानेकदेशं
राजस्थानीयवृत्त्या सुरगुरुरिव यो वर्णिनां भूतये पात् ॥

विहितसकलवर्णीसंकरं शान्तडिम्बं

कृत इव कृतमेतद्येन राज्यं निराधि ।

स धुरमयमिदानीं दोषकुम्भस्य सूनु-

गुरुं वहति तदूढां धर्मतो धर्मदोषः ॥

स्वसुखमनतिवाञ्छन्दुर्गमेऽध्वन्यसङ्गं १

धुरमतिगुरुभारां यो दधद्भर्तुरर्थे ।

वहति नृपतिवेषं केवलं लक्ष्ममात्रं

वैलिनमिव विलम्बं कैम्बलं बाहुलेयः ॥

उपहितहितरक्षामण्डनो जातिरत्नै-

र्भुज इव पृथुलांसस्तस्य दक्षः कनीयान् ।

महदिदमुदपानं खातयामास बिभ्र-

च्छ्रुतिहृदयनितान्तानन्दिनिर्दोषनामा ॥

सुखाश्रेयच्छायं परिणतिहितस्वादुफलदं

गजेन्द्रेणारुणं द्रुममिव कृतान्तेन बलिना ।

पितृव्यं प्रोद्दिश्य प्रियमभयदत्तं पृथुधिया

प्रधीयस्तेनेदं कुशलमिह कर्मोपरचितम् ॥

पञ्चसु शतेषु शरदां यातेष्वेकान्नवतिसहितेषु (१८९) ।

मालवगणास्थितिवात्कालज्ञानाय लिखितेषु ॥

यस्मिन्काले कलमृदुगिरां कोकिलानां प्रलापा

भिन्दन्तीव सारशरनिभाः प्रोपितानां मनांसि ।

भृङ्गालीनां ध्वनिरनुवनं भार(तार)मन्द्रश्च यस्मि-

न्नाधूतज्यं धनुरिव नदच्छ्रूयते पुष्पकेतोः ॥

प्रियतमकुपितानां रामयन्बद्धरागं

किसलयमिव मुग्धं माननं मानिनीनाम् ।

उपनयति नभस्वान्मानभङ्गाय यस्मि-

न्कुसुमसमयमासे तत्र निर्मापितोऽयम् ॥

यावत्तुङ्गैरुदन्वान्किरणसमुदयं(या)सङ्गकान्तं तरङ्गै-

रालिङ्गन्निन्दुबिम्बं गुरुभिरिव भुजैः सविवस्ते सुहृत्ताम् ।

विभ्रत्सौधान्तलेखावलयपरिगति मुण्डमालामिवायं

सत्कूपस्तावदास्ताममृतसमरस्वच्छविप्यन्दिताम्बु ॥

धीमान्दक्षो दक्षिणः सत्यसंधो द्वीमान्छूरो वृद्धसेवी कृत्तः ।

बद्धोत्साहः स्वामिकार्येष्वखेदी निदांपोऽयं पातु धर्मं चिराय ॥

उत्कीर्णा गोविन्देन ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १५।२२-२२८)

(२८)

यशोधर्ममहीपतेः प्रशस्तिः ।

वेपन्ते यस्य भीमस्तनितभयसमुद्भ्रान्तदैत्या दिगन्ताः

शृङ्गाघातैः सुमेरोर्विवटितद्वपदः कदरा यः करोति ।

उक्षाणं तं दधानः क्षितिधरतनयादत्तपञ्चाङ्गुलाङ्क-

द्राक्षिष्ठ शूलपाणे क्षपयतु भवता शत्रुतेजासि केतु ॥

आविर्भूतावलेपैरविनयपटुभिर्लङ्घिताचारमार्गैः-

मोहादैर्दयुगीनैरपशुभमतिभिः पीड्यमाना नरेन्द्रैः ।

यस्य क्षमा शार्ङ्गपाणेरिव कठिनधनुर्ज्याकिणाङ्गप्रकोष्ठं

नाहु लोकोपकारत्रयसफलपरिस्पन्दधीरं प्रपन्ना ॥

निन्द्याचारेषु योऽस्मिन्नियममुपि सुगो कल्पनामात्रमृत्या

राजस्वत्येषु पांशुस्त्रिव कुसुमत्रलिर्वाचभासे प्रयुक्तः ।

न श्रेयोधाम्नि सन्नाडिति मनुभरनाल्वर्कमाधातृकल्पे

तल्याणे हेक्षि भाम्यान्मणिरिव मृतरा भजते यत्र जगत्

ये भुक्ता गुप्तनाथैर्न सकलवसुधाक्रान्तिदृष्टप्रतापै-
 र्नाज्ञा हृणाधिपानां क्षितिपतिमुकुटाध्यासिनी यान्प्रविष्टा ।
 देशांस्तान्धन्वशैलद्रुमगहनसरिद्वीरबाहूपगूढा-
 वीर्यावस्कन्नराज्ञः स्वगृहपरिसरावज्ञया यो भुनक्ति ॥
 आ लौहित्योपकण्ठात्तलवनगहनोपत्यकादा महेन्द्रा-
 दा गङ्गाश्लिष्टसानोस्तुहिनशिखरिणः पश्चिमादा पयोधेः ।
 सामन्तैर्यस्य बाहुद्विगुहृतमदैः पादयोरानमद्भि-
 श्रृङ्गारत्नांशुराजिव्यतिकरशबला भूमिभागाः क्रियन्ते ॥
 स्थाणोरन्यत्र येन प्रणतिकृपणतां प्रापितं नोत्तमाङ्गं
 यस्याश्लिष्टो भुजाभ्यां वहति हिमगिरिर्दुर्गशब्दाभिमानम् ।
 नीचैस्तेनापि यस्य प्रणतिभुजबलावर्जनह्निष्टमूर्ध्ना
 चूडापुष्पोपहारैर्मिहिरकुलनृपेणार्चितं पादयुग्मम् ॥
 गा(द्या)मेवोन्मातुमूर्ध्व विगणयितुमिव ज्योतिषां चक्रवालं
 निर्देष्टुं मार्गमुच्चैर्दिव इव सुकृतोपार्जितायाः स्वकीर्तेः ।
 तेनाकल्पान्तकालावधिरवनिभुजा श्रीयशोधर्मणायं
 स्तम्भः स्तम्भाभिरामस्थिरभुजपरिघेणोच्छ्रिति नायितोऽत्र ॥
 श्लाघ्ये जन्मास्य वंशे चरितमवहरं दृश्यते कान्तमस्मि-
 न्धर्मस्यायं निकेतश्चलति नियमितं नामुना लोकवृत्तम् ।
 इत्युत्कर्षं गुणानां लिखितुमिव यशोधर्मणश्चन्द्रविम्बे
 रागादुत्क्षिप्त उच्चैर्भुज इव रुचिमान्यः पृथिव्या विभाति ॥
 इति तुष्टूपया तस्य नृपतेः पुण्यकर्मणः ।
 वासुलेनोपरचिताः श्लोकाः कक्षस्य सूनूना ॥
 उत्कीर्णा गोविन्देन ॥

(२९)

श्रीनारायणपालदेवस्य दानपत्रम् ।

ॐ स्वस्ति ।

मैत्रीं कारुण्यरत्नप्रमुदितहृदयः प्रेयसीं संदधानः

सम्यक्संबोधिविद्यासरिदमलजलक्षालिताज्ञानपङ्कः ।

जित्वा यः कामकारिप्रभवमभिभवं शाश्वतीं प्राप शान्तिं

स श्रीमाल्लोकनाथो जयति दशबलोऽन्यश्च गोपालदेवः ॥

लक्ष्मी जन्मनिकेतनं समकरो वोढुं क्षमः क्षमाभरं

पक्षच्छेदभयादुपस्थितवतामेकाश्रयो भूभृताम् ।

मर्यादापरिपालनैकनिरतः शौर्यालयोऽस्मादभू-

द्गुह्याम्बोधिविलासहासिमहिमा श्रीधर्मपालो नृपः ॥

जित्वेन्द्रराजप्रभृतीनरातीनुपार्जिता येन महोदयश्रीः ।

दत्ता पुनः सा बलिनार्थयित्रे चक्रायुधायानतिवामनाय ॥

रामस्येव गृहीतसत्यतपसस्तस्यानुरूपो गुणैः

सौमित्रेरुदपादि तुल्यमहिमा वाक्पालनामानुजः ।

यः श्रीमान्नयविक्रमैकवसतिर्भ्रातुः स्थितः शासने

शून्याः शत्रुपताकिनीभिरकरोदेकातपत्रा दिशः ॥

तस्मादुपेन्द्रचरितैर्जगतीं पुनानः

पुत्रो बभूव विजयी जयपालनामा ।

धर्मद्विपां शमयिता युधि देवपाले

यः पूर्वजे भुवनराज्यसुखान्यनैषीत् ॥

यस्मिन्भ्रातुर्निदेशाद्वलवति परितः प्रस्थिते जेतुमाशाः

सीदन्नामैव दूरान्निजपुरमजहादुत्कलानामधीशः ।

आसांचक्रे चिराय प्रणयिपरिवृतो बिभ्रदुच्चैन मूर्ध्ना

राजा प्राग्ज्योतिषाणामुपशमितसमित्संकयां यस्य चाज्ञाम् ॥

श्रीमान्विग्रहपालस्तत्सूनुरजातशत्रुरिव जातः ।

शत्रुवनिताप्रसाधनविलोपिविमलसिजलधारः ॥

रिपवो येन गुर्वीणां विपदमास्पदीकृताः ।

पुरुषायुपदीर्घाणां सुहृदः संपदामपि ॥

लजेति तस्य जलधेरिव जहुकन्या

पत्नी बभूव कृतहैहयवंशभूषा ।

यस्याः शुचीनि चरितानि पितुश्च वंशे

पत्युश्च पावनविधिः परमो बभूव ॥

दिवपालैः क्षितिपालनाय दधतं देहे विभक्ताः श्रियः

श्रीनारायणपालदेवमस्तजत्तस्यां स पुण्योत्तरम् ।

यः क्षोणीपतिभिः शिरोमणिरुचा स्निष्टाङ्घ्रिपीठोपलं

न्यायोपात्तमलं चकार चरितैः स्वैरेव धर्मासनम् ॥

चेतःपुराणलेख्यानि चतुर्वर्गनिधीनि च ।

आरिप्सन्ते यतस्त्यानि चरितानि महीभृतः ॥

स्वीकृतमुज्ज्वलमनोभिः सत्यापितसातवाहनः सूक्तैः ।

त्यागेन यो व्यधत्त श्रद्धेयामङ्गराजकथाम् ॥

भयादरातिभिर्यस्य रणमूर्धनि विस्फुरन् ।

अतिरिन्दीवरश्यामो ददृशे पीतलोहितः ॥

यः प्रज्ञया च धनुषा च जगद्विनीय

नित्यं न्यवीविशदनाकुलमात्मधर्मे ।

यस्यार्वेनः सविधमेत्य भृशं कृतार्था

नैवागतां प्रति पुनर्विदधुर्मनीषाम् ॥

श्रीपतिरकृष्णरुर्मा विद्याधरनायको महामोगी ।

अनलसदृशोऽपि धारया यश्चित्रं नलसमश्चरितैः ॥

व्यासे यस्य त्रिजगति शरच्चन्द्रगौरवशोभि-

नेत्ये शोभां न सखि विभरामास रुद्राट्टहासः ।

सिद्धस्त्रीणामपि शिरसिजेज्वरिताः केतकीनां
 पद्मापीडाः सुचिरमभवन्भृङ्गशब्दानुमेयाः ॥
 तपो ममानु राज्यं ते द्वाभ्यामुक्तमिदं द्वयोः ।
 यस्मिन्विग्रहपालेन सगरेण भगीरथे ॥

स खलु भागीरथीपथप्रवर्तमाननानाविधनौवाटसंपादितसेतुबन्धनिहितशैल-
 शिखरश्रेणीविभ्रमात् निरतिशयवनवनावनवटाश्यामायमानवासरलक्ष्मीसमा-
 रब्धसंनतजलदसमयसंदेहात् उदीचीनानेकनरपतिप्राभृतीकृताप्रमेयहयवाहि-
 नोरसरसुरोत्प्लातधूलीधूसरितदिगन्तरालात् परमेश्वरसेवासमायाताशेषजम्बु-
 द्वीपभूपालानन्तपादातभरनमदवनेः श्रीमुद्गगिरिसमावासितश्रीमज्जयस्कन्धा-
 नारात् परममौगतो महाराजाधिराजश्रीविग्रहपालदेवपादानुध्यातः परमेश्वरः
 परमभट्टारको महाराजाधिराजः श्रीमन्नारायणपालदेवः कुशली तीरभुक्तौ
 कर्षवपयिकस्वसंबद्धाविच्छिन्नतलोपेतमकुतिकाग्रामे समुपगताशेषराजपुरु-
 पान् राजराज(जा)नरराजपुत्रराजामात्यमहासांधिविग्रहिकमहाक्षपटलिक-
 महासामन्तमहासेनापतिमहाप्रतीहारमहाकार्ताकृतिकमहादौःसाधसाधनिकम-
 हादण्डनायकमहाकुमारामात्यराजस्थानीयोपरिकदाशापराधिकर्त्रीरोद्धरणि-
 कदाण्डिकदाण्डपाशिकर्शीलिकर्गौलिमरुक्षेत्रप्रभ्रान्तपालकोटपालराण्डरदात-
 दायुक्तकविनियुक्तकहस्यश्रोष्ठनौबन्धव्याघ्रतर्किकशोरषडरागोमहिष्यनाविहा-
 ध्यशरुतप्रेषणिकगमागमिकाभिल्वरमाणविषयपतिग्रामपनितरिक्गौडमान्यग-
 नाहणकुलिकरुणीटलाटचाटभटसेरहादीन् अन्यांधाकीर्तिनान् राजपादोपजी-
 पिनः प्रणिशामिनो ब्राह्मणोत्तरान् महत्तमोत्तमपुरोगमेदान्यवण्डालपर्यन्तान्
 गगार्ह मानयति बोधयति समादिशति च । मममनु भवताम् । कल्पापेति
 महाराजाधिराजश्रीनारायणपालदेवेन स्वयंकारितमहत्समायजनस्य तत्र प्रति-
 छातिगन्ध भगवतः शायभट्टारकस्य पाशुपताचार्यपरिपदभ गगार्ह पूजाव-
 तिष्ठगगन्नरशर्माद्यर्थ शयनामन्त्रज्ञानप्रत्यग्भेषज्यपरिष्कारार्थमन्येषामपि
 गार्हभिमार्तां स्वपरिचरिष्वपिभागेनानाद्यभोगार्थं च गगोपरिचरिष्वपिभगव-
 त्

तिक्ताग्रामः स्वसीमातृणयूतिगोचरपर्यन्तः सतलः सोद्देशः साम्रमधूकः स-
जलस्थलः सगर्तोपरः सोपरिकरः सदशापचारः सचौरोद्धरणः परिहृतसर्व-
पीडः अचाटभटप्रवेशः अकिंचित्प्रग्राह्यः समस्तभागभोगकरहिरण्यादिप्रत्या-
यसमेतः भूमिच्छिद्रन्यायेनाचन्द्रार्कक्षितिसमकालं यावत् मातापित्रोरात्म-
नश्च पुण्ययशोभिवृद्धये भगवन्तं शिवभट्टारकमुद्दिश्य शासनीकृत्य प्रदत्तः ।
तनो भवद्भिः सर्वैरेवानुमन्तव्यम् । भाविभिरपि भूपतिभिर्भूमेर्दानफलगौर-
वादपहरणे च महानरकपातभयाद्दानमिदमनुमोद्य पालनीयम् । प्रतिवा-
सिभिः क्षेत्रकैरश्वाज्ञाश्रवणविधेयीभूय यथाकालं समुचितभागभोगकरहि-
रण्यादि सर्वप्रत्यायोपनयः कार्य इति । संवत् १७ वैशाखदिने ९ ॥

तथा च धर्मानुशंसिनः श्लोकाः—

बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

पष्टि वर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदति भूमिदः ।

आक्षेप्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

स विद्यायां कृमिर्भूत्वा पितृभिः सह पच्यते ॥

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयोभूयः प्रार्थयत्येष रामः ।

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयः क्रमेण ॥

इति कमलदलाम्बुविन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

सकलमिदमुदाहृतं च बुद्ध्वा न हि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥

वेदान्तैरप्यमुगमतमं वेदिता ब्रह्मतार्थं (तत्त्वं)

यः सर्वासु श्रुतिषु परमः सार्धमङ्गैरधीती ।

यो यज्ञानां समुदितमहादक्षिणानां प्रणेता

भट्टः श्रीमानिह स गुरवो दूतकः पुण्यकीर्तिः ॥

श्रीमता म(स)ङ्गदासेन शुभदासस्य सूनुना ।
इदं शासनमुत्कीर्णं सत्सामततजन्मना ॥

(राजमुद्रा)

श्रीनारायणपालदेवस्य

(इण्डियन् आण्टिकेरी १५ । ३०४-३१०)

(३०)

चलभीप्रभोः श्रीधरसेनमहीपतेर्दानपत्रम् ।

ॐ स्वस्ति विजयस्कन्धावाराद्धरुकच्छवासकात्प्रसभप्रणतामित्राणां भू-
त्रकाणामतुल्यलसंपन्नमण्डलाभोगसंसक्तप्रहारशतलब्धप्रतापात्प्रतापोपनतदा-
नमानार्जोपाभितानुरागादतुरक्तमौलभूतश्रेणीबलावाप्तराज्यश्रियः परममाहे-
श्वरश्रीभट्टार्कादव्यवच्छिन्नराजवंशान्मातापितृचरणारविन्दप्रणतिप्रविधौताशे-
पकल्मषः शैशवात्प्रभृति खड्गद्वितीयबाहुरेव समदपरगजघटास्फोटनप्रकाशि-
तसत्त्वनिकपः तत्प्रभावप्रणतारातिचूडारत्नप्रभासंसक्तपादनगरश्मिसंहतिः
सकलस्मृतिप्रणीतमार्गसन्मयपरिपालनप्रजाहृदयरञ्जनान्वर्थराजशब्दो रूपका-
न्तिस्वैर्यगाम्भीर्यशुद्धिसंपद्भिः सरशशाङ्काद्रिराजोदधिनिदशगुरुधनेशानति-
शयानः शरणागताभयप्रदानपरतया तृणवदपास्ताशेषस्वकार्यफलप्रार्थनाधि-
कार्यप्रदानानन्दितविद्वत्सुहृत्प्रणयिहृदयः पादचारीव सकलभुवनमण्डलाभो-
गप्रमोदः परममाहेश्वरश्रीगुहसेनस्तस्य सुतस्तत्पादनव्यमयूखसंतानविसृतजाद-
वीजलौचप्रक्षालिताशेषकल्मषः प्रणयिशतसहस्रोपजीव्यमानसंपद्रूपलोभादि-
वाश्रितः सरंभसमाभिगामिकैर्गुणैः सहजशक्तिशिक्षानिशेषविम्भापिताविठ-
धनुर्धरः प्रथमनरपतिममतिच्छष्टानामनुपालयिता धर्मदायानामपाकर्ता प्रजो-
पचातरारिणामुपह्वानां दर्शयिता श्रीमरन्वत्योरेकाधिवासस्य सहताराति-
पक्षलक्ष्मीपरिभोगदसविक्रमो विक्रमोपसंप्राप्तप्रिमलपारिवध्रीः परममाहेश्वर
श्रीधरमेनस्तस्य सुतंस्तत्पादागुध्यातः सकलजगदानन्दनात्यद्भुतगुणमगुदय-
सगितसमप्रदिज्जण्डलः समग्रानविजयशोभासनायमण्डलाग्रद्युतिभासुरतरां-

सपीठोदूढगुरुमनोरथमहाभारः सर्वविद्यापरावरविभागाधिगमविमलमतिरपि
 सर्वतः सुभाषितलवेनापि सुखोपपादनीयपरितोषः समग्रलोकागाधगाम्भीर्य-
 हृदयोऽपि सुचरितातिशयसुव्यक्तपरमकल्याणस्वभावः खिलीभूतकृतयुगनृप-
 तिपथविशोधनाधिगतोदग्रकीर्तिर्धर्मानुपरोधोज्ज्वलन्तरीकृतार्थसुखसंपदुपसेवा-
 निरूढधर्मादित्यद्वितीयनामा परममाहेश्वरः श्रीशीलादिसः तस्यानुजस्त-
 त्पादानुध्यातः स्वयमुपेन्द्रगुरुणेव गुरुणात्यादरवता समभिलषणीयामपि रा-
 जलक्ष्मीं स्कन्धसक्तां परमभद्र इव धुर्यस्तदाज्ञासंपादनैकरसतयेवोद्वहन्स्वेदसु-
 खरतिम्यामनायासितसत्त्वसंपत्तिः प्रभावसंपद्वशीकृतनृपतिशतशिरोरत्नच्छा-
 योपगूढपादपीठोऽपि परावज्ञाभिमानरसानालिङ्गितमनोवृत्तिः प्रणतिमेकां प-
 रित्यज्य प्रख्यातपौरुषाभिमानैरप्यरातिभिरनासादितप्रतिक्रियोपायः कृतनि-
 खिलभुवनमोदविमलगुणसंहतिप्रसभविघटितसकलकलिविलसितगतिनीचज-
 नाधिरोहिभिरशेषैर्दोषैरनामृष्टात्युन्नतहृदयः प्रख्यातपौरुषाखकौशलातिशय-
 गणतिथविपक्षक्षितिपतिलक्ष्मीस्वयंग्रहप्रकाशितप्रवीरपुरुषप्रथमसंख्याधिगमः
 परममाहेश्वरश्रीस्वरग्रहस्तस्य तनयस्तत्पादानुध्यातः सकलविद्याधिगमविहि-
 तनिखिलविद्वज्जनमनःपरितोषातिशयः सत्त्वसंपदा त्यागौदार्येण च विगतानु-
 संधानाशमाहिता(?)रातिपक्षमनोरथाक्षमङ्गः सम्यगुपलक्षितानेकशास्त्रकला-
 लोकचरितगद्गरविभागोऽपि परमभद्रप्रकृतिरकृत्रिमप्रश्रयविनयशोभाविभूषणः
 समरशतजयपताकाहरणप्रत्यग्रोदग्रबाहुदण्डविध्वंसितनिखिलप्रतिपक्षदर्पोदयः
 स्वधनुः प्रभावपरिभूताखकौशलाभिमानसकलनृपतिमण्डलाभिनन्दितशासनः
 परममाहेश्वरः श्रीधरसेनस्तस्यानुजस्तत्पादानुध्यातः सचरितातिशयित-
 सकलपूर्वनरपतिरतिदुःसाधानामपि प्रसाधयिता विषयाणां मूर्तिमानिव पुरुष-
 कारः परिवृद्धगुणानुरागनिर्भरचित्तवृत्तिभिर्मनुरिव स्वयमभ्युपपन्नः प्रकृ-
 तिभिरधिगतकलाकलापः कान्तिमात्रिवृतिहेतुरकलङ्ककुमुदनाथः प्राज्यप्रता-
 पस्थगितदिगन्तरालप्रध्वंसितध्वान्तराशिः सततोदित सविता प्रकृतिम्यः
 परं प्रत्ययमर्थवन्तमतिबहुतिथप्रयोजनानुबद्धमागमपरिपूर्णं विदधानः सं-
 धिनिग्रहसमासनिश्चयनिपुणः स्थानेऽनुरूपमादेशं ददद्गुणवृद्धिविधानज-

नितसंस्कारः साधूनां राज्यशालातुरीयतन्त्रयोरुभयोरपि निष्णातः प्रकटविक्र-
मोऽपि करुणामृदुहृदयः श्रुतवानप्यगर्वितः कान्तोऽपि प्रशमी स्थिरसौ-
हृदोऽपि निरसिता दोषवतामुदयसमयसमुपजनितजनतानुरागपरिपिहि-
तभुवनसमर्थितप्रथितवालादित्यद्वितीयनामा परममाहेश्वरः श्रीध्रुवसे-
नस्तस्य सुतस्तत्पादकमलप्रणामधरणिकपणजनितकिणलान्छनललाटचन्द्र-
शकलः शिशुभाव एव श्रवणनिहितमौक्तिकालंकारविभ्रमामलश्रुतिवि-
शेषः प्रदानसलिलक्षालिताग्रहस्तारविन्दः कन्याया इव मृदुकरग्रहणा-
दमन्दीकृतानन्दविधिर्वसुंधरायाः कार्मुके धनुर्वेद इव संभाविताशेष-
लक्ष्यकलापः प्रणतसामन्तमण्डलोत्तमाङ्गधृतचूडारत्नायमानशासनः परम-
माहेश्वरः परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरचक्रवर्तिश्रीधरसेनः कुशली
सर्वानेव समाज्ञापयति—अस्तु वः संविदितं यथा मया मातापित्रोः पुण्या-
प्यायनाय उदुम्बरगङ्गरविनिर्गतखेटकवास्तव्योदुम्बरगङ्गरचातुर्विद्यसामान्य-
पराशरसगोत्रवाजसनेयिसब्रह्मचारिब्राह्मणभवीनागशर्मपुत्रब्राह्मणादितिशर्म-
णे खेटकाहारे कोलम्बे वज्रसोमालिकाग्रामपूर्वसीम्नि खेटकमानेन ब्रीहिद्विपि-
ट्टकद्वयवापं सभृष्टीकं क्षेत्रं यस्याघाटनानि पूर्वतः सीहमुहिज्जग्रामसीमा द-
क्षिणतो विश्वपल्लिग्रामसीमा अपरतो द्रोणकसत्कशमीकेदारक्षेत्रं उत्तरतो
महेश्वरसत्कखण्डिकेदारीक्षेत्रं तथा नगरकपथकान्तर्गतदुहुदुहुग्रामे द-
क्षिणापरसीम्नि खेटकमानेन ब्रीहिद्विपीठकवापं कोटीलकक्षेत्रं यस्याघाटनानि
पूर्वतः आटिरमणकेदारसंज्ञितं महत्तरगोछसत्कक्षेत्रं सव्मीलकसत्कखण्डके-
दारश्च दक्षिणतः जाङ्गणपल्लिग्रामसीमा अपरतो गुड्डपल्लिग्रामसीमा उत्त-
रत आरलिकेदारः शमीकेदारो बल्मीकद्वयं च तथा पूर्वसीम्नि दुहुदु-
हिकापद्राके भृष्टी यस्या आवाटनानि पूर्वतः कपित्थोन्दनदक्षिणतो विशी-
ण्णोजित केदारिकं अपरतः कपित्थोन्दनी उत्तरतः ब्राह्मणवैरभटसत्क-
ब्रह्मदेयक्षेत्रमतिक्रम्य उन्दनीद्वयं एवं क्षेत्रद्वयं सभृष्टीकं सोद्रङ्गं सोप-
रिकरं सभूतवातप्रत्यायं सधान्यहिरण्यादेयं सदशापराधं सोत्पद्यमानवि-

ष्टिकं सर्वप्रक्षेपणीयं पूर्वप्रतदेवब्रह्मदेयब्राह्मणविंशतिरहितं भूमिच्छिद्रन्या-
येनाचन्द्रार्कणवक्षितिसरित्पर्वतसमकालीनं पुत्रपौत्रान्वयभोग्यं उदकातिस-
र्गेण धर्मदायो निस्तुष्टः यतोऽस्योचितया ब्रह्मदेयस्थित्या भुज्जतः कृपतः
कर्पयतः प्रदिशतो वा न कैश्चिद्यासेधे वर्तितव्यमागामिभद्रनृपतिभिरस्त्र-
शनैरन्यैर्वा । अनित्यान्यैश्चर्याण्यस्थिरं मानुष्यं सामान्यं च भूमिदानफलम-
वाच्छद्भिरयमसदायोऽनुमन्तव्यः परिपालयितव्यश्चेति ।

उक्तं च—

‘बहुभिर्मुखधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दारिव्यभयान्नरेन्द्रैर्धनानि धर्मायतनीकृतानि ।

निर्भुक्तमाल्यप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

पष्टिवर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥’

दूतकोऽथ राजदुहितृभूवा ॥ लिखितमिदं संधिविग्रहाधिकृतदिविरपति-
वज्रमष्टिपुत्रदिविरपतिश्रीस्कन्दभट्टेनेति । सं ३०० ३० द्विमार्गशिरशु २
सहस्रो मम=

(इण्डियन् आण्टिकेरी १५।३३५-४०)

(३१)

बौद्धगयामन्दिरस्थशिलालेखोऽयम् ।

३०म् ॥

व्याप्तो येनाप्रमेयः सकलशशिरुचा सर्वतः सत्त्वधातुः

क्षुण्णा. पापण्डयोधाः सुगतिपथरुधस्तर्कशास्त्राभियुक्ताः ।

संपूर्णो धर्मकोपः प्रकृतिरिपुहृतः साधितो लोकभूत्यै

शास्तुः शाक्यैकबन्धोर्जयति निरतरं तद्यश सारतन्त्रम् ॥

नैरोधीं शुभभावनामनुसृतैः संसारसंक्षेशजि-

न्मैत्रेयस्य करे विमुक्तिवशिता यस्याद्भुता व्याकृता ।

निर्वाणावसरे च येन चरणौ दृष्टौ मुनेः पावनौ

पायाद्वः स मुनीन्द्रशासनधरः स्तुत्यै महाकाश्यपः ॥

संयुक्तागमिनो विशुद्धरजसः सत्त्वानुकम्पोद्यताः

शिष्या यस्य सकृद्विचेरुरतुलां लङ्काचलोपत्यकाम् ।

तेभ्यः शीलगुणान्विताश्च शतशः शिष्यप्रशिष्याः क्रमा-

ज्जातास्तुङ्गनरेन्द्रवंशतिलकाः प्रोत्सृज्य राज्यश्रियम् ॥

ध्यानोदयाहितहितः शुभाशुभविवेककृद्विहतमोहः ।

सद्धर्मातुलविभवो भवो बभूव श्रमणस्ततः ॥

राहुलाख्यश्च तच्छिष्य उपसेनो यतिर्यतः ।

महानामा क्रमादेवमुपसेनस्ततोऽपरः ॥

वात्सल्यं शरणागतस्य सततं दीनस्य वैशेषिकं

व्यापत्सायकसंततिक्षतधृतेरार्तस्य चापत्यकम् ।

कूरस्याहितकारिणः प्रविततं बन्धोर्यथाभावतः

एवं सच्चरितोद्भवेन यशसा यस्याचितं भूतलम् ॥

आम्रद्वीपाधिवासी पृथुकुलजलधिस्तस्य शिष्यो महीयां-

हङ्गाद्वीपप्रसूतः परहितनिरतः सन्महानामनामा ।

तेनोच्चैर्बोधिमण्डे शशिकरधवलः सर्वतो मण्डपेन

कान्तः प्रासाद एष स्मरबलजयिनः कारितो लोकशास्त्रुः ॥

व्यपगतविषयस्नेहो हततिमिरदशः प्रदीपवदसङ्गः ।

कुशलेनानेन जनो बोधिमुखमनुत्तरं भजताम् ॥

यावद्दान्तापहारी प्रविततकिरणः सर्वतो भाति भास्वा-

न्यावत्पूणांऽम्बुराशिः फणिफणकुटिलैर्हर्मचक्रैः समन्तात् ।

यावच्चेन्द्राधिवासो विविधमणिशिलाचारुशृङ्गः सुमेरुः

शोभाढ्यं तावदेतद्भवनमुरु मुनेः शाश्वतत्वं प्रयातु ॥

संवत् २०० ६० ९ चैत्रसुदि ८ ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १५।३५६-३५८)

(३२)

कोटाप्रान्तस्थविहारप्रशस्तिः ।

ॐ नमो रत्नत्रयाय ।

जयन्ति वादाः सुगतस्य निर्मलाः समस्तसंदेहनिरासभासुराः ।

कुतर्कसंपातनिपातहेतवो युगान्तवाता इव विश्वसंततेः ॥

योऽरूपवानपि विभर्ति सदैव रूप-

मेकोऽप्यनेक इव भाति च यो निकामम् ।

आरादगात्परधियः प्रतिमर्त्यवेद्यो

यो निर्जितारिरजितश्च जिनः स वोऽव्यात् ॥

मिनत्ति यो नृणां मोहं तमो वेश्मनि दीपवत् ।

सोऽव्याद्वः सौगतो धर्मो भक्तमुक्तिफलप्रदः ॥

आर्यसंवस्य विमलाः शरच्छशिजितश्रियः ।

जयन्ति जयिनः पादाः सुरासुरशिरोर्चिताः ॥

आसीदम्भोधिधीरः शशिवलयशः विन्दुनागाभिधान-

स्तत्सूनुः पद्मनागोऽभवदसमगुणैर्भूषिताशेषवंशः ।

तस्याप्यानन्दकारी करनिकर इवानुष्णरश्मेस्तनूजो

जातः सामन्तचक्रप्रकटतरगुणः सर्वणागो जितारिः ॥

तस्याभूद्वयिता विशुद्धयशसः श्रीरित्युरःशायिनी

कृष्णस्येव महोदया च शशिनो ज्योत्स्नेव विश्वंभरा ।

गौरीवाद्धिदशोऽसमा शमवतः प्रज्ञेव वा तायिनो

गम्भीरा यदि वा महोर्मिवलया वेल्लेव वेल्लभृतः ॥

ताम्यामभूद्गुणाम्भोधिर्वशीकृतमनोमलः ।
 देवदत्त इति ख्यातः सामन्तः कृतिनां कृती ॥
 येषां नतिर्जिनगुरौ गुरुता गुणेषु
 सङ्गोऽर्थिभिः सततदाननिबद्धगर्भैः ।
 भीतिः प्रकाममयतो जगदेकशत्रो-
 स्तेषामयं कृतविशेषगुणोऽन्ववाये ॥
 येषां भूतिरियं परेति न परैरालोक्यतेऽर्थार्थिभि-
 र्येषां मुद्दिभवः परः परमुदः स्वप्नेऽपि नाभूत्तनौ ।
 येषामात्महितोदयाय दयितं नासीद्गुणासादनं
 तेषामेव वशी शशाङ्कधवलो जातः कुलाम्भोनिधौ ॥
 संपादितजनानन्दः समासादितसंततिः ।
 कल्पशाखीव जगतामेव जातो गुणाकरः ॥
 विश्वाश्वासविधौ तृणीकृतसितज्योत्स्नोदये देहिना-
 मन्तः शुद्धिविचारणे सुरगुरोरप्याहिताल्पोदयः ।
 गाम्भीर्याकलने निकामकलितक्षीरोदसारस्त्वयं
 यत्तन्नूनमहो गुणा गुणितनुव्यासङ्गिनः संगताः ॥
 तावन्मानधना यशस्ततिभृतस्त्वावच्च तावद्दुधा-
 स्तावत्तायिसुतानुकारकरणास्तावत्कृपाभोधयः ।
 तावन्वस्तपरोपकारतनवस्तावत्कृतज्ञाः परे
 यावन्नास्य गुणक्षणे क्षणमपि प्राप्तावधानो जनः ॥
 यस्योद्धीक्ष्य गुणानशेषगुणिनामद्याप्यवज्ञात्मनि
 निर्वाणाखिलमानसतलिपतचेतोविक्रासासमा ।
 भानौ ध्वस्तसमस्तनैशतमसि स्वैरं करालीकृति
 प्रातर्येन कलाबलोऽपि विगलच्छायः शशाङ्को न किम् ॥
 यस्यान्वयेऽप्यगुणजन्म न दृष्टपूर्व-
 मासादिता न च गुणैर्गणनव्यवस्था ।

याता मुहूर्तमपि नो कलिदोषलेशाः

सोऽयं निरस्तसमतो भुवि कोऽप्यपूर्वः ॥

यस्य दानमतिरक्षतदाना भाषितान्यफलवन्ति न सन्ति ।

प्राणदानविहितावधि सख्यं तस्य को गुणनिधेरिह तुल्यः ॥

नाना सन्ति दिनानि सन्ति विविधाश्चन्द्रांशुशीता निशाः

सन्त्यन्याः शतशोऽबला जितजगन्नारीसमस्तश्रियः ।

तन्नानन्दि जगन्नयेऽपि सुदिनं सा वा निशाः साबला

यज्जन्मन्यगमन्निमित्तपदवीमस्यापैर्दुर्गमाम् ॥

कोपवर्धनगिरेरनुपूर्वं सोऽयमुन्मिषितधीः सुगतस्य ।

व्यस्तमारनिकरैकगरिणो मन्दिरं स विदधाति यथार्थम् ॥

सुखान्यस्वन्तानि प्रकृतिचपलं जीवितमिदं

प्रियाः प्राणप्रख्यास्तडिदुदयकल्पाश्च विभवाः ।

प्रियोदर्काश्चालं क्षणसुखकृतो दुःखबहुला

विहारस्तेनायं भवविभवभीतेन रचितः ॥

सान्द्रध्वानशरद्वलाक(?)निवहत्यक्तार्कविम्बोज्ज्वलं

ससाराङ्कुरसङ्गभङ्गचतुरं यत्पुण्यमात्तं मया ।

जैनावासविधेरतोऽयमखिलो लोकत्रयानन्दिनीं

तेनारं सुगतश्रियं जितजगद्दोषां जनः प्राप्नुयात् ॥

प्रशस्तिमेनामकरोज्जातः शाक्यकुलोदधौ ।

जज्जकः कियदर्थाशनिवेशविहितस्थितिम् ॥

सप्तसराङ्क ७ माघशुदि ६। उत्कीर्णा चणकेन ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १४।४५-४८)

(३३)

भरतपुरदेशान्तर्वर्तिव्यानानगरस्थप्रशस्तिः ।

ॐ ॐ नमः सिद्धेभ्यः ॥

आसीन्निर्वृतकान्वयैकतिलकः श्रीविष्णुसूर्यासने

श्रीमत्काम्यकगच्छतारकपथश्चेतांशुमान्विश्रुतः ।

श्रीमान्सूरिमहेश्वरः प्रशमभूः श्वेताम्बरग्रामणी
राज्ये श्रीविजयाधिराजनृपतेः श्रीश्रीपथायां पुरि ॥

ततश्च

नाशं यातु शतं सहस्रसहितं संवत्सराणां द्रुतं
म्यामा(मा मा) भाद्रपदः स भद्रपदवी मासः समारोहतु ।

सास्यैव क्षयमेतु सोमसहिता कृष्णा द्वितीया तिथिः

पञ्चश्रीपरमेष्ठिनिष्ठहृदयः प्राप्तो दिव यत्र सः ॥

अपि च

कीर्तिर्दिकरि कान्तदन्तमुसलप्रोद्धूतलास्यक्रमं

क्वापि क्वापि हिमाद्रिगू.....महीसोव्वासहासस्थितिम् ।

क्वाप्यैरावणनागराजजनितस्पर्धानुबन्धोद्धुर

भ्राम्यन्ती भुवनत्रयं त्रिपथगेवाद्यापि न श्राम्यति ॥

स० ११०० भाद्रपदि २ चन्द्रे कल्याणकदिने प्रशस्तिरियं साधुसर्वदे-
वेनोत्कीर्णति ।

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १४१९-१०)

(३४)

सत्यवर्ममहीपतेर्दानपत्रम् ।

ॐ ॥ स्वस्ति अमरपुरानुकारिणः सर्वर्तुसुखरमणीयाद्विजयवत क
लिङ्गनगरवासकान्महेन्द्राचलामलशिखरप्रतिष्ठितस्य सचराचरगुरो सकल-
भुवननिर्माणैकसूत्रधारस्य शशाङ्कचूडामणेर्भगवतो गोकर्णस्वामिनश्चरणक-
मलयुगलप्रणामाद्विगतसर्वकलिकलङ्कोऽनेकाहवसशोभजनितजयशब्दप्रतापो-
पनतसमस्तसामन्तचरुचूडामणिप्रमामञ्जरीपुञ्जरञ्जितवरचरणः सितकुमुदकु-
न्देन्द्रवदात[यशाः] ध्वस्तारातिकुलाचलो नयविनयदयादानदाक्षिण्यशौ-
र्योदार्यसत्यत्यागादिगुणसपदाधारभूतो निजनिर्दिशधारोपाजितसकलकलि-
ङ्गाधिराज्यः परममाहेश्वरो मातापितृपादानुध्यातो गङ्गामलकुलतिलकमहा

राजश्रीमदेवेन्द्रवर्मसन्तुः श्रीसत्यवर्मदेवो गल्लेविषये तरुग्रामवासिनः
 दुदुम्बिनः समाज्ञापयति—विदितमस्तु वो यथायं मया विदितसकलपरमा-
 र्थतत्त्वेनाभिमतदेवतायै नृङ्गवपोसे स्वामित्यै सूर्योपरागे उदकपूर्वकं तारुग्रा-
 मदेवाग्रहारं कृत्वा सर्वकरभरैः परिहृत्याचन्द्रतारकं मातापित्रोरात्मनश्च
 पुण्याभिवृद्धये संप्रदत्त इति । अखण्डितब्रह्मदेयं शैवस्थानकमिदं । खण्ड्य-
 मगुरवपुत्रकमलासनमट्टारकेणोपाजितम् इदानीं प्रदक्षिणं (प्रतिदिशं) सीमा-
 लिङ्गानि लिख्यते—पूर्वस्यां दिशि त्रिवृततटाकस्वेतु आग्नेय्यां दिशि अ-
 र्जुनडोङ्कः दक्षिणेन गिरिनाशिका नैर्ऋत्यां दिशि पर्वत पश्चिमेन मेरुपा-
 षाण वायव्यस्यां दिशि अक्षलोङ्क उत्तरेण अलिशिलातल ईशान्यस्यां दिशि
 उत्पलवापी स्वेतु ॥

अत्र व्यासगीतानि भवन्ति—

‘बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।
 यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
 स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।
 स विष्ठायां कृमिर्भूत्वा पितृभिः सह पच्यते ॥
 हिरण्यमेकं गामेकां भूमेरप्येकमङ्गुलम् ।
 हरन्नरकमायाति यावदाभूतसंश्रवम् ॥’

आदित्य, पुनरपि गल्लै घान्वसहस्रकस्य भूमिः तद्विषये ग्रामानुग्रामे
 तण्डुलमुरयघृततालि गल्लै पोलै खाण्डी । गाङ्गेयवंशसंवत् (त्स) रशतानां
 एकपञ्चाशत् ॥ श्रीरहस्यखण्डिमपुत्रवीरपलिखितोत्कीर्णमिति ॥

(खण्डयन् आण्टिकेरी १४१०-१२)

(३५)

चालुक्यवंशोद्भूतराजराजापरनामश्रीविष्णुवर्धन-
 महीपतेर्दानपत्रम् ।

श्रीवाग्मः पुरुषोत्तमस्य महतो नारायणस्य प्रभो-
 नाभीपङ्कजहाड्भूय जगतः स्रष्टा स्वयंभूस्ततः ।

जज्ञे मानससूनु रत्रिरिति यस्तस्मान्मुनेरत्रितः

सोमो वंशकरः सुधांशुरुदितः श्रीकण्ठचूडामणिः ॥

तस्मादासीत्सुधासूतेर्बुधो बुधनुतस्ततः ।

जातः पुरुरवा नाम चक्रवर्ती सविक्रमः ॥

तस्मादायुरायुषो नहुपस्ततो ययातिश्चक्रवर्ती वंशकर्ता ततः पुरुरिति
चक्रवर्ती । ततो जनमेजयोऽश्वमेधत्रितयस्य कर्ता ततः प्राचीशस्तस्मात्सै-
न्ययाती ततो हयपतिस्ततः सार्वभौमस्ततो जयसेनस्ततो महाभौमस्तस्मादे-
शानकस्ततः क्रोधाननः । ततो देवकिः देवकेः ऋभुकस्तस्मात् ऋक्षकः ।
ततो अतिवरः सत्रयागयाजी सरस्वतीनदीनाथः ततः कात्यायनः कात्याय-
नान्वीलः ततो दुष्यन्तः तत आर्यो गङ्गायमुनातीरे यदविच्छिन्नान्वित्वाय
यूपान् क्रमशः कृत्वा तथाश्वमेधानाम महाकर्म भरत इति योऽलभत । ततो
भरताद्भूमन्युः तस्मात्सुहोत्रः ततो हस्ती । ततो विरोचनः तस्मादजमीलः ततः
संवरणः ततश्च तपनसुतायास्तपत्याश्च सुधन्वा । ततः परिक्षित् । ततो भीम-
सेनः । ततः प्रदीपनः तस्माच्छन्तनुः ततो विचित्रवीर्यः । ततः पाण्डुराजः ।
ततः आर्यो

पुत्रास्तस्य च धर्मजभीमार्जुननकुलसहदेवाः ।

पञ्चेन्द्रियवत्पञ्च स्युर्विपयग्राहिणस्तत्र ॥

येनादाहि विजित्य खाण्डवमठे(वनं) गाण्डीविणा वज्रिणं

युद्धे पाशुपतास्त्रमन्धकरिपोश्चालाभि दैत्यान्बहून् ।

इन्द्रार्धासनमध्यरोहिजयिना यत्कालिकेयादिका-

न्हत्वा स्वैरमकारि वंशविपिनच्छेदः कुरूणां विभोः ॥

ततोऽर्जुनादभिमन्युः ततः परिक्षित् ततो जनमेजयः ततः क्षेमुकः ततो
नरवाहनः ततः शतानीकः तस्मादुदयनः ॥

ततः परं तत्प्रभृतिष्वविच्छिन्नसंतानेष्वयोध्यासिंहासनासीनेष्वेकाग्रपट्टि-
चक्रवर्तिषु तद्वंश्यो विजयादित्यो नाम राजा विजिगीषया दक्षि-

१. क्रीट-पण्डितेन तु 'आर्यो' इत्यभिप्रेतं 'पुत्रा' इति पदेन समोज्य 'आर्यो-पुत्राः'
इत्येकं पद विधाय 'पुत्रास्तस्य च' इत्याद्यार्यो गद्यता नीता. २. 'प्रदिष्टः' इति मुद्रितः पाठः.

त्यश्चतुश्चत्वारिंशतम् । तद्भ्रातुर्विक्रमादित्यभूपतेस्तनयश्चालुक्यभीम-
 त्विंशतम् । तत्सुतः कोल्लविगण्डविजयादित्यः पण्मासान् । तत्सुनु-
 रम्मराजः सप्तवर्षाणि । तत्सुतं विजयादित्यं बालमुच्छित्य ताडपो-
 मासमेकम् । तं जित्वा चालुक्यभीमतनयो विक्रमादित्य एकादश मा-
 सान् । तत्ताडपराजसुतो युद्धमल्लः सप्तवर्षाणि । अम्मराजानुजो राज-
 भीमोऽब्दान्द्वादशाभुनक् । युद्धे युद्धमल्लं तं धाट्या निर्घात्य धरुणिर (?)
 सुताम्मभूपः क्ष्मां पञ्चविंशति वर्षाण्यपात् ।

द्वैमातुरोऽम्मराजस्य दानार्णव इति स्मृतः ।

चतुःपष्टिकलाभिज्ञः समास्तिस्त्रोऽभुनग्भुवम् ॥

ततः परं पतिं लन्निमनुरूपमनायिकाम् (?) ।

सप्तविंशति वर्षाणि च्छाव एव तपः क्षमाम् (?) ॥

अथ दानार्णवाज्जातः कलावान्मृदुभिः करैः ।

राजा चालुक्यचन्द्रो यः क्षमातापमपाकरोत् ॥

सत्ये प्रतिष्ठिता लोका इति सत्यं वचो यतः ।

सर्वलोकाश्रये यस्मिन्सत्यराजे स्थितं जगत् ॥

निर्वक्रं वसुधाचक्रमरक्षत्क्षपिताहितः ।

न्याय्ये पथि नृपैराद्यैः स द्वादशसमाः समः ॥

विमलार्दित्यदेवाख्यस्ततस्तस्यानुजोऽदधत् ।

महीमण्डलसाम्राज्यं विजित्य विजयी रिपून् ॥

यस्य प्रज्वलितं प्रतापदहनं सोढुं न शक्ता भया-

द्वत्वा काननमम्बुधिं च तरसा विद्वेषिणो विद्वलाः ।

दावौर्वाग्निपदेन तत्र च पुनस्तेनैव संतापिताः

श्रीपादामरपादपस्य महतीं छायां समाशिथ्रियन् ॥

अपि च ।

सूर्यान्वये सुरपतिप्रतिमः प्रभावैः

श्रीराजराज इति यो जगति व्यराजत् ।

नाथः समस्तनरनाथकिरीटकोटि-

रत्नप्रभापटलपाटलपादपीठः ॥

जातस्ततस्ततयशोनितराजतेजा

राजेन्द्रचौडनृपतिर्नृपचक्रवर्ती ।

दम्बं (?) प्रचण्डमददन्तिकपोलनिर्य-

द्धानाविलामरसरित्सलिलप्रवाहः ॥

सद्वीपां च प(चतु)रम्बुराशिपरिखां विश्वंभरां लीलया
दण्डेनैव विजित्य च प्रतिदिशं योऽतिष्ठिपत्सर्वतः ।

स्वैरोद्भ्रान्तिनिवारणाय विजयस्तम्भान्स्वनामाङ्किता-
नालानानिव बद्धमन्धमनसो दर्पेण दिग्दन्तिनः ॥

तस्यानुजां सुरूपामनुरूपां कुन्दवां महादेवीम् ।
स उपायत कृतकृत्यो विमलादित्यो जनस्तुत्यः ॥

समुद्ररशनां पृथ्वीं पृथ्वीं स भुजविक्रमात् ।

समरक्षत्समाः सप्त सप्तसप्तिसप्तः सप्तः ॥

तस्माच्चालुत्यचूडामणिरथ विमलादित्यदेवान्महो-
श्वोडक्ष्मापाललक्ष्म्या इव रचिततनोः कुन्दभायाश्च देव्याः ।

जातः श्रीराजराजो रजनिकरकुलश्रीमदम्भोधिंराजो
राजेंद्राजन्यसेव्यामभृत भुजबलाद्राजलक्ष्मीं पृथिव्याः ॥

यो रक्षितुं वसुमतीं शशवत्सरेषु

वेदाम्बुराशिनिधिर्वर्तिषु (९४४) सिंहगेऽर्के ।

कृष्णद्वितीयदिवसोत्तरभद्रिकायां

वारे गुरोर्वणिनि लक्षवरेऽभिषिक्तः ॥

यस्योत्तमाङ्गं पट्टेन समवन्धि महोयसा ।

भर्तु विश्वंभराभारं जनैरारोपितं चिरम् ॥

पृथ्वीमिमां यत्र पृथुप्रभावे रक्षत्यनर्गं क्षपितारिवर्गे ।

दूरीकृतावग्रहचोरगेगाः प्रगा लभन्ते सफलं त्रिवर्गम् ॥

शौर्योद्धार्याभिमानाद्यगणितगुणजन्मानुरक्ता महिम्ना
 प्रख्यातेनातिकृष्णा शशधरधवला सज्जनानां गणेन ।
 पीता प्रीतेन कर्णाञ्जलिभिरभिनवा भाति दिग्देवतानां
 नानावर्णा वित्तानश्रियमतनुतरा तन्वती यस्य कीर्तिः ॥
 पित्रोर्वैशगुरू बभूवतुरलं यस्य स्फुरत्तेजसौ
 सूर्याचन्द्रमसौ निरस्ततमसौ देवौ जगच्चक्षुषी ।
 दंष्ट्राकोटिसमुद्भूताखिलमहीचक्रं महत्क्रीडया
 विष्णोरादिवराहरूपमभवद्यच्छासने लान्छनम् ॥

स सर्वलोकाश्रयश्रीविष्णुवर्धनमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरमभट्टारकपरम-
 ब्रह्मण्यः मातापितृपादानुध्यातः त्यागसिंहासनासीनः चण्डिकाप्रसादपरि-
 लब्धसाम्राज्यचिह्नः गुहवाडिविपयनिवासिनो राष्ट्रकूटप्रमुखान्कुटुम्बिनः
 सर्वान्समाहूय मन्त्रिपुरोहितसेनापतियुवराजदौवारिकप्रधानाध्यक्षानित्या-
 दिशति—

आद्यन्तात्यन्तदूरात्समजनि जगतां ज्योतिषो जन्महेतु-
 र्ब्रह्मा धाम प्रजानामभवदथ ततः कश्यपो नाम वेधाः ।
 भारद्वाजस्ततोऽभून्मुनिरधिकतपास्तस्य गोत्रे पवित्रे
 तत्रापस्तम्बसूत्रे श्रुतिनिधिरुद्रगाच्चीडमार्यः क्रमेण ॥
 राज्ञामर्चितवृत्रैः समुदितैर्यज्ञैर्विधौताह्व(तांह)सो
 यज्ञो नाम सुतस्ततः कृतधियो जज्ञे कृतज्ञः कृती ।
 विज्ञातार्ताखिलवेदशास्त्रसमयः प्राज्ञ सदा पोषित-
 ज्ञातिर्ज्ञाननिधिर्गुरुज्ञसदृशो नीतिज्ञतायां भुवि ॥
 यथा वसिष्ठो विदुषां वरिष्ठो निरुन्धती दोषमरुन्धती सः ।
 तथानुरूपांमभिरूपरूपः सतीमुपायच्छत माकवाख्याम् ॥
 पुत्रस्तयोरदितिकश्यपयोरिवाभू-
 द्भास्वानपाकृततमा खलु चौडमार्यः ।
 यो वेदशास्त्रसकलश्रुतिरश्मिजातैः
 शिष्यानाम्यरुद्रजोधकरो गमिमान् ॥

नित्याभीष्टफलप्रदानरुचिरं लक्ष्मीनिवासास्पदं
 विभ्राणं गुरुतां प्रबुद्धसुमनःसंपूर्णशाखान्वितम् ।
 छायासंततिमाश्रितैश्च विबुधैः संस्तूयमानं सदा
 सेवित्वा सुखमास्यते द्विजवरैर्यं विप्रकल्पद्रुमम् ॥
 यद्वेहं सुचिरं विभाति पर(ठ)तां पुण्यैर्वटूनां पटु-
 व्यावृत्त्याविरतं क्रमात्क्षमपदे सामर्थ्यजुब्गो(मुद्धो)पणैः ।
 सायं प्रातरुपाहितं(ता) हुतिहृतस्वाहाप्रियप्रोचल-
 दामै(?)श्चापि समन्ततः कलिमलं प्रोत्सारयद्दूरतः ॥

तस्यै समस्तजनताविशेषणा(का)य । रैसुतर्पितमहीदेवदेवगणाय ।
 निप्रान्वयाब्धिशशभृत्प्रतिचन्द्राय(च्छन्दाय) । विद्वज्जनाङ्गीकृतविश्रुता-
 नन्दाय । जन्मप्रभृति गीतवेदार्थतत्त्वाय । सन्मनोवसतिवास्तव्यात्मसत्त्वाय ।
 शम्भितसरलत्वपरिलालितचरित्राय । शुम्भितमतिस्वसितजीवभृशपुत्राय (?) ।
 सिद्धनिजनाथकृतिसेवितमनीपाय (?) । शुद्धमतिदूषितसमस्तजनदोषाय ।
 संतताराधितनिजस्वामिपादाय । चिन्तितमनःस्थसुखदाभूतमुपादाय (?) ।
 होमधूमविनिर्गतामितकलङ्काय । धीमत्प्रगीतरुचिरस्थिरस्वनामाङ्काय । सक-
 लमुनिगणनुतापस्तम्बसूत्राय । तत्रसंगीत(?)भारद्वार्जगोत्राय । सप्ततन्तु-
 कृतयूपस्तम्भशोभाय । सप्ताश्वरूपसदृशात्मतनुलाभाय । 'नित्यजनतोचितसुस-
 त्यसणयुक्ताय(?) । पत्यमिलपितकार्यनिःपत्तिसत्ताय' । परमपुरुषार्थसं-
 पादनपटिष्ठाय । परमेश्वरस्मरणपालनवरिष्ठाय । सकलार्थशास्त्रपरिनिश्चितवि-
 नोदाय । सुकुमारताधिकसरोजनिभपादाय । धाराकरेणाग्रहारीकृतः कोरु-
 मेहिनामा ग्राम इन्दूपरागे दत्तो मया आचन्द्रतारकं हि तिष्ठेत् । तस्याव-
 धिव्यक्तिरेपोच्यतेऽद्य । पूर्वतः कूडकुसीमा । आग्नेयतः मुण्डकालियसीमा ।
 दक्षिणतः वानपल्लियु संपतनिययु मामण्डेटियु सीमैव सीमा । नैर्ऋत्यतः
 गोदावरियसीमा । पश्चिमतः बूरुयुडोग्गुसीमा । वायव्यतः घेनेटियु मामरयु
 सीमैव सीमा । उत्तरतः मासरपोन्पडुवयु खलमेण्डिकालियुसीमा । ईशा-
 नतः एरुवद्रयुत्तरगुन कडलिभाट्टिमीमा ॥ अस्मोपरि न केनचिद्वाधा क-

रणीया । यः करोति स पञ्चमहापातकैर्युक्तो भवति । तथा चोक्तं भगवता व्यासादिमहर्षिप्रकरेणापि—

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

पाष्टं वर्षसहस्राणि विष्ठायां जायते क्रिमिः ॥

बहुभिर्वसुधा दत्ता बहुभिश्चानुपालिता ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

आज्ञप्ति(मेः) कटकेशो राचियपेडेरिभीमनामतनूजः ।

कर्ता चेतनभट्टः काव्यानां लेखकोऽस्य गण्डाचार्यः ॥

असिन्ग्रामे प्रतिवर्षं भूपसिद्धाय ग्रहणम् पञ्चविंशतिनिष्काणि शतद्वय-
सहितानि पञ्चाशद्धान्यखण्डकानि च ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १४।५०-५५)

(३६)

कुलोत्तुङ्गचोडदेवमहीपाश्रितकाटदण्डाधिनाथस्य
दानपत्रम् ।

जयति जलधिकन्यावरूपद्मांशुमाली

सकलभुवनसृष्टित्राणसंहारहेतुः ।

उपनिषदवगम्यो योगिविज्ञानवेद्य-

स्त्रिदशवरवचोभिः स्तूयमानो मुकुन्दः ॥

जयति जगति नित्यं सोमवंशो महीभृ-

च्छिरसि निहितपादः संश्रयः कीर्तिबहुधाः ।

जलधिवलयितोर्वीचक्रवालालवाला-

द्रिपुनृपरुषिरोदैरुक्षितादुद्रतायाः ॥

स्वस्ति श्रीमतां सकलभुवनसंस्तूयमानमानव्यसगोत्राणां हारीतिपुत्राणां
कौशिकीवरप्रसादलब्धराज्यानां मातृगणपरिपालितानां स्वामिमहासेनपादा-

नुय्यातानां भगवन्नारायणप्रसादसमाप्तादितवरवराहलाञ्छनेक्षणक्षणवशीकृ-
 तारातिमण्डलानामश्वमेधावभृथपवित्रीकृतवपुषां चालुक्यानां कुलमलंक-
 रिणोः सप्ताश्रयवल्लभेन्द्रस्य भ्राता कुब्जविष्णुवर्धनोऽष्टादशवर्षाणि वे-
 द्धीदेशमपालयत् । तत्पुत्रो जयसिंहस्त्रिंशत् । तत्कनियानिन्द्रराजः
 सप्ताहम् । तत्पुत्रो विष्णुवर्धनो नववर्षाणि । तत्पुत्रो मङ्गियुवराजः प-
 ञ्चविंशतिम् । तत्पुत्रो जयसिंहस्त्रयोदश । तत्कनीयान्कोकिलिः पण्मा-
 सान् । तद्भ्राता विष्णुवर्धनः सप्तत्रिंशत् । तत्सूनुर्विजयादित्सोऽष्टादश ।
 तत्सूनुर्विष्णुवर्धनः षट्त्रिंशत् । तत्सूनुर्नेरेन्द्रोऽष्टाचत्वारिंशत् । तत्सुतः
 कलिविष्णुवर्धनोऽध्यर्धवर्षम् । तत्सूनुर्गुङ्गविजयादित्सश्चतुश्चत्वारिंशत् ।
 तद्भ्रातृविक्रमादित्यपुत्रश्चालुक्यभीमस्त्रिंशत् । तत्सूनुर्विजयादित्सः प-
 ण्मासान् । तत्सूनुरम्मराजः सप्तवर्षाणि । विक्रमादित्यभ्रातृपुत्रस्ताडपो
 मासम् । चालुक्यभीमसूनुर्विक्रमादित्स एकादशमासान् । तत्सूनुर्गुद्धमल्लः
 सप्तवर्षाणि । अम्मराजानुजो राजभीमो द्वादश । तत्सूनुरम्मराजः पञ्च-
 विंशतिम् । तज्ज्येष्ठो दानार्णवस्त्रिंशत् । तत्पुत्रः शक्तिवर्मा द्वादश ।
 तदनुजो विमलादित्यः सप्त । तत्पुत्रो राजराजदेव एकचत्वारिंशत् ।
 तत्पुत्रः श्रीकुलोत्तुङ्गचोडदेव एकोनपञ्चाशत् । तत्सुतो विक्रमचोडः
 पञ्चदश । तत्पुत्रे श्रीकुलोत्तुङ्गचोडदेवे राज्यं प्रशस्यति तद्वंशराजप्रसा-
 दलब्धनानादेशपरिवृतं परम्परागतमण्डलेशाधिष्ठितं वैङ्गीमण्डले महासरः
 स्थिरतरमस्ति ।

तत्रासीत्सरसीपुरीति जलधौ विष्णोः पुरीं द्वारका-
 मुधलावणवारिदोपकलुषां न्यकुर्वती यानिशम् ।
 मातेव स्वपयःप्रवाहनिवहैः सुखादुभिः सादरं
 स्वाङ्गं सन्धितमण्डलेश्वरमहीचक्रं स्वयं रक्षति ॥

१. पूर्वमुद्रिते विष्णुवर्धनदानपत्रे तु 'त्रयस्त्रिंशतम्' इत्यस्ति. २. 'तदनुज इन्द्रराज-
 मन्दनः' इति विष्णुवर्धनदानपत्रे पाठः. ३. 'विजयादित्यनेरेन्द्रमृगराजः' इति विष्णुवर्ध-
 नदानपत्रे पाठः. ४. 'सप्ताहपराजसुतो गुद्धमल्लः' इति विष्णुवर्धनदानपत्रमुतः पाठः. ५.
 'तिस्रः' इति विष्णुवर्धनदानपत्रे नोस्ति. ॥

गर्वाद्यद्विजिगीषया रिपुगणाः संप्राप्य वेलातलं
लोलत्स्यन्दनवाजिवारणभटा जेतुं न शक्ताः पुनः ।

युद्धालोकनलोलैवरिललनासोल्लासहासोदया-
लज्जावद्वदनाः प्रविश्य सरसीं यान्त्येकतां कर्दमैः ॥

तस्याः पतिः को(कु)लनिकाटमनायकोऽभू-
त्प्रख्यातधर्मनिचयः प्रततोरुकीर्तिः ।

स्फूर्जत्स्वबाहुबलनिर्जितवैरिवर्गः
सर्वाश्रयो नयनिधिर्भुवि सत्यसंधः ॥

यो धर्मे धर्मपुत्रप्रतिनिधिरवनित्राणने कार्तवीर्यः
प्रायः शौर्ये किरीटी स्फुटमहिमरुचा तुल्य एव प्रतापे ।

औदार्ये कर्णकल्पः सर इव वपुषि क्षमासदृशः क्षमायां
सौजन्ये यस्य लोके कथमपि सदृशो विक्रमादित्य एव ॥

योऽदृश्यत सतां भूत्यै जलदुर्गे श्रिया सह ।

भुवनत्रितयं भासा भासयन्व्योम चन्द्रवत् ॥

यः सर्वामवानेमरक्षदक्षतश्रीः सेनाभिर्बहुरणकेलिनिर्जितारिः ।

वीरश्रीवदनविलासदर्पणाभो नीतिज्ञो नियमितवागतिप्रगल्भः ॥

द्विजजनपरिरक्षादक्षमक्षय्यलक्ष्मीं

प्रशमितरिपुपक्षं काङ्क्षिणां कल्पवृक्षम् ।

गुणमणिगणहृत्ताकल्पमाकल्पमुर्व्यां

भृततनुमिव धर्मं मन्वते मानवा यम् ॥

सुधृता येन धरित्री निःशङ्कं निर्जितारिवर्गेण ।

चिरतरकालं कृतिना कृतयुगवच्छ्रीसमृद्धेयम् ॥

विदुषां बहवो ग्रामा देवानां भूरिहर्म्याणि ।

*जलपरिपूर्णतटाका देशे देशे विनिर्मिता येन ॥

यस्मिन्काह्नावहुलं ददति द्रव्यं प्रभूतमर्थं(धिं)भ्यः ।

उपपदरहिता जाताश्चिन्तामणिवामधेनुकन्यागाः ॥

यस्यासिधारामुनिपीतमम्बु द्विपच्छिरदडेदनकर्महेतु ।
प्रवर्तुलं वैरिपुरं त्रिनेत्रेष्वशुच्छलेनेव कृतस्वकार्यम् ॥

यत्स्वहस्तपरिपातमदान्धमत्त-

मातङ्गमस्तकविनिर्गतमौक्तिकौघैः ।

संयत्यरातिनिकरान्दसतीव नाना-

दिक्कं पलायनपरान्महती जगध्रीः ॥

कीर्तियस्य मनोहरा त्रिभुवनं विभ्राजयन्ती भृशं
स्वच्छासत्कुमुदाकरप्रियकरी दिग्गण्डलं तन्वती ।

कुर्वाणापि सदा समस्तजगतां हर्षं द्विपद्योपितां

यक्राम्भोजमुदुःसहा विजयते ज्योत्स्नेव शीतद्युतेः ॥

स स्वामिनश्चोडदेवस्य तस्य प्राप्य प्रसादादथ ग्रामवर्यम् ।

लक्ष्मीपतीशप्रसादात्तलक्ष्मीर्दातुं द्विजेभ्यो धियं संदधार ॥

ततश्च—

शाकाब्दानां प्रमाणे रसविशिखवियच्चन्द्रसंख्यां (१०९६) प्रयाते

देशे सावत्तिलीतिसितितलविदिते पोण्डुवग्रामयुक्तम् ।

सार्द्रक्षे पूर्वपक्षे विपुवति सुतियौ मण्डदोरग्रहारं

प्रादाद्विद्विजेभ्यः स्थिरतरमकरं काटदण्डाधिनाथः ॥

तथैतद्ग्रामसीमान्तर्वर्तिनो ये कुटुम्बिनः ।

विट्छूद्रतक्षरजककर्मारितिलपूतकाः ॥

सुवर्णकंसचर्मखिकुम्भकाराश्च नापिताः ।

अजगोपालकाश्चैव चण्डालाद्यास्तथापरे ॥

तैर्देयकरमप्येभ्यो ब्राह्मणेभ्योऽददात्तदा ।

दत्त्वैवमग्रहारं तमित्यमाज्ञापयत्यसौ ।

तद्वाष्ट्रकूटप्रमुखान्समाहूय कुटुम्बिनः ।

दत्तमित्थं मया सर्वमेतद्विदितमस्तु वः ॥

प्रतृगृहीतृव्राह्मणनामानि—तत्र भारद्वाजाः द्रोणार्यः मेडार्यः सूरार्यः
 नृङ्गार्यः गुण्डार्यः वेन्नार्यः नामार्यः वासनार्यः नामार्यः मधुराधिपार्यः दो-
 ङ्गार्यः माधवार्यः सिन्वार्यः कोम्मार्यः वामार्यः पोडार्यः गोविन्दार्यः च-
 न्दर्यः भागिनः—सोमनार्यः नित्तनार्यः सूरार्यः कुण्डिनाः—भीमार्यः
 उर्यकोण्डार्यः विष्ण्वार्यः अधिनः—कोम्मार्यः कृष्णार्यः वामार्यः कामार्यः
 नन्दार्यः कोम्मार्यः मण्डनार्यः कृष्णार्यः भीमार्यः वामार्यः दारार्यः वा-
 धूलाः—आदित्यार्यः ईश्वरार्यः करुकनार्यः हरिताः—विष्ण्वार्यः माध-
 वार्यः मल्लार्यः कोटार्यः द्रोणार्यः कामार्यः रेमार्यः नारायणार्यः भागिनः—
 नामार्यो द्वी मैत्रावरुणौ सत्युनार्यो मागी सूरार्यः कौशिकाः—नृङ्गार्यः
 कोम्मार्यः सूरार्यः अधिनः—तातार्यः विष्ण्वार्यः पेन्नार्यः बोप्पार्यः श्रीध-
 रार्यः मैत्रेयः—शंकरार्यः वात्सः द्रोणार्यः कपिलः पोडार्यः यस्कः—अ-
 य्यनार्यः आत्रेयाः—राघवार्यः भागिनः—ताडार्यः अर्लीडार्यः अधिनौ
 शौनकाः पोडार्यादयः पञ्च सार्धभागिनः पराशरौ कोम्मार्यः विष्ण्वार्यः पु-
 रुकुत्सः मलयाण्डार्यः भागिनः काश्यपाः—अन्नार्यः अप्पार्यः अधिनौ—
 वासुदेवार्यः मावार्यः सूरार्यः अन्नार्यः शासनकाव्यकृच्छंकरनारायणार्यः भा-
 गिनः ईश्वरस्यैको भागः विष्णोरेको भागः । अथ पोण्डुवयुक्तस्यास्य ग्रामस्य
 क्षेत्रसीमानः—पूर्वतः—पोण्डुव कोम्मर यिलियूरि मुख्यनिकुटुगुण्ट अटवे-
 न्ननिगुण्ट । आग्नेयतः—पोण्डुव यिलियूरि नलमियप्पमुल्लु अटपेनुडो-
 लुनयप्पमुल्लुम् गरुवुगुण्ट लुङ्गाण्डि यावगुमियु नृङ्ग निगुण्टपु । दक्षि-
 णतः—नृङ्ग निगुण्टम् वासिपायिनयमरुपट्ट अटपहिण्डिगुण्ट नल्लुम् । नि-
 र्ऋतितः—कोकिलिपूण्डि पाटिपल्लुमटि मुख्यनिकुटुगुण्ट । पश्चिमतः—ले-
 लुगुण्ट कोलु । वायव्यतः—उण्डन्दोर्ति पासुदोव गोवमि मुख्यनिकुटु अट
 उण्डन्दोर्ति गोवमि काकण्डिवाल मुख्यनिकुटु । उत्तरतः—मद्दिगुण्ट अट
 मेलनिगुण्टयु नेरियनिगुण्टयु नावनिगुण्टयु नटयीयूरि पल्लियैन पोण्डुव
 स्वाङ्कम्राम्यार्ति मुख्यनिकुटु अट पल्लुनाण्डूगुण्टयुम् वल्लनिकाटितल्लु । ई-
 शानतः—ग्रान्तगुण्ट ।

इतः परं न कार्योऽस्य आमस्योपद्रवो नरैः ।
 लोभादुपद्रवं तस्य कुर्याद्यः स नराधमः ॥
 यायात्पञ्चमहापापी द्रोही सोमेश्वरस्य च ।
 गङ्गायां गोसहस्रस्य वधपापमवाप्नुयात् ॥

अस्ति व्यासोक्तमपि—

‘स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।
 पटिवर्षसहस्राणि विष्ठायां जायते क्रिमिः ॥
 तथा, बहुभिर्वसुधा दत्ता बहुभिश्चानुपालिता ।
 यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥ इति ॥
 लेखकः कलाचार्यसूनुः पल्लाचार्यः ।

(इण्डियन् आर्गिटिवेरी १४५६-५९)

(३७)

श्रीभद्रबाहुप्रशस्तिः ।

स्वस्ति ॥

जितं भगवता श्रीमद्धर्मतीर्थविधायिना ।
 वर्धमानेन संप्राप्तसिद्धिसौख्यामृतात्मना ॥
 लोकालोकद्वयाधारवस्तु स्यात्तु चरिष्णु च ।
 सच्चिदालोकशक्तिः स्वा व्यश्रुते यस्य केवला ॥
 जगत्प्रचिन्त्यमाहात्म्यपूजातिशयमीयुषः ।
 तीर्थकृन्नामपुण्यौघमहार्हन्त्यमुपेयुषः ॥
 तदनु श्रीविशाले यज्जयत्यद्य जगद्धितम् ।
 तस्य शासनमव्यार्जं प्रवादिमतशासनम् ॥

अथ खलु सकलजगदुदयकरणीदितातिशयगुणास्पदीभूतपरमजिनशा-
 सनसरसप्तमभिषर्धितमव्यजनकमलविकसनवितिमिरगुणकिरणसहस्रमहोति-
 महावीरसवितरि परिनिर्वृते भगवत्परमपिंगौतमगणधरसाक्षाच्छिष्यलो-

हार्य-जम्बु-विष्णुदेव-अपराजित-गोवर्धन-भद्रबाहु-विशाखप्रोष्ठिल-
 क्षत्रिकार्य-जयनाम-सिद्धार्थ-धृतिपेण-बुद्धिलादिगुरुपरम्परीणक्रमाम्या-
 गतमहापुरुषसंततिसमवद्योतितान्वयभद्रबाहुस्वामिना उज्जयिन्यामष्टाङ्गम-
 हानिमित्ततत्त्वज्ञेन त्रैकाल्यदर्शिना निमित्तेन द्वादशसंवत्सरकालवैषम्य-
 मुपलभ्य कथिते सर्वः संघ उत्तरापथादक्षिणापथं प्रस्थितः । आर्षेणैव
 जनपदमनेकग्रामशतसंख्यमुदितजनधनकनकसस्यगोमहिपाजाविक(कु)लस-
 माकीर्णं प्राप्तवान् । अतः आचार्यः प्रभाचन्द्रेणामावनितलललामभूतेऽथा-
 सिन्कटवप्रनामकोपलक्षिते विविधतरुवरकुसुमदलावलीविकचनाशवलविपुल-
 सजलजलदनिवहनीलोपलतले वराहद्वीपिव्याघ्रक्षतरक्षुव्यालमृगकुलोपचितो-
 पत्यकाकंदरदरीमहागुहागहनाभोगवति समुत्तुङ्गशृङ्गे शिखरिणि जीवि-
 तशेषमल्पतरकालमवबुध्याध्वनः सुचकितस्तपःसमाधिमाराधयितुमापृच्छ
 निरवशेषेण संघं विसृज्य शिष्येणैकेन पृथुलकास्तीर्णतलासु शिलासु शीत-
 लासु स्वदेहं सन्यस्याराधितवान् । क्रमेण सप्तशतमृषीणामाराधितमिति ।
 जयतु जिनशासनमिति ॥

(व० ल० राइसपण्डितमुद्रिते 'इन्स्क्रिप्शन्स् ऐट् थ्रवलथेल्लोला'
 नामकपुस्तके प्रथमो लेखः)

(३८)

श्रीमल्लिपेणप्रशस्तिः ।

(उत्तरपार्श्वे)

(पार्श्वनायपस्ती)

श्रीमन्नाथकुलेन्दुरिद्रपरिपद्मन्यः श्रुतश्रीसुधा-
 धाराधौतजगत्तमोपहमहः पिण्डप्रकाण्डं महत् ।
 यस्मान्निर्मलधर्मवार्धिविपुलश्रीवर्धमाना सतां
 भर्तुर्भव्यचकोरचक्रमवतु श्रीवर्धमानो जिनः ॥
 जीयादर्थयुतेन्द्रभूतिविदिताभिरूप्यो गणे गौतम-
 स्वामी सप्तमर्हद्भिष्टिन्नगतीमापादयन्पादयोः ।

यद्बोधान्बुधिमेत्य वीरहिमवत्कुत्कील(घोष)कण्ठाद्बुधा-
म्भोदात्ता भुवनं पुनाति वचनस्वच्छन्दमन्दाकिनी ॥

तीर्थेशदशन(दर्शन)भवन्नयद्वक्सहस्र-

विस्त्रब्धबोधवपुषः श्रुतकेवलीन्द्राः ।

निर्भिन्दतां विबुधवृन्दशिरोभिवन्द्याः

स्फूर्जद्वचःकुलिशतः कुमताद्रिमुद्राः ॥

वर्ण्यः कथं नु महिमा भण भद्रबाहो-

मोहोरुमलमदमर्दनवृत्तबाहोः ।

यच्छिष्यतासमुकृतेन स चन्द्रगुप्तः

शुश्रूष्यते स सुचिरं वनदेवताभिः ॥

वन्द्यो विभुर्भुवि न कैरिह कोण्डकुन्दः

कुन्दप्रभाप्रणयिकीर्तिविभूषिताशः ।

यश्चारुचारणकराम्बुजचञ्चरीक-

श्चक्रे श्रुतस्य भरते प्रयतः प्रतिष्ठात्(म्) ॥

वन्यो भस्मकभस्मसात्कृतिपटुः पद्मावतीदेवता-

दत्तोदात्तपदः स्वमन्त्रवचनव्याहृतचन्द्रप्रभः ।

आचार्यः स समन्तभद्रगणभृद्येनेह काले कलौ

जैनं वर्त्म समन्तभद्रमभवद्भद्रं समन्तान्मुहुः ॥

चूर्णि(ः) ॥

यस्यैवंविधा वादारम्भसंरम्भविजृम्भिताभिव्यक्तयः सूक्तयः ॥

वृत्त(म्) ॥

पूर्वं पाटलिपुत्रमध्यनगरे भेरी मया ताडिता

पश्चात्मालवसिन्धुठक्कविषये काञ्चीपुरे वैदिशे ।

प्राप्तोऽहं करहाटकं बहुमटं विद्योत्कटं संकटं

वादार्यो विचराम्यहं नरपते शार्दूलपिक्रीडितम् ॥

अवदुतटमटति शटिति स्फुटपटुवाचाटधूर्जटेरपि जिहा ।

वादिनि समन्तभद्रे स्थितवति तव सदसि भूप कास्यानै(न्ये)पाम् ॥

योऽसौ घातिमलद्विपद्वलशिलास्तम्भावलीखण्डन-
 ध्यानासिः पटुरर्हतो भगवतः सोऽस्य प्रसादीकृतः ।
 छात्रस्यापि स सिंहनन्दिमुनिना नो चेत्कथं वा शिला-
 स्तम्भो राज्यरमागमाध्वपरिघस्तेनासिखण्डो घनः ॥
 वक्रग्रीवमहामुनेर्दशशतग्रीवोऽप्यहीन्द्रो यथा
 जातं स्तोतुमलं वचोबलमसौ किं भग्नवाग्मिब्रजम् ।
 योऽसौ शासनदेवताबहुमतो द्वीवक्रवादिग्रह-
 ग्रीवोऽस्मिन्नथ शब्दवाच्यमवदद्वासान्समासेन पट् ॥
 नवस्तोत्रं तत्र प्रसरति कवीन्द्राः कथमपि
 प्रणामं वज्रादौ रचयत परं नन्दिनि मुनौ ।
 नवस्तोत्रं येन व्यरचि सकलार्हप्रवचन-
 प्रपञ्चान्तर्भावप्रवणवरसंदर्भसुभगम् ॥
 महिमा स पात्रकेसरिगुरोः परं भवति यस्य भक्त्यासीत् ।
 पद्मावतीसहायात्रिलक्षणकदर्शनं कर्तुम् ॥
 सुमतिदेवममुं स्तुत येन वः सुमतिसप्तकमाप्ततया कृतम् ।
 परिहृतापदतत्त्वपदार्थिनां सुमतिकोटिविवर्ति भवार्तिहृत् ॥
 उपेत्य सम्यग्दिशि दक्षिणस्यां कुमारसेनो मुनिरस्तमाप ।
 तत्रैव चित्रं जगदेकमानोस्तिष्ठत्यसौ तस्य तथा प्रकाशः ॥
 धर्मार्थकामपरिनिर्वृतिचारुचिन्त-
 श्चिन्तामणिः प्रतिनिकेतमकारि येन ।
 स स्तूयते सरससौख्यभुजा सुजात-
 श्चिन्तामणिर्मुनिवृषो न कथं जनेन ॥
 चूडामणिः कवीनां चूडामणिनामसेव्यकाव्यकविः ।
 श्रीवर्धदेव एव हि कृतपुण्यः कीर्तिमाहर्तुम् ॥

चूर्णिः) ॥

य एवमुपश्लोकितो दण्डिना ।

जहोः कन्यां जटाग्रेण वभार परमेश्वरः ।

श्रीवर्धदेव संघत्से जिह्वाग्रेण सरस्वतीम् ॥

पुष्पास्त्रस्य जयो गणस्य भरणं भूभृच्छिखाघट्टनं

पञ्चामस्तु महेश्वरस्तदपि न प्राप्तुं तुलामीश्वरः ।

यस्याखण्डकलावतोऽष्टविलसद्विकपालमौलिस्खल-

त्कीर्तिस्व.सरितो महेश्वर इह स्तुत्यः स कैः स्यान्मुनिः ॥

यः सप्ततिमहावादान् जिगायान्यानयामितान् ।

ब्रह्मकर्त्तोऽर्चितः सोऽर्च्यो महेश्वरमुनीश्वरः ॥

तारा येन विनिर्मिता घटकुटीगूढावतारा समं

चौद्वैर्यो धृतपीडपीडितकुट्टगदेवार्थसेवाञ्जलिः ।

प्रायश्चित्तमिवाङ्घ्रिवारिजरजःस्नानं च यस्याक्षर-

दोषाणां सुगतः स कस्य विषयो देवाकलङ्कः कृती ॥

चूर्णिः) ॥

यस्येदमात्मनोऽनन्यसामान्यनिरवद्यविद्याविभवोपवर्णनमाकर्ण्यते ।

रागन्साहसतुङ्ग सन्ति बहवः श्वेतातपत्रा वृषाः

किं तु त्वत्सदृशा रणे निजयिनस्त्यागोन्नता दुर्लभाः ।

तद्वत्सन्ति बुधा न सन्ति कवयो वादीश्वरा वाग्मिनो

नानाशास्त्रविचारचातुरधियः काले कलौ मद्विधाः ॥

नमो मल्लिपेणमलधारिदेवाय ॥

(पूर्वपार्श्वे)

राजन्सर्वारिदर्पप्रविदलनपटुस्त्वं यथात्र प्रसिद्ध-

स्तद्वत्ख्यातोऽहमस्यां भुवि निखिलमदोत्पाटनः पण्डितानाम् ।

नो चेदेपोऽहमेते तव सदसि सदा सन्ति सन्तो महान्तो

वक्तुं यस्यास्ति शक्तिः स वदतु निदिताशेषशास्त्रो यदि स्यात् ॥

नाहंकारवशीकृतेन मनसा न द्वेषिणा केवलं

नैरात्म्यं प्रतिपद्य नश्यति जने कारुण्यदुद्ध्या मया ।

राज्ञः श्रीहिमशीतलस्य सदसि प्रायो विदग्धात्मनो
चौद्धौघान्सकलान्विजित्य सुगतः पादेन विस्फोटितः ॥

श्रीपुष्पपेणमुनिरेव पदं महिम्नो

देवः स यस्य समभूत्स भवान्सधर्मा ।

श्रीविभ्रमस्य भवनं ननु पद्ममेव

पुष्पेषु मिश्रमिह यस्य सहस्रधामा ॥

विमलचन्द्रमुनीन्द्रगुरोर्गुरुः प्रशमिताखिलवादिमदं पदम् ।

यदि यथावदवैष्यत पण्डितैर्ननु तदान्ववदिष्यत वाग्विभोः ॥

चूर्णि(ः) ॥

तथाहि । यस्यायमापादितपरवादिहृदयशोकः पत्रालम्बनश्लोकः ॥

पत्रं शत्रुभयंकरोरु भवनद्वारे सदा संचर-

न्नानाराजकरीन्द्रवृन्दतुरगव्राताकुले स्थापितम् ।

शैवान्पाशुपतांस्तथागतसुतान्कापालिकान्कापिला-

नुद्दिश्योद्धृतचेतसा विमलचन्द्राशाम्बरेणादरात् ॥

दुरितग्रहन्निग्रहाद्भयं यदि भो भूरिनरेन्द्रवन्दितम् ।

ननु तेन हि भव्यदेहिनो भजत श्रीमुनिमिन्द्रनन्दिनम् ॥

घट्वादघटाकोटिकोविदं को विदा प्रवाक् ।

परवादिमल्लदेवो देव एव न सशयः ॥

चूर्णि(ः) ॥

येनेयमात्मनामधेयनिरुक्तिरुक्ता नाम शृष्टवन्तं कृष्णराजं प्रति ।

गृहीतपक्षादितरः परः स्यात्तद्वादिनस्ते परवादिनः स्युः ।

तेषां हि मल्लः परवादिमल्लस्तन्नाम मन्नाम वदन्ति सन्तः ॥

आचार्यवर्यो युतिरार्यदेवो राद्धान्तकर्ता ध्रियतां स मूर्ध्नि ।

यः स्वर्गयानोत्सवसीद्धि कायोत्सर्गस्थितः कायमुद्दुत्ससर्ज ॥

श्रवणकृततृणोऽसौ सयमं ज्ञातुकामैः

शयनविहितवेलासुसलुप्तावधानः ।

श्रुतिमरभसवृत्त्योन्मृज्य पिञ्चेन शिश्ये

किल मृदुपरिवृत्त्या दत्ततत्कीटवर्मा ॥

विश्वं यः श्रुतविन्दुनावरुधे भावं कुशाग्रीयया

बुद्धैवातिमहोयसा प्रवचसा बद्धं गणाधीश्वरैः ।

शिष्यान्प्रत्यनुकम्पया कृशमतीनैदंयुगीनान्सुगी-

स्तं वाचाचर्त चन्द्रकीर्तिगणितं चन्द्राभकीर्तिं बुधाः ॥

सद्धर्मकर्मप्रकृतिं प्रणामाद्यस्योन्नकर्मप्रकृतिप्रमोषः ।

तं नास्ति कर्मप्रकृतिं नमामो भट्टारकं दृष्टकृतान्तपारम् ॥

अपि स्ववाग्व्यस्तसमस्तविद्यस्त्रैविद्यशब्देऽप्यनुमन्यमानः ।

श्रीपालदेवः प्रतिपालनीयः सतां यतस्तत्त्वविवेचनी धीः ॥

तीर्थं श्रीमतिसागरो गुरुरिलाचक्रं चक्रार स्फुर-

ज्ज्योतिःपीततमःपयःप्रविततिः पूतं प्रभूताशयः ।

यस्मान्नूरिपसार्थपावनगुणः श्रीतिर्थमानोद्धस-

द्ग्नोत्पत्तिरिलातलापिपशिरःशृङ्गारकारिण्यभूत् ॥

यत्राभियोक्तारि लघुर्लघुधामसोम-

सौम्याङ्गभृत्स च भवत्यपि भूतिभूमिः ।

विद्याधनं जयपदं विशदं दधानो

विष्णुः स एव हि महामुनिहेमसेनः ॥

चूर्णि ॥ यस्यायमवनिपतिपरिपदि निग्रहमहीनिपातभीतदुस्यदुर्गवर्षव-
तारुदप्रतिवादिलोकः प्रतिज्ञाश्लोकः ॥

तर्के व्याकरणे कृतश्रमतया धीमत्तयाप्युद्धतो

मध्यस्थेषु मनीषिषु क्षितिभृतामग्रे मया स्पर्धया ।

यः कश्चित्प्रतिवक्ति तस्य विदुषो वाग्मेयमङ्गं परं

कुर्वेऽवश्यमिति प्रतीहि नृपते हे हैमसेनं मतम् ॥

हितैषिणां यस्य नृणामुदात्तवाचा निबद्धा हितरूपसिद्धिः ।

बन्धो दयापालमृनिः स वाचा सिद्धः सतां मूर्धनि यः प्रभावैः ॥

यस्य श्रीमतिसागरो गुरुरसौ चञ्चद्यशश्चन्द्रसूः
 श्रीमान्यस्य स वादिराजगणभृत्सब्रह्मचारी विभोः ।
 एकोऽतीव कृती स एव हि दयापालव्रती यन्मन-
 स्यास्तामन्यपरिग्रहग्रहकथा स्वे विग्रहे विग्रहः ॥
 त्रैलोक्यदीपिका वाणी द्वाभ्यामेवोदगादिह ।
 जिनराजत एकस्मादेकस्माद्वादिराजतः ॥
 आरुद्धाम्बरमिन्दुबिम्बरचितौत्सुक्यं सदा यद्यश-
 श्छत्रं वाक्चमरीजराजिरुचयोऽभ्यर्णं च यत्कर्णयोः ।
 सेव्यः सिंहसमर्च्यपीठविभवः सर्वप्रवादिप्रजा-
 दत्तोच्चैर्नयकारसारमहिमा श्रीवादिराजो विदाम् ॥
 चूर्णं ॥ यदीयगुणगोचरोऽयं वचनविलासप्रसरः कवीनाम् ।
 नमोऽर्हते ॥ (दक्षिणपार्श्वे)

श्रीमच्चालुक्यचक्रेश्वरजयकटके वाग्वधूजन्मभूमौ
 निष्काण्डं डिण्डिमः पर्यटति पटुरटो(वो) वादिराजस्य जिष्णोः ।
 जह्युद्यद्वाददपों जहिहि गमकतागर्वभूमा जहाहि
 व्याहारेप्यो जहीहि स्फुटमृदुमधुरश्राव्यकाव्यावलेपः ॥
 पाताले व्यालराजो वसति सुविदितं यस्य जिह्वासहस्रं
 निर्गन्ता स्वर्गतोऽसौ न भवति धिपणो वज्रभृदस्य शिष्यः ।
 जीवेतां तावदेतौ निलयबलवशाद्वादिनः केऽत्र नान्ये
 गर्वं निर्मुच्य सर्वं जयिनमिनसभे वादिराजं नमन्ति ॥
 वाग्देवीं सुचिरप्रयोगसुदृढप्रेमाणमप्यादरा-
 दादत्ते मम पार्श्वतोऽयमधुना श्रीवादिराजो मुनिः ।
 मो भोः पश्यत पश्यतैष यमिनां किं धर्म इत्युच्चकै-
 रब्रह्मण्यपराः पुरातनमुनेर्वीरवृत्तयः पान्तु वः ॥
 गङ्गावनीश्वरशिरोमणिबन्धसध्या-
 रागोल्लसच्चरणचारुनखेन्दुलक्ष्मीः ।
 श्रीशब्दपूर्वविजयान्तविनूतनामा
 धीमानमानुषगुणोऽस्ततमः प्रमांशुः ॥

चूर्णि ॥ स्तुतो हि स भवानेष श्रीरादिराजदेवेन ॥
 यद्विद्यातपसोः प्रशस्तगुणं श्रीहेमसेने गुणं
 प्रागासीत्सुचिराभियोगचलतो नीतं परागुन्नतिम् ।
 प्रायः श्रीविजये तदेतदस्तिलं तद्वीथिकायां स्थिते
 संक्रान्तं कथमन्यथानतिचिरादीदृग्विधेदृक्तपः ॥
 विद्योदयोऽस्ति न मदोऽस्ति तपोऽस्ति भास्व-
 न्नोऽग्रत्वमस्ति विभुतास्ति न चास्ति मानः ।
 यस्याश्रये कमलभद्रगुनीश्वरं तं
 यः स्थातिमापदिह शाम्यद्वैर्गुणैः ॥
 सरणमात्रपवित्रतमं मनो भवति यस्य सतामिह तीर्थिनाम् ।
 तमतिनिर्मलमात्मविशुद्धये कमलभद्रसरोवरमाश्रये ॥
 सर्वाङ्गैर्यमिहालिलिङ्गं सुमहाभागं कला भारती
 भास्वन्तं गुणरत्नभूषणगणैरप्यग्रिमं योगिनाम् ।
 तं सन्तः सुवतामलंकृतदयापालाभिधानं महा-
 सूरिं भूरिभियोऽत्र पण्डितपदं यत्रैव युक्तं स्मृताः(तम्) ॥
 विजितमदनदर्पः श्रीदयापालदेवो
 विदितसकलशास्त्रो निर्जिताशेषवादी ।
 विमलतरयशोभिर्व्यासदिकचक्रवालो
 जयति नतमहीभृन्मौलिरत्नारुणाङ्घ्रिः ॥
 यस्योपास्य पवित्रपादकमलद्वन्द्वं नृपः पोष्टमलो
 लक्ष्मीं सन्निधिमानयत्तं विनयादित्यः कृताज्ञाभुवः ।
 कस्तस्यार्हति शान्तिदेवयमिनः सामर्थ्यमित्थं तथे-
 त्याख्यातुं विरलाः कलौ स्फुरदुरुज्योतिर्दशास्तादृशाः ॥
 स्वामीति पाण्ड्यप्रथिवीपतिना निस्पृष्ट-
 नामाप्तदृष्टिविभवेन निजप्रसादात् ।
 धन्यः स एव मुनिराहवमल्लभूभु-
 गास्थानिकप्रथितशब्दचतुर्मुखाख्यः ॥

त्यक्त्वान्यसिन्सुरपतिमुखे चक्रिसौख्ये च तृष्णां

तत्तुच्छार्थैरलमलमधीलोचनैर्लोकवृत्तैः ॥

अज्ञानज्ञात्मानं सकलविषयज्ञानवपुषं

सदा शान्तं स्वान्तःकरणमपि-तत्साधनतया ।

बही रागद्वेषैः कलुषितमनाः कोऽपि यततां

कथं जानन्नेनं क्षणमपि ततोऽन्यत्र यतते ॥

(पश्चिमपार्श्वे) चूर्णि ॥ यस्य च शिष्ययोः कविताकान्त-धादिको-
लाहलापरनामधेययोः शान्तिनाथ-पद्मनाभपण्डितयोरखण्डपाण्डित्यगु-
णोपवर्णनमिदमसंपूर्णम् ॥

त्वामासाद्य महाधियं परिगता या विश्वविद्वज्जन-

ज्येष्ठाराध्यगुणा चिरेण सरसा वैदग्ध्यसंपन्निरा(म्) ।

कृत्वाशान्तनिरन्तरोदितयशःश्रीकान्त शान्ते न तां

वक्तुं सापि सरस्वती प्रभवति द्रुमः कथं तद्वयम् ॥

व्यावृत्तभूरिमदसंततिविस्मृतेर्प्या-

पारुष्यमाप्तकरुणारुतिकान्दिशीकम् ।

धावन्ति हन्त परवादिगजास्त्रसन्तः

श्रीपद्मनाभबुधगन्धगजस्य गन्धात् ॥

दीप्ता च शिक्षा च यतो यतीनां जैनं तपस्तापहरं दधानात् ।

कुमारसेनोऽवतु यच्चरित्रं श्रेयःपथोदाहरणं पवित्रम् ॥

जगद्गरिमवस्सरसरमदान्धगन्धद्विप-

द्विधाकरणकेसरी चरणभूष्यभूभृच्छिखः ।

द्विपद्गुणवपुस्तपश्चरणचण्डधामोदयो

दयेत मम मल्लिपेणमलधारिदेवो गुरुः ॥

वन्दे तं मलधारिणं मुनिपति मोहद्विषद्व्याहति-

व्यापारव्यवसायसारहृदयं सत्संयमोरुश्रियम् ।

यत्कायोपचयीभवन्मलमपि प्रव्यक्तभक्तिक्रमा-

नम्राकम्पमनोमिलन्मलमपीप्रसालनैकक्षमम् ॥

अतुच्छतिमिरच्छटानटिलजन्मजीर्णद्वौ-

दवानलतुलाजुपा पृथुतपःप्रभावत्विषाम् ।

पद पदपयोरुहभ्रमितमव्यभृङ्गावलि-

र्ममोल्लसतु मल्लिषेणमुनिराप्मनोमन्दिरे ॥

नैर्मल्याय मलाविलाङ्गमखिलत्रैलोक्यराज्यश्रिये

नैर्ऋक्षचन्यमतुच्छतापहतये न्यञ्चद्गुताश तपः ।

यस्यासौ गुणरत्नरोहणगिरिः श्रीमल्लिषेणो गुरु

र्वन्द्यो येन विचित्रचारुचरितैर्धात्री पवित्रीकृता ॥

यस्मिन्नप्रमिता क्षमाभिरमते यस्मिन्दयानिर्दया-

श्लेषो यत्र समत्वधीः प्रणयिनी यत्रासृहा ससृहा ।

काम निर्वृतिकामुकः स्वयमधोऽप्यग्रेसरो योगिना-

माश्चर्याय कथं न नाम चरितैः श्रीमल्लिषेणो मुनिः ॥

य पूज्य पृथिवीतले यमनिशं सन्तः स्तुवन्त्यादरा-

घेनानङ्गधनुर्जित मुनिजना यस्यै नमस्कुरुवते ।

यस्मादागमनिर्णयोऽयमभवद्यस्यास्ति जीवे दया

यस्मिञ्श्रीमलधारिणि व्रतिपतौ धर्मोऽस्ति तस्यै नमः ॥

धैर्यवलसरसतीर्थे सैष सन्न्यासधन्या

परिणतिमनुतिष्ठन्नन्दिमानिष्ठितात्मा ।

व्यसृजत निजमङ्गं भङ्गमङ्गोद्भवस्य

अथितुमिव समूलं भावयन्भावनाभिः ॥

चूणि ॥ तेन श्रीमदजितसेनपण्डितदेवदिव्यश्रीपादकमलमधुकरीभूत-
भावेन महानुभावेन जैनागमप्रसिद्धसल्लेखनाविविधिसृज्यमानदेहेन समाधि-
विधिविलोकनोचितकरणकुतूहलमिलितसकलसद्यस्तोपनिमित्तमात्मान्त कर-
णपरिणतिप्रकाशनाय निरवद्य पद्यमिदमाशु विरचितम् ॥

आराध्य रत्नत्रयमागमोक्त विधाय नि शल्यमशेषजन्तो ।

क्षमा च कृत्वा जिनपादमूले देह परित्यज्य दिव विशाम ॥

शाके शून्यशराम्बरावनि(१०९०)मिते संवत्सरे कीलके

मासे फाल्गुनिके तृतीयदिवसे वारेऽसिते भास्करे ।

स्यातौ श्वेतसरोवरे सुरपुरं यातो यतीनां पति-

र्मध्याहे दिवसत्रयानशनतः श्रीमल्लिपेणो मुनिः ॥

श्रीमन्मलधारिदेवर गुडुं विरुदलेखक मदन महेश्वरं मल्लिनाथं वरेदं

विरुदरूवारिमुखतिलकं गङ्गाचारिकण्डरिपिदम् ॥

(प. ल. राइस् पण्डितमुद्रिते 'इन्स्क्रिप्शन्स् ऐट् श्रवणपेल्-
गोला'नामरूपुस्तके चतुष्पञ्चाशौ लेखः ।)

(३९)

यादववंशोद्भूतकृष्ण(कहर)महीपालामात्यमल्लिसेहि-
दानपत्रम् ।

ॐ नमः शिवाय ॥ श्रीगणाधिपतये नमः ॥

पायादायः स वः पोत्री यदंष्ट्राप्रतिबिम्बिता ।

अगादिव धृता धात्री हर्षाद्विगुणपुष्टताम् ॥

अस्ति स्वस्त्ययनो राजा सिंहणो यदुवंशजः ।

यस्य कीर्तिस्त्रिभुवने प्रथिता हरिकीर्तिवत् ॥

प्रत्याशिक्षितिपालमौलिमुकुटप्रत्युप्तमुक्ताफल-

प्रान्तप्रोहसदद्विवारिजयुगः श्रीसिंहणः क्षोणिपः ।

आशाविश्रुतशुद्धयादवकुलस्पष्टोऽवति क्षमातलं

पारावारसुमेखलं सुतवरः शूरोऽजयज्जैतुगिः ॥

यो राजा जैतुगिर्नाम सिंहणाख्यान्वृपात्ततः ।

जनितो यदुवंशावधौ पयोधाविव चन्द्रमाः ॥

तस्य पुत्रो महातेजाः श्रीकहर इति श्रुतः ।

यदाज्ञां शिरसा धृत्वा भवन्ति सुखिनो नृपाः ॥

जयति जगति राजा सर्वभूपालमौलि-

प्र(अ)थितपरमरत्नप्रोहसत्पादपद्मः ।

यदुकुलचिरलीले वासुदेवे जनाना

नयनकमलसूर्यः प्रीतिमान्कह्वराख्यः ॥

यद्वक्षसि स्थिता लक्ष्मीर्यद्भुजे विजयाङ्गना ।

यद्वृष्टौ करुणा नित्यं ददामीति वचस्यपि ॥

यद्यात्रायां नृपाः सर्वे तत्र तत्र स्थिता दिशि ।

बालैरन्तःपुरैर्भीत्या क्षेपयन्त्यज्जसा बलिम् ॥

तस्यान्यक्षितिपालमौलिमुकुटप्रत्युत्तरनैश्चिरं

नीराजचरणारविन्दयुगलः शेषस्य पृथ्वीपतेः ।

शूरोऽमात्यधुरि स्थितो विजयते बीचाग्रजः संततं

मल्लाख्यः किल चिक्रदेवतनयः प्रख्यातकीर्तिर्भुवि ॥

तस्यात्मजो महामात्यश्चौण्डिसेट्टिर्महायशाः ।

यो जिह्वा पृथिवीशस्य यो राज्ञो दक्षिणो भुजः ॥

यश्चौण्डिसेट्टिः प्रथितप्रतापः सर्वासु दिक्षूर्जितपुण्यकीर्तिः ।

श्रीसोमनाथाङ्घ्रियुगात्म(ब्ज)नत्या प्रवर्धिताशेषविभूतिरम्यः ॥

दिशो जिगीपं(पुं) तमवेक्ष्य सर्वे द्विपन्त एवं त्वथ चौण्डिसेट्टिम् ।

बल्मीकमारुह्य तृणं चरन्ति गृह्णन्ति नीवीमपि कर्णपत्रम् ॥

यद्रूपसौन्दर्यगुणप्रलुब्धा रतिः समासाद्य पुनः पति सा ।

विस्मृत्य चानङ्गसुखं प्रवृद्धसुखेन विक्रीडति लब्धहर्षा ॥

प्रशास्त्यरीन्यः प्रगृहीतचापो ददाति चार्थान्कृपया द्विजेभ्यः ।

चवुण्डसेट्टाख्यबुधाय दद्यात्तस्मै चिरायुर्भुवि सोमनाथः ॥ ७ ॥

स्वस्तिश्रीशकसंवत्सरस्य शताधिकसहस्रैकाधिकसप्तत्या(११७०)श्वा-

नन्तरे सौम्येऽब्दे श्रावणे मासि सितपक्षे द्वादश्यां गुरुवारे श्रीकह्वरदेवस्य

महाराजस्य बीचाग्रजो महिसेट्टाख्यो महामात्यः कटकयात्रायां भीमरग्यां

पौण्डरीकक्षेत्रे श्रीविष्णुसंनिधौ वेषुग्रामदेशस्थां ताम्रपुरी दशाधिकशत-

वृत्तीः प्रकल्पाष्टभोगसमस्ततेजःसहितां सर्वनमस्यां प्रसिद्धचतुःसीमामुद्रितां

श्रीकह्वरदेवस्य राज्ञो राज्याभ्युदयार्थं नानागोत्रेभ्यो ब्राह्मणेभ्यः सदक्षिणं

धारापूर्वकं प्रदत्तवान् । तस्य पुत्रो महामात्यश्चौण्डिसेट्टिः राज्ञः समीपं

गत्वा पितु सर्वाधिपत्य राज्ञो लब्ध्वा वेणुग्रामदेशस्था ताम्रपुरी मम पित्रा
 ब्राह्मणेभ्यो दत्तेति तस्य राज्ञो निवेदयित्वा तेन राज्ञा मयैव दत्तेति ल
 ब्ध्वाभ्यनुज्ञस्तेभ्यो ब्राह्मणेभ्योऽष्टभोगतेज समन्वित सर्वेनमस्य ताम्रशासन
 चौण्डिसेट्टिर्दापयित्वा पितुर्धर्ममाचन्द्रार्क सुस्थिर कृतवान् ॥ ७ ॥ तस्यै
 सर्वत स्वस्त्यस्तु ॥ ७ ॥ ततस्तन्मास्ताम्रपुर्या प्रतिगृहितृणा त्राहणाना
 गोत्रगुणनामानि क्रमेण लिख्यन्ते ॥ ७ ॥ स्वस्ति ॥ ७ ॥ वसिष्ठगोत्रीय-
 लक्ष्मीधरभट्टोपाध्यायसुतनारायणभट्टोपाध्याय । तस्य पुत्र लक्ष्मीधरक-
 मिन । वसिष्ठगोत्रीयवामनकमितसुतनारायणभट्टोपाध्याय । आत्रेयगोत्री-
 यरुगर्धद दुग्गणभट्टोपाध्यायसुतरुष्णभट्टोपाध्याय । तस्य पुत्र दुग्गण
 भट्टोपाध्याय । काश्यपगोत्रीयकावदेवपट्टवर्धनसुतरामेश्वरपट्टवर्धन । अग
 स्त्यगोत्रीयाचार्यकेशवभट्टोपाध्यायसुतदशग्रन्थिमाधवभट्टोपाध्याय । तस्य
 भ्राता वेदार्धनार(राय)णभट्टोपाध्याय । आत्रेयगोत्रीयब्रह्मदेवपट्टवर्धनसुत
 नारायणपट्टवर्धन । तस्य भ्राता श्रीधरपट्टवर्धन । जामदग्न्यवत्सगोत्रीय-
 जकदेवभट्टोपाध्यायसुतश्रीधरभट्टोपाध्याय । काश्यपगोत्रीयश्रीधरभट्टोपा-
 ध्यायसुतश्रीभागवतकलिदेवभट्टोपाध्याय । आत्रेयगोत्रीयनारायणकमित
 सुताध्वरिवत्सवणभट्टोपाध्याय । भारद्वाजगोत्रीयनारद^(१)सुतकामदेवघेस ।
 वासिष्ठगोत्रीयभास्करसुतरामदेवघेस । भारद्वाजगोत्रीयब्रह्मदेवकमितसुतसो-
 मेश्वरकमित । काश्यपगोत्रीयलक्ष्मीधरभट्टोपाध्यायसुतसोमेश्वरभट्टोपा-
 ध्याय । भारद्वाजगोत्रीयवामदेवपट्टवर्धनसुतविष्णुपट्टवर्धन । भारद्वाजगो-
 त्रीयभेधाविलिप्ताससुतगोपालपट्टवर्धन । तस्य भ्राता उत्तमकमित । तस्य
 सुत विश्वनाथविलिप्तास । वासिष्ठगोत्रीयदेवणपट्टवर्धनसुतशकराचार्य ।
 तस्य सुत चोडरायपट्टवर्धन । वासिष्ठगोत्रीयजेतकद्वरपाठकसुतरवलदेवपा
 ठक । तस्य भ्राता केशव पाठक । भार्गवगोत्रीयदामोदरद्वे(द्विवे)दिसुत
 शिवहरिपाठक । तस्य भ्राता सर्वेश्वरद्वे(द्विवे)दी । वासिष्ठगोत्रीय देव
 दुवे(द्विवेदि)सुतलक्ष्मीधरपाठक । पाराशरगोत्रीयशान्तिशुक्लसुतगजा(दा)-
 धरपाठक । वत्सगोत्रीयदेवशर्मशुक्लसुतनारासिंहपाठक । भार्गवगोत्रीयकी
 तिवासपाठकसुतनागदेवपाठक । गर्गगोत्रीयदेवशर्मपाठकसुताश्वधरपाठक ।

आर्ष्टिकगोत्रीयामदेवोपाध्यायसुतदामोदरोपाध्यायः । तस्य भ्राता आशोपा-
 ध्यायः । कापिष्ठलगोत्रीयचांगदेवपाठकसुतदामोदरपाठकः । देवरातगोत्री-
 यसारङ्गदीक्षितसुतवासूपाध्यायः । वत्सगोत्रीयमहेश्वरपाठकसुतमहेशर्मपा-
 ठकः । गार्ग्यगोत्रीयवाकुपाठकसुतसोढणपाठकः । भारद्वाजगोत्रीयात्रिदेव-
 पण्डितसुतवैजनाथपण्डितः । कौशिकगोत्रीयप्रभाकरत्रिवाडि(पाठि)सुतदा-
 मोदरत्रिवाडिः । कौण्डिन्यगोत्रवाकुद्वे(द्विवे)दिसुतजगद्धरद्वे(द्विवे)दिः ।
 कौशिकगोत्रीयमदनाइतपाठकसुतरामदेवपाठकः । भारद्वाजगोत्रीयत्रिलोच-
 नसुतविजयशर्मपाठकः । तस्य भ्राता क्षेमधरपाठकः । शाण्डिल्यगोत्री-
 यहरिहरत्रिवाडिसुतमहशर्मत्रिवाडिः । कौशिकगोत्रीयउत्तमपण्डितसुतखे-
 यिदेवपण्डितः । गरगगोत्रीयअसधरपाठकसुतसावलपाठकः । मौदुग(द्र)त्य-
 गोत्रीयनारायणोपाध्यायसुतवसवणोपाध्यायः । भारद्वाजगोत्रीयगनगनूरमै-
 लारस्वामिगलसुतईश्वरस्वामिः(मी) । विश्वामित्रगोत्रीयसर्वज्ञसरस्वतीमण्डा-
 रडदेवणभट्टोपाध्यायसुतसर्वज्ञवैजनाथभट्टोपाध्यायः । आत्रेयगोत्रीयनागदे-
 वसुतवोपदेवोपाध्यायः । काश्यपगोत्रीयतेजोपाध्यायसुतलक्ष्मीधरोपाध्यायः ।
 गर्गगोत्रीयब्रह्मदेवपट्टवर्धनसुतसोमनाथपट्टवर्धनः । तस्य भ्राता त्रिविक्रमभ-
 ट्टोपाध्यायः । भारद्वाजगोत्रीयमलिदेवपट्टवर्धनसुतभास्करभट्टोपाध्यायः ।
 तस्य भ्राता कलिदेवपट्टवर्धनः । विष्णुवृद्धगोत्रीयतन्त्रमन्त्राचार्यवामदेवभट्टो-
 पाध्यायसुतनरसिंहभट्टोपाध्यायः । विश्वामित्रगोत्रीयसोमेश्वरपट्टवर्धनसुतशं-
 करघलिसः । विष्णुवृद्धगोत्रीयश्रीधरपट्टवर्धनसुतमाधवपट्टवर्धनः । कपि-
 गोत्रीयमाधवपट्टवर्धनसुतश्रीधरपट्टवर्धनः । काश्यपगोत्रीयकलिदेवघलिससु-
 तविष्णुपट्टवर्धनः । काश्यपगोत्रीयकेशवपट्टवर्धनसुतस्वामिदेवघलिसासः ।
 काश्यपगोत्रीयनारणभट्टनसुतदेवणघलिसः । भारद्वाजगोत्रीयमहादेवपट्ट-
 वर्धनसुतमलिदेवघैसासः । तस्य भ्राता देवणघैसासः । भारद्वाजगोत्री-
 यरामदेवघैसाससुतविष्णुघैसासः । वासिष्ठगोत्रीयादित्यभट्टोपाध्यायसुतवा-
 रणाशियविष्णुभट्टोपाध्यायः । पाराशरगोत्रीयवारणाशियनारायणभट्टोपा-
 ध्यायसुतविश्वनाथक्रमितः । आत्रेयगोत्रीयसरस्वतीपद्मनाभभट्टोपाध्यायः ।
 काश्यपगोत्रीयद्रविडविश्वनाथभट्टोपाध्यायः । कपिगोत्रीयदामोदरभट्टो-

पाध्यायसुतरवलदेवभट्टोपाध्यायः । काश्यपगोत्रीयमाधवपट्टवर्धनसुतम-
 ऋषणोपाध्यायः । विश्वामित्रगोत्रीयब्रह्मज्ञानिगलब्रह्मदेवभट्टोपाध्यायसुता-
 नन्तभट्टोपाध्यायः । हरितगोत्रीयगोविन्दपट्टवर्धनसुतवामनपट्टवर्धनः । ह-
 रितगोत्रीयवामनपट्टवर्धनसुतगोविन्दपट्टवर्धनः । तस्य भ्राता वासुदेवपट्ट-
 वर्धनः । भारद्वाजगोत्रीयचन्द्रभट्टोपाध्यायसुतप्रोलिभट्टोपाध्यायः । भारद्वा-
 जगोत्रीयवासुदेवभट्टोपाध्यायसुतमहादेवपट्टवर्धनः । भारद्वाजगोत्रीयश्रीधर-
 सुतईश्वरघलिसः । श्रीवत्सगोत्रीयमायिदेवघलिसासुतगोविन्दघलिसासः ।
 श्रीवत्सगोत्रीयदिवाकरघलिसासुतनागदेवघलिसासः । वासिष्ठगोत्रीयव-
 लिदेवघैससुतमलिदेवपट्टवर्धनः । मौनभार्गवगोत्रीयनारायणघलिससुतवस-
 वणघलिसासः । भारद्वाजगोत्रीयवेदार्थदरेच्यपणसुतमैलारभट्टोपाध्यायः ।
 गौतमगोत्रीयलक्ष्मीधरसुतविष्णुभट्टोपाध्यायः । भारद्वाजगोत्रीयप्रसन्नसरस्व-
 तीश्रीधरभट्टोपाध्यायसुतवासुदेवभट्टोपाध्यायः । आत्रेयगोत्रीयविष्णुभट्टो-
 पाध्यायसुतसामवेदीहरिहरभट्टोपाध्यायः । मौनभार्गवगोत्रीयभास्करभट्टो-
 पाध्यायसुतविष्णुपट्टवर्धनः । भारद्वाजगोत्रीयकेशवभट्टोपाध्यायसुतहिमद-
 कलिदेवपट्टवर्धनः । भारद्वाजगोत्रीयनरसिंहपट्टवर्धनसुतमाधवपट्टवर्धनः ।
 भारद्वाजगोत्रीयनागदेवपट्टवर्धनसुतसरस्वतीनागदेवपट्टवर्धनः । काश्यपगो-
 त्रीयविष्णुभट्टोपाध्यायसुतमलिदेवभट्टोपाध्यायः । आत्रेयगोत्रकेशवपट्टवर्ध-
 नस्य भ्राता मधुसूदनपट्टवर्धनः । आत्रेयगोत्रवरदेवसुतप्रौढसरस्वतीनां
 वृत्तिद्वयम् । काश्यपगोत्रविष्णुदेवः । वामनभट्टोपाध्यायः । काश्यप-
 गोत्रनागदेव(नागदेव)भट्टोपाध्यायः । काश्यपगोत्रीयबोनकममञ्जयणभट्टो-
 पाध्यायः । वासिष्ठगोत्रीयसामवेदिचघ्नभट्टोपाध्यायः । काश्यपगोत्रीय-
 स्वयंपाकिविश्वनाथभट्टोपाध्यायः । काश्यपगोत्रीयगोकागेयवेदार्थदनागदेव-
 भट्टोपाध्यायः । मौनभार्गवगोत्रीयमेधाविघैससुतउत्तमकामितः । काश्यपगो-
 त्रीयअणिगेरैयविष्णुपट्टवर्धनः । भारद्वाजगोत्रीयरिहशुक्लसुतश्रीविप्रदा-
 सपद्मनाभशर्मोपाध्यायः तस्य वृत्तिचतुष्टयम् । आत्रेयगोत्रसामवेदिहरिह-
 रभट्टोपाध्यायः ॥ ४ ॥

भूमिं यः प्रतिगृह्णाति यश्च दानं प्रयच्छति ।
तावुमौ पुण्यकर्माणौ नियतौ(तं) स्वर्गगामिनौ ॥

अपि हस्तमितां भूमिं यो विप्राय प्रयच्छति ।

षष्टि वर्षसहस्राणि स्वर्गे लोके महीयते ॥

दानपालनयोर्मध्ये दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ।

दानात्स्वर्गमवाप्नोति पालनादच्युतं पदम् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

षष्टि वर्षसहस्राणि विष्ठायां जायते क्रिमिः ॥

गामेकां रत्निकामेकां भूमेरप्येकमङ्गुलम् ।

हरन्नरकमाप्नोति यावदा भूतसंश्रवम् ॥

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो महद्भिः ।

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामचन्द्रः ॥

यो देवपूजाप्रगृहीतचित्तो यो वैरिपक्षेषु गृहीतखड्गः ।

यो ब्राह्मणेष्वर्पितचित्तराशिः स चौण्डिसेट्टिर्भवताच्चिरायुः ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

श्रीमच्चौण्डीश्वरकृतधर्मोऽयं सर्वधर्मतोऽभ्यधिकः ।

करुपस्थायी भूयाद्भूयादप्येष दीर्घायुः ॥ ७ ॥

श्रीसोमनाथश्रीपादपद्माराधकः श्रीचौण्डिसेट्टिः ॥ ७ ॥

लेखकः ज्योतिषवसवणोपाध्यायः ॥ ७ ॥ श्री ॥ स्वस्तिश्री ॥ मङ्गलं

महाश्री ॥ ७ ॥ श्री ॥ ७ ॥

काश्यपगोत्रमङ्गलपण्डितसुतगोपालपण्डितो महाराजनङ्गलिगेनडहं वा-

वेद्यवृत्ति ड ॥ ७ ॥ श्रीः ॥ ७ ॥ भारद्वाजगोत्रीयहिमडनागदेवपट्टव-

र्धनः । भारद्वाजगोत्रीयविप्रदासपद्मनाभभट्टोपाध्यायसुतसोमनाथदेवस्य वृ-

त्तिद्वयम् ॥ ७ ॥ श्री ॥

(४०)

नेपालमहीपालसिद्धिर्नृसिंहमल्लस्य प्रशस्तिः ।

ॐ नमो गोपालाय ॥

ब्रह्मत्वे सृजते विश्वं स्थितौ पालयते हरे ।

रुद्ररूपाय कल्पान्ते नमस्तुभ्यं त्रिमूर्तये ॥

प्रावीण्यप्रथितः प्रतापमथितप्रत्यर्धिपृथ्वीपति-

प्रोद्दामप्रमदौवलोचनपयःप्रारब्धवारांनिधिः ।

जातः श्रीहरिसिंहदेवनृपतिर्दातावदातान्वये

संप्राप्तः पृथुना नृपेण समतां यो वृत्तिदाता सताम् ॥

यस्यान्ववायजलधावुदियाय राज-

चन्द्रो महेन्द्र इव तत्र महेन्द्रमल्लः ।

येनार्थिकल्पतरुणा गुणसागरेण

राजन्वती वसुपती महती बभूव ॥

यत्प्रौढप्रभवत्प्रतापपतिताः प्राकम्पिताः शत्रवो

मेजुः शैलदरीं विहाय नगरीं त्यक्त्वा पुरे सुन्दरीम् ।

यस्याचारविचारपौरुपरवव्यग्राः समग्रा गिर-

स्तस्य क्षोणिपतेः प्रसिद्धमहसः केनोपमेयं यशः ॥

अस्यात्मजोऽजनि महीतलकल्पवृक्षो

राजा विराजितयशः शिवसिंहदेवः ।

भूमीभुजा समरसीम्नि महाभुजेन

क्षेमं क्षणेन रिपवो बहवो विनष्टाः ॥

येन क्षोणिभुजा प्रयाणसमये पादातसैन्योच्छल-

द्भूलीजालसमुत्थितेन मनसा व्योमान्धकारीकृतम् ।

कूर्मो मर्मणि चूर्णितोऽपि नितरां धत्ते कथंचिद्धरां

शेषः शेषदशां जगाम सहसा सर्वसहा निःसहा ॥

तनयोऽस्य विनयपूर्णो बभूव कर्णोपमो भूमौ ।

हरिहरसिंहनरेन्द्रो वसुधाचन्द्रो बभूवासौ ॥

अरीणां निहन्ता यशःपारगन्ता सुशीलः समन्ताज्जयन्ताधिकश्रीः ।

स्वतातानुरूपोऽतितेजःसुरूपो बभूवावनीमण्डले चण्डरोचिः ॥

इन्द्राणीव सुरेश्वरस्य दयिता पद्मेव पद्मापते-

वैदेहीव रघूत्तमस्य गृहिणी गौरीव गौरीपतेः ।

तस्य क्षोणिपतेर्बभूव महिषी भव्या भवानीसमा

राज्ञी लालमती सती गुणवती प्रायो रतिर्भारती ॥

पौरंदरी दिगिव नूतनभानुबिम्बं

सौन्दर्यकाननगजाननमम्बिकेव ।

पुत्रं पवित्रमथ सिद्धिर्नृसिंहमल्लं

सा राजपुत्रतनया जनयांबभूव ॥

येनाकारि विपक्षपक्षमलदृशां दृग्वारिभिर्वारिधि-

र्येनाधारि जगद्वयोपरि शरच्चन्द्रावदातं यशः ।

बाल्योपक्रम एव विक्रमवतस्तस्याधुना पौरुषे

श्रीमत्सिद्धिर्नृसिंहमल्लनृपतेर्युद्धे समर्थो हि कः ॥

यद्भूमीपालगङ्गाजलविमलयशःपूरकर्पूरपूरै-

र्ब्रह्माण्डे पाण्डुरेऽसिन्समजनि रजनीनायको निष्कलङ्कः ।

तत्किं भूसेवकोऽभून्मुखमलमिषादेव यस्यामृतांशुः

सोऽयं दीर्घायुरास्तामधिधरणि मणिः सिद्धिपूर्वो नृसिंहः ॥

दानाल्पीकृतकल्पवृक्षगरिमा सीमा च तेजस्विनां

श्रीमानद्भुतकीर्तियुक्तमहिमा भीमानुजः साहसे ।

दोर्दण्डद्वयचण्डिमान्तगलितप्रत्यर्थिपृथ्वीपतिः

श्रीमत्सिद्धिर्नृसिंहमल्लनृपतिर्यवति सर्वोपरि ॥

प्रातिष्ठयं च युधिष्ठिराधिकतरं निष्ठा वसिष्ठाधिका

कीर्तिः कार्तिकृत्तिकापतिमति(?)स्तस्याधिका वर्तते ।

वाणी व्याससमा रमा स्थिरतमा रामाभिरामाकृतिः

श्रीमत्सिद्धिर्नृसिंहमल्लनृपतेः किं नाम यन्नाद्भुतम् ॥
कदाचिदेतेन महोन्नतेन मठः कृतः कोऽपि धनैरनेकैः ।
श्रीबालगोपालविरामभूमिर्विकुर्वतामर्त्यधरा जगत्याम् ॥

यो मेरुमन्दरमहेन्द्रहिमाद्रिविन्ध्य-

कैलासशैलशिखरभ्रममातनोति ।

किं चास्य हेमकलशानवलोक्य देवैः

संदिह्यते कनकधामनि पर्वतेन्द्रे ॥

हर्षान्नेपालवर्षे स्वरशरतुरगैरङ्किते (७९७) फाल्गुनीये

पक्षे प्राप्ते वलक्षेऽमरगुरुदिवसे शंकरर्षे दशम्याम् ।

चक्रे जाम्बूनदीयैर्गुरुतरकलशैर्भास्वरैरेकविंश-

नेपालक्षोणिपालः प्रथितभुजबलो भूषणं तन्मठस्य ॥

युद्धारम्भः कृतोऽस्मिन्नपि शुभदिवसे शत्रुभिर्युद्धशौण्डे-

र्दुष्टैः कोटोऽवरुद्धः कुटिलनृपमटैरद्भुतैः कोटिसंख्यैः ।

लीलामात्रेण शत्रूनपयनयत(!)तदा पार्थिवः पार्थतुल्यः

कोटं निर्मोचयित्वा नमुचिरिपुरिवानन्दसंदोहमाप ॥

राजसूय इवारब्धो मध्यस्थेन महीभुजा ।

विशिष्य शेषनागोऽपि न शक्तो यस्य वर्णने ॥

आचार्यो यत्र मर्यादाधैर्यौदार्यदयानिधिः ।

विश्वनाथ उपाध्यायो विश्वनाथ इवाभवत् ॥

यो मेरुभूधर इवातिगुरुर्गरिष्ठा

योऽसौ महार्णव इवातिमहान्महिम्ना ।

यो व्यासवद्विविधवैदिकमन्त्रपाठे

यो निष्ठया भुवि वसिष्ठमहर्षिकल्पः ॥

यात्रायाता मञ्जुयन्तः(!) कियन्तो विद्यावन्तो जज्ञपूका यिवन्तः (!) ।

नानादिगम्यः पण्डितैरभ्युपेतं सद्ये तस्मिन्मण्डपं मण्डितं यैः ॥

द्वास्थातारौ कल्पितौ तत्र सत्रे द्वौ द्वौ द्वारि द्वारि देवपितृभ्यो ।
भूषाभूतो विद्विषां दर्पहन्ता नेता तेषां विश्वनाथो मनीषी ॥

आरब्धे शिविना नृपेण विधिना सत्रे पुरा गौरवा-

दग्नेः खाण्डवखण्डनं समतनोद्गाण्डीवकोदण्डवान् ।

तस्मिन्सिद्धिर्नृसिंहमल्लनृपतेः सत्रे घृताजीर्णतः

किं भूयासमितीव मुञ्चति शिखी बाष्पाणि धूमच्छलात् ॥

चत्वारिंशद्दिनान्यासीन्महासोमो महोत्सवः ।

श्रीमान्सिद्धिर्नृसिंहेन कलिकर्णेन कारितः ॥

संभारः सर्ववस्तूनां राजसूये यथा श्रुतः ।

तथैव तत्र सत्रेऽपि जातस्तदधिकोऽपि वा ॥ .

रत्ने स्वर्णे गवादौ करितुरगधने भूषणे दिव्यवस्त्रे

दासीदासे निवासे विविधरसमये भक्ष्यमात्रे पवित्रे ।

चत्वारिंशद्दिनानि क्षितिपकुलमणेरस्यपत्रे प्रसन्ने

वाणी तत्रोल्लसस प्रतिपदमधिका देहिदेहीति मात्रा ॥

पामरी(?) वलयकुण्डलादिकं दृष्टपूर्वमपि येन न क्वचित् ।

तेन तत्र नृपतेः प्रसादतो भिक्षुणा निजतनौ समर्पितम् ॥

दिव्यान्येव गृहाणि दिव्यवसुधारत्नानि दिव्याम्बरं

दिव्यान्येव विभूषणानि सदयो दिव्यानि रत्नानि च ।

नेपाले प्रचरन्ति यानि वसुधावस्तूनि दिव्यान्यसौ

श्रीमत्सिद्धिर्नृसिंहमल्लनृपतिः सर्वाणि तान्यर्पयत् ॥

यानि दृष्टानि वस्तूनि न श्रुतानि कदाचन ।

तानि दत्तानि सर्वाणि तत्र सत्रे महीभुजा ॥

येनाकारि जगन्नयोपरि मठो होमोऽपि कोट्याहुति-

र्दत्ता स्वर्णशतद्वयी प्रतिदिनं किं किं न दत्तं धनम् ।

दत्तस्तण्डुलपर्वतोऽपि विधिना कल्पद्रुमोऽप्यद्भुतः

श्रीमत्सिद्धिर्नृसिंहमल्लनृपतिः कर्णावतारो ध्रुवम् ॥

विद्यावन्तः कियन्तो विविधगुणभृतः केऽपि विद्याविहीना
 नानादिग्भ्यः समेताः श्रुतनृपतिगुणा भिक्षवो लक्षसंख्याः ।
 तेषामनैः सुवर्णैः सुललितवसनैर्भूषणाद्यैर्धनैश्चै-
 र्दारिद्र्यं वारयित्वा नृग इव मुमुदे देवकल्पोऽवनीन्द्रः ॥
 कर्णः कन्यातनूजो बलिरपि विदितः किंतु दैतेयजन्मा
 पाषाणो देवतानां मणिरजनि महादारु देवद्रुमोऽपि ।
 भ्रान्तो राजा नृगोऽपि प्रथितभुजबलो भार्गवो मातृहन्ता
 कोऽन्यो धन्यो वदान्यो जगति विजयते सिद्धिपूर्वानृसिंहात् ॥
 नित्यानि गीतानि मनोहराणि वाद्यानि हृद्यानि च कौतुकानि ।
 अन्नानि वस्त्राणि विभूषणानि सर्वाणि जातानि च तत्र सत्रे ॥

यावच्चन्द्रदिवाकराबुदयतो यावन्महीमण्डलं
 यावत्पर्वतनन्दिनी पशुपतेरुत्सङ्गमालिङ्गति ।
 यावज्जङ्गकलिन्दयोरपिसुते तावद्वरीवर्ततां
 श्रीमत्सिद्धिर्नृसिंहमल्लनृपतेरेषा यशोवल्लरी ॥

अथ नेपालमाषा लिख्यते—

संवत् ७९७ फाल्गुणमासे शुक्लपक्षे दशम्यां तिथौ आर्द्रापरपुनर्वसु-
 नक्षत्रे आयुष्मान्योगे बृहस्पतिवासरे श्व कुट्टु कोट्याहुतियज्ञ याडन
 देवतास्थापन याडन नियछपु गजुरिछासं देवो दयकाव आयप्रत्याय
 हुंता । रोव ७ पोवि वूं रोव हेस पविखं ३ खोरागार वूं रोव श्लं पि १४
 तवधर वूं करख छि १ थंछे वाटिका श्व तेया वरसानन नित्यपूजानि-
 श्रावहोम याडन वुंसाधन वुगंयातन इन्द्रयातन मतंछोपके स्वदन्तो धारे
 कार्तिकलछिधेर छुछि भारेण जलदेवाछोयके कृष्णाष्टमीकुट्टु चाक्रमतं छो-
 यके थ्वते जुलो भूय रोव गुं ९ यंथाको वूं रोव च्या ८ काकापलि रोव
 श्ललनछि १२ गुस्तलको वूं रोव हेस ७ खोमोर वूं थ्वत वूया वरसानन
 फाल्गुनशुक्लपूर्णिमासी प्रतिपत्संधि स दोलयात्रा ज्येष्ठशुक्लपूर्णिमा कुट्टु
 खानयात्रा आपादशुक्लद्वादशी कुट्टु शयनपूजा देवशयन याचके श्रावण-

शुक्ल द्वादशी कुट्ट पवित्रारोहण श्रावणकृष्णाष्टमी कुट्ट जन्माष्टमीपूजा
चाक्रमतं छेयके कार्तिकशुक्लद्वादशी कुट्ट उत्थानपूजा वारी ब्राह्मनेयातं
दशं गुये फं ९० जाक्य विय थ्व छपतकजुरो । भूय रोव श्लंखू १६
थ्वे वूं रोव स्व थ्वां वूं थ्वतेय वरसानन कार्तिकलछि चेकन कुडपुन ६ ।
श्लंछि नियपात १२० चाक्रमतं छेयके मालभूय निश्चाव दछिना यात
मगाडाव तंडा रोव डा ५ न्यंखुवुं—

(इन्स्क्रिप्शन्स् फ्रॉम् नेपाल २३-२५).

(४१)

नेपालपालस्य श्रीजयदेवमहीपतेः प्रशस्तिः ।

व्यक्षस्त्रध्यव्ययात्मा त्रिसमयसदृशस्त्रिप्रतीतस्त्रिलोकी-

त्राता त्रेतादिहेतुस्त्रिगुणमयतयात्र्यादिभिर्वर्णितोऽलम् ।

त्रिलोतोद्यौतमूर्धा त्रिपुरजिदजितो निर्विबन्धत्रिवर्गो

यस्योत्तुङ्गस्त्रिशूलस्त्रिदशपतिनुतः (पापिनां) तापनोऽभूत् ॥

राजद्रावणमूर्धपङ्क्तिशिखरव्यासक्तचूडामणि-

श्रेणीसंगतिनिश्चलात्मकतया लङ्कां पुनानाः पुरीम् ।

.....द्व.....संगताः

श्रीबाणासुरशेखराः पशुपतेः पादाणवः पान्तु वः ॥

सूर्याद्वृक्षप्रपौत्रान्मनुरथ भगवाञ्जन्म लेभे ततोऽभू-

दिक्ष्वाकुश्चक्रवर्ती नृपतिरपि ततः श्रीविकुक्षिर्वभूव ।

जातः.....विदितो भूमिपः सार्वभौमो

भूतोऽस्माद्विश्वगन्धः प्रबलनिजबलव्याप्तविश्वान्तरालः ॥

राजाष्टोत्तरविंशतिसितिभुजस्तस्माद्यतीत्य क्रमा-

त्संभूतः सगरः पतिः.....राधाः क्षितेः ।

जातोऽस्मादसमञ्जसो नरपतिस्त्रिसादभूदंशुमा-

न्स श्रीमन्तमजीजनवरवरो भूपं दिलीपाद्वयम् ॥

भेजे जन्म ततो भगीरथ इति ख्यातो नृपोन्नान्तरे
 भूपाला..... रघोरप्यजः ।
 श्रीमत्तुङ्गरथस्ततो दशरथः पुत्रैश्च पौत्रैः समं
 राज्ञोऽष्टावपरान्विहाय परतः श्रीमानभूलिच्छविः ॥
 अस्त्येव क्षितिमण्डलैकतिलको लोकप्रतीतो महा-
 ना..... प्रभावमहतां मान्यः सुराणामपि ।
 स्वच्छं लिच्छवि नाम विभ्रदपरो वंशः प्रवृत्तोदयः
 श्रीमच्चन्द्रकलाकलापधवलो गङ्गाप्रवाहोपमः ॥
 तस्मालिच्छवितः परेण नृपतीन्हित्वा प.....रं
 श्रीमान्पुष्पपुरे कृतिः क्षितिपतिर्जातः सुपुष्पस्ततः ।
 साकं भूपतिभिस्त्रिभिः क्षितिभृतां त्यक्त्वान्तरे विंशतिं
 ख्यातः श्रीजयदेवनामनृपतिः प्रादुर्बभूवापरः ॥
 एकादशक्षिति.....
 त्यक्त्वान्तरे विजयिनो जयदेवनाम्नः ।
 श्रीमान्वभूव वृषदेव इति प्रतीतो
 राज्ञोत्तमः सुगतशासनपक्षपाती ॥
 अभूत्ततः शंकरदेवनामा श्रीधर्मदेवोऽप्युदपादि तस्मात् ।
 श्रीमानदेवो नृपतिस्ततोऽभूत्ततो महीदेव इति प्रसिद्धः ॥
 वसन्त इव लोकस्य कान्तः शान्तारिविग्रहः ।
 आसीद्वसन्तदेवोऽस्माद्दान्तसामन्तवन्दितः ॥
 अस्यान्तरेऽप्युदयदेव इति क्षितीशा-
 ज्ञाताखयोदश ततश्च नरेन्द्रदेवः ।
 मानोज्ञतो नतसमस्तनरेन्द्रमौलि-
 मालारजोनिकरपांशुलपादपीठः ॥
 दाता सद्गुणस्य भूरिविभवो जेता द्विपत्संहतेः
 कर्ता बान्धवतोपणस्य यमवत्पाता प्रजानामलम् ।

हर्ता संश्रितसाधुवर्गविपदां सत्यस्य वक्ता ततो
 जातः श्रीशिवदेव इत्यभिमतो लोकस्य भर्ता भुवः ॥
 देवी बाहुबलाढ्यमौखरिकुलश्रीवर्मचूडामणि-
 ख्यातिहेषितवैरिभूपतिगणश्रीभोगवर्मोद्भवा ।
 दौहित्री मगधाधिपस्य महतः श्र्यादित्यसेनस्य या
 व्यूढा श्रीरिव तेन सा क्षितिभुजा श्रीवत्सदेव्यादरात् ॥
 तस्माद्भूमिभुजोऽप्यनायत नितारातेरजय्यः परै
 राजश्रीजयदेव इत्यवगतः श्रीवत्सदेव्यात्मजः ।
 त्यागी मानघनो विशालनयनः सौजन्यरत्नाकरो
 विद्वा .....चिराश्रयो गुणवतां पीनोरुवक्षःस्थलः ॥
 माघद्वन्तिसमूहदन्तमुसलक्षुण्णारिभूभृच्छिरो-
 गौडोद्गादिकलिङ्गकोसलपतिश्रीहर्षदेवात्मजा ।
 देवी राज्यमती कुलोचितगुणैर्युक्ता प्रभूता कुलै-
 र्येनोदा भगदत्तराजकुलजा लक्ष्मीरिव क्षमाभुजा ॥
 अङ्गश्रिया परिगतो जितकामरूपः
 काञ्चीगुणाढ्यवनिताभिरुपास्यमानः ।
 कुर्वन्सुराष्ट्रपरिपालनकार्यचिन्तां
 यः सार्वभौमचरितं प्रकटीकरोति ॥
 राज्यं प्राज्यसुखोर्जितद्विजजनप्रत्यर्पिताज्याहुति-
 ज्योतिर्जातशिखाविजृम्भणजिताशेषप्रजापदुजम् ।
 बिभ्रन्त्कण्टकवर्जितं निजभुजावष्टम्भविस्फूर्जितं
 शूरत्वात्परचक्रकाम इति यो नाम्ना परेणान्वितः ॥
 स श्रीमाञ्जयदेवाख्यो विशुद्धवृहदन्वयः ।
 लब्धप्रतापः संप्राप्तबहुपुण्यसमुच्चयः ॥
 मूर्तीरष्टाभिरष्टौ महयितुमतुलैः स्वैर्दलैरष्टमूर्तेः
 पातालादुत्थितं किं कमलमभिनवं पद्मनामस्य नामेः ।

देवस्यास्यासनायोपगतमिह चतुर्वक्त्रसादृश्यमोहा-

द्विस्तीर्णं विष्टरं किं प्रविकसितसिताम्भोजमम्भोजयोनेः ॥

कीर्णा किं भूतिरेषा सपदि पशुपतेर्नृत्यतोऽत्र प्रकामं

मौलीन्दोः किं मयूखाः शरदमभिनवां प्राप्य शोभामुपेताः ।

भक्त्या कैलासशैलाद्धिमनिचयरुचः सानवः किं समेता

दुग्धाब्धेरागतः किं गलगरसहजप्रीतिपीयूषपराशिः ॥

राज्ञः ॥

देवं वन्दितुमुद्यतो द्युतिमतो विद्योतमानद्युतिः

किं ज्योत्स्नाधवला फणावलिरियं शेषस्य संदृश्यते ।

अन्तर्दूरसातलाश्रितगतेर्देवं प्रभावश्रिया

किं क्षीरस्त्रपनं विधातुमुदिताः क्षीरार्णवस्योर्मयः ॥

विष्णोः पातालमूले फणिपतिशयनाक्रान्तिलीलामुखस्था-

दाज्ञां प्राप्योत्पतन्त्यास्त्रिपुरविजयिनो भक्तितोऽभ्यर्चनाय ।

लक्ष्म्याः संलक्ष्यते प्राक्करतलकलितोत्फुल्ललीलासरोजं

किं वेतीत्यं वितर्कास्पदमतिरुचिरं मुग्धसिद्धाङ्गनानाम् ॥

नालीनालीकमेतन्न खलु समुदितं राजतो राजतोऽहं

पद्मा पद्मासनाब्जे कथमनुहरतो मानवा मा नवाभे ।

पृथ्व्यां पृथ्व्यां न मादृग्भवति हृतजगन्मानसे मानसे वा

भास्वान्भास्वान्विशेषं जनयति नहि मे वासरो वा सरो वा ॥

इतीव चामीकरकेसरालीसिन्दूररक्तद्युतिदन्तपङ्क्त्या ।

राजीवराज्ञीं प्रति जीवलोके सौन्दर्यदर्पादिव सप्रहासम् ॥

एषाभाति कुलाचलैः परिवृता प्रालेयसंसर्गिभि-

र्वेदी मेलशिलेव काञ्चनमयी देवस्य विश्रामभूः ।

शुभ्रेः प्रान्तविकासिपङ्कजदलैरित्याकलय्य स्वयं

रौप्यं पद्ममचीकरत्पशुपतेः पूनार्थमत्युज्ज्वलम् ॥

राज्ञः ॥

यं स्तौति प्रकटप्रभावमहिमा ब्रह्मा चतुर्भिर्मुखै-
 र्यं च श्लाघयति प्रणम्य चरणे पङ्क्तिमुखैः पण्मुखः ।
 यं तुष्टाव दशाननोऽपि दशभिर्वक्त्रैः स्फुरत्कंधरः
 सेवां यस्य करोति वासुकिरलं जिह्वासहस्रैः स्तुवन् ॥
 ख्यात्या यः परमेश्वरोऽपि वहते वासो दिशां मण्डलं
 व्यापी सूक्ष्मतरश्च शंकरतया ख्यातोऽपि संहारकः ।
 एकोऽप्यष्टतनुः सुरासुरगुरुर्वीतत्रपो नृत्यति
 स्थाणुः पूज्यतमो विराजति गुणैरेवं विरुद्धैरपि ॥

राज्ञः ॥

तत्पेदं प्रमथाधिपस्य विपुलं ब्रह्माब्जतुल्यं शुभं
 राजद्राजतपङ्कजं प्रविततं प्रान्तप्रकीर्णैर्दलैः ।
 पूजार्थं प्रविधाप्य तत्पशुपतेर्यत्त्रापि पुण्यं मया
 भक्त्या तत्प्रतिपाद्य मातरि पुनः संप्राप्त्यां निर्वृतिम् ॥
 किं शंभोरुपरि स्थितं ससलिलं मन्दाकिनीपङ्कजं
 स्वर्गोद्भिन्ननवाम्बुजेक्षणधिया संप्राप्तमम्भोरुहम् ।
 देवानां किमियं शुभा सुकृतिनां रम्या विमानावली
 पद्मं किं करुणाकरस्य करतो लोकेश्वरस्यागतम् ॥

राज्ञः ॥

स्रोतः स्वर्गापगायाः किमिदमवतरल्लोलकल्लोलरम्यं
 किं ब्रह्मोत्पत्तिपद्मं तलकमलवरप्रेक्षणायोपयातम् ।
 संप्राप्तं चन्द्रमौलेरमलनिजशिरश्चन्द्रबिम्बं किमत्रे-
 त्येवं यद्वीक्ष्य शङ्कां वहति भुवि जनो विसायोत्फुल्लनेत्रः ॥
 श्रीवत्सदेव्या नृपतेर्जनन्या समं समन्तात्परिवारपद्मैः ।
 रौप्यं हरस्योपरि पुण्डरीकं तदादरैः कारितमत्युदारम् ॥

पुण्यं पुत्रेण दत्तं शशिकरविमलं कारयित्वाब्जमुख्यं
 प्राप्तं शुभ्रं शुभं च स्वयमपि रजतैः पद्मपूजां विधाय ।
 सर्वं श्रीवत्सदेवी निजकुलधवलां चित्तवृत्तिं दधाना
 प्रादात्कल्याणहेतोश्चिरमवनिभुजे स्वामिने स्वर्गताय ॥
 कः कुर्यात्कुलजः पुमान्निजगुणश्लाघामनिर्हीच्छया
 राज्ञा सत्कविनापि नो विरचितं काव्यं स्ववंशाश्रयम् ।
 श्लोकान्पञ्च विहाय साधुरचितान्प्राज्ञेन राज्ञा स्वयं
 स्नेहाद्भुजि बुद्धकीर्तिरकरोत्पूर्वामपूर्वामिमाम् ॥
 योगक्षेमविधानबन्धुरभुजः संवर्धयन्बान्धवा-
 न्निह्यत्पुत्रकलत्रभृत्यसहिते लब्धप्रतापो नृपः ।
 दीर्घायुर्नितरां निरामयवपुर्नित्यप्रमोदान्वितः
 पृथ्वीं पालयतु प्रकामविभवस्फीतानुरक्तप्रजाम् ॥
 संवत् १९३ कार्तिकशुक्लनवम्याम् ।

(इन्क्रिप्टान्स फ्रॉम नेपाल १६-१८).

(४२)

प्रतापमह्यनृपतिप्रासादप्रशस्तिः ।

आसीच्छ्रीसूर्यवंशे रघुनृपकुलजो रामचन्द्रो नृपेश-
 स्तद्वंशे नान्यदेवोऽवनिपतिरभवत्तत्सुतो गङ्गदेवः ।
 तत्पुत्रोऽभूच्छ्रीसिंहो नरपतिरतुलस्तत्सुतो रामसिंह-
 स्तज्जः श्रीशक्तिसिंहो धरणिपतिरतो भूपभूपालसिंहः ॥
 तस्मात्कर्णाटचूडामणिरिव हरयुत्तिसिंहदेवोऽस्य वंशे
 भूपः श्रीयक्षमल्लो नरपतिरतुलो रत्नमल्लोऽप्यमुष्मात् ।
 तस्माच्छ्रीसूर्यमल्लो हवनिपतिरभूत्तत्तनूनोऽमराग्यो
 मल्लोऽभूत्तस्य पुत्रो रिपुगणविजयी श्रीमहेन्द्राख्यमल्लः ॥

तस्माच्छिवसिंहोऽभृद्धरिहरसिंहः सुतस्तस्मात् ।

तस्माल्लक्ष्मिन्सिंहो नरसिहपराक्रमः [सूनुः] ॥

तस्माच्छ्रीमत्प्रतापो नरपतिरभवद्भूपभालावलीपु

न्यस्यत्पादारविन्दद्वयरसविलसद्रेणुभिर्भूषणानि ।

योऽकार्पीत्कूतिखासाकिरमिति स्ववशे भोदृभूपस्य देशा-

जग्राहैवावदीनं प्रतिदिनमपरे यं भजन्ते नरेशाः ॥

भक्तग्रामनरेशमल्लनृपतिर्दत्त्वेभमेनं भिया

भेजेऽसौ वसुधां जहार सुदृढं संधार्य दुर्गं पुनः ।

श्रीमद्भुम्बरशाहभूपतिबलं विध्वंस्य हत्वा बलं

श्रीमत्सिद्धनृसिंहमल्लनृपतेर्जग्राह दुर्गावलीम् ॥

आस्ते काप्यमरावतीव विलसद्दन्तीन्द्रदिव्याङ्गना-

युक्ता स्वर्णमयी विहारनगरी सा राजधानी परा ।

श्रीमच्छ्रीकमलाधिका मधुपतेरिन्द्रेण तुल्यस्य च

प्रत्यर्थिव्रजनिर्जितस्य नवपुन्नारायणस्यापि च ॥

लक्ष्मीनारायणस्तस्माद्वीरनारायणस्ततः ।

पुत्री रूपमती तस्य प्राणनारायणः सुतः ॥

सेयं रूपमती सती गुणवती स्वर्णद्युतिः सन्मति-

र्माद्यत्कुञ्जरगामिनी प्रणयिनी साक्षात्परा रुक्मिणी ।

आसीत्सर्वगुणा पितुर्नरपतेः श्रीमत्प्रतापस्य सा

पत्नी प्राणसमा यथा जलनिधेः पुत्री जगत्पायिनः ॥

कर्णाटीरङ्गघाटी कुचकनकघटी क्रामल्लैकवाटी

स्वर्णालंकारकोटी हरिसदृशकटी चारुदेहानुपाटी ।

नाम्ना राजमती महारसवती भूप्रतापस्य सा

भूता भोगवधूटिका किल हरेर्भामिव जीवाधिका ॥

स्वर्गार्थं कृतवान्प्रतापनृपतिः सद्योपितोरेतयोः

प्रासादं वसुपत्रपद्मसदृशं शृङ्गाष्टकैः शोभितम् ।

नानानिचित्रविराजितं सममिदं सद्दैनयन्तेन वै

होमाद्यैरकरोच्छ्रुतिस्मृतिमत्तैरस्य प्रतिष्ठाविधिम् ॥

संवत् ७६९ फाल्गुनशुक्लपष्ठ्यां अनुराधानक्षत्रे हर्षणयोगे बृहस्प-
तिवासरे ।

(इन्स्ट्रिप्शनस् प्रॉम् नेपाल २७-२८).

(४३)

नेपालक्षितिपालवंशावलिः ।

श्री ३ भवानीशंकराम्यां नमः ।

नत्वा गिरीन्द्रतनयां प्रलयानलाभां

भालोल्लसल्ललितचन्द्रकलाभिरामाम् ।

मल्लप्रतापनृपतिः स्वकुलप्रकाशां

वंशावलीं सुतनुते विमलां कवीन्द्रः ॥

श्रीविष्णोर्नयनाम्बुजाग्निरजतीपापान्तकर्ता रविः

प्रोद्भूतस्तिमिरौघवारणघटाविद्रावणः केसरी ।

कालाकाशदिशां प्रकाशनिपुणः कंदर्पदर्पापहः

सानन्दं सरसीरुहेषु तनुते भैत्रां विचित्राकृतिः ॥

गाम्भीर्यादिगुणेन सागरसमो धैर्येण विन्ध्याचलः

सौन्दर्यप्रकरेण दैत्यदलनो रूपेण कामोपमः ।

जातो भूमितले ततोऽतिविमले वैवस्वताख्यो मनु-

र्मयादा रचिता सतां समुचिता कीर्तिप्रदा येन वै ॥

तद्वंशे विमले बभूव धरणीचन्द्रो दिलीपो हि यो

देवेन प्रमथाधिपेन तुलनां प्राप्नु प्रचण्डे रणे ।

यस्य प्रौढतरप्रतापदहने नित्यं द्विपः शेरते

दृष्ट्वा तस्य कलेवरं सुविमलं कामेन दग्धं वपुः ॥

जातः सन्नृपसत्तमो रघुरिति ख्यातस्ततो वीर्यवा-

न्याणाग्रैः परिमथ्य शक्रहृदयं कीर्तिः स्थिरा स्थापिता ।

यस्य प्रौढतरप्रतापतपनत्रासेन सद्यः कृता

वृष्टिस्तेन धनेश्वरेण ललिता कार्तिस्वरी भूतले ॥

जातो भूपवरस्ततः कलिहरः श्रीमानजो वीर्यवा-

न्दुष्टानां किल दर्पहारणविधौ प्रोद्भूतकण्ठीरवः ।

शिष्टानां प्रतिपालकः प्रतिपलं दानैः ..... म्मनः

पश्चादिन्दुमतीवियोगजनितक्लेशाब्धिमध्येऽपतत् ॥

जातो देवतनुस्ततो दशरथः कंदर्पदर्पापहः

सेनापत्यमुपेत्य पङ्कपतितः शत्रुः(क्रः) कृतो निर्भरः(यः) ।

क्रूरः कोपरतः प्रसारितभयो भैजुं गतः कृत्तिकां

पापे संसक्तचित्तः शनिरपि सहसा स्तम्भितो येन मार्गे ॥

जातस्तत्तनयो महानययुतो रामोऽभिरामाकृति-

र्दानेन प्रचुरेण वर्धितगुणः ख्यातस्त्रिलोकीतले । .

वद्धा यो जलधिं निशाचरभटान्निर्जित्य लङ्कापुरीं

गत्वा रावणराक्षसं कलिकरं हत्वा वशे लब्धवान् ॥

तत्पुत्रः सूर्यतुल्यो लव इति विदितो प्रोल्लसद्दानपुण्यै-

र्जातो भूचक्रशक्रः प्रथितगुणचयः संमतः सज्जनानाम् ।

शत्रूणां शासकोऽसौ प्रबलरणधराधारणादत्तभारो

धर्मात्मा देवतुल्यो दशरथतनया निर्जिता येन संख्ये ॥

जातः श्रीहरिसिंहदेवनृपतिः प्रौढप्रतापोदय-

स्तद्वंशे विपुले महारिपुहरे गाम्भीर्यरत्नाकरः ।

कर्ता यः सरसामुपेत्य मिथिलां संलक्ष्य लक्षप्रियो

नेपाले पुनराढ्यवैभवयुते स्थैर्यं विधत्ते चिरम् ॥

माणिक्यप्रतिमप्रतापपटलैरादीप्तलोकत्रयो

मुक्तापङ्क्तिसहस्रशोभनयशोवृन्देन संशोभितः ।

पक्षत्याकृतिकर्णवारणगिरिग्रामावनव्याकुलः

पारावारमिवेह यः परिहसत्याधाय चित्तेऽच्युतम् ॥

तत्पुत्रो यक्षमल्लः प्रचलरिपुहरः कर्णतुल्योऽवनीशः

सर्वासां नागरीणां नयनसुखकरः सर्वदः सज्जनानाम् ।

प्रोद्यद्दोर्दण्डचण्डाहतनिशितमहाखड्गपातैर्विपक्षा-

न्निश्वा सद्यः क्षितीशान्क्षितितलविपये प्रोल्लसत्कीर्तिचन्द्रः ॥

तस्माच्छ्रीरत्नमल्लः समजनि विबुधाराधने दत्तबुद्धि-

दन्तीनां दानकर्ता प्रचलरिपुकुलोत्सादने पार्थतुल्यः ।

यदानाम्बुप्रवाहप्रकरविलसितां वाहिनीं वीक्ष्य नूनं

गङ्गासङ्गात्प्रवृद्धं प्रचलजलनिधिः प्रेमगर्वं मुमोच ॥

यो नु प्रौढतरात्रिहत्य धरणीपालान्महासंगरे

गत्वा कान्तिपुरं चकार विमलं राज्यं तु स्वर्गोपमम् ।

श्रीसिद्धिर्हरपूर्विका हरबधूराराधनैस्तद्वशे

जाता भावहता मुदा सुविदिता चाद्यापि या तिष्ठति ॥

प्रोद्यद्दौढप्रतापप्रचुरपरिलसत्कुङ्कुमक्षोदपूर्णः

कीर्णः पाटीरपङ्कैः सितकरकिरणाकारकीर्तिप्रतारः(नः) ।

मित्राणामत्र शैल्यं किमपि विरचयन्पूर्वपूर्वागतानां

तत्पुत्रः सूर्यमल्लो नरपतितिलकः प्रादुरासीन्नवीरः ॥

तस्मान्मल्लनरेन्द्रनामधरणीपालो बभूव प्रभुः

प्रोद्भूतप्रबलप्रतापदहनज्वालावृताहस्करः ।

यस्यारातिनितम्बिनी सुचकिता शुष्यन्मुखाम्भोरुहा

स्थित्वा पर्वतगह्वरेऽतिविपमे दैन्यं सदाभ्यस्यति ॥

पुण्यैर्धैर्जपयज्ञदानविपुलैर्गौरिपदार्चीफलैः

संजातस्तु महीन्द्रमल्लवसुधारखं ततस्तत्सुतः ।

येनेमां किल काश्यपां वसुमतीं रत्नैः पूर्णां वरां

दत्त्वा भूमिसुराय स्वर्गभवने कीर्तिः स्थिरा स्थापिता ॥

श्रीप्राप्ते भक्तपूर्वं विनिहितसहसावासरूपप्रतिष्ठां

भावेर्निर्जित्य देवीं कलिकलुपहरां दैत्यदर्पापहन्त्रीम् ।

आनीय स्वर्गतुल्ये रचितगृहवरे स्थापिता येन पूर्वं
 नित्यं तत्पूजनेन त्रिभुवनललितां सिद्धिगुग्रामयाप ॥
 तस्माच्छ्रीशिवसिंहनाम नृपतिर्जातो धरामण्डले
 नेपालक्षितिपालभालतिलकः कंदर्पदर्पापहः ।
 संसारार्णवतारणाय सततं नित्यं भवानीपद-
 ध्याने दत्तमनाः समस्तविदुषां मध्ये प्रसिद्धक्रियः ॥
 वैरिस्त्रीनयनाब्जनिर्गतजलैर्धाराम्बुभिर्येन वै
 शस्ताः सान्द्रकवन्धरन्ध्ररुधिरैर्नयः समासादिताः ।
 तासां संगमसंभवं सुविमलं तीर्थं प्रयागाद्वयं
 यत्र स्नानकृता प्रलब्धमनिशं शत्रुक्षयं सत्फलम् ॥
 तस्माद्धरिहरसिंहो नरपतिसिंहो बभूव भूपालः ।
 गच्छति जलनिधिपारं कीर्तिरेकाकिनी यस्य ॥
 धत्ते गैरिकरागविभ्रमभयं यस्य प्रतापोत्करो
 यत्कीर्तिर्गुणपर्वतोपरिसरी कौतूहलं यच्छति ।
 एतेनैव तु हेतुनास्य तु गुणान्विज्ञाय शैलोत्तमा-
 न्दूरस्थाः प्रपलाय्य संनिधिममी कुर्वन्ति यद्वैरिणः ॥
 श्रीलक्ष्मीनरसिंहनामनृपतिस्त्रासादभूत्सन्मति-
 र्वाणाग्रै परिपन्थिमन्थनकरः कारुण्यपुण्याकरः ।
 यं दृष्ट्वा खलु वैरिवर्गवनिता कम्पाकुला सर्वदा
 प्राणेशस्य सुजीवितं मम विभो देहीति संयाचते ॥
 अष्टाशास्त्रपि यत्प्रतापतपनस्यालोक्य नित्योदयं
 दीप्तात्मापि दिवानिशं भृशमहो विश्वान्धकारापहम् ।
 आत्मानं सहसा समीक्ष्य मनसा हीनं हठाद्गर्हय-
 न्सायं सायमयं स्वयं दिनमणिर्दानोऽम्बुधौ मज्जति ॥
 श्रीलक्ष्मीनरसिंहभूपतिदिवप्रस्थानकालोद्यते
 देवैः शङ्खसृदङ्गभेरिपटहध्वानैर्दिशः पूरिताः ।

प्रौढाः शूरतराः मदारितरिपोर्ब्रह्माण्डचण्डोलस-
 न्मार्गेणैव विनिर्गताः सुयमिताः प्राणास्त्रयोऽस्यामलाः ॥
 तत्पुत्रोऽसौ कवीन्द्रः क्षितिपतितिलकः श्रीप्रतापाभिधानः
 सङ्ग्रामे वैरिवर्गप्रबलतरलसहर्षदावानलाम्भः ।
 तर्कालंकारकोशादिकसकलमहाशास्त्रमार्गप्रवीणो
 नानागद्यानवद्यासुललितकवितानर्तकीरङ्गभूमिः ॥
 मेदिन्यामुदधौ सरःसु सरितां मध्ये गिरौ कानने
 यस्य प्रौढतरप्रतापतपनस्यालोक्य दीप्तिं पराम् ।
 अत्युत्कर्षमवेक्ष्य संप्रति समासाद्यापकर्षं चिरा-
 दौर्वः खर्वयशाः प्रशाम्यति हठान्मग्नः समुद्राम्भसि ॥
 दृष्ट्वा तस्य प्रतापं तपनमनुपमं हन्त हृष्टो विवस्वा-
 न्मेने ब्रह्माण्डभाण्डभ्रमणविधिकृतं श्रान्तमेव श्रमौघम् ।
 व्यस्ताहोरात्रमेदं त्रिभुवनभवनं व्याप्तमेनं विदित्वा
 किं चायं चक्रवाकः शिथिलयति शुचं सर्वतः सर्वबीजम् ॥
 शस्त्रे शास्त्रवरे सदा सुखकरे संगीतविद्यावरे
 सानन्दं किल केलिकर्मकुशलव्यापारकण्ठीरवः ।
 स्वर्गे भूमितले तथा दशदिशां प्रान्ते गिरौ कानने
 कोऽप्यस्तीति निगद्यते मम समो राजेन्द्रचूडामणिः ॥
 नेपाले संवत्सेऽस्मिन्हयगिरिमुनिभिः (७८७) संयुक्ते माघमासे
 सप्तम्यां शुक्लपक्षे रविदिनसहिते रेवतीऋक्षराजे ।
 योगे श्रीसिद्धिसंज्ञे रजतमणिलसत्स्वर्णमुक्ताप्रवालै-
 रेकीकृत्य प्रदत्तं हयशतसहितं येन दानं तुलाख्यम् ॥
 इति श्रीमहाराजाधिराजश्रीधराजराजेन्द्रकवीन्द्रजयप्रतापमहोदयविरचिता
 निजवंशावली समाप्ता ।
 माधुर्यादिविचित्रताखिलपदन्यासैर्मनोहारिणी
 संक्षिप्तेन कवीन्द्रभूमिपतिना वंशावली निर्मिता ।

प्रत्येकं किल कीर्तिशौर्यनिखिलप्रौढप्रतापादिकं

भूपानां रचितुं विमृश्य निपुणं शक्तो न वा वानपतिः ॥

(इन्द्रिकावतान्स् प्रौढ नेपाल २९-३१)

(४४)

॥ श्रीगणाधिपतये नमः ॥

कारणं जगतां वन्दे कण्ठादुपरि वारणम् ।

मातामहमहाशैलं महस्तदपितामहम् ॥

क्षेमं वः प्रचुरीकुर्यात्क्षोणीमभ्युद्वहन्हरिः ।

क्रोडाकृतेरभूयस्य क्रीडापल्वलमभ्युधिः ॥

अस्ति क्षीरार्णवोद्भूतमपांपुष्पमनुत्तमम् ।

अम्लानं यदनिर्माल्यमाधत्त शिरसीश्वरः ॥

सदामोदनिधेस्तस्य संताने यदुसंज्ञिते ।

अभूदाश्चर्यमाधुर्यं वसुधायास्तपःफलम् ॥

संगमो नाम राजाभूत्सारभूते तदन्वये ।

रेजे यस्य यशःसिन्धोः सरणीव सुरापगा ॥

सर्वरत्ननिधेस्तस्य सम्राडासीत्तनूभुवाम् ।

मध्ये बुक्कमहीपालो मणीनामिव कौस्तुभः ॥

तस्य गौराम्बिकाजानेस्तनयोऽभूद्रुणोन्नतः ।

हारगौरयशःपूरहारी हरिहरेश्वरः ॥

यत्पोडशमहादानयशसां दिग्विहारिणाम् ।

भूयसाप्यजन्तान् भुज्जान्ति चतुर्दश ॥

प्रतापदेवरायोऽस्य पुत्रोऽभूद्रुवि विश्रुतः ।

प्रमोद इव मूर्तोऽयं प्रजानां स्वैर्गुणैरभूत् ॥

प्रत्यर्थिसमिधो हुत्वा प्रतापाग्नौ रणाङ्क(ङ्ग)णे ।

विहितो येन वीरेण विजयश्रीकरग्रहः ॥

तस्य हेमाश्रिकाजानेस्तनयो विनयोन्नतः ।
 निद्यानिधिर्विशेषज्ञो वीरो विजयभूपतिः ॥
 असौ विजयभूपालः पित्रा दत्तं स्वतेजसा ।
 समस्तं द्राविडं देशमासिन्ध्याः पर्यपालयत् ॥

बुक्कसितीशसदने हरितान्ववायः
 श्रीसिंहसूरिरभवत्प्रथमानकीर्तिः ।
 यद्वारपञ्जरशुकाः किल सर्वशास्त्र-
 सिद्धान्तभञ्जनसमर्थनकेलिलोलाः ॥

तत्पुत्रस्तार्किकाचार्यः पदवान्यप्रमाणवित् ।
 सर्व हरिहरशोणीभुजां धर्ममववीत्त्यतः (यद्धर्ममववीत्?) ॥
 तत्पुत्रो हम्पणाचार्यः सर्वविद्याविशारदः ।
 निजेन चरितेनासीद्वसिष्ठ इव पूजितः ॥
 राज्ञा हरिहरेणापि देवरायेण भूभुजा ।
 अचीकरदसौ विद्वान्महादानानि षोडश ॥
 सोऽयं विजयभूपालो हम्पणार्याय धीमते ।
 स्वदेशे चेष्टुपेडाख्यं ग्रामं मान्यं प्रदत्तवान् ॥

स्वस्ति श्रीविजयाभ्युदयशकवर्ष १३३८ वर्तमानदुर्मुखिसंवत्सरद भाद्र-
 पदबौळ सप्तमियलु श्रीमन्महामण्डलेश्वरश्रीवीरप्रतापविजयराय वोडयरु
 हरितगोत्रद आपस्तम्बसूत्रद सकलविद्याविशारद तार्किकहम्पणैयगळिगे
 कोट्टग्रामशासनद क्रमवितेंदरे पडवीडुराज्यदलु सप्तनाथनु माळुव आगर-
 दहोवलि यनु वृत्तिपट्टिनलि शेरिवहकोनैकोट्टपट्टिन चेष्टुपडेंवग्रामके स-
 ष्टुव तगरइरुपेडंतांगलु सह कुलवरहगद्याण इप्यत्तुमूरुहोत्रु मूरुहणं वट्ट-
 दिन्द होत्रुहणंवड्डुहुरुळिय तुंडदिदंद मूरुहणवड्डुवेळे अन्तुं रोकवराह
 इप्पत्तुनालुहोत्रु एट्टुहणुवेळे यकालुपल्लिसह चेष्टुपेडुग्रामवत्तु तेजोनिधि-
 यलु महामायाप्रीतियागि सर्वमान्यदानधारापूर्वकवागि कोट्टट्टु ईग्रामके
 सलुव सुंकद भत्य मार्गयडतोरे चेक्ककडमे वाणियरु सेट्टियरु सेणियरु

कैकोळरतेरिगिवोळगाद सकलसुवर्णादाय सकलभत्तादायसहितवागि स-
र्वमान्यवागि आचन्द्रार्कस्यायियागि अनुभविषुदु ईग्रामद चतुस्सीमेय-
विवर ईसानामोदलागि एर्र्कोडकेणिअकल्लुशासन अल्लिद नडुसीमेय-
कल्लुपोरडियसालु अल्लिद आग्नेयएले वाहकोल्लगे तेंकलु एल्लकुलि अल्लिद
तेंकलु कलरवयलु अल्लिद तेंकलु एरेयकोलेयमूडणसीमे अल्लिद तेंकलु
कारणेयकेरेये गणपोक्करैमडुइदरिंद तेंकलु पुलिकुल अल्लिद तेंकलु सम-
यनारायणंकुलक्केवडगनकल्लु अल्लिद वायव्य गुडदनडुवणतेवरुमरिसु अ-
ल्लिद वायव्य सदरहोइदकल्लु अल्लिदवडगलु एट्टिकुलि अल्लिदनाच्चिमां-
गलपडुवनकोडियहुत्त अल्लिद येत्तणङ्गेयमूडणवरपु अल्लिद वडगलु मुरुकं-
कुलियपल्लुगुलियशासन अल्लिद मूडलु मुक्कदकल्लु अल्लिद ईसानकल्लुसालु
अल्लिदपालकोल्लेयमूडणमरिसु अल्लिद करुवले वेले अल्लिद एल्लेकल्लुगलु
अल्लिद एर्र्कोन केणि ईचतुस्सीमेवोळगादनिधिनिक्षेपजलपापाणसिद्धसाध्य
अक्षिणि आगामि गोभूहिरण्याद्यष्टभोगवेंव स्वाम्यसहितवागि सर्वमान्यदान-
धारापूर्वकवागि कोट्टु आचन्द्रार्कस्यायियागि अनुभविषुवदु ।

एकैव भगिनी लोके सर्वेपामेव भूभुजाम् ।

न भोज्या न करग्राह्या विप्रदत्ता वसुंधरा ॥

दानपालनयोर्मध्ये दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ।

दानात्स्वर्गमवाप्नोति पालनादच्युतं पदम् ॥

स्वदत्ताद्विगुणं पुण्यं परदत्तानुपालनम् ।

परदत्तापहारेण स्वदत्तं निष्फलं भवेत् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।

पष्ठिवर्षसहस्राणि विघ्नायां जायते क्रिमिः ॥

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयोभूयो याचते रामचन्द्रः ॥

(कण्टिच्युतान् दु पि हिस्ट्री ऑफ़ सदर्न इण्डिया ४५-४८)

(४५)

कुमारपालकारितवडनगरप्राकारप्रशस्तिः ।

ओं ॥ ओं नमः शिवाय ॥

ब्रह्माद्वैतधिया मुमुक्षुभिरभिध्यातस्य बद्धाक्षरै-

रिच्छाशक्तिमभीष्टवीमि जगतां पत्युः श्रुतीनां निधेः ।

या व्यापारितसंहतैः स्वसमये ब्रह्माण्डपिण्डैर्नवैः

क्रीडन्ती मणिकन्दुकैरिव सदा स्वच्छन्दमाहादते ॥

गोर्वाणैर्वीतगर्वं दनुजपरिभवात्प्रार्थितस्त्रायकार्यं

वेधाः संध्यां नमस्यन्नपि निजचुलके पुण्यगङ्गाम्बुपूर्णं ।

भयो वीरं चुलुक्याह्वयमसृजदिमं येन कीर्तिप्रवाहैः

पूतं त्रैलोक्यमेतन्नियतमनुहरत्येव हेतोः फलं श्रीः ॥

वंशः कोऽपि ततो बभूव विविधाश्चर्यैकलीलास्पदं

यस्माच्चमिभृतोऽपि वीतगणिताः (णनाः) प्रादुर्भवन्त्यन्वहम् ।

छायां यः प्रथितप्रतापमहतां दधे विपन्नोऽपि स-

न्यो जन्यावधि सर्वदापि जगतो विश्वस्य दत्ते फलम् ॥

वंशस्यास्य यशःप्रकाशनविधौ निर्मूल्यमुक्तामणिः

क्षोणीपालकिरीटकल्पितपदः श्रीमूलराजोऽभवत् ।

यो मूलं कलिदापदग्धनिखिलन्यायद्रुमोत्पादने

यो राजेव करैः प्रकामशिशिरैः प्रीति निनाय प्रजाः ॥

यश्चापोत्कटराजराज्यकमलां स्वच्छन्दवन्दीकृतां

विद्वद्ब्रह्मन्धवविप्रबन्दिभृतकव्यूहोपभोग्यां व्यधात् ।

यत्त्वद्गाश्रयिणी तदा श्रियमलं युद्धस्फुरद्विक्रम-

क्रीताः सर्वदिगन्तरक्षितिभुजां लक्ष्म्यश्चिरं भेजिरे ॥

१. इतः प्रभृति मुद्रित प्रशस्तिचतुष्टय औस्ट्रिआदेशराजभाग्या वीएनानगरे विराज-
मानेन विद्वदवतसेन धीमता डॉक्टरब्यूलेरेण (G. Buhler, Ph. D., LL. D.,
C. I. E.) अस्मभ्य प्रहितमस्ति. वयमपि तत्सादर सप्रणय चोस्तीर्तुमः.

सूनुस्तस्य बभूव भूपतिलकश्चामुण्डराजाह्वयो
 यद्गन्धद्विपदानगन्धपवनाघ्राणेन दूरादपि ।
 विभ्रश्यन्मदगन्धमग्नकरिभिः श्रीसिन्धुराजस्तथा
 नष्टः क्षोणिपतेर्ययास्य यशसां गन्धोऽपि निर्नाशितः ॥
 तस्माद्वल्लभराज इत्यभिधया क्षमापालचूडामणि-
 र्जज्ञे साहसकर्मनिर्मितत्रमत्कारः[.] क्षमामण्डलो(ले) ।
 यत्कोपानलजृम्भितं पिशुनयत्येतत्प्रयाणश्रुति-
 क्षुभ्यन्मालवभूपचक्रविकसन्मालिन्यधूमोद्गमः ॥
 श्रीमहुर्लभराजनामनृपतिर्भ्रातास्य राज्यं दधे
 शृङ्गरेऽपि निपण्णधीः परवधूवर्गस्य यो दुर्लभः ।
 यस्य क्रोधपरायणस्य किमपि भूवल्लरी भङ्गुरा
 सद्यो दर्शयति स लोटवसुधामङ्गस्वरूपं फलम् ॥
 भीमोऽपि द्विपतां सदा प्रणयिनां भोग्यत्वमासेदिवा-
 न्सोणीमारमिदं बभार नृपतिः श्रीभीमदेवो नृपः ।
 धारापञ्चकसाधनैकचतुरैस्तद्वाजिभिः साधिता
 क्षिप्रं मालवचक्रवर्तिनगरी धारेति को विस्मयः ॥
 तस्माद्रूमिपतिर्बभूव वसुधाकर्णवतंसः स्फुर-
 त्कीर्तिप्रीणितविश्वकर्णविवरः श्रीकर्णदेवाह्वयः ।
 येन ज्याप्रथितस्वनं च्युतशरं धर्मं पुरस्कुर्वता
 न्यायज्ञेन न केवलं रिपुगणः कालोऽपि विद्धः कलिः ॥
 दृष्यन्मालवभूपबन्धनविधिस्तस्मात्खिलक्षमापति-
 र्भक्त्याकृष्टवितौर्णदर्शनशिवो मूर्तः प्रभावोदयः ।
 सद्यः सिद्धरसानृणीकृतजगद्गीतोपमान(तावदान)स्थिति-
 र्जज्ञे श्रीजयसिंहदेवनृपतिः सिद्धाधिराजस्ततः ॥
 वश्या येदम रसातलं च विलसद्भोगि.....
 ....भोक्तुम्.....क्षत्राणि रक्षांसि च ।

यः क्षोणीधरयागिनीं च सुमहाभोगां सिषेवे चिरं
हेलासिद्धरसाः सदा क्षितिभुजः .....रे ॥

[संख्य]तीतवितीर्णदाननिवहैः संपन्नपुण्योच्चयः
क्रीडाक्रान्तदिगन्तराल..... ।

..... ॥

.....कुलभूष.....वलम्ब.....

क्रीडाक्रोड इवोद्धार वसुधां देवाधिदेवाज्ञया ।
देवः सोऽथ कुमारपालनृपतिः श्रीराज्यचूडामणि-
र्यः स्वर्गादवतीर्णवान्हरिरिति ज्ञातः प्रभावाज्जनैः ॥

अणोराजनराधिराजहृदये क्षिप्तैक(व) बाणव्रजं
श्रयोतल्लोहिततर्पणादमदयच्चण्डी भुजस्थायिनीम् ।

द्वारालम्बितमालवेश्वरशिरःपद्मेन यश्चाहर-
ल्लीलापङ्कजसंग्रहव्यसनिनीं चौलुक्यराजान्वयः ॥

शुद्धाचारनवावतारसरणिः सद्धर्मकर्मक्रम-
प्रादुर्भावविशारदो नयपथप्रस्थानसार्याधिपः ।

यः संग्रत्यवतारयन्कृतयुगं योगं कलेर्लङ्घय-
न्मन्ये संहरति स भूमिवलयं(ये) कालव्यवस्थामपि ॥

प्रत्यू.....खण्डिताङ्गुलिदलैः पर्युल्लसत्पल्लवो
नद्योदीच्यनराधिपोज्झितसितच्छत्रैः प्रसूनोज्ज्वलः ।

छिन्नप्राच्यनरेन्द्रमौलिकमलैः प्रौप्य(प्रोद्य)त्फलद्योतित-
श्छायां दूरमवर्धयन्निकुले यस्य प्रतापद्रुमः ॥

आचारः किल तस्य रक्षणविधिर्विघ्नेशनिर्नाशित-
प्रत्यूहस्य फलावलोकेशकुनज्ञानस्य मं.....यः ।

देवीमण्डलखण्डिताखिलरिपोर्युद्धं विनोदोत्सवः
श्रीसोमेश्वरदत्तराज्यविभवस्याडम्बरं वाहिनी ॥

राज्ञानेन च भुज्यमानमुभगा विश्वंभरा विस्फुर-
 द्रन्नद्योतितवारिराशिरशना शीताद्रिविन्ध्यस्तनी ।
 एषाभूपयदस्थिकुण्डलमिव श्रुत्याश्रयं.....ष्टता
 विभ्राणा नगराद्वयं द्विजमहास्थानं सुवर्णोदयम् ॥
 आब्रह्मादिऋषिप्रवर्तितमहायज्ञक्रमोत्तम्मितै-
 र्यूपैर्दत्तकरावलम्बनतया पादव्यपेक्षाच्युतः ।
 धर्मोऽत्रैव चतुर्युगेऽपि कलितानन्दः परिस्पन्दते
 तेनानन्दपुरेति यस्य विनुधैर्नामान्तरं निर्मितम् ॥
 अश्रान्तद्विजवर्गवेदतुमुलैर्वाधिर्यमारोपितः
 शश्वद्धोमहुताशधूमपटलैरान्ध्यव्ययां लम्बितः ।
 नानादेवनिकेतनध्वजशिखाघातैश्च खड्गीकृतो
 यासिन्नद्य कलिः स्वकालविहितोत्साहोऽपि नोत्सर्पति ॥
 सर्पद्विप्रवधूजनस्य विविधालंकाररत्नांशुभिः
 स्मेराः संततगीतमङ्गलरवैर्वाचालतां प्रापिताः ।
 अस्तान्तोत्सवलक्ष्यमाणविभवोत्कर्षप्रकाशस्थितौ
 मार्गा एव वदन्ति यत्र नृपतेः सौराज्यसंपद्गुणम् ॥
 अस्मिन्नागरवंशजद्विजजनस्त्राणं करोत्यध्वरे
 रक्षां शान्तिकपौष्टिकैर्वितनुते भूपस्य राष्ट्रस्य च ।
 मा भूतस्य तथापि तीव्रतपसो बाधेति भक्त्या नृपो
 वप्रं विप्रपुराभिरक्षणकृते निर्मापयामास सः ॥
 अस्मिन्वप्रगुणेन तोयनिलयाः प्रीणन्ति लोकं जलैः
 कामं क्षेत्रभुवोऽपि वप्रकलितास्तन्वन्ति धान्यश्रियम् ।
 एवं चेतसि संप्रधार्य सकलब्रह्मोपकारेच्छया
 चक्रे वप्रविभूषितं पुरमिदं चौलुक्यचूडामणिः ॥
 पादाक्रान्तरसातलो गिरिरिव श्लाघ्यो महाभोगतः
 शृङ्गारीव तरङ्गिणीपतिरिव स्फारोदयद्वारभूः ।

उत्सर्पत्कपिशीर्षको जय इव कव्यादनाथद्विषां
 नारीवर्ग इवेष्टकान्तरुचिरः सालोऽयमालोक्यते ॥
 भोगाभोगमनोहरः फणशतैरुत्तुङ्गतां धारय-
 न्यातः कुण्डलितां च यज्ञपुरुषस्याज्ञावशेनागतः ।
 रत्नस्वर्णमहानिधिं पुरमिव घातुं स शेषः स्थितः
 प्राकारः सुधया सितोपलशिराः संलक्ष्यते वृत्तवान् ॥
 कामं कामसमृद्धिपूरकरमारामाभिरामाः सदा
 स्वच्छन्दस्वनतत्परैर्द्विजकुलैरत्यन्तवाचालिताः ।
 उत्सर्पद्गुणशालिवप्रवलयप्रीतैः प्रसन्ना जनै-
 रत्रान्तश्च बहिश्च संप्रति भुवः शोभाद्भुतं विभ्रति ॥
 लक्ष्मीकुलं क्षोणिभुजो दधानः प्रौढोदयाधिष्ठितविग्रहोऽयम् ।
 विभ्राजते नागरकाम्यवृष्टिर्वप्रश्च चौलुक्यनराधिपश्च ॥
 यावत्पृथ्वी पृथुविरचिताशेषभूभृन्निवेशा
 यावत्कीर्तिः सगरनृपतेर्विद्यते सागरोऽयम् ।
 तावन्नन्द्याद्विजवरमहास्थानरक्षानिदानं
 श्रीचौलुक्यसितपतियशःकीर्तनं वप्र एषः ॥
 एकाहनिष्पन्नमहाप्रबन्धः श्रीसिद्धराजप्रतिपन्नबन्धुः ।
 श्रीपालनामा कविचक्रवर्ती प्रशस्तिमेतामकरोल्लशस्ताम् ॥
 संवत् १२०८ वर्षे आश्विन शुदि (२) गुरौ लिखितं नागरब्राह्मणप-
 ण्डितवालणेन ॥
 चौलुक्य.....धिपेन कारिता प्रतोलिका यार्जुनवारिकोपगा ।
 पुनर्नवोना लतफहा.....त.....वेगमिर्जाने.....नेन नृपेण कारिता ॥
 चैत्रमासे शुभ्रे पक्षे प्रतिपद्गुरुवासरे ।
 नन्दाष्टनृपे १६८९ नृपे वर्षे प्रशस्तिर्लिखिता पुनः ॥
 नागरब्राह्मणजोशीवेणीसुतेन विष्णुजीकेन लिखिता प्रशस्तिः ॥
 शुभं भवतु ॥ ५ ॥

(४६)

कुरुक्षेत्रप्रान्तवर्तिपृथूदकक्षेत्र (Pehon) स्थविष्णु-
मन्दिरप्रशस्तिः ।

ओं नमो माधवाय ॥

याते यामवतीपतौ शिखरिषु क्षामेषु मर्वात्मना
ध्वस्ते ध्वान्तरिषौ जने विघटिते स्वस्ते च तारागणे ।
भ्रष्टे भूवलये गतेषु च तथा रत्नाकरेष्वेकता-
मेको यः स्वपिति प्रधानपुरुषः पायात्स वः शार्ङ्गभृत् ॥
दृष्टिः पायान्निजगदखिलं शार्ङ्गिणः कान्तमूर्तेः
कान्ता सद्भूस्फुरितसुभगस्निग्धताराभिरामा ।
उद्यत्तीव्रस्मरजलनिधौ मज्जतः श्रीमुखेन्दु-
स्फारज्योत्स्ना.....: स्मेरगण्डस्थलस्य ॥

क्षेत्रं कुरोर्विविधपापमलभिघात-
दक्षं क्रियादुदयमस्तसमस्ततापम् ।
अध्यासितं मुनिगणैरुदितात्मबोध-
प्रध्वस्तगाढतिमिरप्रकटप्रमोदैः ॥

पोतः संसारसिन्धौ सुरपथगमनें स्यन्दनः साधुवर्ग-
.....तवहेः प्रलयजलधरः संपतत्सान्द्रधारः ।

नानाव्याधिप्रबन्धप्रचुरतरतमः पङ्कविध्वंसभानु-
नीरं चैतत्समन्ताद्दधतु.....दुरित.....सारस्वतं वः ॥

यः शक्तः स्वकुल.....मृद्व्या प्लिन्दानः परबलमानसं समन्तात् ।
स श्रीमाञ्जयति महेन्द्रपालदेवः शान्तारिः शशधरसुन्दरः शरण्यः ॥

आसीत्तोमरतुङ्गवंशतिलकश्चण्डप्रतापोज्ज्वलो
राजा रञ्जितसाधुवृत्तद्वयो दुर्वृत्तशैलाशनिः ।

नाम्ना जाडल इत्यपूर्वचरितस्यातो दयालंकृति-
 स्तत्त्वालोकिविलोफितशितिपतिव्यापारलब्धोदयः ॥
 येन ज्ञातिकुलं क[लङ्कप्रिकलं] नीतं परां संपदं
 छिन्नारातिकरीन्द्रकुम्भशकलैः कृत्वोपहारं भुवः ।
 कीर्त्या यस्य च नाकनागनिकर(लय)व्यासङ्गतः संगमा-
 द्योन्नश्च स्फुरदिन्दुसुन्दररुचा स्वःसिन्धुलीलायितम् ॥
 प्रतिदिशममराणां मन्दिराण्युच्छ्रिताग्र-
 स्यगितशशधराणि स्फारमारोपितानि ।
 जगति विततभासा येन दूरं निभान्ति
 स्वयश इव निरोद्धं शङ्खवो दिङ्मिताताः ॥
 तत्संतानमहोदधेः प्रमुदितप्रोद्यद्भुजंगाश्रया-
 दुर्लभा(हृद्या)दनमौक्तिकांशुनिकरस्फारीभवत्संपदः ।
 प्रख्यातादजनि स्ववंशतिलकः श्रीवज्रटाख्यः प्रभुः
 प्राप्ताशेषमनोरथः शुभतरव्यापारतुङ्गोन्नतिः ॥
 तस्य स्फुरदिन्दुरुचः शौरेरिव जलधिकन्यका जाता ।
 नाम्ना मङ्गलदेवी जाया गिरिजेव गिरिशस्य ॥
 तस्मात्तस्यां जज्जुकः प्रादुरासीदुच्चैः शान्तः सत्सु निर्मत्सरेषु ।
 शूरः केतुर्दुर्धरारातिचक्रे क्रुध्यत्सेनाकुञ्जरध्वानरौद्रे ॥
 तस्य स्फुरन्निशितखड्गनिकृत्तशत्रो-
 खस्तान्वदीननिकरोद्धरणोरुकीर्तेः ।
 सद्वृत्तरक्तवनितातिलकाङ्गकल्पे
 कान्ते बभूवतुरुदारशशाङ्गकान्ते ॥
 एका चन्द्रेति विख्याता द्वितीया नायिकेति च ।
 विशिष्टगुणनिर्माणाद्वै एव सदनं श्रियः ॥
 चन्द्रायाः समजनि गोग्गनामधेयो धीराणा धुरि निनिवेशितो विधाना ।
 भूनाथो द्विपदिभकुम्भभेदनिर्द्युक्ताभिर्महितमहोत्तलः शि(सि)ताभिः ॥

असूत च विचक्षणं क्षतविपक्षपक्षप्रभं
 प्रभाकरकरोत्करं स्वबलसैनिकाम्भोरुहाम् ।
 अधर्मपरिपन्थिनं तदनु पूर्णराजं सुतं
 स्ववंशगगनोदरे तुहिनदीधितं नायिका ॥

करतलस्थगिताधरपल्लवाः प्रतनुकान्ति कपोलतलोदरम् ।
 सिपिचुरश्रुजैर्ल्यदरिस्त्रियः सरलितप्रचुरालकजालकाः ॥

तस्य भ्राता गुणनिधिरंभूत्सोदरो देवराजः
 स्फूर्जत्तेजः प्रविहतपरस्फारसेनान्धकारः ।
 स्थानं क्षान्तेः क्षतकल्लिमलः क्षिसरागादिदोषः
 स्निग्धच्छायस्तरुरिव ततः सत्फलानम्रमूर्तिः ॥

नामापि प्रकटतरं निशम्य यस्य क्रुद्धस्य भ्रुकुटितरङ्गिताननस्य ।
 दृप्तानां युधि विकसद्विगाढभासां सखंसे करतलतः कृपाणदण्डः ॥

यद्रास्यसरसीरुहं सरसमर्थिनां पश्यतां
 नितान्तमगमत्क्षणात्क्षयमुपद्रवो मानसः ।
 व्यघूर्णत च संध्रमात्प्रतिभटध्वनदन्तिनां
 घटा विवटनोन्मुखी समिति यस्य सद्यः पुरः ॥

इत्युद्दामप्रकटितगुणोद्गाररम्याः क्रमेण
 प्राप्तश्रीकाः शुभतरधियः साधुरक्ताखयोऽपि ।
 विष्णोः सौधान्यतुलमहसः कारयामासुरत्र
 त्रस्तास्तीत्राद्भवजलनिधेर्दुर्गमान्मन्दबोधैः ॥
 गोगेन कारितं मध्ये पूर्णराजेन पृष्ठतः ।
 पुरतो देवराजेन घनान्धतमसच्छिदे ॥
 चतुःसमुद्रसीमाङ्गं यावदेतन्महीतलम् ।
 इदमायतनं तावद्विभातु सदन श्रियः ॥
 धन्वन्तरिप्रतिनिधिः श्रुतसारमूर्तिः

सह्रन्धुरच्युत इति प्रकटाभिधानः ।

काम्बोजजः प्रभुमनःकमलद्विरेफो
 रामस्य सूत्रुरिह कारयिता बभूव ॥
 यक्षपालकनामैको द्वितीयो गेज्जराभिधः ।
 पाटलाख्यस्तृतीयोऽपि ग्रामो भोगाय कल्पितः ॥
 अत्रार्यैः क्षमानार्थैः श्रेयोर्य देहस्य ।
 संसारं दृष्टोच्चैः कर्तव्या सहुद्धिः ॥
 स्वकुलगगनभानुः.....प्रसक्तः
 श्रुतविनयविदग्धो भट्टरामः किलासीत् ।
 अकृत मधुरबन्धां मु[द्गल]स्तस्य सूनुः
 सरसललितसारां लीलयेमां प्रशस्तिम् ॥
 बभूव सूत्रधारोऽत्र दुर्लभादित्यसंज्ञकः ।
 ..... लादित्येन धीमता ॥

(४७)

सोमनाथक्षेत्रस्यस्य कस्यचन प्रासादस्य प्रशस्तिः ।

ॐ ॥ ॐ नमः शिवाय ।

हृदि स्थितं चिन्मयमात्मवेदिनः समाधिमास्थाय विलोकयन्ति यम् ।
 स चित्तसंतापमपाकरोतु वः स्तनंधयश्चेतमयूखभूषणः ॥

शैलात्मजोरसिजशृङ्गकुरङ्गनाभि-

पद्मावलीतलिनतल्पशयालुपाणिः ।

पीयूषभानुकलिकाकलितावतंसो

देवः शिवानि वितनोतु दिवानिशं वः ॥

त्रैलोक्यमङ्गलमनङ्गरिपोरपत्य-

मङ्गुरितैकदशनोष्ठसदाननश्रीः ।

देवः प्रपद्य हृदयैकपदी कपर्दी

भयादनेकपमुखः सुखसपदे वः ॥

वाल्मीकिराशेः सुगृहीतनाम्नस्तस्यैव शिष्यस्त्रिपुरान्तकेति ।
तीर्थान्तरालोकनकौतुकेन पवित्रधामास दिशश्चतस्रः ॥

पूर्वं तपस्विगृहिणीसृष्टणीयमूर्ति-

र्यो देवदारुविपिने विजहार देवः ।

आशावधूलवणिमानमनुग्रहीतुं

तीर्थावगाहनमिषेण चचार सोऽयम् ॥

समाधिपूतेन हृदम्युजेन यः .....यि.....:.... ।

ततः शुचिब्रह्मसरःसरोजैरानर्च केदारपदारविन्दे ॥

जगद्गुरुं चेतसि यः प्रपद्य यागेश्वरं मूर्तमि..... ।

..... प्रसादसंपत्तिलभ्यानि तपःफलानि ॥

मियोमिलज्जद्गुकलिन्दकन्यातरङ्गहस्तोपहृतैः पयोभिः ।

ससर्ज यस्याजि.....पः पाद्यमिव प्रयागः ॥

प्रदक्षिणीकृत्य सतां प्रदीपः श्रीपर्वतं यः किल सर्वतोऽपि ।

श्रीमल्लिनाथस्य विलोकनेन कृतार्थ.....त्ते ॥

प्रेङ्खोलितानि कलसोद्भवपादमुद्रा-

निःकल्मषाकृतिषु विन्ध्यगिरेः शिलासु ।

रेवाजलानि गजराजविगाहलीला-

.....पाण्यपि यः सिषेवे ॥

११

गोदावरीतीरविहारणीभिर्वनस्थलीनामधिदेवताभिः ।

कृतार्थयन्त्रध्वगद्वक्पयोजं यो जङ्गमल्यम्बक..... ॥

ततः शमाद्वैतरसाभिरामे रामेश्वरं चेतसि चिन्तयन्त्यः ।

ददर्श लङ्काधिपकालरात्रेः प्रस्थानवीथीमिव सेतुलेखाम् ॥

श्रीदेवपत्तनसमस्तघनस्तनीनां

नेत्रारविन्दसुकृतैरिव सानुबन्धैः ।

तीर्थावगाहनधिया दिशि पश्चिमाया-

मायातवानुपशमायतनं कृती यः ॥

श्रीविश्वमल्ल इति भूपतिमौलिरद्वं
चौलुक्यवंशमवतंसयति स जिष्णुः ।

यस्य द्विधारमपि संयति मण्डलाग्र-
मारादमंस्त शतधारमरातिवर्गः ॥

आबद्धमूलमभितः क्षितिपाद्रिजात-
गुन्मूलयन्कुलिशवंशभुवा भुजेन ।
सत्त्वस्य यः किमपि धाम जनेन राज-
नारायणेति जगदे जगदेकनाथः ॥

यस्मिन्नात्मकलां न्यधत्त सकलक्षत्रावतंसे जग-
त्तापव्यापदपाकरिष्णुमहिमा श्रीवैद्यनाथः प्रभुः ।
शस्त्रैस्तेन चिकित्सितास्तदुचितं विश्वोपकारव्रत-
न्नातेन प्रतिभूभुजामपि हृदः प्रौढा मदग्रन्थयः ॥

नागल्लदेवीति बभूव यस्य जाया जयश्रीरिव देहबद्धा ।
तथा स राजा सुतरां बभासे भासेव देवो हरिणाङ्कमूर्तिः ॥
आशान्तविश्रान्तभुजप्रतापः प्रतापमल्लावरजः स राजा ।
स्वपौरुषोत्कर्षरसातिरेकादेकातपत्रां वुभुजे धरित्रीम् ॥
श्रीविश्वमल्लः स्वपदेऽभिषिच्य प्रतापमल्लात्मजमर्जुनं सः ।
साकं सुधापाकमभुङ्क्त नाकनितम्बिनीनामधरामृतेन ॥

राकानिशाकरसनाभिगुणाभिरामो
दामोदरांश इव विक्रममांसलश्रीः ।
भूपालमौलिमणिरर्जुनदेवनामा
कामार्जुनीमिव धनानि धरामदुग्ध ॥
हस्ते विधाय कदनाय दुराशयानां
दानावधूतसुरशाखिनि भूमिचक्रम् ।
यः स्वैरुदारचरितैरनघः प्रजानां
रक्षां चकार किल चक्रधरात्मजः ॥

तस्याङ्गभूर्जयति गूर्जरराज्यलक्ष्मी-
संभोगकन्दलितसौख्यनिमग्नचेताः ।

क्षोणीसमुद्धरणकेलिरसोत्तरङ्गः

सारङ्गदेव इति शार्ङ्गधरानुमावः ॥

युधि यादवमालवेश्वरावकृत क्षीणबलौ बलेन यः ।

पृथुविग्रहधारिणौ पुरा पतगेन्द्रो गजकच्छपाविव ॥

इतश्च ।

मष्टारकश्रीलकुलीशमूर्त्या तपःक्रियाकाण्डफलप्रदाता ।

अवातरद्विधमनुग्रहीतुं देवः स्वयं बालमृगाङ्गमौलिः ॥

अनुग्रहीतुं च चिरं विपुत्रकानुलूकभूतानभिशापतः पितुः ।

ललाटमुर्व्या इव लाटभूषणं समेत्य कारोहणमध्युवास यः ॥

अवतेरुश्रुत्वारः पाशुपतव्रतविशेषचर्यार्थम् ।

इह कुशिकगार्ग्यकौरुपमैत्रेया इति तदन्तसदः ॥

ततस्तपस्विनां तेषां चतुर्धा जातिरुद्भूता ।

भुवं विभूषयामास चतुर्णवमुद्रिताम् ॥

एतैरनुगृहीतानामन्वयेन महात्मनाम् ।

निःसीगवैषवं श्रीम.....कमित्यभूत् ॥

गार्गेयगोत्रामरणं बभूव स्थानाधिपः कार्तिकराशिनामा ।

मूर्तस्तपोराशिरिवाश्रितानामालोकमात्रेण हरन्नघानि ॥

तेन स्वहस्तकमलानुगृहीतजन्मा

वाल्मीकिराशिरुदियाय दयालुचेताः ।

वार्णी च तीर्थपदवीं च सदा पदानां

न्यासैः स्वचित्तविमलाकृतिभिः पुनानः ॥

तेनानुगृह्य समकेति सतां प्रबोध-

कारी तपोधनयुवा त्रिपुरान्तकेति ।

साक्षाद्भवन्ति विबुधाः किल तद्विधानां

हस्ताम्बुजेन दृपदोऽपि कृतप्रतिष्ठाः ॥

श्रीबृहस्पतिभार्याया उमायाः श्लाघ्यजन्मनः ।

श्रेयसे यः सतां सीमा निरमासीदुमेश्वरम् ॥

इह स्वनाम्ना त्रिपुरान्तकेश्वरं महत्तरश्रीत्रिपुरान्तको व्यधात् ।

प्रियाभिधानेन मनोरमं श्रिया रमापतिः संविदधे रमेश्वरम् ॥

गोरक्षकं भैरवमाज्जनेयं सरस्वतीं सिद्धिविनायकं च ।

चकार पञ्चायतनान्तराले बालेन्दुमौलिस्थितमानसो यः ॥

आत्मन्नाहुयुगसौहृदश्चित्तम्भसौरभशुभं सतोरणम् ।

दूरमस्तदुरितस्तदुत्तरद्वारभूपरिसरे चकार यः ॥

संमार्जनाय देवानां कावडिद्वयमम्भसः ।

संमार्जनी जगत्याश्च कोलिनी प्रतिवासरम् ॥

कर्तव्यमेतदुभयं बटुकेन पटीयसा ।

स्वभासपाटकद्रव्यनैवेद्यान्नोपयोगतः ॥ (युग्मम्)

श्रीखण्डहेतोः शशिखण्डमौलिपुरानुकूल्येन मपारके यः ।

द्रम्भांश्चकार प्रतिमासमष्टावष्टापदोत्सर्गनिसर्गपूतः ॥

दातव्यं मालिकश्रेण्या शतपत्रशतद्वयम् ।

नवीनकण(र)वीराणां द्वे सहस्रे च नित्यशः ॥

धाटीवाहाय वाटीभ्यो ग्रहीतुं शुचिवेदिकाम् ।

चक्रे परीक्षिपट्टे यः पङ्द्रम्मान्मासपाटके ॥

माणकद्विनयं चोषा मुद्गानामेकमाणकम् ।

घृतं कर्पाश्च चत्वारस्तैलं दीपाय तादृशम् ॥

जात्यानि पञ्च पूगानि स्थितके स्थितिशालिना ।

कोष्ठागारे गुणज्ञेन प्रत्यहं येन चक्रिरे ॥ (युग्मम्)

इहैव धूपवेलार्थं गुग्गुलुस्य मणद्वयम् ।

यः पुण्येषु समासक्तः प्रतिमासमकारयत् ॥

पत्र ...णा च पञ्चाशत्पत्राणि फणिवीरुधाम्

मेहरेण प्रदेयानि नित्यं वीटकहेतवे ॥

पशुपालेन तदेवं धर्मस्थानोपहारसंचयम् ।
 श्री.....कोष्ठागारादानीय दातव्यम् ॥
 चोपा माणकमेकं निर्वापे पल्लिकाद्वयं शुद्धाः ।
 नित्यं धृतकर्षीं द्वाविति पशुपालाय दातव्यम् ॥
 इदमेव प्रदातव्यं नित्यं नैवेद्यहेतवे ।
 ततस्तद्वत् वटुना पचनीयं प्रयत्नतः ॥
 पशुपालेन संकल्प्य तन्नैवेद्यं सवीटकम् ।
 वटुकाय प्रदातव्यं पूजाकर्मविधायिने ॥
 मण्डपिकायां स्थितके चातुर्जातकशासनात् ।
 प्रत्यहं यः सतां सीमा द्रम्ममेकमकारयत् ॥
 अत्रैव कारयामास प्रतिमास्तमुदारधीः ।
 स्थितके यो नवद्रम्मान्बटुकप्राप्तहेतवे ॥
 पूजामप्रतिमां कर्तुं प्रतिमासमुपेयुषः ।
 देगाः पञ्चदश द्रम्मा पशुपालस्य धर्मतः ॥
 चातुर्जातकपादानां यः संगिलितपोत्तके ।
 ततः पञ्चदशद्रम्मान्प्रतिमासं व्यधत्त यः ॥
 हृद्धानि चो विशिष्टानि त्रीणि प्रीणितमानसः ।
 चातुर्जातकपादेभ्यो वित्तेनादाय दत्तवान् ॥
 तेषां मध्यादुत्तमं हृद्मेकं देवश्रद्धामालिना मालिकेभ्यः ।
 नित्यं पूजापुष्पजातोपहारैः श्रीमच्चातुर्जातकेन प्रदत्तम् ॥
 चैत्रीमहे भाद्रपदीमहे च पवित्रकं विस्तरणं च कर्तुम् ।
 महाजनोऽपि प्रतिहृद्मेकं द्रम्भं विशेषस्थितके चकार ॥
 कोष्ठागारेण पूगानि मेहरेण दलानि च ।
 शिवरात्रौ प्रदेयानि चातुर्जातकवीटके ॥

श्रीसीमनाथप्रभुराजपाटिकात्रये त्रिमिहृद्बणिगिरात्मना ।
 स्वमालिकेराणि युगाश्च कोमलाः सदा मिधेयानि विशुद्धबुद्धिभिः ॥

अमूनि सोमेश्वरदेवरीत्या संपूज्य पञ्चायतनानि पूर्वम् ।

अनेन पश्चात्पशुपालकेन श्रीदेवपाठ्यामधिरोहणीयम् ॥

चैत्री भाद्रपदी भग्नपतितोद्धारहेतवे ।

चातुर्जातकपादेभ्यो धर्मस्थानमदत्त यः ॥

स्वोपार्जितेन शुचिना विभवेन धर्म-

स्थानं च शासनमिदं च विनिर्ममे यः ।

तेनास्य कीर्तननिबद्धयशःपताका

राकामृगाङ्गधवलाकृतिरुल्लास ॥

श्रीगण्डराणकवृहस्पतिकीर्तनस्य

सारङ्गभूषतिसरस्तम्भूषणस्य ।

यः श्रीविलासगृहमायतनस्य मध्ये

स्वात्मीयदेवकुलिकां रचयां चकार ॥

तादृग्विशेषशुचिताधिगमाय सन्त-

श्चित्तेषु बिभ्रति यदीयगुणानजस्रम् ।

पुष्पान्ति सिन्धुतनयाहृदयाधिनाथ-

नाभीसरोरुहमृणालसनाभितां ये ॥

निर्व्याजभक्तिरसवासितविश्वनाथ-

माबिभ्रत सरिदभीकगभीरमन्तः ।

एतस्य शारदतुषारमयूषलेखा-

निष्कल्मषाणि चरितानि जगत्पुनन्ति ॥

सोमार्कवक्रशशिमण्डलतो निपीय

पीयूषवद्धसखितानि सुमाषितानि ।

एषा प्रशस्तिरनवद्यपदार्थचन्दा

धन्धात्मजेन विदधे धरणीधरेण ॥

एनां लिलेख मन्त्री विक्रम इति पूर्णसिंहतनुजन्मा ।

उदट्कयदथ शिल्पी नाहडतनयश्च पूणसीह इति ॥

श्रीनृपविक्रमसं० १३४३ वर्षे माघ शुदि ९ सोमे लिङ्गप्रतिष्ठामहो-
त्सवः समजनि ॥

(४८)

मालवमहीपालप्रशस्तिः ।

ओं नमः शिवाय ॥

गङ्गाम्बुसंसिक्तभुजंगमालवाले कलेन्दोरमलङ्कुराभा ।

यन्मूर्ध्नि नम्रेहितकल्पवल्गुया भातीव भूत्यै स तवास्तु शंभुः ॥

सानन्दनन्दिकरसुन्दरसान्द्रनान्दी-

नादेन तुम्बुरुमनोरमगानमानैः ।

नृत्यन्त्यवश्यमनिशं सुरवासवेश्या

यस्याग्रतो भवतु वः स शिवः शिवाय ॥

मूर्धस्थिताभ्रसरितोऽक्षमयेव शंभो-

रर्धाङ्गमङ्गघटनाद्धनमाश्रयन्ती ।

दृष्टात्मनाथ वशतां सकलाङ्गतुष्टा

पुष्टिं नगेन्द्रतनया भवतां विदध्यात् ॥

गणेशो वः सुखायास्तु निशातः परशुः करे ।

यस्य नम्रवनावद्यकन्दोच्छ्रित्या इवोद्यतः ॥

अस्त्युर्वीधः प्रतीच्यां हिमगिरितनयः सिद्धदांपत्यसिद्धेः

स्वानं च ज्ञानभाजामभिमतफलदोऽस्त्वर्धितः सोऽर्बुदारूयः ।

विश्वामित्रो वसिष्ठादहरत बलतो यत्र गां तत्प्रभाषा-

ज्जज्ञे वीरोऽग्निकुण्डाद्रिपुचलनिधनं यश्चकारैक एव ॥

मारयित्वा परान्धेनुमानिन्ये स ततो मुनिः ।

उवाच परमाराख्यः पार्थिवेन्द्रो भविष्यति ॥

तदन्ववायेऽरिलयज्ञसंघतृप्तमरोदाहृतकीर्तिरासीत् ।

उपेन्द्रराजो द्विजगर्गरत्नं शौर्गाग्निनोत्तुङ्गनृपत्वमानः ॥

तत्सूनुरासीदरिराजकुम्भिकण्ठीरवो वीर्यवतां वरिष्ठः ।
श्रीवैरिसिंहश्चतुरर्णवान्तधात्र्यां जयस्तम्मकृतप्रशस्तिः ॥

तस्माद्भूव वसुधाधिपमौलिमाला-

रत्नप्रभारुचिररञ्जितपादपीठः ।

श्रीसीयकः करकृपाणजलोर्मिमग्न-

शत्रुव्रजो विजयिनां धुरि भूमिपालः ॥

तस्मादवन्तितरुणीनयनारविन्द-

भास्वानभूत्करकृपाणमरीचिदीप्रः ।

श्रीवाक्पतिः शतमखानुकृतिस्त्रुरंगा

गङ्गासमुद्रसलिलानि पिबन्ति यस्य ॥

जातस्तस्माद्वैरिसिंहोऽन्यनाम्ना लोको व्रूते वज्रटस्यामिनं यम् ।

शत्रोर्वर्गं धारयासेर्निहत्य श्रीमद्द्वारा सूचिता येन राज्ञा ॥

तस्मादभूदरिनरेश्वरसंघसेना-

गर्जद्गजेन्द्ररवसुन्दरतूर्यनादः ।

श्रीहर्षदेव इति खोद्विगदेवलक्ष्मीं

जग्राह यो युधि नगादसमप्रतापः ॥

पुत्रस्तस्य विभूषिताखिलधराभोगो गुणैकास्पदं

शौर्याक्रान्तसमस्तशत्रुविभवाधिन्याय्यवित्तोदयः ।

वक्तृत्वोच्चकवित्वतर्ककलनप्रज्ञातशास्त्रागमः

श्रीमद्वाक्पतिराजदेव इति यः सद्भिः सदा कीर्त्यते ॥

कर्णाटलाटकेरलचोलशिरोरत्नरागिपदकमलः ।

यश्च प्रणयिगणार्थितदाता कल्पद्रुमप्रख्यः ॥

युवराजं विजित्याजौ हत्वा तद्वाहिनीपतीन् ।

खड्ग उर्ध्वीकृतो येन त्रिपुर्या विजिगीषुणा ॥

तस्यानुजो निर्जितहृणराजः श्रीसिन्धुराजो विनयार्जितश्रीः ।

श्रीभोजराजोऽजनि येन रत्नं नरोत्तमाकम्प(ल्प ?)कृदद्वितीयम् ॥

आ कैलासान्मलयगिरितोऽस्तोदयाद्रिद्वयादा
 भुक्ता पृथ्वी पृथुनरपतेस्तुत्यरूपेण येन ।
 उन्मूल्योर्वीभरगुरुगणा लीलया चापयष्ट्या
 सिंहा दिक्षु सितिरपि परां प्रीतिमापादिता च ॥
 साधितं विहितं दत्तं ज्ञातं तद्यत्र केनचित् ।
 किमन्यत्कविराजस्य श्रीभोजस्य प्रशस्यते ॥
 चेदीश्वरेन्द्ररथतोगलभीममुख्या-
 न्कर्णाटलाटपतिगूर्जरराट्त्तरुष्कान् ।
 यद्भृत्यमात्रविजितानवलोक्य मौला
 दोष्णां बलानि कलयन्ति न.....लो..... ॥
 केदाररामेश्वरसोमनाथसुण्डीरकालानलरुद्रसत्कैः ।
 सुराश्रयैर्व्याप्य च यः समन्ताद्यथार्थसंज्ञां जगतीं चकार ॥
 तत्रादित्यप्रतापे गतवति सदनं स्वर्गिणां भर्गमक्ते
 व्याप्ता घारेव धात्री रिपुतिमिरभरैर्मौललोकस्तदाभूत् ।
 विलस्ताङ्गो निहत्योद्भटरिपुतिमिरं खड्गदण्डांशुजालै-
 रन्यो भास्वानिवोद्यन्ध्रुतिमुदितजनात्मोदयादित्यदेवः ॥
 येन धरणीवराहः परमारेणोद्धृतो निरायासात् ।
 तस्यैतस्या भूमेरुद्धारो वत कियन्मात्रः ॥
 कुंवान्य..... वाजिन्नजरु.....
 .....
 .....
 ..... ॥

(अमे सर्वे त्रुटितम् ।)

(४९)

कम्बोजदेशस्थशिवालयप्रशस्तिः ।

जयत्यनन्यसामान्यमहिमा परमेश्वरः ।

ब्रह्मोपेन्द्राञ्जलिन्यासद्विगुणाद्वियुगाम्बुजः ॥

राजा श्रीरुद्रवर्मासीत्रिविक्रमपराक्रमः ।
 यस्य सौराज्यमद्यापि दिलीपस्येव विश्रुतम् ॥
 तस्याभूतां भिषङ्मुख्यौ भ्रातरावश्विनाविव ।
 ब्रह्मदत्तः स यो ज्येष्ठो ब्रह्मासिंहः स योऽनुजः ॥
 तयोरपि महाभाग्यौ भागिनेयौ बभूवतुः ।
 धर्मदेवः प्रथमजः सिंहदेवस्त्वनन्तरः ॥
 स्वशक्त्याक्रान्तराज्यस्य राज्ञः श्रीभववर्मणः ।
 श्रीगम्भीरेश्वरो यस्य राज्यकल्पतरोः फलम् ॥
 यस्य तौ मन्त्रिणावास्तां सन्मतौ कृतवेदिनौ ।
 धर्मशास्त्रार्थशास्त्रज्ञौ धर्मार्थविव रूपिणौ ॥
 महेन्द्रवर्मणो भूयः श्रीमतः पृथिवीपतेः ।
 तौ चाप्यमात्यतां प्राप्तौ प्रत्ययौ कृत्यवस्तुषु ॥
 सिंहदेवोऽनुजो राज्ञा दूतत्वे सत्कृतः कृती ।
 प्रीतये प्रेषितः प्रेम्णा चम्पाधिपनराधिपम् ॥
 धर्मदेवस्य तु पुनस्तनयोऽभूदनल्पधीः ।
 कुलकाननसिंहो यः सिंहवीर इतीरितः ॥
 विद्वान्योऽद्यापि विद्वद्भिरापीतकवितारसः ।
 श्रीशानवर्मनृपतेरभू(भ)वन्मन्त्रिसत्तमः ॥
 निकामवरदं देवं श्रीनिकामेश्वरं हरम् ।
 हरिं च सिद्धिसंकल्पस्वामिनं सिद्धिदायिनम् ॥
 योऽतिष्ठिपदिमौ देवौ श्रद्धया भूरिदक्षिणौ ।
 कीर्तिलम्भाविबोदग्रौ यौ स्थितावा भुवः स्थितेः ॥
 तस्य सनुरसूयादिदोषैरस्पृष्टमानसः ।
 योऽभवद्भवसंन्यस्तचित्तवृत्तिरुदारधीः ॥
 बाल्येऽपि विनयोपेतो यौवनेऽपि नितेन्द्रियः ।
 त्रिवर्गारम्भकालेऽपि धर्मे यमत्वभिकादरः ॥

यस्मिन्नैदं युगीनेऽपि सदाचारावलम्बिनि ।
 कलिप्रचालितो धर्मो न स्वल्पत्येकपादपि ॥
 श्रीमतो राजसिंहस्य जयिनो जयवर्मणः ।
 यो वैद्यो वेदितव्यानां वेत्तापि निरहंकृतिः ॥
 पुनः सत्कृत्य यं राजा प्रादात्स्वे राजमातुले ।
 अलब्धराजशब्देऽपि लब्धराजार्हसंपदि ॥
 पश्चादाढ्यपुरस्यास्य योऽध्यक्षत्ये कुलक्रमात् ।
 योग्योऽयमिति सत्कृत्य स्वयं राज्ञा नियोजितः ॥
 यस्मिन्नवति धर्मेण पराम्युदयकारिणि ।
 अन्वर्थसंज्ञां संप्राप्तमिदमाढ्यपुरं पुरम् ॥
 उचितं यः करादानमाराभेभ्यः कुटुम्बिनाम् ।
 अनाददत्प्रभुरपि पूर्णा वृत्तिमदादितः ॥
 रोगिणामर्थिना वापि वित्तम्भाद्रुपितं वचः ।
 शृण्वतो यस्य करुणा द्विगुणा समजायत ॥
 यन्मदीयं शुभं नाम जन्मप्रभृति संभृतम् ।
 तदर्न्तु पितुरेवेति संकल्पो यस्य कीर्तितः ॥
 शिवयज्ञेन यो देवान्मुनीनध्ययनेन च ।
 पितृश्चातर्पयत्तोयैः सत्पुत्रकरनिःघ्नैः ॥
 तेनेह सिंहदत्तेन दत्तदातव्यवस्तुना ।
 स्थापितो निजयस्यायं दाता श्रीविजयेश्वरः ॥
 अस्मिन्नेन च यद्दत्तं दातारामादि किञ्चन ।
 तदेव देवस्यमिति न हरेन्नापि नाशयेत् ॥

वैशाखप्रथमद्विपक्षरुदिने द्वाराष्टमाणैर्घुते
 जीवश्चापयुतो वृषे कविमुतः सिंहार्धगश्चन्द्रमाः ।
 कौलारे षणिजो (ऽवनिजो) घटे रनिमुतः शेषाम्बु मेघस्थिताः
 सोऽयं श्रीविजयेश्वरो निजयते यः कीदृशो स्थितः ॥

(५०)

कम्योजदेशस्थशिवालयप्रशस्तिः ।

नितमिन्दुवतंसेन मूर्ध्ना गङ्गां वभार यः ।
 उमाभ्रभङ्गजिलोर्मि मालामालु(?)मिवामलाम् ॥
 राजा श्रीभववर्मेति पतिरासीन्महीभृताम् ।
 अप्रधृप्यमहासत्त्वा तु(त्त्वन्तु)क्षो मेरुरिवापरः ॥
 सोमान्वये प्रसूतस्य सोमस्येव पयोनिधौ ।
 केनापि यस्य तेजस्तु जाज्वलिते(लीति ?) सदाहवे ॥
 अन्तः समुत्था दुर्ग्राह्या मूर्त्यभावादतीन्द्रियाः ।
 यदा पडरयो येन जिता बाह्येषु का कथा ॥
 नित्यदानपयःसिक्तकरानेव मतङ्गजान् ।
 आत्मानुकारादिव यः समराय समग्रहीत् ॥
 शरत्कालाभियातस्य परानावृततेजसः ।
 द्विषामसह्यो यस्यैव प्रतापो न रवेरपि ॥
 यस्य सेनारजो धूतमुज्झितालंकृतिष्वपि ।
 रिपुस्त्रीगण्डदेशेषु चूर्णभावमुपागतम् ॥
 रिपोरिव मनः शुष्कं नगरीपरिखाजलम् ।
 यस्य योधैमरापीतमासद्रै रतिना(?) सह ॥
 परीतायामपि पुरि ज्वलता यस्य तेजसा ।
 पुनरुक्त इवारोपः प्राकारे जातवेदसः ॥
 जित्वा पर्वतभूपालांस्तनोति सकुला भुवः ।
 बन्दिभिः सगुणानीशै(?)र्षशोभिरिव यो दिशः ॥
 येनेयद्वैरवंश्यानां मर्यादालङ्घनं कृतम् ।
 यदेषामवधिर्भूमेरतिक्रान्ता पराक्रमैः ॥
 शक्त्यापि पूर्वं विजिता भूमिरम्बुधिमेखला ।
 प्रभुत्वे क्षमया येन सैव पश्चादजीयत ॥

यस्याकृष्टाः प्रभावेन परे युध्यजिता अपि ।
 राजश्रियम(मु)पादाय नमन्ते चरणाम्बुजे ॥
 परेणाक्रान्तपूर्वेयमखिलेति विचिन्तया ।
 अजित्वाम्भोधिपर्यन्तामवनिं यो न शाम्भ्यति ॥
 अवाप्य षोडश कलाः शशाङ्को याति पूर्णताम् ।
 असंख्या अपि यो लब्ध्वा न पर्यस्तः कदाचन ॥
 नास्ति सर्वगुणः कश्चिदिति वाक्यं महाधियाम् ।
 येनासीद्विकृतमिदं(?) स्वेनापि वचसा विना ॥
 तस्य राजाधिराजस्य नवेन्दुरिव यः सुतः ।
 गुणकान्त्यादिभिर्योगादुन्नेत्रयति यः प्रजाः ॥
 रागं दधाति भूपानां.....आरतमरीचयः ।
 यस्य.....॥
 शैव(वं) पदं गते राज्ञि दृष्ट्वा यमुदितं प्रजाः ।
 मुञ्चन्ति युगपद्वाप्यं शोकानन्दसमुद्भवे(वम्) ॥
 ..... ।
 ..... ॥
 नवे वयसि वृत्तस्य यस्य राज्यभरोद्यतम् ।
 चित्रायते कुमारस्य सैनान्यं मरुतामिव ॥
 उपधाशुद्धिमा(न्) भृत्यस्तयोरवनिपालयोः ।
 ..... ॥
 ..... ।
 ..... ॥
 हैमौ करङ्ककलशावित्यादिश्रियमुत्तमाम् ।
 यो लब्धवान्प्रसादेन स्वामिनोरुभयोरपि ॥
 न किञ्चित्त्वाम्यसंभुक्तमाप्तं येन कदाचन ।
 भोजन(नं) वसन.....यानाद्याभरणानि वा ॥

प्राणैरसारलघुभिः पितृपिण्डविवर्धितः ।
 स्वामिनोऽर्थे गुरुस्थेयं केतुमैहत यो यमम्(?) ॥
 लक्ष्म्या गादोपगूढोऽपि पूर्वाम्यासश(व)लेन यः ।
 गुनीनां चरितं धत्ते क्षमास(श)मपरायणः ॥
 सुप्रकाशितशौर्यस्य सङ्ग्रामत्यागयोरपि ।
 भीरुत्वं यस्य विख्यातमकीर्तेर्वृजिनादपि ॥
 प्रीणयन्नृद्य .....रुचं कुर्वन्दिद्विषामपि ।
 पक्षद्वयं यो मित्रत्वमनयद्रुणसंपदा ॥
 कलिदा(ना)वलीना(वलिना) धर्मो भग्नैकचरणोऽपि यम् ।
 महास्तम्भमिवालम्ब्य चतुष्पादिव सुस्थितः ॥
 अशाश्वतीत्यव(ना)दृत्य तनुश्रियमिवात्मनः ।
 यशःपुण्यमयीमेव यः स्थिरां बह्वमन्यत ॥
 इदमुग्रपुराधीशः सुभक्त्या लिङ्गमैश्वरम् ।
 प्रतिष्ठापितवानत्र श्रीभद्रेश्वरसंज्ञकम् ॥
 दासगोक्षेत्रहेमादिदेयद्रव्यमशेषव(तः ?) ।
 प्रमाणमिह ते सन्तु यतयो देवयाजकाः ॥
 बान्धवा यजमानस्य पुत्राः संबन्धिनोऽपि च ।
 देवत्वं नोपभुञ्जीरन् प्रमाणि (?) भवन्ति च ॥
 यदुत्तमसै देवाय यजमानेन भक्तितः ।
 ये नरा हर्तुमिच्छन्ति ते यान्तु नरकं चिरम् ॥

(कम्पोज इन्स्क्रिप्टान्स् २४-२८)

(५१)

मल्लपुरस्थशिवालयप्रशस्तिः ।

संभवस्थितिसंहारकारणं वीतकारणः ।

भूयादत्यन्तकामाय जगतां काममर्दनः ॥

अमायश्चित्रमायोसावगुणो गुणभाजनः(नम्) ।
 स्वस्थो निरुत्तरो जीयादनीशः परमेश्वरः ॥
 यस्याद्भुष्टभराक्रान्तः कैलासः सदशाननः ।
 पातालमगमन्मूर्धा श्रीनिधिसं विभर्त्यजम् ॥
 भक्तिप्रद्वेण मनसा भवं भूषणलीलया ।
 दोष्णा च यो भुवो भारं जीयात्स श्रीभरश्चिरम् ॥
 अत्यन्तकामो नृपतिर्निर्जितारातिमण्डलः ।
 ख्यातो रणजयः शंभोस्तेनेदं वेश्म कारितम् ॥
 झः स्थाणुर्निष्कलः सोमः पावकात्मा वियद्वपुः ।
 भीमः शिवो विजयतां शंकरः कामसूदनः ॥
 राजराजो न विरसश्चक्रभृन्न जनार्दनः ।
 तारकाधिपतिः स्वस्थो जयतात्तरुणाङ्कुरः ॥
 श्रीमतोऽत्यन्तकामस्य द्विपद्वर्षापरिहारिणः ।
 श्रीनिधेः कामरागस्य हराराधनसङ्गिनः ॥
 अभिषेकजलापूर्णे चित्ररत्नाम्बुजाकरे ।
 'आस्ते विशाले सुमुखः शिरःसरसि शंकरः ॥
 तेनेदं कारितं तुङ्गं धूर्जटेर्मन्दिरगृहम् ।
 प्रजानामिष्टसिद्ध्यर्थं शाङ्करीं भूतिमिच्छता ॥
 धिक्तेपां धिक्तेपां पुनरपि धिग्धिग्धिगस्तु धिक्तेपाम् ।
 येषां न वसति हृदये कुपयगतिविमोक्षको रुद्रः ॥
 अत्यन्तकामपल्लवेश्वरगृहम् ।
 (साउथ इण्डियन् इन्स्ट्रक्शन् १-४)

(५२)

चालुक्यवीरचोडमहीपतेर्दानपत्रम् ।
 श्रीधाम्नः पुरुषोत्तमस्य महतो नारायणस्य प्रभो-
 नभीपद्गरुहाद्वभूय जगतः स्रष्टा स्वयंभूम्नतः ।

जज्ञे मानससूनुरत्रिरिति यस्तस्मान्मुनेरत्रितः

सोमो वंशकरः सुधांशुरुदितः श्रीकण्ठचूडामणिः ॥

तस्मादभूत्सुधासूतेर्बुधो बुधनुतस्ततः ।

जातः पुरुरवा नाम चक्रवर्ती सविक्रमः ॥

तस्मादायुस्ततो नहुपः । ततो ययातिश्चक्रवर्ती वंशकर्ता । ततः पुरुः
ततो जनमेजयः ततः प्राचीशः ततः सैन्ययातिः ततो हयपतिः ततः सार्व-
भौमः ततो जनमेजयः ततो महाभौमः तस्मादैशानकः ततः क्रोधाननः ततो
देवकिः तस्मादृभुकः तस्मादृक्षकः ततो मतिवरः सत्रयागयाजी सरस्वतीन-
दीनाथः ततः कात्यायनः ततो नीलः ततो दुष्यन्तः तत्सुतः गङ्गायमुनाती-
रयोरविच्छिन्नाभिधाय यूषान् क्रमशः कृत्वा तथाश्वमेधं नाम महाकर्म भरत
इति योऽलभत । ततो भरताद्धूमन्युः । ततो हस्ती ततो विरोचनः । तस्मा-
दजमीलहः ततः संवरणः ततः सुघन्वा ततः परिक्षित् ततो भीमसेनस्ततः
प्रदीपनः ततः शंतनुः ततो विचित्रवीर्यः ततः पाण्डुराजः ततः पाण्डवाः ।

येनादाहि विजित्य खाण्डवमठो(थो) गाण्डीविना वज्रिणं

युद्धे पाशुपतास्त्रमन्धकरिपोश्चालाभि दैत्यान्वहन् ।

इन्द्रार्धासनमध्यरोहि जयिना यत्कालि(ल)केयादिका-

न्हत्वा स्वैरमकारि वंशविपिनच्छेदः कुरूणां विभोः ॥

ततोऽर्जुनादभिमन्युः ततः परिक्षित् ततो जनमेजयः ततः क्षेमुकः ततो
नरवाहनः ततः शतानीकः तस्मादुदयनः ततः प्रभृतिष्वविच्छिन्नसंता-
नेष्वयोध्यासिंहासनासीनेष्वेकान्नपट्टिचक्रवर्तिषु गतेषु तद्वंश्यो विजया-
दित्यो नाम राजा विजिगीषया दक्षिणापथं गत्वा त्रिलोचनपल्लवमधि-
क्षिप्य दैवदुरीहया लोकान्तरमगमत् । तस्मिन्संकुले पुरोहितेन वृद्धामा-
त्यैश्च सार्धमन्तर्वती(त्नी) तस्य महादेवी मुडिवेमुनामाग्रहारमुपगम्य तद्वा-
स्तव्येन विष्णुभट्टसोमयाजिना महामुनिप्रभावेन दुहितृनिर्विशेषमभिर-
क्षिता विष्णुवर्धनं नन्दनमसूत । सा तस्य कुमारस्य मानव्यसगोत्रहारी-
तिपुत्रद्विपक्षगोत्रक्रमोचितानि कर्माणि कारयित्वा तमवर्धयत् । स च
मात्रा विदितवृत्तान्तः सन्निर्गत्य चलुत्तयगिरौ नन्दां भगवतीं गौरीमाराध्य

कुम्भरनारायणमातृगणांश्च संतप्य श्वेतातपत्रैकशङ्खपञ्चमहाशब्दपालिकैः
तनप्रतिदक्कावराहलाञ्छनपिच्छकुन्तासिंहासनमकरतोरणकनकदण्डगङ्गायमु-
नादीनि स्वकुलक्रमागतानि निक्षिप्तानीव साम्राज्यचिह्नानि समादाय कड-
(द ?)म्यगङ्गादिभूमिपान्निर्जित्य सेतुनर्मदामध्यं सार्धसप्तलक्षं दक्षिणापथं
पालयामास ।

तस्यासीद्विजयादित्यो विष्णुवर्धनभूपतेः ।

पल्लवान्वयजाताया महादेव्याश्च नन्दनः ॥

तत्सुतः पुलकेशिवल्लभः तत्पुत्रः कीर्तिवर्मा तस्य तनयः स्वस्तिश्री-
मतां सकलभुवनसंस्तूयमानमानव्यसगोत्राणां हारीतिपुत्राणां कौशिकीवर-
प्रसादलब्धराज्यानां मातृगणपरिपालितानां स्वामिमहासेनपादानुध्यातानां
भगवन्नारायणप्रसादसमासादितवरवराहलाञ्छनेक्षणवशीकृतारातिमण्ड-
लनामध्वमेधावभृथस्नानपवित्रीकृतवपुषां चालुक्यानां कुलमलंकरिण्योः स-
त्याश्रयवल्लभेन्द्रस्य भ्राता कुञ्जविष्णुवर्धनोऽष्टादशवर्षाणि वेङ्गदेशम-
पालयत् । तदात्मजो जयसिंहवल्लभस्त्रिशतम् । तदनुज इन्द्रराजः सप्त-
दिनानि । तत्सुतो विष्णुवर्धनो नववर्षाणि । तत्सूनूर्मद्वियुवराजः पञ्च-
विंशतिम् तत्पुत्रो जयसिंहखयोदश तदवरजः कोकिलिः पण्मासान्
तस्य ज्येष्ठो भ्राता विष्णुवर्धनस्तमुच्चाट्य सप्तत्रिंशतम् तत्पुत्रो विजया-
दित्यमट्टारकोऽष्टादश । तत्तनुजो विष्णुवर्धनः पट्त्रिंशतम् तत्सुतो नरे-
न्द्रमृगराजोऽष्टाचत्वारिंशतं तत्सुतः कलिविष्णुवर्धनोऽर्धवर्षं तत्सुतो
गुणगाङ्गविजयादित्यश्चतुश्चत्वारिंशतम् तद्भ्रातुर्विक्रमादित्यस्य तनय-
श्चालुक्यभीमस्त्रिशतम् । तत्सुतः कोल्लभिगण्डविजयादित्यः पण्मासान् ।
तत्सुतोऽम्भराजः सप्त वर्षाणि । तत्सुतं विजयादित्यं बालमुत्पाट्य ताडपो-
मासमेकम् । तं जित्वा चालुक्यभीममुतो विक्रमादित्य एकादशमासान् ।
तत्ताडपरानमुतो युद्धमल्लः सप्त वर्षाणि । तमुच्चाट्य देशादम्भराजानुजो
राजभीमः द्वादशवर्षाणि तत्सूनुरम्भराजः पञ्चविंशतिं तस्य द्वैमानुरो-
दाननृपखीणि वर्षाणि तनः सप्तविंशतिवर्षाणि देवदुरोहया वेङ्गमहिर-

नायिकाभवत् । ततो दानार्णवसुतः शक्तिवर्मभूपतिर्द्वादशवर्षाणि सम-
रक्षदुर्वीम् ।

ततस्तदनुजः सप्तवत्सरान्भूतवत्सलः ।

विमलादित्यभूपालः पालयामास मेदिनीम् ॥

तैत्तनयो नयशाली जयलक्ष्मीधाम राजराजनरेन्द्रः ।

चत्वारिंशतमद्धानेकं च पुनर्महीमपालयदखिलाम् ॥

यो रूपेण मनोमवं विशदया कान्त्या कलानां निर्धि

भोगेनापि पुरंदरं विपुलया लक्ष्म्या च लक्ष्मीधरम् ।

भीमं भीमपराक्रमेण विहसन्भाति स भास्वद्यशः

श्रीमत्सोमकुलैकभूषणमणिर्दानैकचिन्तामणिः ॥

तस्यासीदपकल्मषा सुचरितैरम्मङ्गनान्ना भुवि

प्रख्याता शुभलक्षणेकवसतिर्देवी जगत्पावनी ।

या जटोरिव जाह्नवी हिमवतो गौरीव लक्ष्मीरिव

क्षीरोदादिवसेशवंशतिलकाद्राजेन्द्रचोडादभूत् ॥

पुत्रस्तयोरभवदप्रतिघातशक्ति-

निःशेषितारिनिवहो महनीयकीर्तिः ।

गङ्गाधराद्रिसुतयोरिव कार्तिकेयो

राजेन्द्रचोड इति राजकुलप्रदीपः ॥

भासामुन्नतिहेतुं प्रथमं वेङ्गीश्वरत्वमध्यास्य ।

यस्तेजसा दिगन्तानाक्रमदुदयं सहस्ररश्मिरिव ॥

उद्यच्चण्डतरभतापदहनप्लुष्टाखिलद्वेपिणा

सर्वान्केरलपाण्ड्यकुन्तलमुखान्निर्जित्य देशान्क्रमात् ।

आज्ञा मौलिषु भूभृतां भयरुजा चित्तेषु दुर्मधसां

कीर्तिर्दिक्षु सुधांशुधामधवला येनार्पितोज्जृम्भते ॥

भोगीशाभीलभोगप्रतिभयभुजनिर्भर्त्सनात्यन्तविभ्य-

न्नानाभूपाललोकप्रहितबहुविधानर्घ्यरत्नाभिरामम् ।

धत्ते मौलि परार्ध्यो महति नृपकुले यः कुलोत्तुङ्गदेवो
देवेन्द्रत्वादनुने सुरपतिमहिमा चोडराज्येऽभिषिक्तः ॥

हस्तभ्राजितशङ्खचक्रजलजं यं राजनारायणं
लोकः[ः] स्तौति स सूर्यवंशतिलकाद्राजेन्द्रदेवार्णवात् ।

संभूतां मधुरान्तकीति विदितां नाम्ना परेण स्वयं
लक्ष्मीमुद्वहति स लोकमहितां देवीं चरित्रोन्नताम् ॥

गाङ्गाया इव निर्मलाः कृततमोर्ध्वंसा दिनेशा इव
क्षोणीया इव भूभरश्रमसहा जातास्तयोः सूनवः ।

तन्मध्ये नयविक्रमैकनिलयः श्रीराजराजं प्रति
प्रेम्णा वाचमिमामवोचत पिता सर्वोवराधीश्वरः ॥

मया वेङ्गीमहाराज्यं चोडराज्याभिलाषिणा ।

मत्पितृव्ये पुरा न्यस्तं विजयादित्यभूभुजि ॥

स च पञ्चदशाब्दानि पञ्चाननपराक्रमः ।

महीं रक्षन्महीनाथो दिवं देवोपमो गतः ॥

इत्युक्त्वा तां धुरं दत्तां गुरुणा चक्रवर्तिना ।

अनिष्टतद्वियोगोऽपि विनीतो वहति स सः ॥

श्रीपादसेवासुखतो गुरुणां न जातु राज्यं सुखमित्यवेक्ष्य ।

संरक्ष्य वेङ्गीभुवमेकमब्दं भूयः स पित्रोरगमत्समीपम् ॥

तदनुजमथ धीरं वीरचोडं कुमारं

गुणमिव तनुवद्धं विक्रमं चक्रवर्ती ।

जङ्गममित्रं रत्निकुलं प्राप्य वेङ्गीश्वरान्नं

वितनु शिरसि पादं भूभृतामित्यवोचत् ॥

इत्याशिषं समधिगम्य नृपादवन्ध्यां

देव्यास्तपाग्रजं नृपद्वितीयात्क्रमेण ।

आनम्य तानवनतोवरजैः कुमारः

सृष्टः स्वदेशगमनाय स तैः कथंचित् ॥

शत्रुध्वान्तमपास्य राजनिकरानाच्छाद्य धाम्ना परा-
 न्दुर्वृत्तान्विनिवर्त्य भूकमलिनीं कृत्वा तथानन्दिनीम् ।
 आरूढो जमनाथ(?)नामनगरीहर्म्योदयाद्रिं विभु-
 र्वेङ्गीभूतलभूपणं नृपसुतो बालार्कबिम्बद्युतिः ॥
 शाकाब्दे शशिखद्वयेन्दु(१००१)गणिते सिंहाधिरूढे रवौ
 चन्द्रे वृद्धिमति त्रयोदशतिथौ वारे गुरोर्वृश्चिके ।
 लग्नेऽथ श्रवणे समस्तजगतीराज्याभिषिक्तो मुदा
 लोकस्योद्ब्रह्मति स्म पट्टमनघः श्रीवीरचोडो नृपः ॥

स सर्वलोकाश्रयश्रीविष्णुवर्धनमहाराजो राजपरमेश्वरः परममाहेश्वरपरम-
 भट्टारकः परमब्रह्मण्यश्रीवीरचोडदेवः गुह्वाटिविषयनिवासिनो राष्ट्रकूट-
 प्रमुखान् कुटुम्बिनः सर्वान् समाहूय मन्त्रिपुरोहितसेनापतियुवराजदौवा-
 रिकसमक्षमित्थमाज्ञापयति—

यथा—

पावने ब्रह्मवंशेऽभूत्परमाह्लाददर्शनः ।
 मुनीन्द्रो मुद्गलो नाम क्षीरोद इव चन्द्रमाः ॥
 येनातर्क्यानुभावेन समाहूते दिवाकरे ।
 यस्य यष्टिः समादिष्टा रविचेष्टामचेष्टत ॥
 आसीत्पवित्रचारित्रस्तद्गोत्रे गोत्रवर्धनः ।
 दिशो निजयशोधाम्ना द्योतयन्पोतनाह्वयः ॥
 गुणाधिको गुणज्ञेन राजराजाधिपेन यः ।
 राजराजब्रह्ममहाराजनाम्ना स्तुतो मुदा ॥
 तस्य पुण्यनिधेः पत्नी कल्लमाम्बा जगन्नुता ।
 अत्रेरिवानसूयासीदनसूयगुणोन्नता ॥
 सुतमिव वसुदेवाद्देवकी वासुदेवं
 गुहमिव गिरिकन्या नन्दनं चन्द्रमौलेः ।
 अथ तनयमसूत श्रीनिधिं सा च तस्मा-

दखिलविबुधसंघैरीडितं भेडमार्यम् ॥
 उद्दामधामविमलीकृतदिग्विभागे
 नित्योदयस्थितिमति प्रयिकासिपदे ।
 यत्रोदिते निखिलचन्द्रकुलानि लक्ष्मी-
 रध्यास वारिजवनानि विवस्वतीव ॥
 यस्मिन्नाश्रितवत्सले कृतयुगाचारैकधीरे स्थितिं
 चिभ्राणा गुणरत्नभूषण इति प्रख्यातनाम्नि स्वयम् ।
 सत्यत्यागपराक्रमप्रभृतयः संभूय सर्वे गुणा
 वर्धन्ते गुणराशिलोपनिपुणं निर्मित्य कालं कलिम् ॥
 धीरो नित्यानुरक्तो दृढनिश्चितमतिर्विषयशप्रदीपो
 लक्ष्मीभूरिद्वतेना नयविनयनिधिः शास्त्रशस्त्रप्रवीणः ।
 मान्यः शैलेन्द्रसारस्थिर इति च मया सादरं सप्रसादं
 सेनापत्येऽभिषिक्तो वहति जनमुदे पट्टमारोपितं यः ॥
 शुश्रूषया गुरुजनं चरितेन लोकं
 मानेन बन्धुजनमिष्टधनेन शिष्टान् ।
 यो माम्मदीयनिखिलक्षितिराज्यभार-
 क्षान्त्याभिनन्दयति भक्तिभरेण शौरिम् ॥
 यस्य प्राङ्गणभूमिषु प्रतिदिनं प्रक्षाल्यमानामित-
 क्षोणीदेवसमूहपादविगलद्वारिप्रवाहैः शुभैः ।
 शश्वन्मार्गसहस्रपूरिभिरहो गङ्गाप्रवाहा जिता
 देवेष्वन्यतमस्य पादगलिता मार्गत्रयायासिताः ॥
 द्राक्षारामे पावने पुण्यभाजा पुण्यक्षेत्रे पीठपुर्या च येन ।
 भोक्तुं प्रीत्या प्रत्यहं ब्राह्मणानामाकल्पान्तं कल्पितं सन्नयुग्मम् ॥
 चेक्षुरनामप्रयिताभिरामशिष्टाग्रहारोत्तरदिग्विभागे ।
 महत्तटाकं मधुराम्बुपूर्णमचीकरद्यः करुणारसात्मा ॥
 विप्रैरगस्त्यप्रतिमैरसंख्यैर्नित्योपमोग्धेन शशिप्रमेण ।
 यद्वारिणाब्धि हसतीव भूयो निःशेषपीतं कलशोद्भवेन ॥

महौजसा तेन महामहिम्ना ग्रामस्य तस्यापरदिग्विभागे ।

निर्मापितं धर्मपरायणेन विष्णोर्गृहं वैष्णवपुंगवेन ॥

समुन्नते चन्द्रमरीचिगौरे लक्ष्मीनिवासे नयनाभिरामे ।

तत्राविरासीत्स्वयमेव देवो लक्ष्मीपतिर्लक्षितशङ्खचक्रः ॥

तस्मै श्रीविष्णुभट्टारकाय प्रत्यहं चरुवलिपूजार्थं खण्डस्फुटितनवक-
मार्थं च भवद्विषये कोलारू नाम ग्रामः सर्वकरपरिहारेण देवभोगीकृत्य
उदकपूर्वकं दत्त इति विदितमस्तु वः अस्य ग्रामस्य सीमानः पूर्वतः
कु.....सीमा ॥ अस्योपरि न केनचि-
द्वाधा कर्तव्या । यः करोति स पञ्चमहापातकयुक्तो भवति । तथा चोक्तं
भगवता व्यासेन—

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

पाँष्टि वर्षसहस्राणि विद्यायां जायते क्रिमिः ॥

गामेकां स्वर्णमेकं वा भूमेरप्येकमङ्गुलम् ।

हरन्नरकमाप्नोति यावदाभूतसंस्तवम् ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता बहुभिश्चानुपालिता ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

श्रीविजयराज्यसंवत्सरे एकविंशे दत्तस्यास्य शासनस्याज्ञप्तिः पञ्चप्र-
धाना काव्यकर्ता विद्वयभट्टः लेखकः पेन्नाचारिः ॥

(साउथ इण्डियन् इन्स्ट्रिक्शन्स् ११५३-५७)

(५३)

चालुक्यविष्णुवर्धनमहाराजदानपत्रम् ।

सर्वाकारमशेषस्य जगतः सर्वदा शिवम् ।

गोब्राह्मणनृपाणां च शिवं भवतु सर्वदा ॥

स्वस्ति श्रीमतां सकलभुवनसंस्तूयमानमानव्यसगोत्राणां हारीतीपुत्राणां
कौशिकीवरप्रसादलब्धराज्यानां मातृगणपरिपालितानां स्वामिमहासेनपादा-

नुध्यातानां भगवन्नारायणप्रसादसमासादितवरवराहलान्छनेक्षणक्षणवशीकृ-
 तारातिमण्डलानां अश्वमेधावभृयस्नानपवित्रीकृतवपुषां चलुक्यानां कुलमलं-
 करिष्णुः सत्याश्रयबलभस्य भ्राता कुञ्जविष्णुवर्धनोऽष्टादशवर्षाणि ।
 तत्पुत्रो जयसिंहबलभस्त्रयस्त्रिशद्वर्षाणि । तज्जातुरिन्द्रराजनन्दनो विष्णु-
 वर्धनः नववर्षाणि । तत्पुत्रो मङ्गियुवराजः पञ्चविंशतिसंवत्सरान् । तत्सूनु-
 र्जयसिंहस्त्रयोदश वत्सरान् । तद्वैमातुरानुजः कोकिलिः पण्मासान् । तद-
 ग्रजो विष्णुराजः स्यानुजमुच्चाद्य सप्तत्रिंशत्संवत्सरान् तत्पुत्रो विजया-
 दिसभट्टारकः अष्टादशाब्दान् । तन्नन्दनो विष्णुवर्धनः पद्मत्रिंशदब्दान् ।
 तत्पुत्रः

गङ्गरट्टवलैः सार्धं द्वादशाब्दानहर्निशम् ।
 भुजार्जितवलं खड्गसंहायो नयविक्रमैः ॥
 अष्टोत्तरं युद्धशतं युद्धा शंभोर्महालयान् ।
 तत्संख्ययाकरोद्धीरो विजयादित्यभूपतिः ॥
 कृत्वा राज्यं स वेङ्गीशः स चत्वारिंशतः समान् ।
 चतुरुत्तरसंख्यातान्ययौ सख्यं शचीपतेः ॥ ४ ॥
 तत्सूनुर्नयविहीरः कल्लयादिर्विष्णुवर्धनः ।
 वेङ्गीनाथः समस्तानामायुधानां कलौ कृती ॥

वर्णाश्रमस्थितिनियोजनदत्तरक्षा-

शिक्षापरः परपुरंजयसक्तबाहुः ।

नित्यं त्रिवर्गपरिपालनतन्त्रिमन्त्रि-

संवर्धिताखिलधरातललब्धतेजाः ॥

गजवान्जियुद्धकुशलः सार्धसंवत्सरं पतिः ।

बभूव राज्ये नयविदभिपिक्तः कुलोन्नतेः ॥

तत्सुतोऽजनि समस्तभूभृता शासकः सकलसंपदा पतिः ।

धैर्यदानधृतिधर्मनिर्मलश्रीप्रतापधरमूर्तिविश्रुतः ॥

समरनिरतारातिव्राताननेकधरेश्वरा-

प्रकृतिवलसंपन्नस्तेजस्तत्क्रमजोन्नतिः ।

नित्सदसिना जित्वा सूर्यं प्रतापयशोमयै-

र्जगति विजयादित्यो नित्य गुणैश्च जिगाय सः ॥

गङ्गानङ्गजवेरिशक्तिरसमात्रदृशसचोदितो

जित्वा मङ्गिशिरोहरद्युधि महाबाह्वाप्तवीर्यार्यमा ।

कृष्ण सकिलमङ्किताखिलबलप्राप्तोरुसद्विक्रमो

भीतार्तो च विधाय तत्पुरमर यो निर्ददाह प्रभु ॥

स समस्तभुवनाश्रयश्रीविजयादित्यश्चतुश्चत्वारिंशद्वर्षाणि । तदनु सवितर्यस्त गते तिमिरपटलेनेव रट्टदायादबलेनाभिव्याप्त वेङ्गीमण्डलम् तदनु-जविक्रमादित्यसूनुश्चलुक्यभीमाधिपो द्रोहार्जुनापरनामा स्वविक्रमैकसहायतरवारिप्रभयावभास्याधिपतिरभूत् किं च दीनानाथनग्ननटगायकधर्मध्वजवृत्तीना पितराविव सखेव गुरुरिवाभिलषित विस्ती(ती)र्य कल्पतरुप्रतिमश्चेतासि दानेन सतर्प्य त्रिंशद्वर्षाणि पालयित्वात्मगुणै पुरदरमानन्दयन्निव तत्सख्यमगमत् ।

तत्पुत्रो विजयादित्यः शैशवाल्लब्धसपदा ।

सर्व भोगाधिराज्याङ्गबलरत्नैरविश्रुत ॥

जीवत्येव प्रतापात्पितरि भुजबलध्वस्ततद्वैरिवर्ग

पश्चाज्जित्वारिवर्गं निजमजितमहाशक्तिसपन्नमन्त्र ।

प्रज्ञाचक्रेण बाह्या रिपुसमितिमपि स्वार्थभोगै कृतार्थो

राज्याशीर्लब्धतेजा समदल(बलः)मधिपो जेतुमिन्द्र प्रयात ॥

तत्सूनुरुदयादित्य इवाम्भो राजमहेन्द्रापरनामा रिपुतिमिरमारान्निहत्य प्रकृतिसपन्नपक्षनिक्षिप्तसामन्तबुल्यकुटिलमनोभङ्गकर करवालमुत्कृष्य शक्तिप्रयसपन्नप्रतापावर्जितपितृपितामहप्रकृतिबल प्रज्ञया सुरुगुरु तेजसा भानुमन्त क्षमया क्षमाममरगिरिं विविध(वि)पुधसमाश्रयतयानुकुर्वन् सर्वलोकश्रयश्रीविष्णुवर्धनमहाराज स्वराज्याभिषेककृतकल्याण सिंहासनारूढ कण्डेरुवाडिविषयनिवासिन सर्वान्कुटुम्बिन समाहूयेत्यमाज्ञापयति स्म । असात्कुलकल्याणपरम्परानियोगाधिकृतपट्टवर्धनी वशाग्रण्या । वल-

कम्प इति विश्रुतेन कुब्जविष्णुवर्धनानुचरेण संग्रामे तदनुज्ञया दुर्धर्षबलं
वहरनामानं विनिहत्य तच्चिह्नानि येन जगृहिरे । तत्कुलप्रसूतसोमादि-
त्यस्य सूनुनेकयुद्धलब्धप्रतापः प्रतिवियराजः ।

तत्सूनुः सकलरातिमदच्छेदकरायुधः ।
सेवको विजयादित्यकलियर्त्यङ्गभूभुजः ॥
अभैषुर्भण्डनादित्यं दृष्ट्वा प्रतिमुखाञ्जनम् ।
प्राप्तमुज्ज्वलगण्डाङ्गं यं परे यमसंनिभम् ॥

यो हि—

शत्रूणां तुमुलेषु वीरपटहं संश्राव्य जित्वा बलं
कुन्तादित्य इति श्रुताङ्कितमहाकीर्तिप्रतापालयः ।
मच्चित्तं परितोष्य भृत्यपदवीं लब्ध्वा प्रसादं गतः
स्फीतानेकबलारिमूपविजयश्रीजन्मनाह्वनतिः ॥

तस्मै सद्वादशग्रामटिको गोण्टूरुनामग्रामः सर्वकरपरिहारीकृत्यासाभि-
र्दत्त इति विदितमस्तु वोऽस्माभिः । अस्यावधयः । पूर्वतः गोड्डुव । दक्षि-
णतः गोणयूरु । पश्चिमतः कुल्लुचेरुबुल्लु । उत्तरतः मडपल्लि । एतेषां म-
ध्यवर्तिनः क्षेत्रसीमानः । पूर्वतः पोतुरायु । आग्नेयतः पेद्दकोयिलमु । द-
क्षिणतः कुरुवपोटि । नैर्ऋततः पेरुवातिकुरुव । पश्चिमतः पालगुण्ट ५डु-
मटिकट्ट । वायव्यतः पोलकुंगोण्ड मोनदुर्ग भववति । उत्तरतः मडपल्लि-
पर्कु । ऐशानतः चामिरे निगुण्ट । अस्योपरि न केनचिद्वाधा कर्तव्या ।
यः करोति स पञ्चमहापातको भवति । तथा च व्यासेनोक्तम्—

बहुभिर्बसुधा दत्ता बहुभिश्चानुपालिता ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत्तु वसुंधराम् ।
पार्थि वर्षसहस्राणि विष्ठायां जायते कृमिः ॥

(साउथ इण्डियन् इन्सिक्लूषन्स् ३५-४१.)

(५४)

श्रीचदरिकाश्रमयात्रान्तर्गतपण्टकेश्वर-

मन्दिरौपलब्धदानपत्रम् ।

स्वस्ति श्रीमत्कार्तिकेयपुरात्सकलामरदितितनुजमनुजविभुभक्तिभावम-
 रभारानमितामितोत्तमाङ्गसङ्घिकटमुकुटकिरीटविटङ्ककोटिकोटिशोलोकता-
 नाना(ताता)यकप्रदीपदीपदीधितिपानमदरक्तचरणकमलामलविपुलबहुलकिर-
 णकेशरासारसारिताशेषविशेषमोपिघनतमतेजसः स्वर्धुनीधौतनटाजूटस्य भ-
 गवतो धूर्जटेः प्रसादान्निजभुजोपाजितौर्जित्यनिर्जितरिपुतिमिरलब्धोदयप्रका-
 शदयादाक्षिण्यसत्यसत्त्वशीलशौचशौर्यौदार्यगाम्भीर्यमर्यादार्यवृत्ताश्चर्यकार्य-
 वर्यादिगुणगणालंकृतशरीरो महासुकृतिसंतानत्रीजावतारः कृतयुगागमभू-
 पालललितकीर्तिर्नन्दाभगवतीचरणकमलकमलासनायमूर्तिः श्रीमिम्बरः,
 तस्य तनयस्तत्पादानुध्यातो राज्ञीमहादेवी श्रीनाशूदेवी, तस्यामुत्पन्नः
 परममाहेश्वरः परब्रह्मण्यः शितकृपाणधारोत्कृत्तमत्तेभकुम्भाकृष्टमुक्तावली-
 यशःपताकाच्छायचन्द्रिकापहसिततारागणः परमभट्टारकमहाराजाधिराज-
 परमेश्वरश्रीमदिष्टगणदेवः, तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातो राज्ञी महादेवी
 श्रीवेगदेवी, तस्यामुत्पन्नः परममाहेश्वरः परमब्रह्मण्यः कलिकलङ्कपङ्कात-
 ङ्कमग्नधरण्युद्धारधारितधौरेयवरवराहचरितः सहजमतिविभवविभुविभूतिस्थ-
 गितारातिचक्रप्रतापदहनोऽतिवैभवसंहारारम्भसंभृतभीमभुक्कुटिकुटिलकेस-
 रिसटाभीतभीतारातीभकलभभरोऽरुणारुणकृपाणवाणगुणप्राणगणहठाकृष्टो-
 त्कृष्टसलीलजयलक्ष्मीप्रथमसमालिङ्गनावलोकनबलक्षयसखेदसुरसुन्दरीविधूत-
 करस्खलद्वल्यकुसुमप्रकरप्रकीर्णवतंससंवर्धितकीर्तिबीजः श्रुतिरिव दोर्दण्ड-
 साधितधनुर्मण्डलबलावष्टम्भवशवशीकृतगोपालनानिश्चलीकृतधराधरेन्द्रः पर-
 मभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीमल्ललितशूरदेवः कुशली असिन्नेव
 श्रीमत्कार्तिकेयपुरविषये समुपगतान्सर्वानवनियोगस्थान् राजराजत(न्य)क-
 राजपुत्राष्टष्टामात्यसामन्तमहासामन्तठक्कुरमहामनुष्यमहाकर्तृकृतिकमहाप्रती-
 हारमहादण्डनायकमहाराजप्रमातारशरभङ्गकुमारामात्यापरिकदुःसाध्यासाध-

नेकदशापराधिरुचौरोद्धरणिरुशौलिककशौलिककतदायुक्तकविनियुक्तकप-
 शकापचारिकशेषभङ्गाधिकृतहरत्यश्वोष्ट्रबलव्याघ्रतकभूतप्रेषणिकदण्डिकद-
 ण्डपाशिकगमागमिकशार्ङ्गिकाभित्तरमाणरुरानस्यानीयविषयपतिभोगपति-
 नरपत्यश्वपति.....ण्डरक्षप्रतिशूरिकस्थानाधिकृतवर्त्मपालकोट्टपालवट्टपाल-
 क्षेत्रपालप्रान्तपालकिशोरवर(ड)वागोमहिष्यधिकृतभट्टमहत्तमाभीरवणिकश्रे-
 ष्ठिपुरोगास्त(१)ष्टादशप्रकृत्यधिष्ठानीयान्स्वपकिरातद्रविडकलिङ्गशौरहूणोड्ड-
 मेदान्ध्रचाण्डालपर्यन्तान्सर्वसंवसान्समस्तजनपदान्मटाचटसेवकादीनन्यांश्च
 कीर्तितानकीर्तितानसत्पादोपजीविनः प्रतिवासिनश्च ब्राह्मणोत्तरान्यथार्ह-
 मत्तयति बोधयति समाज्ञापयति—अस्तु तेऽस्माद्विदितम्—उपरिनिर्दि-
 ष्टविषये गोरुनसायां प्रतिबद्धस्त्रपियाकपरिभुज्यमानपल्लिका, तथा पणि-
 भूतिकायां प्रतिबद्धगुग्गुलपरिभुज्यमानपल्लिकाद्वयं एते मया मातापित्रो-
 रात्मनश्च पुण्यशोभिवृद्धये पवनविघटिताश्वत्थपत्रवचलतरङ्गजीवलोकम-
 वलोक्य जलबुद्बुदाकारमसारं वायुर्दृष्ट्वा गजकलमकर्णाग्रिचपलतां चालक्ष्य
 .....त्वापरलोकनिःश्रेयसार्थं संसारोत्तरणार्थं च पुण्येऽहनि उत्तरायण-
 संक्रान्तौ गन्धपुष्पधूपदीपोपलेपननैवेद्यबलिचरुनृत्यगेयवाद्यसत्त्वादिप्रवर्त-
 नाय क्षण्डस्फुटितसंस्करणाय अभिनवकर्मकरणाय च भृत्यपदमूलभरणाय च
 गोरुनसायां महादेवीश्रीसामदेव्या स्वयंकारायितभगवते श्रीनाराय-
 णभट्टारकाय शासनदानेन प्रतिपादिताः । प्रकृतिपरिहारयुक्तः प्रचा-
 टाभटाप्रवेशः आर्कचिह्नग्राह्याः, अनाच्छेद्य आचन्द्रार्कक्षितिस्थितिसमका-
 लिको विषयादुद्धृतपिण्डास्थसीमागोचरपर्यन्तस्य वृक्षारामः, ह्र(ह्र)दप्रस्रव-
 णोपेतदेवब्राह्मणभुक्तभुज्यमानवर्जिताः । यतः—सुखं पारम्पर्येण परि-
 भुञ्जतश्चास्योपरिनिर्दिष्टैरन्यतरैर्वा धरणविधारणपरिपन्थिजनादिकोपद्रवो
 मनागपि कर्तव्यो नोऽन्यथा.....महान्द्रोहः स्यादिति प्रवर्धमानविजयरा-
 ज्यसंवत्सर एकविंशति[त]मे । सम्वत् २११ माघवदि ३ । महादानाक्षयपट-
 लाधिकृतश्रीपोजकः । लिखितमिदं महासंधिविग्रहाक्षपटलाधिकृतश्रीम-
 दायदाववनातङ्कोत्कीर्णश्रीगङ्गभद्रेण ।

तस्य गौराम्बिका नाम महिषी समजायत ।
 माननीयगुणा मायावल्लभस्य यथा रमा ॥
 कर्षादिनो यथा गौरी शचीव नमुचिद्विपः ।
 पितामहस्य सावित्री छायेव द्युमणेरिव ॥
 विलासविभ्रमोल्लासतिरस्कृततिलोत्तमा ।
 अनसूयापि सासूया यत्पातित्रत्यसंपदा ॥
 अहीनभोगसंपत्तिरसौ राजशिखामणिः ।
 तस्यां हरिहरं गौर्या कुमारमुदपादयत् ॥
 शिष्टान्संरक्षिता यश्च दुष्टानामपि शासकः ।
 लब्धाप्तो विदुषा साकं श्लाघ्यो हरिहरे परः ॥
 यस्मिन्पोडशदानानि(नां) यशसा परिशोभिते ।
 दानाम्बुधारया यस्य वर्धते धर्मपादपः ॥
 ऋषिभूवद्विचन्द्रे(१३१७)तु गणिते धात(तु)वत्सरे ।
 माघमासे शुक्लपक्षे पौर्णमास्यां महातिथौ ॥
 नक्षत्रे पितृदैवत्ये भानुवारेण संयुते ।
 तुङ्गभद्रानदीतीरे हेमकूटोपशोभिते ॥
 श्रीविरूपाक्षदेवस्य संनिधौ शुभदायिने ।
 भारद्वाजसगोत्राय बह्वचोऽग्रेसराय च ॥
 वाचस्पतेर्भिलारुयस्य सूनवे सूनुतोक्तये ।
 पटवर्धनिने विष्णुदीक्षितेन्द्राय धीमते ॥
 वसिष्ठगोत्रजायापस्तम्बशाखाग्रयायिने ।
 रामभट्टसुतानन्तदीक्षिताय विपश्चिते ॥
 प्रसिद्धपाण्डवाक्रान्तरुचिद्विस्मयलवासिने ।
 भिलिचन्द्राभिधासीमामध्ये ख्यातं महोदयम् ॥
 पूर्वभागे स्थितं ग्रामादरिसीकेरसंज्ञकात् ।
 गढिकेहल्याभिधाद्ग्रामादक्षिणां दिशमाश्रितम् ॥

प्रागात्पल्लवकटारुयात्प्रतीच्याभिगुराश्रितम् ।
 प्रामाद्य भूदिहल्याख्यादुत्तरस्यां दिशि श्रितम् ॥
 प्रतिनाम्ना समाख्यातं पुरं हरिहराभिधम् ।
 मादेनहृष्टीतिग्रामं सर्वसस्पसमन्वितम् ॥
 सर्वमान्यं चतुःसीमासंयुतं च समन्ततः ।
 निधिनिःक्षेपपापाणसिद्धसाध्यसमन्वितम् ॥
 अक्षिण्यागामिसंयुक्तं द्विभोग्यं रम्यभूरुहम् ।
 वापीकूपतडागैश्च कच्छेनापि समन्वितम् ॥
 पुत्रपौत्रादिभिर्भोग्यं क्रमादाचन्द्रतारकम् ।
 सर्वस्याधमनस्यापि विक्रयस्यापि चोचितम् ॥
 परीतं प्रयतैः स्निग्धैः पुरोहितपुरोगमैः ।
 विविधैर्विविधैः श्रीतोपयिकेरपिकेर्गिरा ॥
 वीरो हरिहरश्चाभून्माननीयो मनस्विनाम् ।
 भूदानपात्रभूतात्मा भूसुरात्मा विशेषतः ॥
 सहिरण्यपयोधारापूर्वकं दत्तवान्मुदा ।

..... ॥

इदमखिलराजशासनमधुकरकाकारगीतमहात्मनः ।
 राज्ञो हरिहरनृपतेः शासनमचलैकपारिजातस्य ॥
 तस्य तच्छासनेनेव शासनं तु विनिर्मितम् ।
 शासनाचार्यधर्मेण वाणिदेवेन शिक्षितम् ॥
 अस्मिन्ग्रामेऽष्टदिक्षु सीमा देशभाषया लिखिता ॥
 दानपालनयोर्मध्ये दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ।
 दानात्स्वर्गमवाप्नोति पालनादच्युतं पदम् ॥
 स्वदत्ताद्विगुणं पुण्यं परदत्तानुपालनम् ।
 परदत्तापहारेण स्वदत्तं निष्फलं भवेत् ॥
 स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।
 पट्टिर्वर्षसहस्राणि विष्ठायां जायते कृमिः ॥

एकैव भगिनी लोके सर्वेषामेव भूभुजाम् ।

न भोज्या न करग्राह्या विप्रदत्ता वसुंधरा ॥

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामचन्द्रः ॥

लाइफ् एण्ड् एसेज् आफ् एच्. टी. क्रोलब्रूक.

वाल्थ्रूम २ पेज २३२ ।

(५६)

श्रीलक्ष्मीवर्मदेवानां शासनपत्रम् ।

(उज्जयिनीप्रान्त उपलब्धम् ।)

जयति व्योमकेशोऽसौ यः सर्गाय विभर्ति ताम् ।

ऐन्दवीं शिरसा लेखां जगद्धीजाङ्कुराकृतिम् ॥

तन्वन्तु वः सरारातेः कल्याणमनिशं जटाः ।

कल्पान्तसमयोद्गामतडिद्वलयपिङ्गलाः ॥

परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीउदयादित्यदेवपादानुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीनरवर्मदेवपादानुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीयशोवर्मदेवपादानुध्यातसमस्तप्रशस्तोपेतसमधिगतपञ्चमहाशब्दालंकारविराजमानमहाकुमारश्रीलक्ष्मीवर्मदेवः श्रीमहाद्वादशकमण्डले श्रीराजशासनभोगे सुरासणीसंबद्धवडनुदग्रामतप्तासुवर्णप्राप्तादिकासंबद्धउथवणकग्रामयोः समभूतिपयिक(समस्तविपयिक)पट्टकिलजनपदादीन्वाङ्मणोत्तरान्बोधयति—अस्तु वः संविदितम्—यथा श्रीमद्भारायां महाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीयशोवर्मदेवेन श्रीविक्रमकालातीतसंवत्सरैकनवत्यधिकशतैकादशेषु कार्तिकशुदि अष्टम्यां संजातमहाराजश्रीनरवर्मदेवसांवत्सरिके तीर्थाम्भोभिः स्नात्वा देवऋषिपितृस्तर्पयित्वा भगवन्तं भवानीपतिं समम्यर्च्य शमीकुशतिलान्नाद्याहुतिमिहिरण्यरेतसं हुत्वा भानवे

अर्थ विधाय कपिलां त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य संसारस्यासारतां दृष्ट्वा नलिनी-
दलगतनलवत्तरलतरं जीवितं धनं चावेक्ष्य, उक्तं च—

‘वाताभ्रविभ्रममिदं वसुधाधिपत्य-

मापातमात्रमधुरो विषयोपमोगः ।

प्राणास्तृणाग्रजलबिन्दुसमा नराणां

धर्मः सखा परमहो परलोकयाने ॥’

एवमाकलय्य अद्रेलवद्धावरिस्थानविनिर्गतमरद्वाजगोत्राय भरद्वाजाङ्गिर-
सचार्यसत्यत्रिप्रवरायाश्चलायनशास्त्रिणे दक्षिणायातकर्णाटत्राक्षणद्विवेदठकुर-
श्रीमहिरस्वामिपौत्रश्रीविश्वरूपसुत आवसथिकश्रीधनपालाय उपरि-
लिखितवडउदग्रामउथवणकग्रामौ सवृक्षमालाकुलौ निधिनिक्षेपसहितौ वा-
पीकूपतडागान्वितौ चतुष्कण्टकविशुद्धौ चन्द्रार्कयावदुदकपूर्वकतया शा-
सनेन प्रदत्तौ । संवत्सरशतद्वादशकेषु श्रावणशुदि पञ्चदश्यां सोमग्रहणप-
र्वणि श्रीमत्पितृश्रेयोर्य पुनरेवास्माभिरेतौ ग्रामौ उदकपूर्वकतया शासनेन
प्रदत्तौ । तदनयोर्ग्रामयोर्निवासिसमस्तपट्टकिलादिलोकैस्तथा कर्पकैश्च यथो-
त्पद्यमानकरहिरण्यभागभोगादिकमाज्ञाश्रवणविधेयैर्भूत्वा सर्वममुष्मै समुपने-
तव्यम् । सामान्यं वै तत्पुण्यफलं बुद्धासद्वंशनैरन्यैरपि भाविभूपतिभिर्ध-
र्मादायोऽयं मन्तव्यश्चेति । यतः—

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

स्वदत्ता परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

पष्टिर्वर्षसहस्राणि विष्टाया जायते कृमिः ॥

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ।

सामान्योऽयं धर्मसे..... ।

(अग्रे सर्वं वृत्तितम्)

रॉयल् एशियाटिक् सोसाय्टी वा. १ पे. ३८२ ।

(५७)

श्रीमदमोघवर्षदेवापराभिधानश्रीमद्वाकपतिराज-
देवानां शासनपत्रम् ।

ॐम्

यः स्फूर्जत्फणभृद्विषानलमिलद्भूमप्रभाः प्रोल्लस-
न्मूर्धावद्धशशाङ्गकोटिघटिता याः सैहिकेयोपमा ।
याश्चञ्चद्विरिजाकपोललुलिताः कस्तूरिकाविभ्रमा-
स्ताः श्रीकण्ठकठोरकण्ठरुचयः श्रेयांसि पुष्पन्तु वः ॥
यल्लक्ष्मीवदनेन्दुना न सुखितं यन्नादितं वारिधे-
र्वारा यन्न निजेन नाभिसरसीपद्मेन शान्तिं गतम् ।
यच्छेषाहिफणासहस्रमधुरः श्वासैर्न चाश्वासितं
तद्राधाविरहातुरं मुररिपोर्वेल्लद्वयुः पातु वः ॥

परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीकृष्णराजदेवपादानुध्यातपरमभ-
ट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीवैरिसिङ्गदेवपादानुध्यातपरमभट्टारकमहा-
राजाधिराजपरमेश्वरश्रीसीयकदेवपादानुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराज-
परमेश्वरश्रीमदमोघवर्षदेवापराभिधानश्रीमद्वाकपतिराजदेवपृथ्वीवल्लभश्रीव-
ल्लभनरेन्द्रदेवः कुशली तिणिसपदद्वादशकसंबद्धमहासाधनिकश्रीमहाइकभु-
क्तसेम्बलपुरग्रामे समुपगतान्समस्तराजपुरुषान्ब्राह्मणोत्तरान्प्रतिवासिपट्टकिल-
जनपदादींश्च बोधयति—अस्तु वः संविदितम्—यथा ग्रामोऽयमस्माभिः पट्ट-
तृत्वं(त्रिं)शसहस्रिकसंवत्सरेऽस्मिन्कार्तिकशुद्धपौर्णमास्यां सोमग्रहणपर्वणि श्री-
भगवत्पुरावासितैरस्माभिर्महासाधनिकश्रीमहाइकपत्नीआसिनीप्रार्थनयोपरि-
लिखितग्रामः स्वसीमा तृणयूतिगोचरपर्यन्तः सहिरण्याभोगभागः सोपरिकरः
सर्वादायसमेतः श्रीमदुज्जयिन्या भट्टारिकाश्रीमद्भट्टेश्वरीदेव्यै स्नानविलेपन-
पुष्पगन्धधूपनैवेद्यप्रेषणिकादिनिमित्तं च, तथा खण्डस्फुटितदेवगृहजगती-
समारचनार्थं च मातापित्रोरात्मनश्च पुष्पयशोभिवृद्धयेऽष्टष्टफलमङ्गीकृत्या-
चन्द्रार्कार्णवक्षितिसमकालं परया भक्त्या शासनेनोदकपूर्वकं प्रतिपादित

इति मत्वा तन्निवासिपट्टकिलजनपदैर्यथादीयमानभागभोगः करहिरण्यादिकं सर्वमाज्ञाश्रवणविधेयैर्भूत्वा सर्वथा सर्वमस्याः समुपनेतव्यम् । सामान्यं चै-
तत्पुण्यफलं बुद्धासद्वंशजैरन्यैरपि भाविभोक्तृभिरसल्लदत्तधर्मदायोऽयमनुम-
न्तव्यः पालनीयश्च । उक्तं च—

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्माल्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

असत्कुलक्रममुदारमुदाहरद्भिरन्यैश्च दानमिदमभ्यनुमोदनीयम् ।

लक्ष्म्यास्तडित्सलिलबुद्बुदचञ्चलाया दानं फलं परयशःप्रतिपालनं च ॥

सर्वानेतान्माविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ।

सामान्योऽयं धर्मेसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥

इति कमलदलाम्बुबिन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

सकलमिदमुदाहृतं च बुद्धा नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥

इति ॥ संवत् १०३६ चैत्र वदि ९ । गुणपुराविसितै(वासिते) श्रीम-
न्महाविजयस्कन्धावारे स्वयमाज्ञादायकश्चात्र श्रीरुद्रादित्यः । स्वहस्तोऽयं
श्रीवाक्पतिराजदेवस्य ॥

(इण्डियन् आर्कियोलॉजि १४।१६०)

(५८)

श्रीशिवसिंहदेववृत्तपतीनां शासनपत्रम् ।

श्रीगजरथपुरात्समस्तप्रक्रियाविराजमानश्रीमद्रामेश्वरीवरलब्धप्रसादभवा-
नीभक्तिभावनापरायणरूपनरायणमहाराजाधिराजश्रीमच्छिवसिंहदेवपादाः
समरविजयिनो जैरैलतप्यायां विसृष्टीग्रामवास्तव्यसकललोकान्भूकर्षकांश्च
समादिशन्ति । ज्ञातमस्तु भवताम्—ग्रामोऽयमस्माभिः सप्रक्रियाभिनवजयदे-
वमहापण्डितठकुरश्रीविद्यापतिभ्यः शासनीकृत्य प्रदत्तः । ग्रामकस्या यूय-

मेतेपां वचनकरी(रा) भूकर्षणादिकर्म करिष्यथेति ॥ ल सं २८३ श्रावण-
सुदि ७ गुरौ ।

श्लोकास्तु—

अब्दे लक्ष्मणसेनभूपतिमते वह्निग्रहद्व्यङ्किते
मासे श्रावणसंज्ञके मुनितिथौ पक्षेऽवलक्षे गुरौ ।
वाग्वत्याः सरितस्तटे गजरथेत्याख्याप्रसिद्धे पुरे
दिप्तोत्साहविवृद्धि(द्ध)बाहुपुलकः सम्याय मध्ये शुभम् ॥
प्रज्ञावान्प्रचरोर्वरं पृथुतराभोगं नदीमातृकं
सारण्यं ससरोवरं च विसपीनामानमासीमतः ।
श्रीविद्यापतिशर्मणे सुकवये पुत्रादिभिर्भुञ्जता(ते)
स श्रीमाञ्जिश्वसिहदेवनृपतिर्ग्रामं ददे शासनम् ॥
येन साहसमयेन सन्निधा तुङ्गवाहवरपृष्ठवर्तिना ।
अश्वपत्तिबलयोर्बलं जितं गज्जनाधिपतिगौडभूभुजाम् ॥
रौप्यकुम्भ इव कज्जलरेखा श्वेतपद्म इव शैवलवल्ली ।
यस्य कीर्तिनवकेतककान्त्या म्लानिमेति विजितो हरिणाङ्कः ॥
द्विपन्नृपतिवाहिनीरुधिरवाहिनीकोटिभिः
प्रतापतरुवृद्धये समरमेदिनी प्लाविता ।
समस्तहरिदङ्गनाचिकुरपाशवासक्षमं
सितप्रसरपाण्डुरं जगति येन लब्धं यशः ॥
मतङ्गजरथप्रदः कनकदानकल्पद्रुम-
स्तुलापुरुषमद्भुतं निजधनैः पिता दापितः ।
सुखानि च महात्मना जगति येन भूमीभुजा
परापरपयोनिधिः प्रथममैत्रपात्रं सदा ॥
नरपत्तिकुलमान्यः कर्णशिक्षावदान्यः
परिचितपरमार्थो दानतुष्टार्थिसार्थः ।
निजचरितपवित्रो देवसिंहस्य पुत्रः
स जयति शिवसिंहो वैरिनागेन्द्रसिंहः ॥

ग्रामे गृहन्त्यगुप्तिन्किमपि नृपतयो हिन्दवोऽन्ये तुरुक्ता
 गोकोलं स्वात्ममांसैः सहितमगुदिनं भुञ्जते ते स्वधर्मम् ।
 ये चैनं ग्रामरत्नं नृपकररहितं पालयन्ति प्रतापै-
 स्तेषां सत्कीर्तिंगाथा दिशि दिशि सुचिरं गीयतां बन्दिवृन्दैः ॥
 सन् ८०७ संवत् १४५५ शाके १३२१ । शुभमस्तु ।
 (इण्डियन् आण्टिकेरी १४ ।)

(५९)

यादववंशभूपणरामभूपतिदानपत्रम् ।

ॐ नमो वराहाय ॥

जयत्याविष्कृतं विष्णोर्वाराहं क्षोभितार्णवम् ।
 दक्षिणोजतदंष्ट्राग्रविश्रान्तभुवनं वपुः ॥
 विष्णोर्नाभीकमलकुहरादाविरासीद्विरिञ्चि-
 न्यश्चन्मौलिस्खलितकुसुमं वन्दितो देवदैत्यैः ।
 तस्मादत्रिः समजनि जगज्जातजैत्रप्रकाश-
 श्वन्द्रस्तस्मादभवदमृतोद्गारशृङ्गारिताशः ॥
 वंशे तस्य पुरुरवाः समभवद्यच्चापमापद्रतो
 देवानामधिपः सरत्यविरतं व्यालुप्तवज्रग्रहः ।
 आब्रह्माण्डमखण्डताण्डवरथप्रस्थानलीलां वह-
 न्यश्चैको धुभुजे भुजेन विजितामुर्वी तथैवोर्वशीम् ॥
 तस्मिन्नेव ययातिराविरभवद्भूमण्डलाखण्डलः
 सर्वः स्वर्वनितानितान्तसुभगप्रोद्गीतदोर्विक्रमः ।
 यस्याद्यापि मखाहिताहुतिशतप्रोद्धानभूमोत्करै-
 राकीर्ण परितः स्फुरत्यविरतं तापिच्छनीलं नभः ॥
 तस्मादजायत यदुर्थदुपग्रहेण
 वंशस्ततः परमगाज्जगतीप्रतिष्ठाम् ।

तस्मिन्नथायमभवत्प्रभवः प्रजानां

लीलामयं वपुरमन्दबलं दधानः ॥

यदोस्तस्मिन्वंशे समजनि स निर्वापितरिपु-

प्रतापस्तापच्छिन्निखिलजगतो राजनृपतिः ।

यदीयप्रोदश्चचरणनखरत्नांशुजलधौ

निमज्जन्तश्चित्रं जगदुपरि वृत्तिप्रणयिनः ॥

खेलत्खङ्गावतंसो रणशिरसि वशीकृत्य कर्णाटराजं

यः पाण्ड्यं दण्डयित्वा न्यधित जलनिधेः स्तम्भमभ्यर्णभूमौ ।

यद्वाणत्रातपातैर्न समरमभज्जर्जरो गुर्जरेन्द्रः

स श्रीमानाविरासीत्तुहिनकरकुले सिङ्घणः साहसाङ्कः ॥

तस्मादभूत्प्रभुरशेषमहीपतीनां

श्रीमल्लुगिर्विजयकार्मणकार्मुकश्रीः ।

यस्य प्रतापतरणौ तरणे तरूणां

छायेव दैर्घ्यमजहादरिभूभृतां श्रीः ॥

यस्मिन्भूभङ्गभीमे चलति वसुमतीमण्डलं चण्डभानो-

विम्बं शैलेन्द्रसंधेस्त्रिभिरभित इमे संभ्रियन्ते सप्त सर्वे ।

वल्गुद्विर्वाजिवृन्दैस्तुरगखुरहतैः पांसुभिर्भीतिभित्तैः

क्षोणीन्द्रः स प्रवीरस्तदनु समभवद्भिल्लमः सार्वभौमः ॥

यः संख्ये त्रिकलिङ्गराजमवधद्विद्वेपिसीमन्तिनी-

नेत्राम्भःप्रसरत्प्रगल्भलहरीनिर्वाणवैरानलः ।

यश्चैतस्य समस्तराज्यमहरन्मत्तेभकुम्भस्थली-

कूजत्पट्पदगीतवैभवभरं जातस्ततो जैतुगिः ॥

कारागारात्समानीय करुणावरुणालयः ।

प्रियंवदास्यमकरोत्क्षितेर्गणपति पतिम् ॥

हम्मीरतिमिरतरणिः सरणिर्धर्मस्य संक्रमः कीर्तितः ।

तस्मादयमजनि श्रीसिङ्घणदेवभूपालः ॥

बह्मलो विजितः पराभवभुवं संभावितोऽन्ध्राधिपः

काफलो दलितः क्षणेन गलितो मम्भागिरेरीश्वरः ।

दुर्गाग्रे विनिवाध्य भोजनृपतिं न्यस्तोऽर्जुनो निर्मित-

स्तेनेति प्रति[प]द्य के भुवि भयं भेजुर्न भूमीभुजः ॥

कृप्यन्ते यदुरानरत्न भवता वक्षांसि विद्वेषिणा-

मुप्यन्ते समरस्थलीषु करिणां मुक्तावलिश्रेणयः ।

वर्षन्ति स्तनमण्डलेषु तरुणीनेत्राणि बाष्पोत्करै-

रुद्धेदो भुवनत्रयेऽपि यशसामाश्चर्यमुज्जृम्भते ॥

तस्मादजायत जगद्यगीयमान-

प्रौढप्रतापतपनोदयदुर्निवारः ।

श्रीजैतुगिर्यसुमतीवल्याधिनाथै-

श्रूडामणिप्रकरसंकरचुम्बिताङ्घ्रिः ॥

तस्मात्कृष्ण इति प्रसिद्धचरितः श्रीरायनारायणो

जातः कार्तिकचन्द्रकान्तिजयिनां कीर्तिं चिरं नर्तयन् ।

गर्जद्गुर्जरवीरशोणितसरित्सङ्गत्वरे श्रीपतिः

पाथोधौ सघृणो यदीयहृदये निर्दूषणे निद्रितः ॥

आदाय द्विपतां करङ्कनिवहान्कृत्वा हलादीनि तैः

कृष्टे कृष्णमहीभृता कृपिमता क्षेत्रे महीमण्डले ।

येनारातिवधूविलोचनगलत्सान्द्राञ्जनैरस्तुभिः

क्लिन्ने शौर्यसुबीजमुत्तमभितः प्राप्ता यशोराशयः ॥

सत्त्वं यद्धनवाहने रविसुते वैरोचनं श्रीशिवौ

दानं यच्च दधीचिनाम्नि सकलं संगृह्य स्रष्टोऽद्भुतः ।

नूनं कृष्णघटोद्भवोऽखिलकृता दारिद्र्यपाथोनिधिः

पीतस्त्यागकरप्रवृद्धचुलुकेनोद्धृत्य येनार्थिनाम् ॥

तस्यानुजो निजभुजार्पितभूमिभारः

खच्छन्दचारमुदितोरगसार्वभौमः ।

यो वीसलं समरकौतुकिनां सुराणा-

मग्रे समूलविभवं दलयांचकार ॥

तस्मादभूदामनभूमिपालः समस्तमाहेश्वरमौलिरत्नम् ।

अलिख्यतोच्चैः सुरलेखनीभिर्यद्वाजिभिर्दिक्षु जयप्रशस्तिः ॥

प्रसह्य तस्मादपहृत्य भुङ्क्ते कृष्णानुजः स्वामवर्नि स रामः ।

यस्याप्तिरुज्जृम्भितकैरवाभिर्दिशो यशोभिः सुरभीकरोति ॥

महामाहेश्वरः श्रीमान्नामः क्षोणीभृतां गुरुः ।

यशःक्षीरेण यः शंभोर्मूर्तिरिष्टाभिपिञ्चति ॥

यत्पुण्यगिरिगर्भोत्थयशोमारुतमण्डली ।

ब्रह्माण्डपरमाणूनामभवद्बहुलं रजः ॥

प्राप्तः श्रीरामभूपोऽपसरत रिपवः संगरादाशु हित्वा

राज्य सप्ताङ्गमेतत्पिबत भुवि जलं शीतलं कापि याताः ।

नो चेदस्याप्तिधाराविदलितवपुपस्तत्क्षणादेव दिव्यं

देहं प्राप्यामरस्त्रीजननयननवप्रेमसंपत्सुधां वा ॥

आसन्सन्ति च वंशजाः कति कति प्राप्ता भविष्यन्ति च

स्फीताः शस्त्रभृतः कलासु कुशला धूर्ता विटाः कर्मठाः ।

वर्ण्योऽयं पुनरेव रामनृपतिः प्रत्यर्थिनामार्थिनां

यो न कापि पराङ्मुखः क्षितितलालंकारचूडामणिः ॥

वाक्प्रपञ्चप्रवहणे रिक्तं यद्गुणसंगरम् ।

अपारयन्त नापार तरीतुं कविनायिकाः ॥

स खल्वेवंविधगुणगणालंकृतननुरनारतद्रविणवितरणकृतार्थीकृतार्थिसार्थः
सकलपरिपन्थिपार्थिवान्विनिर्जित्य निजकुलकर्मागतसाराज्यपदमुद्धृत्य द-
धानो रायनारायणो रामनृपतिः सेउनदेशालंकारभूतं गोदावर्युत्तरकूल-
स्थितं वादायनग्रामं पाटारपिम्पलग्रामवैद्यबोधरग्रामवैद्यद्वयसहितमग्रहारीकृत्य
निधिनिक्षेपजलपापाणशुल्कमौलिकृश्रोणदानदण्डकारुणादिसमस्तादायसहितं
राजराजपुरुषैरप्यनङ्गुलिनिर्देश्यं प्रविष्टग्रामद्वयसहितं चतुरावाटविशुद्धं भ-
क्तिश्रद्धातिशयहिरण्याक्षतोदकसहितं शके च एकादशसु त्रिनवत्यधिके-

प्वतीतेषु ११९३ वर्तमानप्रजापतिसंवत्सरान्तर्गते माघशुद्धद्वादश्यां बुधे
 आत्मनः श्रीशार्ङ्गपाणिप्रीत्यर्थं नानागोत्रेभ्यः सप्तपञ्चाशत्संख्यकेभ्यो
 ब्राह्मणेभ्यः प्रादात् ॥ ते च ब्राह्मणा नामतो लिख्यन्ते । तत्र बहु-
 चाः—वाशिष्ठगोत्रगोविन्दसुतविष्णु—सुदृढगोत्रपद्मनाभसुतजानू—वाशिष्ठ-
 गोत्रदामोदरसुतरवलदेव—विष्णुवृद्धगोत्रदामोदरसुतविष्णु—भारद्वाजगोत्रर-
 वलदेवसुतजानू—कौण्डिन्यगोत्रधरणसुतप्रभाकर—विश्वामित्रगोत्रगोविन्दसुत-
 माङ्गआ—गर्गगोत्रनागदेवसुतवामन—हरितगोत्रआपदेवसुतश्रीधर—गार्ग्यगो-
 त्रराघवसुतकेशव—कौण्डिन्यगोत्रगौतमसुतमहादेव—जामदग्न्यवत्सगोत्रमाम्य-
 देवसुतनरसिंह—हरितगोत्रअनन्तसुतसारङ्ग—भारद्वाजगोत्रविनायकसुतआई-
 देव—भारद्वाजगोत्रवामदेवसुतकृष्ण—कौण्डिन्यगोत्रईश्वरसुतकृष्ण—कौण्डि-
 न्यगोत्रकृष्णसुतपुरुषो—कौण्डिन्यगोत्रकृष्णसुतराम—भरद्वाजगोत्रमल्लिनाथ-
 सुतभानु—हरितगोत्रहरिदेवसुतलक्ष्मीधर—वाशिष्ठगोत्रगोविन्दसुतनागदेव—
 वाशिष्ठगोत्रगोविन्दसुतकेशव—विश्वामित्रगोत्रश्रीपतिसुतएल्हुगि—कौण्डि-
 न्यगोत्रनागदेवसुतईश्वर—गौतमगोत्रधनेश्वरसुतवामन—भरद्वाजगोत्रगदाधर-
 सुतब्रह्मदेव—गौतमगोत्रदामोदरसुतधनेश्वर—सुदृढगोत्रमाधवसुतगोविन्द—भ-
 रद्वाजगोत्रनारायणसुतगङ्गाधर—भरद्वाजगोत्रगङ्गाधरसुतजगन्नाथ ॥ अथ तै-
 त्तिरीयाः—कौण्डिन्यगोत्रसोमनाथसुतपद्मनाभमह—कौण्डिन्यगोत्रपद्मनाभसु-
 तनरसिंह—कौण्डिन्यगोत्रपद्मनाभसुतसोमनाथ—कौण्डिन्यगोत्रपद्मनाभसुतसा-
 रङ्ग—कौण्डिन्यगोत्रपद्मनाभसुतगणेश्वर—कौण्डिन्यगोत्रपद्मनाभसुतहरिहर—
 कौण्डिन्यगोत्रपद्मनाभसुतत्रिविक्रम—काश्यपगोत्रमहादेवसुतकूचिष्ठ(?)—
 गार्ग्यगोत्रदेवसुतदिवाकर—कौशिकगोत्रमल्लिदेवसुतविष्णु—वाध्यश्वगोत्र-
 नामदेवसुतविष्णु—आत्रेयगोत्ररामसुतसारङ्ग—काश्यपगोत्रकामदेवसुतसोम-
 नाथ—गौतमगोत्रविष्णुसुतचौवेरि—गार्ग्यगोत्रनारायणसुतविष्णु—कौण्डिन्य-
 गोत्रसारङ्गमहसुतऋषिदेव—देवरातगोत्रतीलूआपसुतआईदेव—कौण्डिन्यगो-
 त्रनागदेवसुतआदित्य—कौण्डिन्यगोत्रनरसिंहसुतविष्णु—देवरातगोत्रनाराय-
 णसुतआपदेव—देवरातगोत्रआपदेवसुतराम—देवरातगोत्रनारायणसुतविष्णु—
 भरद्वाजगोत्रनार्दनसुतकृष्ण—देवरातगोत्रनारायणसुतअनन्त ॥ अथ बहुचो

भरद्वाजगोत्रविष्णुसुतरामपण्डित-भरद्वाजगोत्ररामपण्डितसुतमैदेवपण्डित ॥
 एवमङ्कतः ५७ ॥ अथाघाटाः—पूर्वतः—वाहगाँव । आग्नेये—नेउरगाँव ।
 दक्षिणे—देइगाँव, तथा गङ्गा । पश्चिमे—गङ्गा, तथा खाटिगाँव, तथा
 आलुएँगाँव, तथा नागमथनम् । वायवे—जाँटिगाँव । उत्तरे—पानिव ।
 ईशाने—वेदखल । एवं सर्वाघाटविशुद्धाः सप्रविष्टखेटकसहितास्त्रयो
 ग्रामाः ॥ अत्र चैवं समयः । राजसेवकानां वसतिदण्डप्रयाणदण्डौ नस्तः ॥

आचन्द्रार्कमिदं भोज्यमेभिरेपां च वंशजैः ।

वसद्भिरेव भोक्तव्यं न चादेयं कदाचन ॥

पण्याङ्गनानां सदनं न देयं द्यूतप्रचारोऽपि निवारणीयः ।

शस्त्रादिकं चापि न धारणीयं सत्कर्मनिष्ठैर्भविताव्यमेभिः ॥

अस्य धर्मस्य संरक्षणे फलमिति स्नाहुः प्राञ्चो महर्षयः—

गण्यन्ते पांसवो भूमेर्गण्यन्ते वृष्टिबिन्दवः ।

न गण्यते विधात्रापि धर्मसंरक्षणे फलम् ॥

बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

अत एवाह रामभद्रः—

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ॥

मद्वंशजाः परमहीपतिवंशजा वा

पापादपेतमनसो भुवि भाविभूषाः ।

ये पालयन्ति मम धर्ममिमं समग्रं

तेभ्यो मया विरचितोऽञ्जलिरेष भूर्ध्नि ॥

नास्ति भूमिसमं दानं नास्ति राज्ञः समो गुरुः ।

नास्ति सत्यसमो धर्मो नास्ति दानसमो निधिः ॥

अग्निष्टोमप्रभृतिभिरिष्ट्वा यज्ञैः सदसिणैः ।

न तत्फलमवाप्नोति भूमिदानाद्यदश्रुते ॥

अपहरतः समर्थस्याप्युपेक्षकस्येव विपरीतफलमाहुः—

गामेकां रत्निकामेकां भूमेरप्येकमङ्गुलम् ।

हरत्तरकमाप्नोति यावदाभूतसंश्रुतम् ॥

दाता दशानुगृह्णाति दशाहन्ति तथाक्षिपन् ।

पूर्वदत्तां हरन्भूमिं नरकायोपगच्छति ॥

न ददाति प्रतिश्रुत्य दत्तां वा हरते तु यः ।

तौ च द्वौ वारुणैः पाशैस्तप्येते मृत्युशासनात् ॥

विन्ध्याटवीष्वतोयासु शुष्ककोटरशायिनः ।

कृष्णसर्पाः प्रजायन्ते ब्रह्मभूम्यपहारकाः ॥

पतन्त्यश्रूणि रुदतां दीनानामवसीदताम् ।

ब्राह्मणानां ह(हृ)ते क्षेत्रे हन्ति त्रैपुरुषं कुलम् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

पट्टिर्वर्षसहस्राणि विष्टायां जायते कृमिः ॥

॥ ४ ॥ लिखितं पण्डितधनेश्वरेण ॥ ४ ॥

मङ्गलं महाश्रीः ॥ ॐ शिवमस्तु ॥ ४ ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १४३१५-३१९)

(६०)

राज्ञः श्रीशिवासिंहदेवस्य दानपत्रम् ।

श्रीगजरथपुरात्समस्तप्रक्रियाविराजमान—श्रीमद्रामेश्वरीवरलब्धप्रसाद—
भवानीभक्तिभावनपरायण—रूपन(ना)रायण—महाराजाधिराज—श्रीमच्छि-
वासिंहदेवपादाः समरविजयिनो जैरैलतप्पायां त्रिसप्तीग्रामवास्तव्यसकललोका-
न्भूकर्षकांश्च समादिशन्ति । ज्ञातमस्तु भवताम् । ग्रामोऽयमस्माभिः सप्र-
क्रियाभिनवजयदेव—महापण्डित—ठेक्कुर—श्रीविद्यापतिभ्यः शासनीकृत्य प्र-

भरद्वाजगोत्रविष्णुसुतरामपण्डित-भरद्वाजगोत्ररामपण्डितसुतमेदेवपण्डित ॥
 एवमङ्कतः ५७ ॥ अथावाटाः—पूर्वतः—वाहगाँव । आग्नेये—नेउरगाँव ।
 दक्षिणे—देइगाँव, तथा गङ्गा । पश्चिमे—गङ्गा, तथा साटिगाँव, तथा
 आलुएँगाँव, तथा नागमथनम् । वायवे—जाँटेगाँव । उत्तरे—पानिव ।
 ईशाने—वेदखल । एवं सर्वाघाटविशुद्धाः सप्रविष्टसेटकसहितास्त्रयो
 ग्रामाः ॥ अत्र चैवं समयः । राजसेवकानां वसतिदण्डप्रयाणदण्डौ नस्तः ॥

आचन्द्रार्कमिदं भोज्यमेभिरेषां च वंशजैः ।

वसद्भिरेव भोक्तव्यं न चादेयं कदाचन ॥

पण्याङ्गनानां सदनं न देयं द्यूतप्रचारोऽपि निवारणीयः ।

शस्त्रादिकं चापि न धारणीयं सत्कर्मनिष्ठैर्भविताव्यमेभिः ॥

अस्य धर्मस्य संरक्षणे फलमिति स्नाहुः प्राच्यो महर्षयः—

गण्यन्ते पांसवो भूमेर्गण्यन्ते वृष्टिबिन्दवः ।

न गण्यते विधात्रापि धर्मसंरक्षणे फलम् ॥

बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

अत एवाह रामभद्रः—

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ॥

मद्वंशजाः परमहीपतिवंशजा वा

पापादपेतमनसो भुवि भाविभूपाः ।

ये पालयन्ति मम धर्ममिमं समग्रं

तेभ्यो मया विरचितोऽञ्जलिरपि मूर्ध्नि ॥

नास्ति भूमिसमं दानं नास्ति राज्ञः समो गुरुः ।

नास्ति सत्यसमो धर्मो नास्ति दानसमो निधिः ॥

अग्निष्टोमप्रभृतिभिरिष्ट्वा यज्ञैः सदक्षिणैः ।

न तत्फलमवाप्नोति भूमिदानाद्यदश्रुते ॥

अपहरतः समर्थस्याप्युपेक्षकस्येव विपरीतफलमाहुः—

गामेकां रत्निकामेकां भूमेरप्येकमङ्गुलम् ।

हरन्तरकमाप्नोति यावदाभूतसंश्लवम् ॥

दाता दशानुगृह्णाति दशाहन्ति तथाक्षिपन् ।

पूर्वदत्तां हरन्भूमिं नरकायोपगच्छति ॥

न ददाति प्रतिश्रुत्य दत्तां वा हरते तु यः ।

तौ च द्वौ वारुणैः पाशैस्तप्येते मृत्युशासनात् ॥

विन्ध्याटवीप्वतोयासु शुष्ककोटरशायिनः ।

कृष्णसर्पाः प्रजायन्ते ब्रह्मभूम्यपहारकाः ॥

पतन्त्यश्रूणि रुदतां दीनानामवसीदताम् ।

ब्राह्मणानां ह(हृ)ते क्षेत्रे हन्ति त्रैपुरुषं कुलम् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

पष्टिर्वर्षसहस्राणि विष्टायां जायते कृमिः ॥

॥ ६ ॥ लिखितं पण्डितधनेश्वरेण ॥ ६ ॥

मङ्गलं महाश्रीः ॥ ॐ शिवमस्तु ॥ ६ ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १४१३१५-३१९)

(६०)

राज्ञः श्रीशिवसिंहदेवस्य दानपत्रम् ।

श्रीगजरथपुरात्समस्तप्रक्रियाविराजमान—श्रीमद्रामेश्वरीवरलब्धप्रसाद—
भवानीभक्तिभावनापरायण—रूपन(ना)रायण—महाराजाधिराज—श्रीमच्छि-
वसिंहदेवपादाः समरविजयिनो जैरलतप्पायां विसपीग्रामवास्तव्यसकललोका-
न्भूकर्षकांश्च समादिशन्ति । ज्ञानमस्तु भवताम् । ग्रामोऽयमस्माभिः सप्र-
क्रियाभिनवर्जयदेव—महापण्डित—ठेकुर—श्रीविद्यापतिम्यः शासनीकृत्य प्र-

दत्तः । ग्रामकस्था यूयमेतेषां वचनकरी भूकर्मकादिकर्म करिष्यथेति ॥
लं सं २८३ श्रावणसुदि ७ गुरौ ॥

श्लोकास्तु—

अद्धे लक्ष्मणसेनभूपतिमते वद्विग्रहव्यङ्गिते
मासे श्रावणसंज्ञके मुनितियौ पक्षेऽवलक्षे गुरौ ।
वाग्वत्याः सरितस्तटे गजरथेत्याख्याप्रसिद्धे पुरे
दित्सोत्साहविवृद्धिचाहुपुलकः सम्याय मध्ये शुभम् ॥
प्रज्ञावान्प्रचरोर्वरं पृथुतराभोगं नदीमातृकं
सारण्यं ससरोवरं च विसपीनामानमासीमतः ।
श्रीविद्यापतिशर्मणे सुकवये पुत्रादिभिर्भुजतां
स श्रीमाञ्जिशर्वासिहदेवनृपतिर्ग्रामं ददे शासनम् ॥
येन साहसमयेन सन्निष्ठा तुङ्गवाहवरपृष्ठवर्तिना ।
अश्वपत्तिवलययोर्वलं निजं गजनाधिपतिगौडभूभुजाम् ॥
रौप्यकुम्भ इव कज्जलरेखा श्वेतपद्म इव शैवलवल्ली ।
यस्य कीर्तिनवकेतककान्त्या म्लानिमेति विजितो हरिणाङ्कः ॥
द्विपनृपतिवाहिनीरुधिरवाहिनीकोटिभिः
प्रतापतरुवृद्धये समरमेदिनी प्लाविता ।
समस्तहरिदङ्गनाचिकुरपाशवासक्षमं
सितप्रसरपाण्डुरं जगति येन लब्धं यशः ॥
मतङ्गजरथप्रदः कनकदानकल्पद्रुम-
स्तुलापुरुषमद्भुतं निजधनैः पिता दापितः ।
सुखानि च महात्मना जगति येन भूमीभुजा
परापरपयोनिधिः प्रथममैत्रपात्रं सदा ॥

१. लक्ष्मणसेनसंवत्, २. अयमेव लक्ष्मणसेनभूपतिः 'सरालकलाः कल्पयितुं प्रमुः प्रबन्धस्य कुमुदबन्धोश्च । सेनकुलतिलरुभूपतिरेको राकाप्रदोपश्च ॥ ३९ ॥' इत्यार्यया गोवर्धनाचार्यैर्वाणितः, अन्तेन जिस्ताब्दस्यैकादशशतकसमाप्तिपर्यन्तं वङ्गदेशोऽपायीति केचिदतिहासिकाः, एतल्लेखजिस्ताब्दसंख्या तु गजाङ्गामीन्द्र (१३९८)मिता भवति.

नरपतिकुलमान्यः कर्णशिक्षावदान्यः

परिचितपरमार्थो दानतुष्टार्थिसार्थः ।

निजचरितपनिम्नो देवसिंहस्य पुत्रः

स जयति शिवसिंहो वैरिनागेन्द्रसिंहः ॥

ग्रामे गृहन्त्यमुष्मिन्निमपि नृपतयो हिन्दवोऽन्ये तुरुष्मा

गोकोलं स्वात्ममांसैः सहितमनुदिनं भुञ्जते ते स्वधर्मम् ।

ये चैनं ग्रामरत्नं नृपकररहितं पालयन्ति प्रताप-

स्तेषां सत्कीर्तिगाथा दिशि दिशि सुचिरं गीयतां बन्दिवृन्दैः ॥

सन ८०७ संवत्(त्) १४५५ शाके १३२१ शुभमस्तु ।

(इण्डियन् आर्गिटोरी १४।१९०-१९१)

(६१)

वलभीप्रभोः प्रथमशिलादित्यस्य दानपत्रम् ।

ओं स्वस्ति वलभीतः प्रसभप्रणतामित्राणां मैत्रकाणामतुलवलसंपन्नम-
ण्डलभोगसंसक्तप्रहारशतलब्धप्रतापात्प्रतापोपनतदानमानार्जनोपार्जितानुरा-
गानुरक्तमौलभृतश्रेणीबलावासरारज्यश्रियः परममाहेश्वरश्रीभट्टार्कादिव्यवच्छि-
न्नराजवंशान्मानापितृचरणारविन्दप्रणतिप्रविधौताशेषकल्मषः शैशवात्प्र-
भृति खड्गद्वितीयबाहुरेव समदपरगजयदास्फोटनप्रकाशितसत्त्वनिकपस्तप्र-
भावप्रणतारातिचूडारत्नप्रभासंसक्तपादनखरश्मिसंहतिः सकलस्मृतिप्रणीत-
मार्गसम्यक्परिपालनप्रजाहृदयरत्ननान्वर्थराजशब्दः रूपकान्तिधैर्यगाम्भीर्य-
बुद्धिसंपद्भिः सरशशाङ्काद्रिराजोदधिन्निदशगुरुधनेशानतिशयानः शर-
णागताभयप्रदानपरतया तृणवदपास्ताशेषस्वकार्यफलः प्रार्थनाधिकार्यप्रदा-
नानन्दितविद्वत्सुहृत्प्रणयिहृदयः पादचारीव सकलभुवनमण्डलभोगप्रमोदः

१. फोलः सूकरः. २. संवत्-शकसहस्रयोर्मध्ये एकतरा सत्याशब्दा. यदि संव-
त्संख्या १४५५ एतावती तर्हि शकसत्या १३२० इयती भवितुमर्हति; यदा च शकसहस्रा
- - - - - १४५५ युज्यते.

दत्तः । ग्रामकस्या यूयमेतेषां वचनकरी भूकर्षकादिकर्म करिष्यथेति ॥
 ले सं २८३ श्रावणसुदि ७ गुरौ ॥

श्लोकास्तु—

अब्दे लक्ष्मणसेनभूपतिमते वद्विग्रहव्यङ्किते
 मासे श्रावणसंज्ञके मुनितियो पक्षेऽवलक्षे गुरौ ।
 वाग्वत्याः सरितस्तटे गजरथेत्याख्याप्रसिद्धे पुरे
 दित्सोत्साहविवृद्धिबाहुपुलकः सम्याय मध्ये शुभम् ॥
 प्रज्ञावान्प्रचरोर्वरं पृथुनराभोगं नदीमातृकं
 सारण्यं ससरोवरं च विसपीनामानमासीमतः ।
 श्रीनिचापतिशर्मणे सुकवये पुत्रादिभिर्भुजतां
 स श्रीमाञ्जिशावसिंहदेवनृपतिर्ग्रामं ददे शासनम् ॥
 येन साहसमयेन सन्निष्ठा तुङ्गवाहवरपृष्ठवर्तिना ।
 अश्वपत्तिवलयोर्वलं निजं गजनाधिपतिर्गण्डभूभुजाम् ॥
 रौप्यकुम्भ इव कज्जलरेखा श्वेतपद्म इव शैवलवल्ली ।
 यस्य कीर्तिनवकेतककान्त्या म्लानिमेति विजितो हरिणाङ्कः ॥
 द्विपन्नृपतिवाहिनीरुधिरवाहिनीकोटिभिः
 प्रतापतरुवृद्धये समरमेदिनी स्थाविता ।
 समस्तहरिदङ्गनाचिकुरपाशवासक्षमं
 सितप्रसरपाण्डुरं जगति येन लब्धं यशः ॥
 मतङ्गजरथप्रदः कनकदानकल्पद्रुम-
 स्त्रुलापुरुषमद्भुतं निजवनैः पिता दापितः ।
 सुखानि च महात्मना जगति येन भूमीभुजा
 परापरपयोनिधिः प्रथममैत्रपात्रं सदा ॥

१. लक्ष्मणसेनसक्त, २ अयमेव लक्ष्मणसेनभूपतिः 'सकलकलाः कल्पयितुं प्रभुः प्रबन्धस्य कुमुदबन्धोश्च । सेनकुलतिलकभूपतिरेको रावाप्रदोपथ ॥ ३९ ॥' इत्यार्यया गोवर्धनाचार्यैर्वर्णितः. अनेन सिस्ताब्दस्यैतादृशशतसमाप्तिपर्यन्तं वङ्गदेशोऽप्यासीति केचिदैतिहासिनाः. एतल्लेखसिस्ताब्दसंख्या तु गजाङ्गामीन्दु(१३९८)मिता भवति.

द्वंशजैरन्यैर्वानित्यान्यैश्चर्याण्यस्थिरं मानुष्यं सामान्यं च भूमिदानफलमव-
गच्छभिरयमसहायोऽनुमन्तव्यः पालयितव्यश्चेति ।

बहुभिर्बहुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दारिद्र्यभयान्नरेन्द्रैर्धनानि धर्मायतनीकृतानि ।

निर्भुक्तमाल्यप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

षष्टि वर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदेत भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

दूतकश्चात्र भट्टादित्यशः । लिखितं संधिविग्रहाधिकृतदिविरपतिवत्र-
मट्टिना ॥ सं २०० ८०६ ज्येष्ठ व ६ ॥ स्वहस्तो मम ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १४१२२९-२३०)

(६२)

श्रीध्रुवराजदेवस्य शासनपत्रम् ।

१.....

..... ।

दाता मानभृदग्रणीर्गुणवतां योऽसौ श्रियो बल्लभो

भोक्तुं स्वर्गफलानि भूरितपसा स्यान् जगामापरम् ॥

येन श्वेतातपत्रप्रहतरविकरन्नाततापात्सलीलं

जज्ञे नासीरधूलीधवलितशिरसा बल्लभास्यः सदाजौ ।

श्रीमद्भोविन्दराजो जिनगदहित.....स्त्रैणवैधव्यदस्त-

स्तस्यासीत्सूनुरेकः क्षणरणदलितारातिमत्तेभकुम्भः ॥

तस्यानुजः श्रीध्रुवराजनामा महानुभावोऽप्रहतप्रतापः ।

प्रसाधिताशेषनरेन्द्रचक्रः क्रमेण बालार्कवपुर्वभूव ॥

परममाहेश्वरः श्रीगुहसेनस्तस्य सुतस्तत्पादनतमयूखसंतानविसृजितजाह्नवी-
जलौघप्रक्षालिताशेषकल्मषः प्रणयिशतसहस्रोपजीव्यमानसंपदूपलोभादिवा-
श्रितः सरभसमाभिगामिकैर्गुणैः सहजशक्तिशिक्षाविशेषविस्मायिताखिलबल-
धनुर्धरः प्रथमनरपतिसमतिसृष्टानामनुपालयिता धर्मादायानामपाकर्ता प्रजोप-
घातकारिणामुपप्लवानां दर्शयिता श्रीसरस्वत्योरेकाधिवासस्य संहतारातिप-
क्षलक्ष्मीपरिभोगदक्षविक्रमो विक्रमोपसंप्राप्तविमलपाधिवश्रीः परममाहेश्वरः
श्रीधरसेनस्तस्य सुतस्तत्पादानुध्यातः सकलजगदानन्दनात्यद्भुतगुणसमुदय-
स्थगितसमग्रदिष्मण्डलः समरशतविजयशोभासनाथमण्डलाग्रश्रुतिभासुरांस-
पीठोद्बुद्धगुरुमनोरथमहाभारः सर्वविद्यापरावरविभागाधिगमविमलमतिरपि स-
र्वतः सुभाषितलवेनापि सुखोपपादनीयपरितोषः समग्रलोकागाधगाम्भीर्यहृद-
योऽपि सुचरितातिशयसुव्यक्तपरमकल्याणस्वभावः खिलीभूतकृतयुगनृपति-
पथविशोधनाधिगतोदग्रकीर्तिर्धर्मानुपरोधोज्ज्वलतरीकृतार्थसुखसंपदुपसेवानि-
रूढधर्मादित्यद्वितीयनामा परममाहेश्वरः श्रीशिलादित्यः कुशली सर्वानेवायु-
क्तकविनियु.....हत्तरचाटभटकुमारामात्यादीनन्यांश्च यथाभिसंबध्य-
मानकान्समाज्ञाप[यति].....[वि]दितं यथा मया मातापित्रोः पुण्याप्या-
यनायवलभीप्रतिष्ठपितराज्ञीडङ्गाकारितविहारनिवासिचतुर्दिगम्यागतार्थभि-
क्षुसंवस्य चीवरपिण्डपातशयनासनभैषज्यपरिष्कारार्थं बुद्धानां च भगवतां
गन्धधूपपुष्पमाल्यदीपतैलाद्युपयोगार्थं विहारस्य च खण्डस्फुटितप्रतिसंस्का-
राय.....पुष्पानकस्थत्यन्तर्गत उच्चापद्रके कुटुम्बिसूर्यकप्रत्ययक्षेत्रं तथा
.....प्रत्ययक्षेत्रं तथा कक्किजग्रामे अधिकप्रत्ययवापि तथा कुम्भारप्रत्य-
यवापि तथेन्द्राणिपद्रके.....प्रत्ययक्षेत्रं तथा वलभीस्वनलसीम्नि पुष्पवाटि-
काकूपकचतुष्टयमेवमयं क्षेत्रत्रयवापिद्वयपुष्पवाटिकाकूपकचतुष्टयसमेतो
ग्रामः सोद्रङ्गः सोपरिकरः सवातभूतप्रत्यायः सधान्यहिरण्या देयः सदसा-
पराधः सोत्पद्यमानविष्टिः सर्वराजकीयानामहस्तप्रक्षेपणीयः पूर्वप्रक्तदेवब्रह्म-
देयवर्जितो भूमिच्छिद्रन्यायेनाचन्द्रार्कार्णवक्षितिसरित्पर्वतसमकालीनो व्यव-
च्छित्तिभोग्यो धर्मदायतया प्रतिपादितः । यत उचितया च देवाग्रहार-
स्थित्या भुज्यमानको न कैश्चित्परिपन्थनीयः । आगामिभद्रनृपतिभिरप्यसा-

द्वंशजैरन्यैर्वानित्यान्यैश्चर्याण्यस्थिरं मानुष्यं सामान्यं च भूमिदानफलमव-
गच्छभिरयमसद्दायोऽनुमन्तव्यः पालयितव्यश्चेति ।

बहुभिर्बहुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दारिद्र्यभयान्नरेन्द्रैर्धनानि धर्मायतनीकृतानि ।

निर्भुक्तमात्यप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

पाँटि वर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदेत भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

दूतकश्चात्र भट्टादित्यशः । लिखितं सधिविग्रहाधिकृतदिविरपतिवत्र-
भट्टिना ॥ स २०० ८०६ ज्येष्ठ व ६ ॥ स्वहस्तो मम ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १४१२९-२३०)

(६२)

श्रीध्वराजदेवस्य शासनपत्रम् ।

१.....

..... ।

दाता मानभृदग्रणीर्गुणवता योऽसौ श्रियो बल्लभो

भोक्तुं स्वर्गफलानि भूरितपसा स्थानं जगामापरम् ॥

येन श्वेतातपत्रप्रहतरविकरव्राततापात्सलीलं

जज्ञे नासीरधूलीधवलितशिरसा बल्लभाख्यः सदाजौ ।

श्रीमद्भोविन्दराजो जिनगदहित.....स्त्रैणवैधव्यदक्ष-

स्तस्यासीत्सुनुरेकः क्षणरणदलिनारातिमत्तेभकुम्भः ॥

तस्यानुजः श्रीध्वराजनामा महानुभावोऽप्रहतप्रतापः ।

प्रसाधिताशेषनरेन्द्रचक्रः क्रमेण बालार्कवपुर्बभूव ॥

१. लेखोऽयं प्रायः प्राचीनलेखमालामुद्रितचतुर्थलेखसमोऽस्ति, अतस्तत्प्रारम्भधोका
अत्रापि स्यात्.

रक्षता येन निःशेषं चतुरम्भोधिसंयुतम् ।
 राज्यं धर्मेण लोकानां कृता हृष्टिः परा हृदि ॥
 तस्यात्मनो जगति सत्प्रथितोरुकीर्ति-

गोविन्दराज इति गोत्रललामभूतः ।

त्यागी पराक्रमधनः प्रकटप्रताप-

संतापिताहितजनो जनवल्लभोऽभूत् ॥

एकोऽनेकनरेन्द्रवृन्दसहितान्यस्तान्समस्तानपि
 प्रोत्खातासिलताप्रहारविधुरान्वद्धा महासंयुगे ।

लक्ष्मीमप्यचलां चकार विलसत्सचामरग्राहिणीं

संसीदद्गुरुविप्रसज्जनसुहृद्वन्धूपभोग्यां भुवि ॥

तत्पुत्रेऽत्र गते नाकमाकम्पितरिपुत्रजे ।

श्रीमहाराजशर्वाख्यः ख्यातो राजाभवद्वेणुः ॥

राजाभूत्तत्पितृव्यो रिपुभवविभवोद्भूत्यभावैकहेतु-

लक्ष्मीवानिन्द्रराजो गुणिनृपनिकरान्तश्चमत्कारकारी ।

सङ्गादन्यान्युदस्य प्रकटितविनया यं नृपान्सेवमाना

राज्यश्रीरेव चक्रे सकलकविजनोद्गीतकथ्यस्वभावम् ॥

श्रीकर्कराज इति रक्षितराज्यभारः

सारः कुलस्य तनयो नयशालिशौर्यः ।

तस्याभवद्विभवनन्दितबन्धुसार्थः

पार्थः सदैव धनुषि प्रथमः शुचीनाम् ॥

स्येच्छागृहीतविनयान्दृढसंघभाजः

प्रोदृत्तदृष्टतरशुलिककराष्ट्रकूटान् ।

उत्खातखड्गनिजबाहुबलेन जित्वा

योऽमोघवर्षमचिरात्स्वपदे व्यधत् ॥

पुत्रीयतस्तस्य महानुभावः कृती कृतज्ञः कृतवीर्यवीर्यः ।

वशीकृताशेषनरेन्द्रवृन्दो बभूव सन्नुर्ध्वराजनामा ॥

चन्द्रो जडो हिमगिरिः स हिमः प्रकृत्या

वातश्चलश्च तपनस्तपनस्वभावः ।

क्षारः पयोधिरिति यः सममस्य नास्ति

येनोपमा निरुपमस्तत एव गीतः ॥

अचिराभोज्ज्वलवपुषि क्षितिसंतापहारिणि शुभ्रम् ।

धारावर्षे वर्षति जलद इव न कः कृतार्थः स्यात् ॥

ब्रह्माण्डमेतत्किमिति प्रजासृजा न मत्प्रमाणेन पुरा विनिर्मितम् ।

एवं विचिन्त्य ध्रुवराजकीर्तिर्विधातुरासीत्सुतरामसूयिनी ॥

तेनेदमनिलविद्युच्चञ्चलमालोक्य जीवितमसारम् ।

क्षितिदानपरमपुण्यः प्रवर्तितो धर्मदायोऽयम् ॥

स च समभिगताशेषमहाशब्दमहासामन्ताधिपतिधारावर्षश्रीध्रुवराजदेवः
सर्वानेव यथासंबध्यमानान्राष्ट्रपतिविपेतिग्रामकूटायुक्तनियुक्ताधिकारिकम-
हत्तरादीन्समनुदर्शयति—अस्तु वः संविदितम् । यथा मया श्रीखेटकबहिः
सर्वमङ्गलासत्तावासितेन मातापित्रोरात्मनश्चैहिकामुष्मिकपुण्यशोभिः नृद्वये
वदरसिद्धिवास्तव्यतच्चातुर्विद्यसामान्यलावाणसगोत्रवाजिमाध्यंदिनसब्रह्मचा-
रिभट्टमहेश्वरसुतयोगायानन्तरं श्रीगोविन्दराजदेवेन रूपापितज्यौतिषिक-
नाम्ने काशहृददेशान्तर्वर्तिपूसिलावलिनामा ग्रामो यस्याघाटनानि पूर्वतो
वेहिच्चाभिधाना नदी वीरिवद्रवकग्रामश्च दक्षिणतश्चतुःसरीनामा ग्रामोपर-
तस्तसिलावलिनामा उत्तरतो विहुचवलिनामा ग्रामः, एवमयं चतुराघाटनो-
पलक्षितः सोद्रङ्गः सपरिकरः सदण्डदशापराधः सभूतपातप्रत्यायसोत्पद्य-
मानविष्टिकः सधान्यहिरण्यादेयोचाटभट्टप्रवेश्यः सर्वराजकीयानामहस्तप्रक्षे-
पणीय आचन्द्रार्काणवक्षितिसरित्पर्वतसमकालीनः पुत्रपौत्रान्वयक्रमोप-
भोग्यः पूर्वप्रदत्तदेवब्रह्मदायरहितोऽभ्यन्तरसिद्ध्या शकनृपकालातीतसं-
वत्सरशतेषु सप्तसु सप्तपञ्चाशदधिकेषु कार्तिकशुद्धपञ्चदश्या महाकार्ति-
कीपर्वणि स्नात्वाद्योदकातिसर्गेण बलिचरुवैश्वदेवाग्निहोत्रातिथिपञ्चमहाय-
ज्ञक्रियोत्सर्पणार्थं प्रतिपादितो यतोऽस्योचितया ब्रह्मदायादस्वित्या भुञ्जतो
भोजयतः कर्षनः कर्षयतश्च प्रतिदिशतो वा न केनचित्परिपन्थिना कार्या ।

तथागामिनृपतिभिरसाद्वंश्यैरन्यैर्वा सामान्यं भूमिदानफलमवेत्य विदुल्लो-
लान्यनित्यैश्वर्याणि तृणाग्रलग्नजलबिन्दुचञ्चलं च जीवितमाकलस्य(द्य) स्व-
दायनिर्विशेषोऽयमसद्दायोऽनुमन्तव्यः परिपालयितव्यश्च । यश्चाज्ञानतिमिर-
पटलावृतमतिराच्छिन्धात्, आच्छिद्यमानं वानुमोदेत, स पञ्चभिर्महापातकै-
रूपपातकैश्च संयुक्तः स्यात् । इति ॥ उक्तं च भगवता वेदव्यासेन
व्यासेन—

पष्टिं वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

विन्ध्याटवीप्पतोयासु शुष्ककोटरवासिनः ।

कृष्णाहयो हि जायन्ते भूमिदायं हरन्ति ये ॥

अग्नेरपत्यं प्रथमं सुवर्णं भूर्वैष्णवी सूर्यसुताश्च गावः ।

लोकत्रयं तेन भवेद्धि दत्तं यः काञ्चनं गां च महीं च दद्यात् ॥

बहुकि(भि)र्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्मात्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यत्नाद्रक्ष नराधिप ।

मही महिमतां श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥

इति कमलदलाम्बुबिन्दुलोलां

श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

अतिविमलमनोभिरात्मनीनै-

र्नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥ इति ॥

दूतकोऽत्र श्रीदेवराजः । लिखितं च श्रीदुर्गमटमूनुना साधिविग्रहिकश्री-
यणेन ॥ इति मतं मम श्रीधुवराजदेवस्य श्रीरुक्मराजदेवसुतस्य यदु-
लिखितम् ॥